

SAMHÄLLET och samlingslokalerna

BETÄNKANDE AV
SAMLINGSLOKALKOMMITTÉN

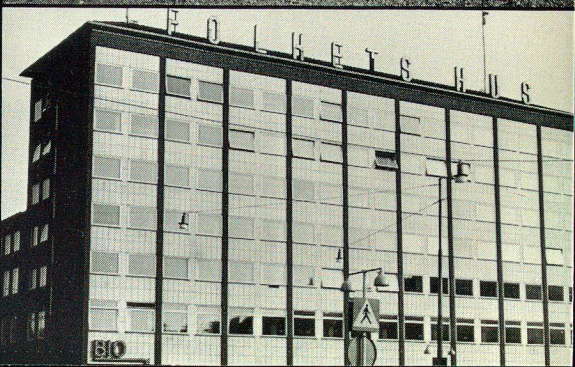
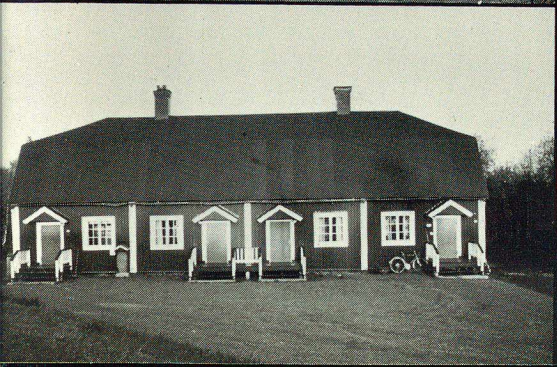
SOU 1981:63

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

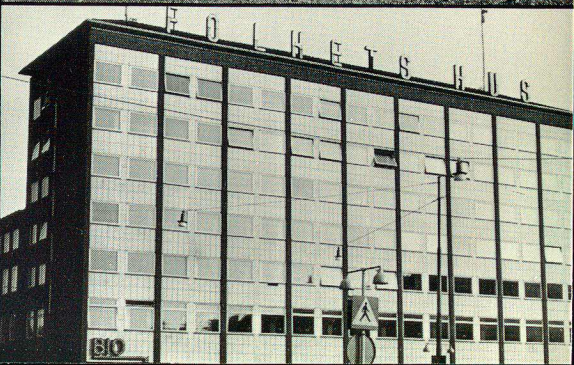
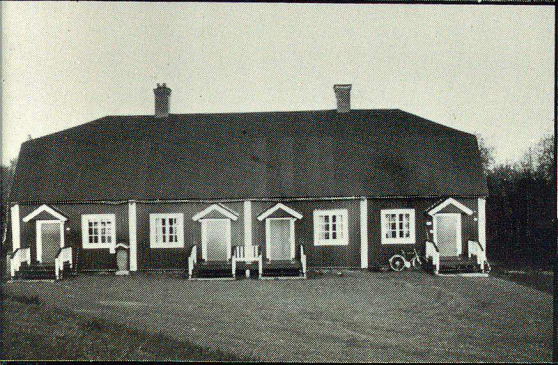

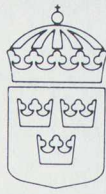
SAMHÄLLET och samlingslokalerna

BETÄNKANDE AV
SAMLINGSLOKALKOMMITTÉN

SOU 1981:63

Statens offentliga utredningar
1981:63
Bostadsdepartementet

Samhället och samlingslokalerna

Betänkande av samlingslokalkommittén

Stockholm 1981

Omslag Jan Bohman
Jernström Offsettryck AB

ISBN 91-38-06336-0
ISSN 0375-250X

Minab, Surte 1981

Bilderna på omslaget föreställer:

1. Sandvikens gamla Folkets Hus 1904
2. Eskelhems bygdegård
3. IOGT-NTO-gården i Arboga (första nykterhetslokalen)
4. Sundsvalls Folkets Hus
5. Sandvikens nya IOGT-NTO-lokal
6. Glanshammars bygdegård
7. Töre hembygdegård
8. Malmö Folkets Hus

Till statsrådet och chefen för bostadsdepartementet

Regeringen bemyndigade den 6 september 1979 chefen för bostadsdepartementet att tillkalla en kommitté med högst tre ledamöter med uppdrag att utreda principerna för det statliga stödet till allmänna samlingslokaler m. m. (Dir. 1979:131). Departementschefen förordnade den 25 oktober 1979, dåvarande riksdagsledamoten, numera landshövdingen Elvy Olsson, riksdagsledamoten Bo Forslund samt den 17 januari 1980 dåvarande generalsekreteraren, numera kommunalrådet Per Arne Aglert till ledamöter av utredningen, med Olsson som ordförande.

Utredningen antog namnet Samlingslokalkommittén. Till sekreterare förordnades från den 1 februari 1980 departementssekreteraren i bostadsdepartementet Gunnar Vingedal, som biträdande sekreterare har fil. kand. Christina Andersson tjänstgjort fr. o. m. den 15 april 1980. Som sakkunniga har den 28 mars 1980 förordnats kommunalrådet Håkan Davidsson (Landstingsförbundet), folketshuschefen Bengt Göransson (Folkets Husföreningarnas Riksorganisation), direktören Ragnar Rundlöf (Våra Gårdar, riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler), direktören Lars Ågren (Svenska kommunförbundet) samt riksdagsledamoten Sven-Eric Åkerfeldt (Bygdegårdarnas Riksförbund). Från samma datum förordnades såsom experter, byråchefen i bostadsstyrelsen Krister Orrell och kanslirådet i bostadsdepartementet Peter Rentsch-Jonas samt kanslirådet i utbildningsdepartementet Carl-Eric Virdebrant.

Av betänkandet har experterna Rentsch-Jonas och Orrell utarbetat kapitel 1 respektive kapitel 2. Fil. lic. Ulla Bergström har varit engagerad för utarbetande av en litteraturstudie (bilaga 1).

Utredningen har haft överläggningar med stadsförnyelsekommittén samt med olika berörda myndigheter och organisationer. Beträffande utredningsarbetet i övrigt, se särskilt avsnitt.

Kommittén får härmed överlämna sitt betänkande. Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm den 26 augusti 1981

Elvy Olsson

Bo Forslund

Per Arne Aglert

/Gunnar Vingedal

Christina Andersson

The Journal of the Royal Society of Medicine

The Journal of the Royal Society of Medicine is published quarterly in the following series:

- Journal of Clinical Medicine** - This series contains original research papers, clinical reports, and reviews of clinical practice. It is the largest and most diverse of the journal's series.
- Journal of Pathology** - This series is devoted to the study of disease processes, including histology, microbiology, and immunology. It features original research and reviews of pathology.
- Journal of Public Health** - This series focuses on the prevention and control of disease, including epidemiology, social medicine, and health services research. It includes original research and reviews of public health practice.
- Journal of Obstetrics and Gynaecology** - This series is dedicated to the study of women's health, including reproductive medicine, obstetrics, and gynaecology. It features original research and reviews of obstetrics and gynaecology.
- Journal of Child Health** - This series is devoted to the study of children's health, including paediatrics, neonatology, and child psychiatry. It includes original research and reviews of child health practice.
- Journal of Mental Subnormality** - This series focuses on the study of mental health, including psychiatry, psychology, and psychotherapy. It features original research and reviews of mental health practice.
- Journal of Dental Research** - This series is dedicated to the study of dental health, including dentistry, oral medicine, and dental materials. It includes original research and reviews of dental practice.
- Journal of Ophthalmology** - This series is devoted to the study of eye health, including ophthalmology, optometry, and visual science. It features original research and reviews of ophthalmology.
- Journal of Laryngology and Otology** - This series focuses on the study of the ear, nose, and throat, including otology, laryngology, and rhinology. It includes original research and reviews of ENT practice.
- Journal of Neurology** - This series is devoted to the study of the nervous system, including neurology, neurosurgery, and neurophysiology. It features original research and reviews of neurology.
- Journal of Dermatology** - This series focuses on the study of skin health, including dermatology, skin surgery, and cosmetic dermatology. It includes original research and reviews of dermatology.
- Journal of Plastic and Reconstructive Surgery** - This series is dedicated to the study of plastic and reconstructive surgery, including facial plastic surgery, hand surgery, and breast reconstruction. It features original research and reviews of plastic and reconstructive surgery.
- Journal of Burns** - This series focuses on the study of burn injuries, including burn medicine, burn surgery, and burn rehabilitation. It includes original research and reviews of burn practice.
- Journal of Burns, Wounds, and Burns** - This series is devoted to the study of burn injuries, including burn medicine, burn surgery, and burn rehabilitation. It features original research and reviews of burn practice.

Innehåll

<i>Utredningsarbetets bedrivande</i>	11
Direktiven	11
Utredningsarbetet	14
<i>Sammanfattning</i>	15
1 <i>Gällande bestämmelser om statligt stöd till allmänna samlingslokaler</i>	25
1.1 Inledning	25
1.2 Stödformerna	25
1.3 Stödobjekt	26
1.4 Stödmottagare	27
1.5 Upplåtelseskyldighet	27
1.6 Stödets storlek	27
1.7 Pantvärde och säkerhet	28
1.8 Ränta och amortering	29
1.9 Uppsägning och övertagande av lån	29
1.10 Förfarandet i bidrags- och låneärenden m.m.	30
2 <i>Administrationn av det statliga stödet till allmänna samlingslokaler</i>	31
2.1 Beslutande och beredande organ	31
2.1.1 Organisatorisk bakgrund	31
2.1.2 Nuvarande organisation	32
2.2 Förfarandet	33
2.2.1 Lån och anordningsbidrag	33
2.2.2 Upprustningsbidrag, särskild eftergift och bidrag till energibesparande åtgärder	34
2.2.3 De samlingslokalägande riksorganisationernas medverkan i förfarandet	35
2.3 Ramar, anslag, beslut och utbetalningar (tabeller och diagram)	36
2.3.1 Lån och anordningsbidrag	36
2.3.2 Upprustningsbidrag och särskild eftergift	36
2.3.3 Bidrag för energibesparande åtgärder	37
2.3.4 Bidrag för handikappanpassning	37
2.3.5 Antalet ärenden behandlade av samlingslokaldelegationen	37

	2.3.6	Ansökningar/ramar för beslut	38
2.4		Planering	39
	2.4.1	Bakgrund	39
	2.4.2	Gällande bestämmelser	40
	2.4.3	Ramsystemet	40
3		<i>Statligt stöd till andra lokaler än allmänna samlingslokaler</i>	43
3.1		Inledning	43
3.2		Närlokaler	43
3.3		Lokaler för vissa trossamfund	45
3.4		Församlingshem	45
3.5		Idrotts- och friluftsanläggningar	45
3.6		Anläggningar för barn och ungdom	46
3.7		Fritids- och hemgårdar	47
3.8		Lokaler med kulturhistoriskt värde	47
3.9		Icke statliga teater-, konserthus- och museibyggen	48
3.10		Studentkårslokaler	53
3.11		Skolor	53
3.12		Statsbidrag för sysselsättningskapande åtgärder	53
3.13		Övrigt	54
4		<i>Kartläggning av statligt stöd till allmänna samlingslokaler</i>	55
4.1		Inledning	55
	4.1.1	Syfte	55
	4.1.2	Metod	55
4.2		Utdelat statligt stöd	57
	4.2.1	1942–1/7 1973	57
		4.2.1.1 Fördelning av stödet geografiskt	57
		4.2.1.2 Fördelning av stödet per lokalägare	60
	4.2.2	Utdelat statligt stöd enligt nuvarande regler	60
		4.2.2.1 Fördelning av stödet geografiskt	61
		4.2.2.2 Fördelning av stödet per lokalägare	64
	4.2.3	Det statliga stödet 1942–1980	64
4.3		Planerade projekt med statligt stöd	65
	4.3.1	Lokalägarnas planering	65
	4.3.2	Planeringen geografiskt	67
4.4		Jämförelse mellan utdelat och planerat stöd	69
5		<i>Huvudmannaskap</i>	71
5.1		Olika typer av huvudmän	71
5.2		Kommunerna	71
	5.2.1	Kommunernas ansvar	71
	5.2.2	Kommunernas planering och behovsbedömning	72
	5.2.3	Kommunägda lokaler	75
	5.2.4	Kommunala bidrag till föreningsägda lokaler	76
	5.2.5	Något om ekonomin för samlingslokaler	78
5.3		Lokalägande organisationer	79
	5.3.1	Folkets Husföreningarnas Riksorganisation (FHR)	80
	5.3.2	Våra Gårdar, riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler (VG)	81

5.3.3	Bygdegårdarnas Riksförbund (BR)	83
5.3.4	Sveriges Frikyrkoråd	84
5.3.5	Folkparkernas Centralorganisation	85
5.3.6	Fritids- och hemgårdar	86
5.3.7	Hembygdsgårdar	87
5.3.8	Övriga folkrorelselokaler	87
6	<i>Samlingslokaler i tre kommuner</i>	89
6.1	Inledning	89
6.1.1	Syfte	89
6.1.2	Metod	89
6.2	Gällivare	90
6.2.1	Befolkningen	90
6.2.2	Föreningslivet	90
6.2.3	Samlingslokaler	92
6.2.4	Allmänt	95
6.3	Botkyrka	96
6.3.1	Befolkningen	96
6.3.2	Föreningslivet	96
6.3.3	Samlingslokaler	98
6.3.4	Allmänt	105
6.4	Halmstad	106
6.4.1	Befolkningen	106
6.4.2	Föreningslivet	107
6.4.3	Samlingslokaler	108
6.4.4	Allmänt	112
6.5	Sammanfattning och slutsatser	113
6.5.1	Behov av olika typer av samlingslokaler	113
6.5.2	Tillgången på allmänna samlingslokaler	115
6.5.3	Föreningslivet	116
6.5.4	Huvudmannaskap	117
6.5.5	Kommunalt stöd till samlingslokaler	117
6.5.6	Statligt stöd till samlingslokaler	118
7	<i>Samlingslokalkommitténs överväganden och förslag</i>	121
7.1	Inledande synpunkter	121
7.2	Principiella utgångspunkter för kommitténs förslag	122
7.3	Kommitténs förslag och rekommendationer	126
7.3.1	Direktivens krav på redovisningar	126
7.3.2	Planeringsfrågor	126
7.3.2.1	Erfarenheter av nuvarande planering	127
7.3.2.2	Regionala aspekter vid planeringen	128
7.3.2.3	Kommunal planering	129
7.3.3	Bidrags- och lånefrågor	130
7.3.3.1	Alternativa finansieringsmodeller	130
7.3.3.2	Behovet av nuvarande stödformer och beslutsmar m. m.	131
7.3.3.3	Kretsen av bidrags- och låntagare	132
7.3.3.4	Storleken av bidrag och lån	134

7.3.3.5	Inventariebidraget och handikappbidraget	135
7.3.3.6	Upprustningsbidraget – underhållsfrågor – energisparbidraget	136
7.3.3.7	Amorteringstiden för lån	137
7.3.4	Administrativa frågor	138
7.3.4.1	Förfarandet	138
7.3.4.2	Fleråriga rambeslut – dispensgivning	139
7.3.5	Finansiella frågor	139
7.3.5.1	Ökade beslutsramar	139
7.3.5.2	Statsfinansiella och samhällsekonomiska aspekter	141
	<i>Bilaga 1 Litteraturstudie om samlingslokaler</i>	143
	Inledning	143
1	Samlingslokaler i Sverige	144
1.1	Tillgången på samlingslokaler	144
1.2	Tillgång på samlingslokaler i tätort och glesbygd	146
1.3	Sammanfattning	149
1.4	Hur gamla är samlingslokalerna?	150
2	Sociala faktorer	151
2.1	Samlingslokalbesök vid olika åldrar	151
2.2	Utbildning, inkomst	154
2.3	Rörelsehindrade	155
3	Funktionell utformning	156
3.1	Lokalernas funktionella utformning	156
3.2	Föreningslivets önskemål	157
3.3	Lokalernas inre utformning	158
3.4	Avstånd till samlingslokaler	159
3.5	Handikappanpassning av samlingslokalerna, allmänt	161
3.6	Handikappanpassning av samlingslokaler i olika kommuner	163
4	Integrerad verksamhet	165
5	Inflytande från brukarna	173
5.1	Inflytande på planeringen av lokalerna	173
5.2	Inflytande i driftskedet	174
	<i>Litteraturförteckning</i>	175
	<i>Bilaga 2 Lokala villkor och förhållanden för allmänna samlingslokaler</i>	177
	Inledning	177
1	Några kommuner i Västerbotten och Skåne/Blekinge och deras samlingslokaler	177
2	Några samlingslokalprojekt aktuella för statligt stöd	185
3	Allmänna samlingslokaler i tre kommuner	197
3.1	Gällivare	197
3.2	Botkyrka	200
3.3	Halmstad	202
4	Integrerade samlingslokaler; exempel från Örebro och Sollentuna	205

5	Undersökning av föreningars behov av samlingslokaler i Stockholms län	209
<i>Särskilda yttranden</i>		
1	Bengt Göransson	213
2	Håkan Davidsson och Lars Ågren	214

1. *Liberty and Justice*
 2. *John Adams*
 3. *Benjamin Franklin*
 4. *Thomas Jefferson*

193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Utredningsarbetets bedrivande

Direktiven

För kommittén har följande direktiv meddelats genom beslut vid regerings-sammanträde 1979-09-06 (Dir. 1979:131). Föredraganden, statsrådet Friggebo, anförde följande:

Det särskilda stödet för att främja tillkomsten och bevarandet av sådana allmänna samlingslokaler som behövs för det offentliga livet och de kulturella strävandena har funnits sedan år 1942. Stödet hade under lång tid huvudsakligen formen av ett lånestöd. Sin nuvarande form erhölet det i huvudsak efter en genomgripande revidering år 1973. Det tidigare lånestödet för ny- och ombyggnad samt förvärv av lokaler ersattes då av ett kombinerat bidrags- och lånestöd. För bevarande av befintliga äldre lokaler infördes samtidigt dels ett särskilt bidrag för upprustning, dels en möjlighet till särskild eftergift av utestående statslån. Stödet i form av bidrag för upprustning har sedermera byggts ut till att avse även energibesparande åtgärder och åtgärder för handikappanpassning.

Bestämmelser om stödet finns i kungörelsen (1973:400) om statligt stöd till allmänna samlingslokaler (omtryckt 1976:794, ändrad senast 1978:185). Stödverksamheten administreras av bostadsstyrelsen. Ansökningar om stöd prövas av en särskild samlingslokaldelegation inom styrelsen. I delegationen som består av ordförande och sju andra ledamöter ingår f. n. företrädare för bl. a. Folkets Husföreningarnas riksorganisation, Bygdegårdarnas riksförbund, Våra Gårdar – riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler, Svenska kommunförbundet och Arbetarnas bildningsförbund.

Omfattningen av stödverksamheten bestäms genom särskilda ramar för beslut om lån och/eller bidrag. Ramarna fastställs av riksdagen för ett budgetår i sänder.

För budgetåren 1973/74–1978/79 har riksdagen anvisat sammanlagt 170 milj. kr som ram för beslut om bidrag och lån för nybyggnad, ombyggnad och förvärv samt 43 milj. kr som ram för beslut om upprustningsbidrag och särskilda eftergifter av äldre lån. Härutöver har regeringen med stöd av riksdagens bemyndigande genom särskilda beslut åren 1975–1978 i sysselsättningsstimulerande syfte medgivit ytterligare totalt 15 milj. kr som ram för beslut om anordningsbidrag och lån och ytterligare 38 milj. kr som ram för beslut om upprustnings-

bidrag m. m. För budgetåret 1979/80 är den gemensamma ramen för beslut om anordningsbidrag och lån 30 milj. kr och ramen för beslut om upprustningsbidrag och särskilda eftergifter 10 milj. kr. I samlingslokalstöd har således sedan år 1973 anvisats totalt 306 milj. kr. I anslutning till regeringens förslag om ramar för budgetåret 1979/80 (prop. 1978/79:100 bil. 16) fördes det i motionen 1978/79:674 fram förslag om att utreda och utvärdera formerna för och omfattningen av samlingslokalstödet. Motionen tog upp flera frågor bl. a. den stora efterfrågan på statliga medel under senare tid.

Riksdagen har med anledning av motionen begärt en utredning om stödet till allmänna samlingslokaler (CU 1978/79:26, rskr 1978/79:250). Civilutskottet framhöll att vad som främst tilldrar sig uppmärksamhet är den förskjutning när det gäller projektstorlek som har manifesterat sig. Denna ändrade inriktning måste enligt utskottet mötas med snara principiella ställningstaganden. Ställningstaganden i dessa frågor förutsätter enligt civilutskottet att de överblickbara anspråkens inriktning kartläggs och relateras till samhällets mål på detta område. Utskottet uttalade också att de angivna frågeställningarna är av sådan tyngd att de motiverar en utredning med parlamentarisk förankring. Dessutom framhöll utskottet att en sådan utredning borde, för att inte försena avgöranden, begränsas till de principiella frågor som inte lämpligen kan avgöras i den vanliga beslutsprocessen.

Efterfrågan på samlingslokalstöd för såväl ny- och ombyggnader som upprustning har ökat snabbt under senare år. Anledningen härtill torde bl. a. vara att planeringen av samlingslokaler har inriktats mot större anläggningar och mot anläggningar för större regioner. Ett allmänt förbättrat planeringsläge torde också ha bidragit till den ökande efterfrågan. F. n. finns dock inte någon samlad bild av den nuvarande inriktningen av lokalplaneringen, de överväganden som ligger bakom denna inriktning eller planeringsläget. En kommitté bör därför tillkallas för att se över samlingslokalstödet från dessa utgångspunkter.

Kommittén bör inleda sitt arbete med att kartlägga den nuvarande inriktningen av planeringen av samlingslokaler och de konsekvenser i olika hänseenden som ett genomförande av denna planering får, inte minst när det gäller strävandena att förse föreningslivet på det lokala planet med ändamålsenliga lokaler. Av betydelse är därvid hur samlingslokaler av olika storlek i praktiken tillgodoser föreningslivets lokalbehov. Kommittén bör vidare undersöka eventuella samband mellan avståndet till samlingslokaler och deras utnyttjandegrad. Av intresse i sammanhanget är också t. ex. de drifteconomiska aspekterna i samband med större samlingslokalanläggningar. Kommittén bör särskilt undersöka om det finns drifteconomiska skillnader som beror på samlingslokalanläggningarnas storlek och graden av kommersiell verksamhet som skall bedrivas i anläggningarna.

Vidare bör kommittén undersöka hur den nuvarande planeringen av samlingslokaler är samordnad med övrig lokalplanering inom kommunerna – främst när det gäller undervisningslokaler samt lokaler för kulturändamål såsom lokaler för bibliotek, teater, musik, dans och

utställningar – och med den översiktliga fysiska planeringen. Kommittén bör också undersöka i vilken utsträckning man inom ramen för den nuvarande planeringen av samlingslokaler beaktar möjligheterna att samutnyttja lokaler.

Kommittén bör vidare på grundval av en sådan kartläggning, som jag nu har nämnt, överväga om den nuvarande inriktningen av lokalplaneringen är lämplig och effektiv med hänsyn till syftet med samlingslokalstödet och till de resurser som kan ställas till förfogande för detta ändamål. Med anledning av det sistnämnda bör kommittén erinras om uttalandena i regeringens tilläggsdirektiv (1978:40) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående finansiering av reformer.

Med hänsyn till att planeringen av samlingslokaler nu inriktas på större anläggningar bör kommittén överväga om det är lämpligt att låta de beslutsramar för stödverksamheten som statsmakterna fastställer avse längre perioder än f. n. I ett ramsystem som avser flera år bör liksom hittills ingå bemyndiganden för regeringen att vidga ramarna om det behövs av sysselsättningskäl. Kommitténs överväganden i detta sammanhang bör också kunna avse behovet av lokalprogram och formaliserande program för samlingslokalbyggandet samt principerna för fördelning av de medel som statsmakterna ställer till förfogande för ändamålet.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att det vid flera tillfällen förts fram krav på ökade statliga ekonomiska insatser till folkparkernas anläggningar och lokaler. Kommittén bör överväga i vad mån folkparkernas behov av medel för ny- och ombyggnader samt reparationer bör tillgodoses genom samlingslokalstödet.

Kommittén bör också överväga åtgärder i syfte att öka samutnyttjandet av lokaler. Detta är särskilt aktuellt nu med tanke på de krav som SIA-reformen kan ställa, och kommittén bör därför bl. a. överväga möjligheterna att utnyttja olika slag av undervisningslokaler som samlingslokaler eller omvänt. Finansieringen av sådana nytillkommande lokaler bör belysas. Detsamma bör gälla t. ex. i fråga om lokaler i dagcenteral inom äldreomsorgen. I detta sammanhang kan det uppkomma sådana frågeställningar som har samband med gränsdragningen mellan å ena sidan sådana lokaler som kan uppföras med samlingslokalstöd och å andra sidan sådana lokaler som kan uppföras med stöd av statligt bostadslån. Kommittén bör i så fall överväga konsekvenserna av den nuvarande gränsdragningen när det gäller förutsättningarna för planeringen av lokalförsörjningen.

Som en allmän utgångspunkt för kommitténs överväganden i hithörande frågor bör gälla att lokalplaneringen samordnas av kommunerna och att ett starkt samband med den översiktliga fysiska riksplaneringen eftersträvas. Samtidigt bör kommittén beakta dels vikten av samarbete i dessa frågor mellan lokalhållarna och kommunen, dels eventuella särskilda önskemål från olika brukarkategorier om lokalutförning och huvudmannaskap.

Kommittén bör vara oförhindrad att ta upp även andra frågor av principiell natur som berör samlingslokalstödet. Jag tänker bl. a. på tidsperspektivet för stödverksamheten avseende upprustningsbidrag.

Utredningsarbetet bör bedrivas *skyndsamt*. Under utredningsarbetet bör samråd ske med Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet och de samlingslokalägande riksorganisationerna.

Flera av de frågor som jag nu har angett att kommittén bör överväga har nära samband med vissa av de frågor som skall behandlas av den kommitté som regeringen tidigare denna dag har bemyndigat chefen för bostadsdepartementet att tillkalla för att utreda frågor rörande stadsförnyelse. Under utredningsarbetet bör därför samråd ske också med den kommittén. ---

Till kommittén har även överlämnats direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående finansiering av reformer. (Beslut vid regeringssammanträde 1980-03-13, Dir. 1980:20).

Utredningsarbetet

Kommittén har hållit 12 sammanträden samt genomfört två studieresor inom Sverige (i Västerbottens län 17–20 augusti, samt Malmöhus och Blekinge län 19–22 oktober 1980). Överläggningar har därvid ägt rum med olika statliga myndigheter, kommuner, organisationer och andra som berörts av kommitténs arbete. Ledamöter och sekreterare har deltagit i vissa möten, kurser och konferenser anordnade av bl. a. samlingslokalorganisationer, samt företagit studiebesök i samband därmed.

Samråd har hållits med stadsförnyelsekommittén via dess sekretariat.

Kommittén har efter beslut den 4 september 1980 ingått med skrivelse till bostadsministern angående utvidgad ram för upprustningsbidrag m. m. av sysselsättningskäl. Statsrådet Friggebo har även uppvaktats i frågan.

Till kommittén har överlämnats följande skrivelser:

- Utbildningsdepartementet har för eventuell åtgärd överlämnat en skrivelse av den 5 juni 1980 från Svenska riksteatern angående bestämmelserna för bidragen till handikappanpassning av teaterlokaler m. m.
- Bostadsdepartementet har för kännedom överlämnat en skrivelse av den 14 december 1980 från styrelsen för Svenska kyrkan i utlandet angående statligt stöd till anskaffande av samlingslokaler för landsmän i utlandet.
- Budgetdepartementet anmodade i skrivelse den 27 februari 1981 kommittén att avge yttrande över kursgårdsutredningens betänkande, Statliga myndigheters kurs- och konferenslokaler (Ds B 1981:1).

Kommittén avgav den 13 april 1981 ifrågavarande remissyttrande över kursgårdsutredningens förslag.

Sammanfattning

Statligt stöd har sedan 1942 utgått till allmänna samlingslokaler. 1973 gjordes en större revidering av låne- och bidragssystemet då bl. a. upprustningsbidrag infördes. För närvarande utgår lån och bidrag för ny-, om- och tillbyggnad samt bidrag för upprustning. Särskilda bidrag för handikappanpassning och energibesparande åtgärder utgår också. Samlingslokaldelegationen inom bostadsstyrelsen handlägger dessa ärenden.

I kungörelsen 1973:400 om statligt stöd till allmänna samlingslokaler 2 § definieras vad som avses med allmän samlingslokal:

”Med allmän samlingslokal avses lokal som behövs för det offentliga livet och de kulturella strävandena inom orten, i första hand sådan lokal som tillgodoser föreningslivets behov av utrymme för möten, studieverksamhet, kulturell verksamhet, förströelse, fritidssysselsättning eller annan liknande verksamhet”.

Statligt stöd ges även i form av bostadslån till närlokaler och i form av bidrag till förbättring av boendemiljöer, lokaler för vissa trossamfund, lokaler med kulturhistoriskt intresse samt för sysselsättningskapande åtgärder m. m.

Fördelat statligt stöd 1942–1980

Det statliga stödet till allmänna samlingslokaler har till övervägande delen gått till lokalföreningar som tillhör någon av riksorganisationerna Folkets Husföreningarnas Riksorganisation (FHR), Våra Gårdar, riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler (VG) och Bygdegårdarnas Riksförbund (BR). Dessa organisationer har tillsammans bildat Samlingslokalorganisationernas Samarbetskommitté. Organisationerna erhåller statligt administrationsbidrag.

Kommunerna – som också är ägare till många samlingslokaler – har, jämfört med övriga lokalägare, i högre grad sökt och erhållit stöd för nybyggnader. Ibland överlåtes huvudmannskapet för dessa kommunalt byggda samlingslokaler till organisationer. Övriga lokalhållare som erhåller statligt stöd är bl. a. frikyrkorna och folkparkerna.

De lokalägande föreningarna har i hög grad utnyttjat det statliga stödet. Inom FHR har 93 % av lokalerna erhållit någon form av stöd, inom VG 50 % och BR 74 %. Procenttalen är något för höga då flera föreningar fått bidrag och/eller lån i olika former vid skilda tillfällen. Talen uttrycker också att föreningar som söker stöd i stor utsträckning ansluter sig till en riksorganisation.

Det statliga stödet har fördelats i varierande grad över landet. En del av olikheterna kan förklaras med de prioriteringar som staten gjort när t. ex. AMS-medel fördelats vilket inneburit att bl. a. Värmland och Norrbotten erhållit stöd för särskilt många projekt. Samband föreligger också mellan orternas tätortsgrad och antalet projekt. En kommun med lägre tätortsgrad har genomsnittligt fler projekt med statligt stöd. Det visar sig också, inte förvånande, att ju större en kommun är desto fler projekt har erhållit statligt stöd i någon form. En regional jämförelse visar dock att storstadsregionerna har fått statligt stöd till färre projekt per kommun än övriga delar av landet.

När de nya reglerna infördes 1 juli 1973 var efterfrågan på medel lägre än tilldelad ram. Efter 1976 har emellertid, trots tillfälliga ramvidgningar, inte beslutsramarna motsvarat anspråken på bidrag.

Planerade projekt

För att få en uppfattning om behovet av statligt stöd till samlingslokaler har en kartläggning gjorts av de projekt som planeras inom den närmaste femårsperioden. Dessa har i allmänhet aktualiserats på lokal nivå av organisationerna.

Ungefär 80 % av de ärenden som planeras är upprustningsärenden. Drygt en femtedel av upprustningsprojekten är kombinerade med om- och tillbyggnadsplaner. 26 % av alla planerade projekt gäller om- och tillbyggnad i någon form, medan drygt 10 % gäller nybyggnadsprojekt. Fördelningen på ärendetyper är emellertid inte likartad för alla huvudmän. Kommunerna planerar t. ex. i högre grad än folkrörelseorganisationerna för nybyggnader.

Regionalt sett planeras flest projekt i de norra tätbygds kommunerna medan det i de norrländska glesbygderna planeras minst antal projekt, liksom i storstadsregionerna. En jämförelsevis större satsning på nybyggnad av samlingslokaler sker dock i storstadsområdena. De nybyggnader som planeras är av större omfattning än tidigare. Folkets Husprojekten i Umeå, Haninge och Botkyrka m. fl. innebär t. ex. en investering på ca 100 milj. kr vardera.

Fördelningen på ärendetyper av planerade projekt, är jämfört med tidigare genomförda projekt, tämligen oförändrad. Variationer mellan organisationstyperna förekommer dock. Lokalorganisationerna planerar t. ex. ett förhållandevis mindre antal nybyggnader än vad som byggts under perioden 1973-1980.

En jämförelse visar att fler projekt planeras fram till 1985 än som erhållit stöd 1973-1980.

Kommunernas och föreningslivets roll

De kommunala insatserna för allmänna samlingslokaler är betydande. Förutom att kommunerna anslår medel när föreningsägda lokaler uppförs eller byggs till, svarar de ofta för amorteringarna av föreningarnas lån för samma projekt, vilket kan innebära att de står för upp till 70 % av kostnaderna.

Det är av vikt att kommunerna tar hänsyn till behovet av samlingslokaler i planeringen så tidigt som möjligt. Som underlag för samlingslokalplaneringen

behövs uppgifter om föreningar som behöver samlingslokaler och vilka samlingslokaler som finns. Allt fler kommuner genomför inventeringar av lokaler och av föreningarnas behov.

Någon total sammanställning över antalet kommunala allmänna samlingslokaler finns inte. En tämligen hög andel av de allmänna samlingslokalerna är kommunala, vilket framgår av undersökningar som gjorts. Vid kommunsammanslagningar i början av 1970-talet omvandlades t. ex. många f. d. kommunalhus och skolor till samlingslokaler.

En tämligen stor enighet föreligger om fördelarna med föreningsägda samlingslokaler. Det framhålls ofta att föreningsförvaltade lokaler bäst kan tillgodose både föreningslivets och allmänhetens lokalbehov genom att lokalerna därmed får en direkt förankring i skilda intressegrupper. Föreningslivets engagemang är ofta en förutsättning för att projekten skall genomföras och utan föreningslivets initiativ hade localsituationen idag varit avsevärt sämre.

Det blir alltmer vanligt att samordna byggande och förvaltning av olika lokaltyper (t. ex. samlingslokal, bibliotek, fritidsgård, kafeteria och biograf/teater) vilket som regel förutsätter en gemensam huvudman. Denna kan vara kommunen, eftersom den har de största ekonomiska förutsättningarna att skapa sådana lokaler, men det kan även vara en ideell organisation.

Principerna för lokalupplåtelse av kommunägda lokaler varierar mellan olika kommuner. En form som förekommer alltmer, är fri upplåtelse för föreningslivet av sådana lokaler (s. k. noll-taxa). Detta har ibland haft negativa effekter på det föreningsägda lokalbeståndet i form av ett minskat utnyttjande, då föreningarna är tvungna att ta ut hyra för att täcka sina kostnader. Minskad uthyrning medför att föreningarnas ekonomi försämras och att krav ställs på högre bidrag från kommunen. En väg att lösa problemet är att kommunen subventionerar hela eller stora delar av hyran även i de föreningsägda lokalerna.

De kommunala bidragen till samlingslokaler tillhör de poster som ökat mest inom kultur- och fritidssektorn under senare år. De som får dessa bidrag är huvudsakligen Folkets Husföreningar, Folkets Parkföreningar och i mindre utsträckning Bygdegårdsföreningar och lokalägande nykterhetsorganisationer.

Kommunala bidrag till en förening för exempelvis upprustning av samlingslokaler, är en vanligt förekommande form av kommunalt stöd. Statligt stöd utgår endast under förutsättning att kommunen lämnar bidrag eller därmed jämförligt stöd som motsvarar minst 30 % av det statliga bidraget. Föreningarna kommer ofta i efterhand till kommunerna och söker även bidrag när de har svårt att klara driftkostnaderna.

Konflikt uppstår ibland mellan ett stort samlingslokalkomplex i kommunens centrum och de många mindre samlingslokalerna i samma kommun. De mindre lokalägande föreningarna arbetar traditionellt med frivilliga krafter, medan de stora anläggningarna måste anlita betald arbetskraft för vilka bidrag utgår.

Samlingslokaler i tre kommuner

Kommittén har undersökt samlingslokalsituationen i tre kommuner: Gällivare, Botkyrka och Halmstad. De tre kommunerna visade sig ha erhållit mer statligt stöd till sina allmänna samlingslokaler än kommunerna i genomsnitt i landet. Dessutom planeras fler projekt med statligt stöd än vad man gör i övriga kommuner.

Behovet av upprustning är omfattande och flera av projekten som planeras avser också om- och tillbyggnad. De flesta av lokalerna i undersökningen är inte handikappanpassade och nästan lika många kräver energibesparande åtgärder.

Något större nybyggnadsbehov förelåg endast i Botkyrka, där man önskar fler större samlingslokaler. I Gällivare planeras att ersätta ett äldre Folkets Hus med ett nytt. Kartläggningen har visat att många av de nytillkomna lokalerna inte är nybyggnader utan äldre hus, t. ex. nedlagda skolor som gjorts om till samlingslokaler.

Det statliga stödet har verksamt underlättat tillkomsten av samlingslokaler och möjligheterna att hålla dem i stand.

Lokalernas funktion

Kommitténs direktiv omfattar bl. a. krav på kartläggning av lokalernas funktion för föreningslivet. En särskild litteraturstudie har för detta ändamål genomförts eftersom kommittén arbetat under ett skyndsamhetskrav. Litteraturen på området är knapphändig men vissa slutsatser kan dras, särskilt som den kunnat kompletteras genom bl. a. studieresor.

Undersökningar visar att mindre än hälften av svenskarna brukar besöka samlingslokaler. Samlingslokaler har emellertid ett värde även för dem som inte besöker lokalerna då de bidrar till att ge samhället identitet och därmed formar den sociala miljön.

En undersökning gjord i Stockholm 1975 visar att den typiske besökaren är en högre utbildad yngre man med god hushållsinkomst. Denna undersökning tyder också på att anknytningen till det egna bostadsområdet är viktig när det gäller människornas möjlighet att känna intresse för utbudet av fritidsverksamhet. Samma undersökning visar också att personer med rörelsehinder sällan deltog i fritidsaktiviteter.

De handikappade utgör en stor grupp i samhället, bl. a. beräknas ca 8 % av befolkningen mellan 15 och 75 år vara kraftigt rörelsehindrade. Därtill kommer syn- och hörselskadade, psykiskt sjuka osv. Antalet handikappade beräknas öka snabbare än befolkningen i övrigt, bl. a. beroende på den stigande andelen äldre. De insatser som gjorts för att handikappade skall kunna vara med i föreningsliv är emellertid otillräckliga.

Undersökningar visar att föreningar har störst behov av lokaler för mindre möten. Föreningarna föredrar också egna lokaler för sin verksamhet. Studieorganisationerna förlägger i högre grad än andra föreningar sina sammankomster till skolor. Deltagarna i dessa sammankomster finner dock denna miljö steril och mindre ändamålsenlig.

Upptagningsområdet för samlingslokaler varierar i olika delar av landet så att i glesbygdsområden mötesdeltagare åker längre sträckor än i tätortsom-

råden. Till möten anordnade av föreningar med samma ideologiska bakgrund är deltagarna benägna att färdas längre sträckor. I undersökningar av verksamheten i närlokaler visar det sig att dessa mest används av barn, ungdom och pensionärer. Andelen besökare i närlokalerna av de kringboende synes vara större än den andel som besöker allmänna samlingslokaler, vilket kan bero på det kortare avståndet till närlokalerna.

Samordnad användning av samlingslokaler kallas för *sambruk*, dvs. olika lokalanvändare använder lokalen vid skilda tider eller i olika delar samtidigt för sin verksamhet. *Samutnyttjade* lokaler, där olika verksamheter pågår samtidigt, är tämligen sällsynta. Brukarna av nu ensidigt utnyttjade lokaler är likgiltiga eller negativa till samutnyttjande. Fördelar kan dock vinnas om ett samutnyttjande kommer till stånd så att lokalytan för hela anläggningen kan minskas samtidigt som användarna får tillgång till fler utrymmen.

Kommitténs överväganden och förslag

Inledande synpunkter

Det kan konstateras att sedan 1942, då stödet infördes, har den allmänna motiveringen för stödet varit samlingslokalernas värde för demokratin i samhället. Även de utredningar som sedan dess har utförts har betonat föreningslivets roll och lokalernas betydelse för att praktiskt främja vårt lands hävdvunna församlingsfrihet.

Tillgång på lämpliga samlingslokaler främjar en direkt kontakt mellan människor som skall informeras eller fatta beslut. Betydelsen av samlingslokaler är väl omvittnad för t. ex. arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen, frikyrkörörelsen och bonderörelsen.

Kommittén konstaterar att *föreningslivets* ekonomiska resurser i första hand använts för den löpande verksamheten. *Statens* stöd har utformats för att möjliggöra tillkomsten och bevarandet av lokaler. Genom lägre kapitalkostnader har skapats en rimlig driftekonomi i lokalbeståndet. *Kommunernas* roll har ständigt ökat när det gällt att täcka driftkostnaderna för allmänna samlingslokaler.

För de flesta människor i vårt land, står det klart att föreningslivets verksamhet är av mycket stort värde. Det har tagit sig uttryck i att samhället på olika nivåer i allt högre utsträckning gått in som garant för lokalhållande etc. Samhället har härigenom skapat utrymme för frivilligorganisationerna att själva äga och förvalta lokaler. Ur samhällets synpunkt torde detta vara av en stor ekonomisk betydelse.

Principiella överväganden

Under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet har ett stort antal projekt tillkommit för vilka medel inte genast kunnat anvisas. Härigenom har en köbildning uppstått. Kösituationen förvärras p. g. a. att de årliga beslutsramarna i stort sett hållits oförändrade samtidigt som kostnaderna för projekten ökat kraftigt. Kommunernas inställning är avgörande för samlingslokalprojektens genomförbarhet. I regel krävs stora kommunala insatser både under planerings- och byggnadskedet och för den fortsatta driften.

Väsentliga arbetsinsatser som inte kan värdesättas i reda pengar, utförs emellertid ofta helt ideellt. Såväl ekonomiska som verksamhetsbetonade skäl talar för att stödet till de folkrörelseägda lokalerna bör prioriteras. De principer som gäller kretsen av ägare, syftet med stödet och upplåtelsevillkoren har fastställts av riksdagen så sent som 1973 och bör enligt kommitténs mening i huvudsak inte ändras i något väsentligt avseende.

Om de statsunderstödda allmänna samlingslokalerna ska kunna uppfylla de krav som ställs i kungörelsen bör de ge utrymme för en mångsidig och variationsrik verksamhet. Lokaler som ensidigt används för ett visst ändamål kan inte anses uppfylla syftet med stödet. Samlingslokalerna bör vara så utformade att de inte utesluter någon i sammanhanget rimlig variant av verksamhet. Det demokratiska och folkliga inflytandet bör vara en garanti för att lokalerna inte utnyttjas för t. ex. ensidiga kommersiella syftet.

Den folkrörelseanknutna verksamheten har haft svårt att bli förankrade i storstädernas nybyggda förortsområden. Ett klart intresse föreligger dock från riksorganisationernas sida, att introducera samlingslokaler för att åstadkomma en varierande verksamhet även i dessa områden. Ytterligare insatser från organisationslivets sida bör enligt kommitténs uppfattning understödjas.

Planeringsfrågor

Kommittén betonar vikten av närhet mellan samlingslokaler och befintlig bostadsbebyggelse. Större uppmärksamhet bör därför ägnas åt gemensamhets-skapande åtgärder. Samlingslokaler i bostadsområdena ökar möjligheterna att etablera ett föreningsliv som på ett effektivare sätt kan engagera människor när de flyttar in i ett nybyggt område.

Det är väsentligt att de brister som fortfarande kvarstår i de äldre bostadsområdena kan avhjälpas genom kompletteringar av bebyggelsen med bl. a. samlingslokaler. Då bostadsförsörjningen är en kommunal planeringsuppgift ökar betydelsen av att sammankoppla investeringsbeslut med bedömningar av långsiktiga ekonomiska åtgärder från kommunens sida. Samspelet mellan föreningslivets planering och kommunernas bedömningar är särskilt viktig, när det gäller samordningen mellan föreningslivets respektive kommunernas lokaler, såsom skolor m. m.

Vissa samlingslokalprojekt har karaktär av "regionala institutioner". Samlingslokalkommittén har för sin del funnit att en och samma lokal kan fylla olika funktioner beroende på föreningslivets och verksamhetens karaktär.

Propåer har tid efter annan framförts om landstingens ansvar för kulturfrågor och samlingslokalhållande med hänvisning till ett regionalt intresse. Kommittén anser det dock inte realistiskt att landstingen ska kunna ta ett ökat ekonomiskt ansvar på området. Med hänsyn till det intresse att stödja kulturell verksamhet som finns hos landstingen bör dessa dock vara remissinstanser vid planeringen av större projekt.

Även staten har ett planeringsansvar. En rättvisare regional fördelning av anslagsmedel bör eftersträvas så att områden som är underförsörjda med lokaler prioriteras under förutsättning att acceptabla projekt kommer fram. Det torde i första hand ankomma på bostadsstyrelsens samlingslokaldelega-

tion att i samband med den reguljära prövningen av ärenden fördela medlen så att en rättvis regional fördelning uppnås.

Fördelningen av medel på projekt får inte innebära att de projekt som uppfyller författningens krav enligt 2 § kungörelsen om statligt stöd till allmänna samlingslokaler ej kan komma ifråga p. g. a. sin storlek eller under hänvisning till bristande medelstilldelning. Enligt kommitténs bedömning förutsätter detta en väsentlig ökning av de resurser som avsatts för samlingslokalstödet.

Kommittén har inte ansett det lämpligt att rekommendera kommunerna att årligen i samband med upprättandet av bostadsförsörjningsprogram göra heltäckande inventeringar och studier av samlingslokalbeståndet i orten. I samband med att en bidrags- och låneansökan skall inlämnas till bostadsstyrelsens samlingslokaldelegation gör kommunerna regelmässigt sammanställningar av befintliga lokaler och vilka huvudmän och utnyttjare som finns. Ur kommunernas planeringssynpunkt är dessa tillfällen dock alltför få för att en levande bild av samlingslokalverksamhetens utveckling skall kunna erhållas. Inte minst ur kommunalekonomisk synpunkt är det angeläget att fortlöpande kunna följa samlingslokal kostnaderna i samband med budgetarbetet eller den ekonomiska flerårsplaneringen.

Vid studier av driftkostnadsutvecklingen och behovet av driftbidrag etc. kan överväganden ske över lämpligheten av en ökad andel föreningsägda lokaler. Kommunerna kan därigenom erhålla ett underlag för ställningstaganden om att minska sitt direkta engagemang i samlingslokalverksamheten. Samlingslokalkommittén anser att en avkommunalisering av vissa lokaler kan vara till fördel både för föreningslivet och kommunerna, för såväl verksamhetsutveckling som ekonomi.

Genom de stora skillnader som finns mellan olika huvudmän främst beträffande finansieringsvillkor och i den tidsmässiga planeringssituationen, är det inte möjligt för kommittén att rekommendera en ovillkorlig integration av lokalbehoven för olika brukare och huvudmän. I begreppet *allmän samlingslokal* ligger dock möjligheter att tillgodose generella krav på lokalernas utformning och tillgänglighet, främst för föreningslivet.

Bidrags- och lånefrågor

Kommittén har studerat möjligheterna att förändra det nuvarande bidrags- och lånesystemet för allmänna samlingslokaler. Två helt skilda modeller har studerats: 1. Ett system som innebär en successiv övergång till lånefinansiering av i första hand nyproduktionen och med en stark anknytning till bostadslånesystemet. 2. En renodlad bidragsgivning via ett fristående råd bestående av folkrörelse- och samlingslokalorganisationer, som skulle fördela bidraget i likhet med det statliga stödet till samfundslokaler.

Kommittén finner dock att en så omfattande förändring, som dessa två modeller skulle innebära, inte vore av sådan nytta för samlingslokalverksamheten att något av dessa alternativ bör väljas. Statens stöd bör även fortsättningsvis vara förknippat med ett ansvar för hur verksamheten bedrivs och en kunskap om de villkor varunder folkrörelser och samlingslokalorganisationer verkar.

Kommittén har stannat vid att förorda att den nuvarande kungörelsen även fortsättningsvis skall vara grunden för stödverksamheten. Kommittén föreslår vissa förändringar som främst möjliggör ett ökat stöd till de folkrörelseorganisationer som är huvudmän för samlingslokaler.

Starka skäl talar för att behålla samtliga nuvarande former av bidrag och lån. Kretsen av bidrags- och låntagare bör bibehållas oförändrad.

För kommunerna föreslås att bidrag ej skall utgå vid ny-, om- och tillbyggnad. Upprustningsbidrag skall däremot som tidigare utgå till samtliga stödmottagare. Kommunerna kan enligt förslaget erhålla lån intill 30 % av låneunderlaget. Detta motsvarar bostadslånegivningens villkor för allmännyttiga bostadsföretag.

Erfarenheterna visar att kostnaderna för driften av samlingslokaler i allmänhet kan bli lägre om huvudmannskapet åvilar annan än en kommun. En sådan överföring av beslut och ekonomiskt ansvar från den offentliga sektorn till det fria och frivilliga organisationslivet medverkar till kostnadsbesparingar och större flexibilitet i utnyttjandet av anläggningarna.

Krav har vid flera tillfällen förts fram på ökade statliga ekonomiska insatser till folkparkernas anläggningar och lokaler. Folkparkernas lokaler erhåller dock redan nu samlingslokalstöd i den mån de uppfyller stadgandena för allmänna samlingslokaler. Under 1970-talet har närmare 50 milj. kr anslagits till av folkparksorganisationerna ägda anläggningar. Kommittén finner svårigheter att låta det nuvarande regelsystemet för allmänna samlingslokaler även innefatta folkparksorganisationernas övriga anläggningar i den mån dessa inte uppfyller de krav som uppställs. Kommittén avstår därför att framlägga förslag i denna fråga.

Vad gäller storleken av bidrag och lån m. m. har kommittén övervägt att införa någon form av lånetak för projekten. Ett sådant tak kan konstrueras på olika sätt men vanligtvis genom en maximering av låneunderlaget. Kommittén finner ett sådant tak enbart leda till administrativa svårigheter och oklara villkor för samlingslokalbyggandet.

Det är viktigt för kommittén att hävda den principiella likheten mellan olika projekt. Även stora anläggningar har rätt till statligt stöd. Flera skäl finns till denna hållning.

Det gäller att värna om den grundläggande idé som bär upp de allmänna samlingslokalerna, som i sig medger integrerade anläggningar. Särskilt i tätorterna kan man genom integration av skilda funktioner undvika dåliga och oekonomiska lösningar i samlingslokalförsörjningen.

För *inventariebidraget* föreslår kommittén inga förändringar i de nu gällande reglerna, utan förutsätter att nödvändiga omprövningar kan göras i samband med den reguljära budgetbehandlingen.

Vad gäller *handikappbidraget* begränsar beslutsramarna möjligheterna att totalt öka bidragsvolymen. Kommittén föreslår därför med hänsyn till statsmakternas uttalade prioritering av åtgärder för de handikappade att för sådan lokalanpassning och inventarieanskaffning som avser handikappades särskilda behov skall medel kunna anvisas efter behov och beslut härom falla utanför den ordinarie beslutsramen.

Villkoren för *upprustningsbidraget* föreslås bli oförändrade. De nuvarande reglerna innebär att bidrag endast kan utgå till lokaler som är byggda före 1/7 1973 och bidrag kan endast utgå en gång. Den ursprungligen utsatta

tidsgränsen 1/7 1980 för beslut om upprustningsbidrag har genom riksdagsbeslut förlängts på obestämd tid. Kommittén konstaterar för sin del, att antalet lokaler som är i behov av upprustning är synnerligen stort samt att efterfrågan på medel kan förväntas bestå under hela 1980-talet. Därför bör någon ny tidsbegränsning för upprustningsbidrag ej införas.

Om kommunernas driftkostnadsbidrag beräknas med undantag från underhållskostnaderna innebär detta sannolikt att kostnaderna för driften på längre sikt förskjuts och ackumuleras. Kravet på kommunala och statliga insatser kan komma att öka. Starka skäl talar således för att berörda parter bättre planerar för underhållet av lokalerna och i tid vidtar konkreta åtgärder för att därigenom minska de framtida kostnaderna. Samlingslokalorganisationerna bör överväga att utfärda centrala riktlinjer för ett normalt underhåll av lokalerna.

Behovet av energibesparande åtgärder är i likhet med övriga upprustningsåtgärder mycket stort i samlingslokalbeståndet. Åtgärderna bör ses i samband med övriga upprustningsåtgärder. Då erfarenheterna visar att efterfrågan på upprustningsbidrag är större än intresset för lokalhållarna att utnyttja energisparbidraget, bör en ökad samordning komma till stånd vid bidragsgivningen.

Kommittén föreslår att *energisparbidraget* inarbetas i upprustningsbidraget och att ramen för upprustningsbidrag uppräknas i motsvarande mån. Bostadsstyrelsen bör utforma de föreskrifter som skall gälla för energisparstödet inom ramen för upprustningsbidraget.

Amorteringstiderna för samlingslokallån är i normalfallet 30 år. Kommittén anser det vara motiverat att medge ett års uppskov med första amorteringen.

Administrativa frågor

Enkelhet i handläggningen av stödet bör även fortsättningsvis eftersträvas. Administrationen av samlingslokalstödet inom bostadsstyrelsen sysselsätter blott omkring tre personer. Hanteringen på länsbostadsnämnderna är marginal i förhållande till den mängd låne- och bidragsärenden som handläggs. Till viss del kan också samlingslokalorganisationerna sägas ha övertagit administrationen av stödet. De centrala samlingslokalorganisationerna erhåller ett särskilt *administrationsbidrag*, vilket samlingslokalkommittén för sin del förutsätter skall utges även fortsättningsvis och på oförändrade grunder.

Mot bakgrund av förslagen i övrigt avvisar kommittén ett flerårigt rambeslutssystem.

Finansiella frågor

Mot bakgrund av kommitténs principiella ståndpunkter är det nödvändigt för kommittén att föreslå ökade ekonomiska ramar som förbättrar möjligheterna för främst det fria organisationslivet att genomföra de samlingslokalprojekt som planeras.

Kommittén föreslår med hänvisning till de resultat utredningsarbetet lett till att ramen för lån och anordningsbidrag uppräknas från 30 milj. kr till 60

milj. kr. Ramen för upprustningsbidrag föreslår kommittén uppräknad, med hänsyn till det stora antalet ärenden (ca 400 st), från 12 milj. kr till 20 milj. kr. Till denna ram skall sedan också läggas de medel som avsätts till energisparbidrag för allmänna samlingslokaler, för budgetåret 1981/82 5 milj. kr.

Avslutningsvis föreslår kommittén att regeringen även i fortsättningen skall kunna inhämta riksdagens bemyndigande att vidga beslutsramarna om det behövs av sysselsättningskäl.

Kommitténs förslag innebär på sikt en merbelastning av anslaget för ändamålet med 38 milj. kr. Emellertid innebär minskningen av stödet till kommunerna samt övergången till ett lånestöd för denna kategori huvudmän, att stödet i viss mån blir mindre betungande för staten.

Liksom för många andra socialt betonade verksamheter är nyttan av ett väl fungerande föreningsliv inte möjlig att kvantifiera i ekonomiska termer. Erfarenheten talar dock för att i samhällen med ett levande föreningsliv, ett attraktivt kulturliv och ett väl utvecklat socialt kontaktnät är samhällets utgifter för utslagning och sociala misslyckanden mindre än i orter där en sådan levnadsnivå inte kunnat uppnås. Samlingslokalkommitténs främsta mål har därför varit att föreslå en fördelning av samhällets stödresurser så, att inga orter i landet skall missgynnas i sina strävanden att uppnå denna sociala nivå.

1 Gällande bestämmelser om statligt stöd till allmänna samlingslokaler

1.1 Inledning

Reglerna för det statliga stödet till allmänna samlingslokaler finns i dels kungörelsen (1973:400) om statligt stöd till allmänna samlingslokaler (omtryckt 1976:794, ändrad senast 1980:336), dels bostadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter. Kungörelsen trädde i kraft den 1 juli 1973 och ersatte då kungörelsen (1957:367) om statslån för anordnande av allmänna samlingslokaler m. m.

Reglerna i kungörelsen är uppdelade i

- a) inledande bestämmelser (1-4 §§),
- b) bestämmelser om bidrag och lån för anordnande av samlingslokaler, m. m. (5-35 §§),
- c) bestämmelser om upprustningsbidrag, särskild eftergift m. m. (36-39 §§), samt
- d) övriga bestämmelser (40-41 §§).

I de inledande bestämmelserna anges bl. a. i vilka former statligt stöd lämnas, vad som avses med allmän samlingslokal och vem som kan erhålla stöd. Där anges också att frågor om stöd skall prövas av bostadsstyrelsen.

Bestämmelserna om bidrag och lån till anordnande av samlingslokaler m. m. innehåller bl. a. regler om förutsättningar för bidrag och lån samt storleken av bidrag och lån. Vidare finns här regler om pantvärde och säkerhet för lån, regler om ränta och amortering på lån och om uppsägning och övertagande av lån samt regler om förfarandet i bidrags- och låneärende och om besiktning och låneförvaltning.

I bestämmelserna om upprustningsbidrag och särskilda eftergifter anges förutsättningarna för sådant stöd och stödets storlek. Bland dessa bestämmelser återfinns också de särskilda reglerna om bidrag till energibesparande åtgärder i allmänna samlingslokaler.

Övriga bestämmelser innehåller besvärregler och ett bemyndigande till bostadsstyrelsen att meddela tillämpningsföreskrifter till kungörelsen.

1.2 Stödformerna

Formerna för det statliga stödet till allmänna samlingslokaler är olika beroende på ändamålet. Enligt 1 § kungörelsen gäller följande.

För anordnande av samlingslokal lämnas både bidrag och lån. Bidraget

lämnas i form av dels anordningsbidrag, dels inventariebudrag för anskaffande av inventarier till lokalen. Med anordnande av samlingslokal avses – förutom nybyggnad – även ombyggnad eller köp.

För bevarande av en befintlig samlingslokal lämnas bidrag, s. k. upprustningsbidrag, men inte lån. Till bevarande av samlingslokaler hänförs enligt 36 § kungörelsen nödvändiga, standardhöjande reparationer, utbyte eller komplettering av inventarier samt anpassning av lokalen till handikappades särskilda behov. Som bevarande räknas också betalning av skulder om det behövs för att avhjälpa svårigheter som beror på befolkningsminskning i orten eller liknande omständigheter.

Stöd till bevarande av samlingslokaler kan också lämnas i form av s. k. särskild eftergift av statslån. De statslån som avses är lån enligt kungörelsen (1957:367) om statslån för anordnande av allmänna samlingslokaler m. m. eller motsvarande äldre bestämmelser. Det skall för eftergift föreligga antingen förlustrisk för staten eller svårigheter som beror på befolkningsminskning i orten eller liknande omständigheter.

I fråga om befintliga lokaler lämnas dessutom stöd till energibesparande åtgärder. Stödet utgörs av bidrag men inte lån.

1.3 Stödobjekt

Stöd lämnas i princip endast till allmänna samlingslokaler. En allmän samlingslokal är enligt 2 § kungörelsen en lokal som behövs för det offentliga livet och de kulturella strävandena inom orten. Därvid avses i första hand sådana lokaler som tillgodoser föreningslivets behov av utrymmen för t. ex. möten, studieverksamhet, kulturell verksamhet, förströelse och fritidsverksamhet. Enligt 5 § kungörelsen får dock stöd lämnas endast till lokaler som inte kan få lån enligt bostadsfinansieringsförordningen. Samlingslokalstöd får således inte ges till en samlingslokal om lokalen utgör bostadskomplement. Denna begränsning gäller dock inte för lokaler i glesbygdsområden (5 § andra stycket).

Kungörelsen ställer också upp vissa krav på varaktigt behov m. m. Enligt 6 § gäller bl. a. som förutsättning för anordningsbidrag och lån att det kan antas föreligga ett varaktigt behov av lokalen och att den fyller skäligen krav på god standard. I fråga om upprustningsbidrag krävs att det finns fortsatt behov av lokalen (36 § andra stycket). Beträffande sistnämnda bidragsgivning gäller också att den i princip endast omfattar sådana samlingslokaler som har färdigställts före den 1 juli 1973 (38 § tredje stycket).

Beträffande den närmare innebörden av 2 § kungörelsen framgår av bostadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter till paragrafen bl. a. att stöd kan lämnas – förutom till utrymmen för möten, studier och kulturell verksamhet – till nöjeslokaler, t. ex. teater, biograf eller danslokal, under förutsättning att de ingår i en samlingslokalanläggning. Vidare framgår att stöd kan lämnas till mindre biblioteksfilialer som även fungerar som allmän samlingslokal, till mindre expeditionslokaler som behövs för förvaltning och skötsel av samlingslokalerna samt till bordtennisrum, bastu o. d. som utgör komplement till lokalanläggningen. Också ungdomslokaler kan få stöd om de ingår i samma byggnad som stödberättigade lokaler.

Som icke stödberättigade lokaler anges i styrelsens tillämpningsföreskrifter

fristående ungdomslokaler, idrotts- och friluftlokaler, kurs- och lägergårdar, utställningslokaler, studentkårlokaler, frikyrkornas gudstjänstlokaler samt lokaler tillhörande svenska statskyrkan.

1.4 Stödmottagare

Kretsen av stödmottagare regleras i 4 § kungörelsen. Berättigade att få stöd i form av bidrag och lån är kommuner, aktiebolag, föreningar och stiftelser. Särskild eftergift får beviljas andra låntagare än kommuner.

För att ett aktiebolag, en förening eller en stiftelse skall få stöd krävs dock att företaget arbetar utan enskilt vinstsyfte eller att den lokal för vilken stödet är avsett upplåts med nyttjanderätt till antingen kommunen eller ett företag som arbetar utan enskilt vinstsyfte. Tiden för nyttjanderättsavtalet skall därvid normalt vara minst 30 år. Undantag från denna tidsgräns får göras endast om det finns särskilda skäl. Förutom en viss minimitid krävs dessutom sådana villkor för nyttjanderätten att förmånen av det statliga stödet kommer nyttjanderättshavaren till godo (4 § första stycket 2 och 3).

I fall där stödet gäller anordningsbidrag och lån ställs vissa ytterligare krav på stödmottagaren. I sådana fall krävs enligt 6 § första stycket 2 att sökanden innehar marken med äganderätt eller tomträtt. Även nyttjanderätt godtas, dock bara om den kan anses betryggande med hänsyn till lånets återbetalningstid. Vidare gäller enligt 7 § att bidrag eller lån inte lämnas för sådan ny- eller ombyggnad som har påbörjats när bidrags- eller låneansökningen prövas. Bostadsstyrelsen kan dock medge att byggnadsarbetena får påbörjas tidigare (7 § andra stycket).

1.5 Upplåtelseskyldighet

Till kravet på att stödbjektet skall vara allmän samlingslokal finns kopplat ett krav på viss upplåtelseskyldighet. I 6 § första stycket 1 anges att stöd lämnas under förutsättning att samlingslokalen opartiskt, i skäligen omfattning och på skäliga villkor hålls tillgänglig för upplåtelse åt varje inom orten verksam organisation eller grupp med organiserad verksamhet.

Enligt bostadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter gäller i princip en oinskränkt upplåtelseskyldighet. Föreskrifterna gör dock undantag för nykterhetsrörelsen. Lokalägare som tillhör riksorganisationer inom denna rörelse har rätt att vägra upplåtelse av lokalerna om alkoholförtäring skall förekomma.

1.6 Stödets storlek

Storleken av anordningsbidrag och lån för anordnande av samlingslokal samt inventariebidrag bestäms på grundval av ett låneunderlag. I fråga om principerna för beräkning av låneunderlaget hänvisar kungörelsen (8 §) till grunderna för beräkning av låneunderlaget för sådana bostadslån enligt bostadsfinansieringsförordningen som avser lokaler.¹ Kostnaderna för konstnärlig utsmyckning eller gestaltning får dock ingå med högre belopp än det som gäller i samband med bostadslån. F. n. är beloppet satt till högst 15 kr per kvadratmeter våningsyta (8 § andra stycket).

¹ Låneunderlaget beräknas med hjälp av schabloniserade kostnader som står i överensstämmelse med bostadsstyrelsens normer för lokaler och viss bostadsbebyggelse.

Anordningsbidraget får enligt 9 § utgöra högst 30 % av låneunderlaget. Undantagsvis, om det föreligger särskilda skäl, får bidrag lämnas med 35 %. Bostadsstyrelsen har föreskrivit att det i första hand är lokaler i glesbygdsområden som skall komma i fråga för det högre bidraget.

Storleken av lån för anordnande av samlingslokal bestäms till skillnaden mellan anordningsbidraget och 50 % av låneunderlaget (10 §). Lånet kan dock beviljas med ett större belopp (fördjupas) om sökanden inte kan få erforderlig underliggande kredit. Med underliggande kredit förstås enligt 11 § kungörelsen lån mot säkerhet i fastigheten som har bättre förmånsrätt än den som skall lämnas för statslånet. Möjligheterna att fördjupa statslånet är dock begränsade. Vid nybyggnad får lånet fördjupas med högst 10 % av låneunderlaget och vid ombyggnad med högst 40 % (11 § andra stycket).

Inventariebidrag får lämnas högst med 10 % av låneunderlaget till den del underlaget inte överstiger 500 000 kr och med 5 % av den återstående delen (12 §). Sammanlagt får dock inte bidrag beviljas med mer än 400 000 kr.

Upprustningsbidrag till utgifter för reparationer, utbyte eller komplettering av inventarier samt betalning av skulder får enligt 37 § kungörelsen lämnas högst med ett belopp motsvarande 50 % av utgiften. Regeringen kan dock medge att bidrag får lämnas med 65 %. För sådan lokalanpassning och inventarieanskaffning som avser handikappades särskilda behov lämnas bidrag med ett belopp motsvarande 100 % av utgifterna upp till 100 000 kr. Är utgifterna för sådana åtgärder högre lämnas för den överskjutande delen bidrag med 50 % eller om regeringen medger det med 65 %.

Den särskilda eftergiften av sådana statslån som har beviljats enligt äldre bestämmelser är inte maximrad när skälet för eftergiften är förlustrisk (38 § första stycket). Om eftergiften beror på befolkningsminskning i orten eller liknande omständighet är den däremot maximerad till normalt 50 % (38 § andra stycket).

Bidrag enligt 38 a § för energibesparande åtgärder i samlingslokaler lämnas med 50 % av godkänd kostnad för bidragsberättigade åtgärder. För ett och samma projekt får bidrag dock lämnas med högst 300 000 kr.

1.7 Pantvärde och säkerhet

Som säkerhet för lån föreskriver kungörelsen kommunal proprieborgen eller panträtt i fastigheten eller tomträtten. Inteckning skall därvid vara belägen inom 90 % av pantvärdet sedan detta minskats med anordningsbidraget (14 § första stycket). Pantvärdet bestäms enligt de grunder som gäller för beräkning av pantvärdet för bostadslån enligt bostadsfinansieringsförordningen (13 §).

I första hand skall säkerheten utgöras av panträtt. Om panträtt inte kan anses godtagbar av kreditriskskäl eller om lånesökanden innehar marken med annan nyttjanderätt än tomträtt skall säkerheten i stället utgöras av kommunal proprieborgen (14 § andra stycket).

Enligt 14 § tredje stycket skall låntagaren dessutom förbinda sig att inte upplåta panträtt närmast efter panträtten för statslånet intill ett belopp som motsvarar anordningsbidraget. Detta inteckningsutrymme får användas endast för upplåning för att täcka överkostnader över pantvärdet eller upplåning för standardhöjande förbättringar. Om säkerheten utgörs av borgen gäller vad som nu har sagts även för den panträtt i fastigheten som motsvarar statslånet.

Kungörelsen föreskriver också obligatorisk andrahandspansättning av pantbrev med bättre förmånsrätt samt förbud mot att använda sådana pantbrev för att skydda egen kapitalinsats (15 §).

1.8 Ränta och amortering

I fråga om ränta och amortering på lån enligt kungörelsen gäller följande.

Lånet löper med ränta från utbetalningsdagen enligt en räntesats som regeringen fastställer för ett kalenderår i sänder (17 § första stycket). Räntesatsen framgår av en särskild förordning om ränta på statliga bostadslån m. m. För år 1981 har räntan bestämts till 12,75 %.

Bostadslåneräntan gäller i princip bara lånet till den del det motsvarar 20 eller 15 % av låneunderlaget. Har lånet fördjupats med mer än 2 % av låneunderlaget, dock minst 4 000 kr, tillämpas på den fördjupade delen en räntesats som bestäms med ledning av den allmänna lånemarknadens ränta för lån med motsvarande förmånsrätt (17 § andra stycket).

På lånet tillämpas rak amortering, dvs. lånet amorteras med lika stora årliga belopp. Amorteringen sker från halvårsskiftet närmast efter utbetalningsdagen (18 § första stycket).

Amorteringstiden är 30 år. Vid ombyggnad eller köp kan dock kortare amorteringstid bestämmas. I dessa fall skall tiden bestämmas med hänsyn till husets återstående användningstid och övriga omständigheter (18 § andra stycket). Bostadsstyrelsen har föreskrivit att när amorteringstiden skall fastställas vid ombyggnad beaktas även omfattningen av arbetena.

Även i fråga om amorteringstiden finns vissa särbestämmelser för fördjupad lånedel. Enligt 18 § tredje stycket och bostadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter gäller att för en sådan lånedel skall bestämmas samma amorteringstid som för bottenkrediten.

Ränta och amortering betalas halvårsvis i efterskott. På belopp som inte betalas inom föreskriven tid utgår dröjsmålsränta (19 §).

1.9 Uppsägning och övertagande av lån

Lån enligt kungörelsen kan sägas upp till betalning bl. a. om lånevillkor eller föreskrift beträffande lånet åsidosätts, om upplåtelseskyldigheten inte iaktas eller, i fall där låntagaren innehar marken med enbart nyttjanderätt, rätten upphör före utgången av den tid som förutsattes när lånet beviljades. Uppsägning av lån kan också ske om byggnaden minskar i värde eller används för annat ändamål eller om betryggande brandförsäkring inte finns. Även i annat fall kan uppsägning ske om det inträffar förhållanden som innebär att låntagaren med hänsyn till låneändamålet uppenbarligen inte längre bör få behålla lånet (22 §).

Ytterligare en uppsägningsgrund är att fastigheten eller tomträtten övergår till ny ägare eller tomträttshavare och denna inte ansöker om att få överta lånet. Enligt 23 § andra stycket skall, om medgivande att överta lånet inte söks eller lämnas, lånet sägas upp till betalning om inte särskilda skäl föreligger.

Ny ägare eller tomträttshavare som vill överta lånet skall enligt 23 § första stycket ansöka om övertagande inom sex månader från dagen för förvärvet.

Till uppsägningsgrunden att byggnaden minskar i värde är kopplat vissa bestämmelser i kungörelsen om besiktning m. m. Således skall 33 § andra stycket kungörelsen byggnaden under lånetiden besiktigas i erforderlig utsträckning genom länsbostadsnämndens försorg. Om det finns risk för att byggnaden genom vanvård eller av annan anledning minskar i värde så att säkerheten för lånet försämrats, föreskrivs vidare i 35 § att länsbostadsnämnden skall anmäla förhållandet till bostadsstyrelsen. Anmälan skall enligt 35 § också göras om nämnden får kännedom om att fastigheten eller tomträtten har övergått till ny ägare eller tomträttshavare.

1.10 Förfarandet i bidrags- och låneärenden m. m.

Frågor om bidrag och lån prövas av bostadsstyrelsen (3 §). Enligt instruktionen (1965:669) för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna handläggs ärenden om statligt stöd till allmänna samlingslokaler i bostadsstyrelsens ställe av en samlingslokaldelegation bestående av en ordförande och sju andra ledamöter. Ledamöterna förordnas av regeringen för en tid av högst tre år i taget.

Enligt 24 § första stycket kungörelsen skall ansökan om stöd ges in till bostadsstyrelsen. Det åligger styrelsen (25 §) att inhämta yttrande från kommunen och i den mån det behövs för prövningen, från länsstyrelsen, länsbostadsnämnden eller annan myndighet.

I fråga om nybyggnadsärenden samt större ombyggnads- eller upprustningsärenden skall sökanden innan ansökan om bidrag eller lån ges in hos bostadsstyrelsen redovisa behovet av allmän samlingslokal i orten och lämna en översiktlig redogörelse för det planerade byggnadsföretaget. Styrelsen skall meddela beslut om det finns behov av lokalen och om redogörelsen kan läggas till grund för fortsatt projektering (24 § andra stycket).

Vid förhandsgranskningen prövar bostadsstyrelsen enligt sina tillämpningsföreskrifter bl. a. frågan om den aktuella lokalen kan anses som allmän samlingslokal. Vidare bedöms projektets angelägenhetsgrad och storlek utifrån redovisade behov. Dessutom prövas frågan om ritningarna och övriga handlingar kan läggas till grund för fortsatt projektering. Däremot prövas kostnaderna för projektet först i samband med själva ansökan om stöd.

I fråga om bidrag och lån för *anordnande* av allmän samlingslokal gäller dessutom följande. Enligt 27 § kungörelsen skall bostadsstyrelsen meddela ett preliminärt beslut. I det skall anges med vilket belopp samt under vilka förutsättningar och på vilka villkor som bidrag eller lån kan komma att beviljas slutligt. Sedan byggnadsföretaget har färdigställts skall enligt 28 § ansökan om slutligt beslut göras. Den slutliga ansökan skall ha föregåtts av en besiktning enligt 33 § första stycket där det föreskrivs att besiktningen sker på sökandens bekostnad genom förrättningsmän som länsbostadsnämnden utser.

2 Administrationen av det statliga stödet till allmänna samlingslokaler

2.1 Beslutande och beredande organ

2.1.1 *Organisatorisk bakgrund*

Fram till den 1 juli 1973 ansvarade en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd, statens nämnd för samlingslokaler, för beredning av ärenden om statligt stöd till allmänna samlingslokaler. Till sitt förfogande hade nämnden ett kansli bestående av nämndens sekreterare samt kontorspersonal. Förutom av delegationens sekreterare sköttes de beredande uppgifterna av tjänstemän inom bostads- och byggnadsstyrelserna som arvoderade extra uppdrag vid sidan av ordinarie tjänstgöring. 1970 bestod kansliet således av två kontorskrivare/biträden, en sekreterare, två biträdande sekreterare samt tre sakkunniga för ritnings- respektive kostnads- och teknisk granskning.

Nämnden som bestod av åtta ledamöter vid handläggning av vanliga samlingslokalärenden och ytterligare tre ledamöter med sakkunskap på studentkårlokalområdet vid handläggning av sistnämnda ärenden förutsattes bestå av representanter för föreningslivet och väl förtrogna med samlingslokalfrågor. Dessutom skulle det finnas en lämplig representant för att tillgodose kommunernas intressen. Den byggnadstekniska granskningen skulle ombesörjas av byggnadsstyrelsen. En av de ordinarie ledamöterna utsågs till ordförande i nämnden av Kungl. Maj:t.

Nämnden hade i princip enbart en informeraende och beredande funktion. Beslutanderätten i fråga om statligt stöd ankom således på Kungl. Maj:t sedan nämnden lämnat underlag och förslag till beslut. Låneförvaltningen inklusive utbetalning av beviljade lån ankom på länsstyrelserna medan lånefonden för allmänna samlingslokaler handhades av statskontoret. Beslut om uppsägning av beviljade lån eller andra åtgärder i syfte att bevaka statens fordringar ankom dock på nämnden. Länsstyrelserna medverkade även såsom remissinstanser i låne- och bidragsärenden samt utsåg besiktningsmän för besiktning och värdering av samlingslokaler i samband med låne- och bidragsansökningar.

På kommunerna ankom att innan ansökan om stöd ingavs antingen själv eller i samråd med annan myndighet utreda tillgång och behov av allmänna samlingslokaler samt att även i övrigt yttra sig över låne- och bidragsansökningarna. Om ansökan avsåg integrerad användning av samlingslokaler som skollokaler skulle även skolöverstyrelsen ges tillfälle att yttra sig i ärendet.

2.1.2 *Nuvarande organisation*

I samband med grundläggande förändringar av samlingslokalstödet konstruktion, som genomfördes fr. o. m. den 1 juli 1973, vilka bl. a. i vissa avseenden innebar en anknötning till regler för beräkning av bostadslån till lokaler, överfördes de uppgifter som tidigare ankommit på statens nämnd för samlingslokaler till bostadsstyrelsen. Samtidigt decentraliserades beslutanderätten i fråga om stödet till styrelsen med undantag för det särskilda stödet till studentkårlokaler där regeringen fortfarande beslutar med styrelsen som beredande instans. Vid samma tidpunkt överfördes också låneförvaltningen till länsbostadsnämnderna.

Inom bostadsstyrelsen handläggs ärenden angående lån och bidrag till allmänna samlingslokaler av en särskild samlingslokaldelegation med ledamöter som utses av regeringen. I delegationen ingår företrädare för de tre riksorganisationerna,¹ Folkets Husföreningarnas Riksorganisation (FHR), Bygdegårdarnas Riksförbund (BR) och Våra Gårdar – riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler (VG). Vidare ingår representanter för kommunerna, bildningsförbunden, statens kulturråd och bostadsstyrelsen. Ordföranden utses av regeringen.

Enligt 9a § i instruktionen (1965:669) för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna handlägger samlingslokaldelegationen i styrelsens ställe ärenden om statligt stöd till allmänna samlingslokaler och studentkårlokaler. Sådana ärenden som gäller viktigare författningsfrågor eller frågor om förslag till anslagsframställning hos riksdagen skall dock handläggas av styrelsen. Andra frågor av större vikt för delegationen hänskjuts till styrelsen. Delegationen har vidare rätt att yttra sig i frågor som skall avgöras av styrelsen och som angår delegationens verksamhetsområde.

I samband med att verksamheten överfördes till bostadsstyrelsen beräknades medlen under myndighetsanslaget för bostadsstyrelsen med beaktande av kostnader för en kontorsskrivare och vissa arvoden för att överta handläggningen av samlingslokalärenden. I övrigt räknade föredragande statsrådet med att styrelsen skulle fullgöra dessa uppgifter utan anslagsökning. Några ytterligare resurser för denna verksamhet har därefter inte tillförts styrelsen.

Inom bostadsstyrelsen har ansvaret för handläggning av ärenden angående lån och bidrag till samlingslokaler lagts på låne- och bidragsbyrån. Byråns chef är sekreterare och ledamot i delegationen. Därutöver är två till tre handläggare sysselsatta med dessa ärenden vartill kommer tre byråassistenter/assistent-er/kontorsbiträden som i huvudsak arbetar med dessa uppgifter.

Kostnadsgranskningen åvilar en handläggare på värderingsbyrån medan en extern arkitektkonsult svarar för granskningen av utformning och lokalprogram. Totalt belastar verksamheten styrelsen med ca tre årsarbetskrafter vartill kommer utgifter på konsultanslaget för arkitektgranskning som under budgetåret 1980/81 uppgått till ca 110 000 kr.

På länsbostadsnämnderna ankommer utöver låneförvaltning och utbetalning av lån och anordningsbidrag att utse besiktningmän i samband med ansökningar om lån och bidrag. Utbetalning av upprustningsbidrag ankommer på bostadsstyrelsen. Frågor om övertagande, uppsägning eller beslut om åtgärder för indrivning av förfallna lånekostnader ankommer på delegationen.

¹ I det fortsatta används även begreppet samlingslokalärende riksorganisation, vilket används av de tre huvudmannarorganisationerna på området.

Kommunernas medverkan i verksamheten innebär att ge underlag för bedömningar om behov och utformning av enskilda projekt. De har vidare att yttra sig över inkomna ansökningar. Kommunernas granskande funktion utöver byggnadslovsgranskningen är emellertid begränsad. Detta innebär att deras roll i ärendehantering har sin tyngdpunkt i planeringen av samlingslokalsbyggandet och i en bedömning av ansökningarna sett från kommunernas program för samlingslokal försörjningen. Därutöver har de att i vissa ärenden – upprustningsbidrag – ta direkt ställning till kommunala investeringsanslag till projekten eftersom detta är en förutsättning för beslut om statliga bidrag.

2.2 Förfarandet

2.2.1 Lån och anordningsbidrag

Ansökan om lån eller bidrag skall inges direkt till bostadsstyrelsen. Styrelsen har i sina föreskrifter till samlingslokalkungörelsen förutsatt att det kommunala yttrandet åtföljer ansökningen.

I fråga om nybyggnad eller större ombyggnad av lokaler skall sökanden innan ansökan om bidrag eller lån ges in, redovisa behovet av allmänna samlingslokaler i orten och lämna en översiktlig redogörelse för projektet. Samlingslokaldelegationen meddelar därefter beslut, s. k. förhandsgranskning, om det finns behov av lokaler och om redogörelsen kan ligga till grund för fortsatt projektering. Det sistnämnda innefattar i första hand en bedömning av redovisat lokalprogram utifrån de behov som föreligger i orten samt synpunkter på utformningen sett utifrån den erfarenhet som finns representerad i delegationen.

Vid mindre ombyggnader kan fr. o. m. 1 juli 1980 ansökan om lån och bidrag behandlas utan föregående förhandsgranskning. Enligt bostadsstyrelsens föreskrifter avses med mindre ombyggnad sådana projekt som inte innebär några betydande ingrepp i byggnadens stomme eller som i någon större utsträckning förändrar byggnadens användningssätt. Även mindre tillbyggnader undantas från kravet på förhandsgranskning.

Vid ombyggnad eller upprustning skall lokalerna före ansökan om förhandsgranskning eller bidrag och lån besiktigas av länsbostadsnämnden utsedda besiktningsmän. Besiktningen avser att klarlägga fastighetens skick samt dess värde före ombyggnaden.

Vid lån och bidrag till ny- eller ombyggnad meddelas först ett preliminärt beslut på grundval av kostnadsberäkningen för projektet där lån och bidrag i tillämpliga delar beräknas med ledning av den metod som gäller för beräkning av låneunderlag för lokaler enligt förordningen 1978:384 om beräkning av låneunderlag och pantvärde för bostadslån. Avser projektet nybyggnad eller sådan ombyggnad där den beräknade kostnaden överstiger en miljon kronor förutsätts att sökanden själv utför en låneunderlags- och pantvärdesberäkning på särskild blankett som fastställs av bostadsstyrelsen. I övrigt har sökanden endast att lämna uppgifter om befintlig belåning vid ombyggnad samt uppgifter om fastighetsbeteckning, adresser och liknande förhållanden.

Efter granskning av dessa uppgifter meddelas preliminärt beslut om lån som innefattar uppgift om beviljade lån och bidrag, krav på säkerhet samt villkor om färdigställande inom viss tid m. m.

När byggnadsföretaget färdigställt skall ansökan om slutligt beslut inges. Till denna skall fogas efterbesiktningsinstrument som bl. a. utvisar om byggnadsföretaget utförts i enlighet med villkoren i det preliminära beslutet och underlaget för detta i form av godkända ritningar och byggnadsprogram. Om kostnaden har överstigit den preliminärt beräknade skall sökanden redovisa orsakerna till kostnadsökningarna för att delegationen skall kunna bedöma om dessa kan utgöra grund för högre lån och bidrag än vad som beviljats preliminärt.

På grundval av dessa handlingar meddelar bostadsstyrelsen sedan ett slutligt beslut som innehåller uppgift om slutligt beviljade belopp, krav på säkerhet för beviljade lån samt sista dag för ansökan om utbetalning.

Ansökan om utbetalning tillställs länsbostadsnämnden tillsammans med erforderliga säkerhetshandlingar. Efter granskning av dessa handlingar beslutar länsbostadsnämnden om utbetalning av beviljade lån och bidrag.

2.2.2 Upprustningsbidrag, särskild eftergift och bidrag till energibesparande åtgärder

För ansökan om upprustningsbidrag, särskild eftergift och bidrag för energibesparande åtgärder tillämpas i princip inte förfarandet med förhandsgranskning. Undantag härifrån kan emellertid förekomma vid vissa större upprustningar där det är svårt att avgöra om projektet helt eller delvis skall bedömas som sådan ombyggnad som skall stödjas med lån och anordningsbidrag eller med en kombination av sådant stöd och upprustningsbidrag eller med enbart upprustningsbidrag. Avser ansökningen enbart särskild eftergift eller bidrag till energibesparande åtgärder förekommer inte förhandsgranskning.

För ansökningar om upprustningsbidrag tillämpas i regel förfarandet med preliminärt och slutligt beslut för att sökanden skall kunna erhålla stöd för kostnadsökningar under byggnadstiden och godtagbara projektförändringar. När det gäller upprustningsbidrag för handikappanpassning meddelas endast ett beslut. Detsamma gäller ansökningar om bidrag till energibesparande åtgärder och ansökningar om särskild eftergift.

För beslut om upprustningsbidrag krävs kommunalt beslut om investeringsanslag, vilket enligt samlingslokaldelegationens praxis samtidigt i princip anses dokumentera kommunens bedömning av behovet och lämpligheten av projektet. Kommunen har i övrigt endast att yttra sig över formella förutsättningar för bidrag.

Ansökan om bidrag upprättas på särskilda blanketter med vissa basuppgifter angående sökanden och samlingslokalen samt en särskild kostnadsberäkning för projektet med särredovisning av kostnader för lösa inventarier eftersom bidrag för dessa i samband med upprustning utgår på grundval av faktisk inventarieanskaffning. Vid beslut om lån och anordningsbidrag beräknas däremot stödet för lösa inventarier schablonmässigt på grundval av låneunderlaget för projektet.

I övrigt följer förfarandet vid upprustningsbidrag fram till utbetalningen samma principer som lån och anordningsbidrag. Sedan arbetet och inventarieanskaffningen slutförts och slutligt beslut meddelats inges ansökan om utbetalning direkt till bostadsstyrelsen som beslutar om utbetalning av bidraget.

Ansökan om bidrag till energibesparande åtgärder följer samma princip som ansökan om bidrag till motsvarande åtgärder i bostadshus, dvs. ett strikt schabloniserat och enkelt förfarande. Även här beslutar bostadsstyrelsen såväl om bidrag som utbetalning av bidraget.

Ansökan om särskild eftergift sker i regel i samband med ansökan om upprustningsbidrag och följer också i huvudsak de principer för förfarandet som gäller sistnämnda bidrag. För dessa ärenden erfordras dessutom en särskild redovisning av sökandens skulder och en plan för sanering av sökandens ekonomi.

2.2.3 De samlingslokalägande riksorganisationernas medverkan i förfarandet

Alltsedan 1947 har statliga bidrag utgått för de samlingslokalägande riksorganisationernas verksamhet. Dessa har också i hög grad medverkat vid den administrativa hanteringen av samlingslokalstödet. Det stora flertalet ansökningar om lån och bidrag till allmänna samlingslokaler förmedlas också via organisationerna som under budgetåret 1981/82 erhållit ett statligt bidrag till verksamheten på 1,8 miljoner kronor, varav 200 000 kr avser sådant gemensamt tekniskt/ekonomiskt utrednings- och projekteringsarbete som utförs av riksorganisationerna. Organisationerna är redovisningsskyldiga för dessa bidrag inför bostadsstyrelsen. Av denna redovisning framgår att medlen i huvudsak används till sådan verksamhet som har direkt samband med planering för och upprättande av låne- och bidragsansökningar.

Riksorganisationernas kanslier fungerar i hög grad som en motsvarighet till de kommunala förmedlingsorganen. Komplettering och översyn av ansökningshandlingar sker rutinmässigt innan ansökan ges in till styrelsen, vilket medför minskat arbete för bostadsstyrelsen. Styrelsen behöver inte heller infordra kompletterande uppgifter direkt från låne- och bidragsökanden utan detta sker genom organisationernas försorg på ett enkelt sätt eftersom dessa har en etablerad kontakt med sökanden. För ansökningar som inges direkt till bostadsstyrelsen måste däremot erforderliga kompletteringar ske genom kommuner eller direkt med sökanden, vilket oftast kräver ett skriftligt och arbetskrävande förfarande. Organisationerna biträder också i samband med utredningar kring betalningsförsummelser och frågor som aktualiseras under förvaltningskedet.

Riksorganisationerna fyller också i hög grad ett informationsbehov på samlingslokalområdet. Kunskaperna är lokalt oftast begränsade eftersom den inom en enskild kommun endast finns ett begränsat antal projekt. Bostadsstyrelsen har inte heller, utöver vad som framgår av bostadsstyrelsens föreskrifter för samlingslokalstödet, någon enhetlig direktinformation via länsbostadsnämnder och förmedlingsorgan eftersom dessa organ i endast ringa omfattning kommer i kontakt med samlingslokalfrågorna.

Sammantaget innebär nuvarande ordning att de samlingslokalägande riksorganisationerna i betydande omfattning utför arbetsuppgifter som vid annan statlig låne- och bidragsgivning belastar statliga och kommunala organ.

2.3 Ramar, anslag, beslut och utbetalningar (tabeller och diagram)

För varje budgetår fastställer riksdagen en ram i kronor inom vilken beslut får fattas. Regelmässigt inhämtar regeringen också riksdagens medgivande att vidga ramen om det är motiverat av sysselsättningskäl. Besluten föranleder emellertid ett behov av utbetalningar först sedan projekten färdigställts dvs. ett-två år efter beslutet. Ramen är således det primära varefter medel anvisas på anslaget med ledning av förväntade utbetalningar under ett visst budgetår. Anslagen är s. k. reservationsanslag dvs. eventuella överskott på anslaget kan överföras till nästa budgetår. På grund av svårigheterna att bedöma omfattningen av utbetalningarna under ett budgetår och anslagens ringa storlek i förhållande till vissa större projekt uppstår en viss oregelbundenhet i de belopp som redovisas.

I tabellerna visas sambandet mellan tilldelad ram, de faktiska besluten, anvisat anslag samt faktiska utbetalningar under ett och samma budgetår.

2.3.1 Lån och anordningsbidrag

Budgetår	Ram		Beslut		Anslag		Utbetalningar	
	Lån	Bidrag ^b	Lån	Bidrag	Lån	Bidrag	Lån	Bidrag
1973/74	9	16	8	14,8 ^d	17 ^a	5	12,9 ^c	0,7
1974/75	10	15	5,2	11,9 ^d	0,001	5	2,6 ^c	0,7
1975/76	12	18	10,2	18	0,001	8	6 ^c	3,3
1976/77	12	18	9,3	18	0,001	15	4,5	13,4
1977/78	10	20	10,8	19,2	0,001	6	10,3	24,7
1978/79	15	30	16,9	28,1	8	20	6,6	19,5
1979/80	14	26	14,1	25,1	8	31	13	34,5
1980/81	10	20	12,3	18,7	13	28	11,1	18,4
1981/82	10	20	-	-	13	25	-	-

^a Behållning på anslaget samt fondens kontanta tillgångar vid ingången av budgetåret 1973/74 uppgick till 16 milj. kr. Därefter har fonden t. o. m. budgetåret 1979/80 tillförts amorteringar med ca 3 milj. kr/år.

^b Avser det belopp av den gemensamma ramen för lån och bidrag som högst får tas i anspråk för bidrag.

^c Avser även lån beviljade före 1 juli 1973.

^d Avser även räntefria stående lån enligt före den 1 juli 1973 gällande bestämmelser.

2.3.2 Upprustningsbidrag och särskild eftergift

Budgetår	Ram	Beslut		Anslag	Utbetalningar
		Bidrag	Särskild eftergift		
1973/74	5	3,5	0,8	5	0,8
1974/75	5	4,9	0,1	5	3,4
1975/76	15	10,8	-	4	3,3
1976/77	10	10	0,05	9	9,3
1977/78	18	18	0,2	2	9
1978/79	25	25	0,07	10	17
1979/80	10	10	0,12	21	23,3
1980/81	32	31,8	0,16	13	13
1981/82	12	-	-	12	-

2.3.3 Bidrag för energibesparande åtgärder

Möjligheten att erhålla stöd för energibesparande åtgärder i allmänna samlingslokaler infördes den 1 juli 1975. Ramar och beslut framgår av följande tabell:

Budgetår	Ram	Beslut
1975/76	5	0,8
1976/77	5	2,1
1977/78	10	5,2
1978/79	10	5,6
1979/80	10	4,8
1980/81	10	3,5
1981/82	5	–

2.3.4 Bidrag för handikappanpassning

Fr. o. m. den 1 juli 1977 infördes särskilda subventionsmöjligheter för handikappanpassning av allmänna samlingslokaler. Besluten belastar den ordinarie ramen för upprustningsbidrag. Fr. o. m. budgetåret 1977/78 har bidrag för detta ändamål beviljats med följande belopp:

Budgetår	Beviljat bidrag
1977/78	1,2
1978/79	2,9
1979/80	1,6
1980/81	2,3

2.3.5 Antalet ärenden behandlade av samlingslokaldelegationen

Ärendeutvecklingen för de ärenden som handlagts av samlingslokaldelegationen under budgetåren 1973/74 till och med 1980/81 framgår av följande tabell. Eftersom olika stödformer kan kombineras t. ex. låne- och anordningsbidrag, upprustningsbidrag samt energibidrag kan flera beslut avse samma projekt.

Budgetår	Förhandsgranskade	Lån och bidrag	Upprustn. bidrag	Energi-bidrag ^a	Avskrivningar	Utbetalningar	Övrigt	Totalt
1973/74	55	27	47	–	28	2	84	243
1974/75	68	49	43	–	38	28	54	280
1975/76	70	76	72	65	39	38	59	419
1976/77	63	66	78	251	28	116	43	645
1977/78	62	67	143	468	28	360	60	1 188
1978/79	37	50	110	434	31	387	87	1 136
1979/80	48	55	65	511	8	434	88	1 209
1980/81	28	9	106	199	50	393	72	857

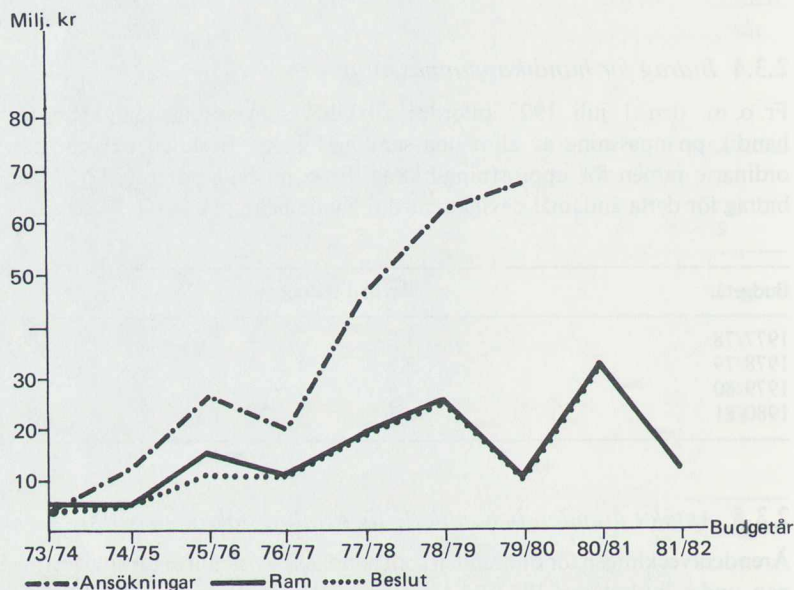
^a T. o. m. budgetåret 1979/80 avser besluten även lokaler som inte utgör allmänna samlingslokaler t. ex. församlingshem, kyrkor, klubblokaler m. m.

2.3.6 Ansökningar/ramar för beslut

Ansökningar, ramar och beslut i frågor om upprustningsbidrag

I nedanstående tablå illustreras utvecklingen av efterfrågan på upprustningsbidrag mot bakgrund av tilldelade ramar (inkl. ramvidgningar) under budgetåren 1973/74–1981/82. Vidare redovisas det faktiska utnyttjandet.

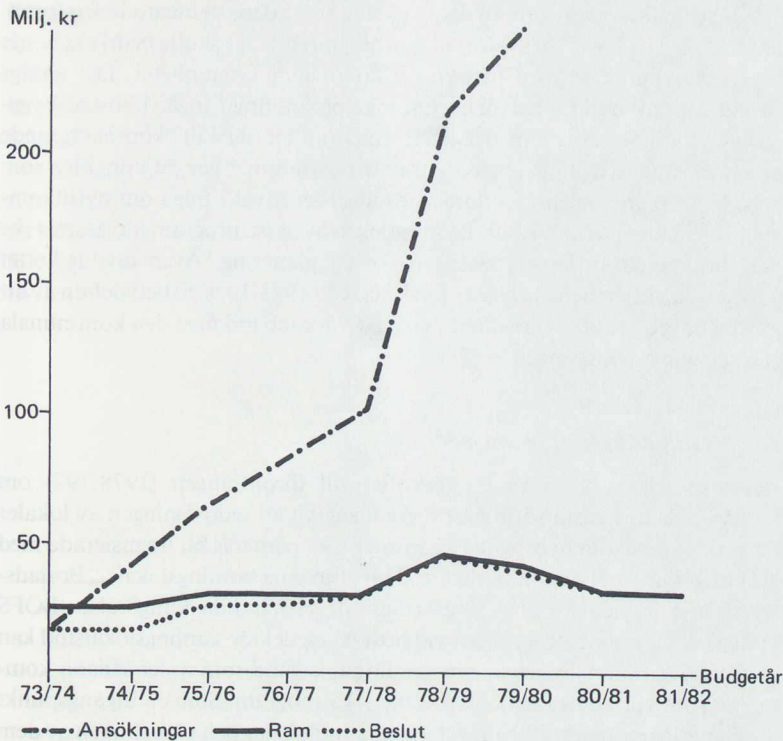
Diagrammet visar således anspråken på medel i form av ansökningar vid ingången av budgetåret, tilldelad ram samt de beslut som har fattats. När de nya reglerna infördes den 1 juli 1973 var efterfrågan således lägre än tilldelad ram. En någorlunda följsamhet mellan tillgång och efterfrågan rådde fram till budgetåret 1976/77. Efter denna tidpunkt har – trots tillfälliga ramvidgningar – beslutsramarna inte tillnärmelsevis motsvarat anspråken på bidrag.

Ansökningar, ramar och beslut i fråga om lån och anordningsbidrag

I nedanstående tablå illustreras utvecklingen av efterfrågan på lån och anordningsbidrag mot bakgrund av tilldelade ramar (inkl. ramvidgning) under budgetåren 1973/74–1981/82. Vidare redovisas det faktiska utnyttjandet. Efterfrågan är redovisad som summan av sökta belopp i förhandsgranskningsärenden ev. uppräknade i samband med preliminär ansökan.

Diagrammet utvisar liksom ifråga om upprustningsbidrag en vidgad klyfta mellan beslutsramar och anspråk på lån och bidrag. Från budgetåret 1977/78 har utvecklingen varit drastisk främst som följd av ett antal mycket stora

projekt. Ramen har också reallt sett minskat i stort sett år från år för att 1981/82 mindre än hälften av den i inledningskedet fastställda ramen mätt i fasta priser.

2.4 Planering

2.4.1 Bakgrund

Samlingslokalutredningen ansåg i sitt betänkande *Finansiering av allmänna samlingslokaler* (SOU 1971:92 s 81) att ett bättre planeringsunderlag såväl i fråga om nytillkommande som befintliga lokaler borde tillskapas. Den möjlighet som ansågs ligga närmast till hands var att kommunerna till de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen i vart fall försöksvis skulle knyta motsvarande programuppgifter för samlingslokaler till vilka ett särskilt statligt stöd påräknas i någon form. Bostadsbyggnadsprogrammen omfattade vid denna tidpunkt endast nytillkommande bebyggelse varför utredningen framhöll det önskvärda i att kommunala handlingsprogram kunde beslutas i ett sammanhang för samlingslokalförserjningen som underlag för kommande bedömningar i enskilda stödärenden och för regionala bedömningar av ny- och ombyggnadsärenden. Utredningen ansåg att det kunde övervägas om inte företrädesrätt till stöd borde ges till lokaler i kommuner där för kommunen eller området antagna handlingsprogram kunde visas upp.

Vid behandlingen av utredningens förslag ansåg departementschefer (prop. 1973:1 bilaga 13, s. 226) att frågan hur programarbetet skulle bedrivas borde övervägas ytterligare med hänsyn till kommande erfarenheter. Det ansågs därvid vara av mindre betydelse om lokalprogrammet ingår i bostadsbyggnadsprogrammet eller om det har formen av ett särskilt, kompletterande program. Det väsentliga angavs vara att programmet ger de uppgifter som behövs för planeringen av erforderliga åtgärder såväl i fråga om nyttillkommande som befintliga lokaler. Bedömningen av dessa program förutsattes ske med beaktande av länsstyrelsens regionala planering. Även civiluskottet underströk vid sin behandling av förslaget (CU 1973:10, s. 6) betydelsen av att lokalbehoven beaktas i ett större perspektiv i samband med den kommunala och regionala planeringen.

2.4.2 *Gällande bestämmelser*

Bostadsstyrelsen har i sina föreskrifter till förordningen (1978:397) om kommunala bostadsförsörjningsprogram angivit att redovisningen av lokaler bl. a. skall innefatta nybyggnad av lokaler som planeras bli finansierade med lån enligt kungörelsen om statligt stöd till allmänna samlingslokaler. Bostadsstyrelsen har vidare i sina föreskrifter till sistnämnda kungörelse (BOFS 1981:7, s. 3) angivit att styrelsen vid brist på medel för samlingslokalsöd kan ge företräde för ansökningar om samlingslokalsöd som avser sådana kommuner som har antagit genomarbetade lokalprogram. Som en utgångspunkt för planeringen anges, att behovet av samlingslokaler och planeringen av dem utförs i nära samverkan med ortens föreningsliv i dess olika former. Vidare anges att lokalbehovet bör underbyggas av en kommunal översiktlig planering.

2.4.3 *Ramsystemet*

För samlingslokalsstödet gäller ett ettårigt planeringsperspektiv eftersom ramar för beslut om lån och bidrag endast framställs för ett år i taget. Detta innebär bl. a. att delegationen inte kan lämna någon form av förhandsbesked för ansökningar om stöd till projekt som p. g. a. att de inte rymms inom fastställd beslutsram måste avvakta i delegationens kö. Det ettåriga ramsystemet innebär vidare att projekt som p. g. a. sin storlek inte rymms inom en årsram inte kan uppdelas på flera lån.

Turordningen för ansökningarna bestäms av den dag som de i komplett skick inkommit med en preliminär ansökan om lån och bidrag. Förhandsgranskningen är således inte avgörande för turordningen vid ny- och ombyggnad. Detta innebär att sökanden har att utforma lokalprogrammen i detalj, lämna kostnadsberäkningar och annat utredningsmaterial som p. g. a. rådande köbildning oftast blivit inaktuell vid tidpunkten för beslut, f. n. ca 2-3 år senare. Förändrade krav från myndigheter och ändringar i lokalbehoven kan därvid innebära extra projekterings- och utredningskostnader samt i vissa fall onödiga ursprungliga sådana kostnader.

Osäkerheten i tidsplaneringen innebär också svårigheter att samordna den kommunala långsiktiga planeringen eftersom förskjutningar i de statliga insatserna direkt påverkar den kommunala planeringen på detta område.

Detta gäller i all synnerhet större samlingslokalprojekt som tidsmässigt måste samordnas med andra större investeringar i kommunerna.

De på senare år sysselsättningspolitiskt motiverade ramvidgningarna innebär också problem vid en långsiktig planering. Dels ställs krav på snabb igångsättning vilket medför svårigheter vid upphandling och övrig finansiering av projekten, dels innebär den regionala sysselsättningspolitiskt betingade styrningen vid små "ordinarie" ramar i förhållande till utökningarna, på sikt en snedvridning av investeringarna i samlingslokaler sett utifrån de behov som föreligger med utgångspunkt i samlingslokalförsörjningen i ett större perspektiv.

Den första delen av denna bok behandlar de grundläggande principerna för den fysiska vetenskapen. Här diskuteras de fysiska lagarna och deras tillämpning i olika situationer. Detta är en grundläggande introduktion till fysikens värld.

Den andra delen av boken behandlar de fysiska lagarna och deras tillämpning i olika situationer. Detta är en grundläggande introduktion till fysikens värld.

Den tredje delen av boken behandlar de fysiska lagarna och deras tillämpning i olika situationer. Detta är en grundläggande introduktion till fysikens värld.

Den fjärde delen av boken behandlar de fysiska lagarna och deras tillämpning i olika situationer. Detta är en grundläggande introduktion till fysikens värld.

Den femte delen av boken behandlar de fysiska lagarna och deras tillämpning i olika situationer. Detta är en grundläggande introduktion till fysikens värld.

3 Statligt stöd till andra lokaler än allmänna samlingslokaler

3.1 Inledning

Samlingslokaler som ej är att hänföra till kategorin allmänna samlingslokaler enligt författningens definition kan bl. a. finansieras med olika former av statligt stöd. I detta kapitel lämnas en kortfattad beskrivning av dessa. Till sådana lokaler har även hänförts bl. a. skollokaler, då de i stor utsträckning utnyttjas som samlingslokaler.

3.2 Närlokaler

Bidrag till närlokaler avsedda för de boende i ett bostadsområde utgår inte via samlingslokalstödet. Däremot kan enligt bostadsfinansieringsförordningen (SFS 1974:946), vissa gemensamma utrymmen i direkt anslutning till en mindre grupp bostäder ingå i låneunderlaget för bostäder. Till sådana gemensamma utrymmen räknas exempelvis smärre hobby- och motionsrum, bastu samt fritids- och samlingslokaler. För att ingå i låneunderlaget får lokalerna vara högst 200 m² och antalet bostäder högst 100. I kollektivhus kan ett större lägenhetsunderlag och därmed en större lokalyta komma i fråga.

En närlokal skall i princip vara tillgänglig för hela befolkningen i området och inte förbehållas en särskild yrkes- eller intressegrupp. Den skall vidare ligga inom bekvämt gångavstånd (för 2- och 3-våningshus ca 500 m). Normalt betjänar närlokaler ett befolkningsunderlag som motsvarar en låg- och mellanstadieskolas upptagningsområde. I vissa fall kan dock lokalerna betjäna ett större upptagningsområde högst motsvarande en högstadieskolas befolkningsunderlag, ca 6 000 inv.

Våningsyta för lokaler med beslut om bostadslån år 1979 uppgick till 468 100 m², vilket motsvarar 6 % av den totala våningsyta som bostadslån beviljades till. År 1978 var denna andel också 6 %.

Långivningens omfattning och fördelning på lokaltyper framgår av följande sammanställning:

	Våningsyta i m ²	
	1978	1979
Lokalyta totalt	439 200	468 100
Därav för		
barnstugor	202 100	212 300
integrerade skollokaler	44 200	27 000
övriga lokaler	192 900	228 800

Tabell 3:1 Våningsyta i m² för lokaler med preliminära beslut om bostadslån 1979

	Lokalyta i m ²			
	Totalt	Därav		
		Barn- stugor	Skol- lokaler	Övriga lokaler
Stor-Stockholm	154 104	92 498	4 860	56 746
Stor-Göteborg	37 149	11 533	—	23 616
Stor-Malmö	31 768	4 546	5 068	22 154
<i>Län</i>				
Stockholms i övrigt ^a	10 549	5 819	—	4 730
Uppsala	21 454	9 394	3 384	8 676
Södermanlands	3 012	2 034	—	978
Östergötlands	18 210	10 711	—	7 499
Jönköpings	13 158	4 727	2 985	5 446
Kronobergs	10 589	2 312	—	8 601
Kalmar	9 039	1 609	2 427	5 003
Gotlands	488	183	—	305
Blekinge	3 260	—	—	3 260
Kristianstads	12 226	5 376	—	6 850
Malmöhus i övrigt ^a	17 913	5 108	—	12 805
Hallands i övrigt ^a	4 160	2 495	—	1 665
Göteborg och Bohus i övrigt ^a	1 982	1 244	—	738
Älvsborgs i övrigt ^a	12 510	3 117	—	9 393
Skaraborgs	14 258	5 201	4 082	4 975
Värmlands	8 470	1 436	—	7 035
Örebro	8 339	3 881	—	4 458
Västmanlands	5 732	4 125	—	1 607
Kopparbergs	8 867	4 305	—	4 562
Gävleborgs	16 298	6 658	—	9 640
Västernorrlands	11 654	8 030	—	3 624
Jämtlands	3 147	1 148	—	1 999
Västerbottens	19 508	10 185	3 062	6 261
Norrbottnens	10 276	4 611	1 146	4 519
Hela riket	468 120	212 286	27 004	228 830

^a Med "i övrigt" avses berörda län exkl. den del som ingår i något av de tre storstadsområdena.

I kategorin övriga lokaler ingår förutom affärslokaler etc. även närlokaler. Nästan hälften av lokalerna återfinns i storstadsregionerna. Se tabell 3:1.

För förbättring av boendemiljöer i flerfamiljshus eller deras närmaste omgivning utgår bidrag (SFS 1975:129) med ca 35 milj. kr (budgetåren 78/79, 79/80 och 80/81). Bidrag utgår till att ställa i ordning lokaler för hobbyverksamhet eller samvaro och till att förbättra utemiljöer så att de kan tillgodose barns lokalbehov eller de boendes behov av rekreation och motion. Jämför Motettens Folkets Hus i Malmö, bilaga 2.

3.3 Lokaler för vissa trossamfund

Bidrag för lokaler till trossamfund utgår för ny- och ombyggnad eller för köp, för genomgripande upprustning av befintlig lokal samt för att anskaffa inventarier i samband med att lokal anordnas (SFS 1974:404, ändrad senast 1980:480). Bidraget utgår dock inte om medel istället kan erhållas genom stödet till allmänna samlingslokaler eller genom allmänna arvsfonden (ungdomslokaler). Handikappanpassning av lokaler för trossamfund ingår som en post i lokalbidraget. Gudstjänstrum prioriteras inom ramen för förordningen.

Bidraget administreras genom Sveriges Frikyrkoråds samarbetsnämnd som också prövar inkomna ansökningar. Bidraget lämnas utan hänsyn till samfundstillhörighet eller motsvarande. Svenska kyrkans församlingar och samfälligheter erhåller dock inte bidrag.

I tillämpningsföreskrifter antagna av samarbetsnämnden sägs att ansökan skall ingivas i så nära anslutning till byggnationens påbörjan som möjligt, dvs. under projekteringsstadiets slutskede eller i början av byggnadstiden.

Efterfrågan på bidrag är i regel större än medelstillgången. Projekt från de svenska fria församlingarna kunde 1979/80 beviljas med 27 % av kostnaderna mot i författningen tillåtna 30 %, men då erhöll alla projekt medel. Inventariebidrag har inte kunnat utgå. Projekt under 50 000 kr behandlas inte. Invandrarnas trossamfund har dock alltid erhållit maximala bidrag inklusive inventariebidrag.

Budgetåret 1980/81 uppgick medelstillgången till 11,8 milj. kr, medan 97 församlingar ansökt för lokalbyggen om totalt 118,8 milj. kr.

3.4 Församlingshem

Lokaler som hör till Svenska statskyrkan kan erhålla energisparstöd enligt förordningen (1980:335). Församlingshemmen finansieras av församlingarna främst genom deras beskattningsuttag.

3.5 Idrotts- och friluftsanläggningar

I mån av tillgång på medel lämnas bidrag till *dels* anläggningar av riksintresse för rekreation *dels* till mindre föreningsanläggningar för idrotts- och friluftsliv.

I kategorin anläggningar av riksintresse ingår fjällanläggningar och turisticke boendanläggningar. Till de senare räknas även aktivitetsanläggningar och för dessa kan 50 % av anläggningskostnaderna erhållas i bidrag. Hänsyn tas dock till andra självfinansieringsmöjligheter. För sanitära anläggningar kan högre bidrag utgå.

För uppförande, tillbyggnad eller upprustning av mindre idrotts- och friluftsanläggning som ägs av idrottsförening eller därmed jämförbar sammanslutning ges bidrag med högst 30 % av anläggningskostnaderna. Som mindre anläggning räknas investeringsprojekt vars totala kostnad understiger 500 000 kr i 1979 års prisläge och är av lokal karaktär men inte kan anses vara ett kommunalt åtagande.

Sveriges Riksidrottsförbund prövar fr. o. m. 1/7 1981 samtliga under ett verksamhetsår inkomna ansökningar vid ett tillfälle och fördelar därvid tillgängliga medel.

3.6 Anläggningar för barn och ungdom

Fristående ungdomslokaler betraktas som en kommunal angelägenhet. Samlingslokalstödet kan dock beviljas för ungdomslokal som inryms i byggnad som innehåller allmänna samlingslokaler i kungörelsens bemärkelse.

Allmänna arvsfondens ändamål är att främja vård och fostran av barn och ungdom samt omsorg om handikappade och den tillkom genom riksdagsbeslut 1928. En del av arvsfondens medel används för samlingslokaler. Bidrag får dock inte lämnas för åtgärd som det åligger stat eller kommun att bekosta (exempelvis samlingslokalstödet). Se tabell 3:2 över bidragsutvecklingen 1930–80.

Till de vanligaste typerna av bidrag ur allmänna arvsfonden hör: *anordningsbidrag* som kan utgå till uppförande eller inköp av byggnad, till om- och tillbyggnader samt förbättringsarbeten, *inventariebidrag* som kan utgå till inköp av inventarier och annan lokalutrustning.

Tabell 3:2 Bidrag till fritidslokaler för barn och ungdomar (tusental kronor) ur allmänna arvsfonden

År	Scoutorg.	Församl. och andra religiösa sammanslutningar		Kommun, kommunala bost.-bol., ungd.-råd o. dyl.	Nykterorg.	Idrottsorg.	Annan huvudman	S:a
		Svenska kyrkan	Annat samfund					
1930/31 ^a								
1949/50	482	134	39	142	30	75	460	1 362
1950/51								
1954/55	1 510	322	862	979	165	90	918	4 846
1955/56								
1959/60	1 842	1 048	2 516	1 390	725	72	1 323	8 916
1960/61								
1964/65	4 348	1 871	6 275	3 091	1 295	446	2 109	19 435
1965/66								
1969/70	4 017	1 329	3 243	5 045	349	173	1 028	15 184
1970/71								
1974/75	3 885	2 425	3 926	7 134	293	–	584	18 250
1975/76								
1979/80	4 863	4 860	8 647	7 801	175	10	1 096	27 452
Totalt	20 947	11 989	25 508	25 582	3 032	866	7 521	95 445

^a Perioden omfattar 20 år.

Bidrag till insatser för barn och ungdom kan utgå till exempelvis sommargårdar (barnkolonier), fritidslokaler (ungdomsgårdar och scoutstugor) och parklekstugor. Anordnings- och inventariebidrag kan uppgå till 20–30 % av beräknat bidragsunderlag. Det totala bidraget är dock f. n. maximerat till 250 000 kr.

Bidragen till handikappade är avsedda att förhindra eller bryta isolering och att ge förbättrade levnadsvillkor. Bidrag utgår till bl. a. information, kursverksamhet och rekreationsanläggningar. För rekreationsanläggningar kan bidraget uppgå till 20–30 % av bidragsunderlaget.

En förutsättning för bidrag till fritids- och ungdomslokaler är att dessa är öppna för all ungdom. Lokalerna skall dessutom upplåtas till andra ungdomsorganisationer än bidragsmottagaren, om detta kan ske utan att det inkräktar på den egna verksamheten.

Arvsfondens inkomster avgörs av arv och avkastning av fondens kapital. Storleken varierar från år till år. Budgetåret 1979/80 uppgick tillgängliga medel till 46,3 milj. kr, varav 6,5 milj. kr lämnades i lokal- och inventariestöd m. m. och 450 000 kr för rekreations- och fritidsanläggningar för handikappade.

3.7 Fritids- och hemgårdar

Enligt särskild ordning får Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar (RSFH) bidrag genom statens ungdomsråd (SUR) främst till verksamheten. Organisationen är inget renodlat barn- och ungdomsförbund även om sådan verksamhet prioriteras. Bidragen till barn- och ungdomsorganisationer kommer emellertid att skäras ned.

SUR har genomfört en allmän översyn av sin verksamhet. Som ett resultat av denna undersöks möjligheten att finna en ny stödgivare till RSFH. Beslut skall tas inom två år och SUR:s stöd avvecklas därefter under en tvåårsperiod.

3.8 Lokaler med kulturhistoriskt värde

Till vården av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse har staten genom riksantikvarieämbetet sedan länge kunnat ge stöd genom bidrag från det s. k. vårdanslaget (1980/81:IX B 50 Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader). Ämbetet har under de senaste åren kunnat avsätta omkring 1,6 milj. kr per år av anslaget för bidrag till kommunalt och enskilt ägda objekt.

Frågor om de statliga insatserna för vård och bevarande av kulturhistorisk bebyggelse har utretts av byggnadsvårdsutredningen (SOU 1979:17). Regeringen har senare i proposition lagt fram förslag rörande åtgärder för vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (prop. 1980/81:122).

Förutom kulturhistoriskt värdefulla permanentbostäder innefattar de nya reglerna också annan slags bebyggelse av kulturhistoriskt värde såsom t. ex. kyrkor, magasin, industribyggnader, torp och ladugårdar och dessutom miljöinslag som gatubeläggningar, parker och broar.

Den grundläggande principen för stöd är att objektet genom sitt dokumentvärde förmedlar kunskaper om äldre tiders förhållanden.

Statsbidraget blir inriktat på sådana kostnader som föranleds av att de kulturhistoriska värdena tas till vara och som inte kan förräntas, s. k. kulturhistoriska överkostnader. För budgetåret 1981/82 kommer ett belopp av 11,5 milj. kr att stå till förfogande för direkt bidragsgivning. För varje objekt kan bidrag utgå med upp till 90 %, i undantagsfall 100 %, av den s. k. kulturhistoriska överkostnaden då det gäller egentliga byggnadsminnen och annan kulturhistoriskt märklig bebyggelse. För övrig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan bidrag normalt utgå med högst 50 % av godkänd kostnad.

De närmare bestämmelserna om bidragsgivningen återfinns i förordningen (1981:447) om statsbidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Ansökan om bidrag prövas av riksantikvarieämbetet. Det ankommer således på ämbetet att närmare utveckla den praxis som skall följas vid bidragsgivningen.

I den tidigare nämnda propositionen betonas vidare att det är önskvärt att beredskapsarbeten också i fortsättningen kan användas för att tidigarelägga byggnadsvårdsprojekt, när det är motiverat med hänsyn till sysselsättningsläget.

3.9 Icke statliga teater-, konserthus- och museibygggen

Sedan 1953 har regeringen, med undantag för ett år, medgett att Svenska penninglotteriet aktiebolag får anordna särskilda lotterier till förmån för kulturella ändamål. På förslag av utbildningsministern anvisar regeringen från fall till fall medel i behållningen av dessa lotterier för investeringar på kulturområdet, t. ex. för byggnadsändamål, utrustning o. dyl. På det området har det i praxis utbildats ett statsbidragssystem som kommuner, landsting, Folkparks- och Folkets Husorganisationerna m. fl. hittills räknat med, nämligen bidrag med ca 1/5 av totalkostnaden vid ny- och ombyggnad av icke statliga teater-, konserthus och museilokaler. Formella regler om behållningens användning saknas emellertid.

Den årliga tillgången på medel för teater-, konserthus- och museibygggen – jämte andra investeringsändamål – har varit ca 8 milj. kr vilket inkluderar en post i den statliga budgeten för investeringar under anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål. För att täcka bidragsbehovet erfordras dock avsevärt högre belopp. Detta har medfört att bidragen till större objekt måste fördelas på flera år.

I det rådande ekonomiska läget anses det inte möjligt att öka medlen för bidrag. Det hittills utgående investeringsbidraget med 20 % av kostnaderna för teater-, konserthus- och museibygggen kommer därför att upphöra. Avvecklingen sker på så sätt att ansökningar som kommer in efter det att budgetpropositionen lades fram 1981 inte kommer att bifallas. Lotterimedlen och investeringsmedlen skall istället användas till investeringar för andra ändamål på kulturområdet. Vissa åtgärder inom folkparkerna kan därvid komma ifråga. Hittillsvarande bidrag till parkerna har främst avsett upprustning av teaterscener.

I samlingslokalerna träffas unga och gamla till större eller mindre möten, till fest eller i mer allvarsamma sammanhang.

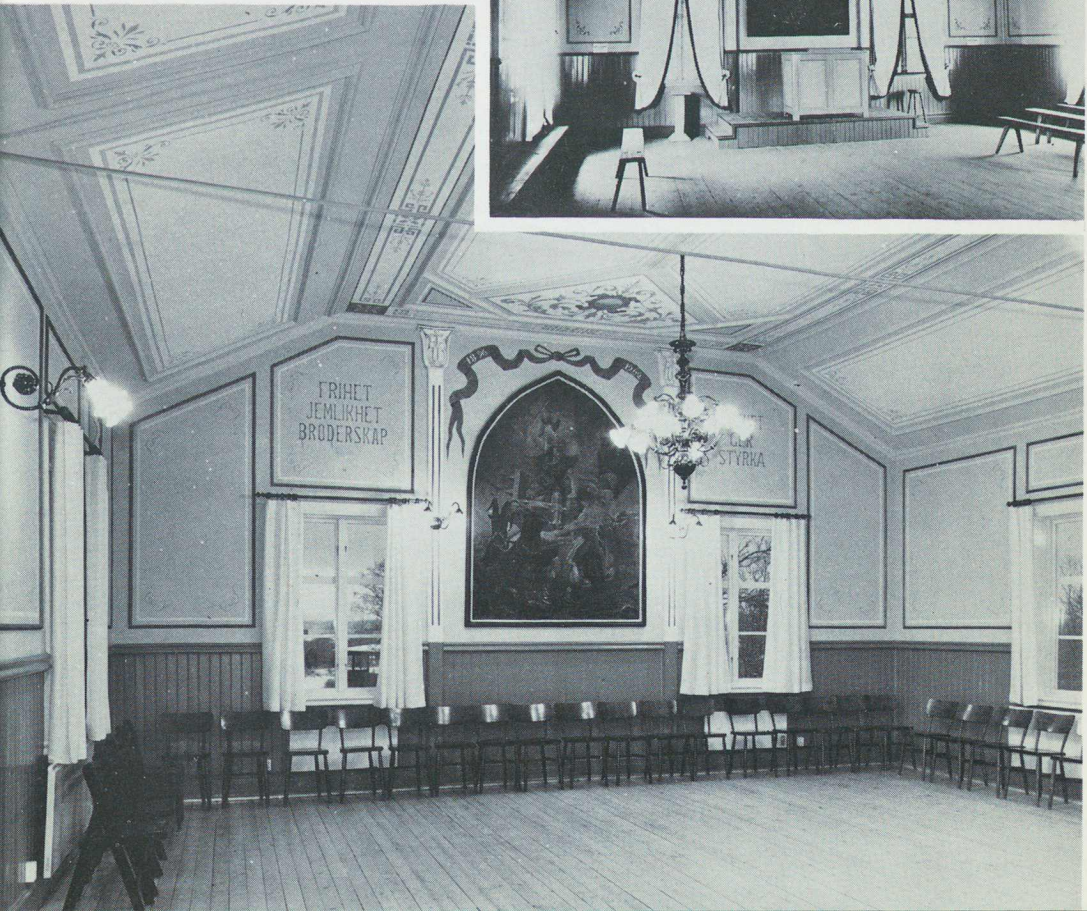
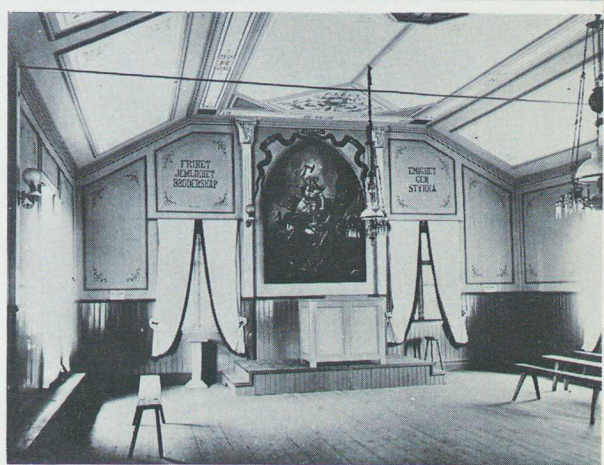

Samlingslokalerna anpassas efter tidens anspråk, omgivande miljö och användning. Det yttre avslöjar inte alltid lokalens inre utformning, vilket framgår av dessa bilder.

Alnö Folkets hus (Sundsvalls kommun) från sekelskiftet har restaurerats pietetsfullt medan Folkets hus i Rotebro, Sollentuna är en nyuppförd integrerad anläggning.

Ordenshuset i Sandviken. Den gamla samlingslokalen, en f. d. konsumbutikk, ersattes under 1970-talet med en nybyggnad på en ny tomt.

3.10 Studentkårlokaler

På högskoleorter fungerar ofta studentkårlokaler som allmänna samlingslokaler. Lånefonden för studentkårlokaler tillkom genom beslut av 1963 års riksdag. Stöd till dessa utgår enligt kungörelsen om lån till anskaffande av studentkårlokaler (1964:398, omtryckt 1973:384). Dessutom kan lån utgå till dessa lokaler för inredning och utrustning enligt kungörelsen om lån för inredning och utrustning av vissa studentkårlokaler (1970:273, ändrad 1973:385). Bostadsstyrelsens samlingslokaldellegation bereder också dessa ärenden medan regeringen (utbildningsdepartementet) beslutar. Sammanlagt har beviljats intill utgången av budgetåret 1979/80 12 milj. kr för kårlokaler, varav 8 milj. kr var ränte- och amorteringsfri del. För restauranglokaler beviljades närmare 19 milj. kr (inkl. inredning och utrustning). För budgetåren 1964/65–1980/81 anvisades sammanlagt 36 milj. kr. För budgetåret 1981/82 beviljade riksdagen 5 milj. kr till studentkårlokaler och för lån anvisades ett reservationsanslag av 1 000 kr.

3.11 Skolor

De flesta skolor i landet används på något sätt som samlingslokaler. Några särskilda bestämmelser om att grundskolorna skall ha samlings-salar finns inte. Däremot skall gymnasierna enligt normerna ha en samlings-sal.

Det tidigare statsbidraget till byggnadsarbeten för grundskola, gymnasieskola har i princip avvecklats.

Till hörselteknisk utrustning inom viss kommunal utbildning utgår statsbidrag. Kommunen kan dessutom ansöka om ytterligare statsbidrag för kostnader, avsevärt högre än ursprungligen beräknats, och som kommunen inte kunnat råda över, till skolbyggnadsföretag till vilket statsbidrag beviljats.

3.12 Statsbidrag för sysselsättningskapande åtgärder

Statsbidrag för sysselsättningskapande åtgärder lämnas av arbetsmarknadsstyrelsen bl. a. till beredskapsarbeten, vilka kan utföras för antingen statens, kommuns eller enskilds räkning, och lämnas enligt arbetsmarknads-kungörelsen (1966:368). Bidrag söks hos länsarbetsnämnden.

Huvudprincipen vid val av beredskapsarbete är att arbetet skall ge fler människor förvärvsarbete. Samlingslokaler kan byggas som beredskapsarbete, om inte statsbidrag till bygget utgått på annat sätt.

Kommuner kan i vissa fall få statsbidrag även för projektering av anläggningar för rekreation och idrott.

Budgetåret 1979/80 lämnades 2 554 milj. kr i bidrag, varav 7,3 milj. kr gällde samlingslokaler. Budgetårskostnaden var under samma budgetår 3 789 milj. kr varav 20,6 milj. kr gällde samlingslokaler. För samlingslokaler användes 12 754 dagsverken varav 7 722 utfördes av arbetslösa. Kostnaden för varje dagsverke utgjorde 1 618 kr varav 576 kr utgick i bidrag. Utvecklingen sedan budgetåret 1970/71 framgår av tabell 3:3.

Tabell 3:3 Statsbidrag till sysselsättningskapande åtgärder som avser samlingslokaler

Budgetår	Bidragskostnad totalt Mkr	Bidragskostnad, Samlingslokaler Mkr	Antal utförda dagsverk/anv. arb.lösa (tusental)	Bidrag till dagsverk. kostn. kr
1979/80	2 553,8	7,3	12/7	576
1978/79	3 214,2	11,6	22/5	513
1977/78	2 520,2	11,6	26/18	441
1976/77	1 601,4	4,9	19/12	254
1975/76	1 278,9	9,6	30/18	317
1974/75	895,6	7,8	31/18	251
1973/74	1 316,0	22,2	46/27	482
1972/73	1 542,2	17,8	74/50	239
1971/72	2 382,9	28,6	94/68	303
1970/71	605,5	11,7	52/38	225

3.13 Övrigt

Staten, kommunerna och landstingen lämnar dessutom stöd till olika verksamheter som bedrivs i samlingslokaler av olika slag.

Staten lämnar t. ex. genom studieförbunden bidrag till en omfattande studiecirkelverksamhet samt, enligt fr. o. m. budgetåret 1981/82 införda regler, till kulturverksamhet, som innefattar dels kulturprogram av yrkesverksamma kulturarbetare dels amatörverksamhet. Till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner, utgår statsbidrag som förmedlas via statens kulturråd.

Kommunerna och landstingen lämnar betydande bidrag till teater- och musikverksamhet. År 1979 utgjorde dessa bidrag från kommunerna sammanlagt 257 milj. kr. Motsvarande bidrag från landstingen var 30 milj. kr.

Kommunerna lämnar dessutom stöd i olika former till föreningslivet och dess aktiviteter, bl. a. till ungdomsorganisationer, politiska föreningar och invandrarorganisationer (se kapitel 5).

4 Kartläggning av statligt stöd till allmänna samlingslokaler

4.1 Inledning

Statligt stöd har sedan 1942 lämnats till allmänna samlingslokaler. Under denna tid har flera utredningar bidragit till att justeringar gjorts i det statliga stödet som utgår till samlingslokaler. Samlingslokaler utgör ingen enhetlig grupp och stödet anpassas därför till olika typer av lokaler genom skilda former av statligt stöd för vilka har redogjorts för i föregående kapitel. När det gäller det statliga stödet till allmänna samlingslokaler genomfördes den senaste större förändringen den 1/7 1973.

4.1.1 Syfte

För att kunna utvärdera nuvarande statligt stöd till allmänna samlingslokaler och uppfylla direktivens krav på kartläggning av verksamheten på området, behövs kunskap om hur stödet hittills har fördelats och hur tillkommande lokaler i fortsättningen kommer att planeras. Behoven av ny-, om- och tillbyggnad samt upprustning bör därför redovisas. Denna studie är avsedd att belysa dessa förhållanden.

4.1.2 Metod

För att ta reda på hur det statliga stödet fördelats dels mellan mottagare och dels över riket har bostadsstyrelsens register bearbetats vad avser det stöd som utbetalats fram till 1/7 1980. Planerade åtgärder när det gäller de allmänna samlingslokalerna har sammanställts utifrån de uppgifter som erhållits från bostadsstyrelsen om ärenden som ligger inne för förhandsgranskning och beslut samt kompletterande uppgifter från riksorganisationerna för de samlingslokalägande föreningarna.

I kartläggningen har ingen sammanställning eller beräkning gjorts med avseende på stödets fördelning i kronor, då de summor som utbetalades 1942 i samlingslokalstöd inte kan jämföras med samma belopp utbetalat 1973 eller 1980.

I den vidare framställningen har en uppdelning av materialet gjorts så, att det statliga stödet som utgått före den senaste förändringen 1/7 1973 särredovisas i förhållande till stöd som utgått enligt nuvarande bestämmelser. Därefter presenteras de planerade åtgärder som kan tänkas påräkna statligt stöd.

För att illustrera fördelningen över riket har vi valt att fördela de projekt som erhållit stöd per kommun, eftersom kommunerna är de lägsta administrativa enheterna. Samtidigt har en uppdelning gjorts av projekten på föreningar som tillhör någon av de tre stora rikesorganisationerna Folkets Hus föreningarnas riksorganisation (FHR), Våra Gårdar, riksföreningen för nykterhetsrörelsernas allmänna samlingslokaler (VG), Bydegårdarnas Riksförbund (BR), på kommunerna och övriga lokalägare (frikyrkor, folkparker m. fl.).

En länsvis sammanställning har därefter gjorts av materialet och dessutom har kommunstorlekens och regionens inverkan studerats.

Kommunerna har indelats efter storlek per den 31/12 1979 enligt följande:

Kommuner med	Antal
Mer än 200 000 inv.	3
100 000–200 000 inv.	8
50 000–100 000 inv.	25
25 000– 50 000 inv.	60
15 000– 25 000	54
10 000– 15 000 inv.	68
Mindre än 10 000 inv.	61
Summa	279

En indelning av materialet i regioner har gjorts, med tanke på att en sådan indelning tar hänsyn till invånarnas närhet till kommuncentrum oavsett kommungräns. Den regionindelning som använts är SCBs H-regioner (Homogena regioner) enligt följande:

<i>H-region</i>	<i>Omfattning</i>
1 o 2 Storstäder	Stockholm/Södertälje, Göteborg och Malmö/Lund Trelleborgs A-regioner.
3 Större städer	Kommuner med mer än 90 000 inv. inom 30 km radie från kommuncentrum.
4 Södra mellanbygden	Kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 inv. inom 30 km radie från kommuncentrum samt med <i>mer</i> än 300 000 inv. inom 100 km radie från samma punkt.
5 Norra tätbygden	Kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 inv. inom 30 km radie från kommuncentrum samt med <i>mindre</i> än 300 000 inv. inom 100 km från samma punkt.
6 Norra glesbygden	Kommuner med mindre än 27 000 inv. inom 30 km radie från kommuncentrum.

4.2 Utdelat statligt stöd

4.2.1 1942-1/7 1973

Det tidigare samlingslokalstödet (1942-1/7 1973) innebar att stödet enbart gällde lån till nybyggnader samt om- och tillbyggnader, till vissa delar dock ränte- och amorteringsfria. Efter amorteringstidens slut kunde den stående räntefria delen avskrivas som en erkänsla för lokalhållarens dokumenterade insats. För kommunala projekt gällde särskilda bestämmelser.

Saneringslån infördes 1942 och kompletterades 1960 med ett rekonstruktionsbidrag till företag som fortfarande häftade i skuld. Saneringslånen utvecklades 1973 när upprustningsbidraget infördes.

4.2.1.1 Fördelning av stödet geografiskt

En jämförelse mellan länen (tabell 4:1) av projekt med statligt stöd visar bl. a. att anmärkningsvärt få nybyggda samlingslokaler som erhållit statligt stöd återfinns i Skåne under denna period. Särskilt gäller detta Malmöhus län. Frånsett Gotlands län har mest stöd per kommun utgått till projekt i Västernorrlands och Jämtlands län. Jämtland och Gotland är också de län som fått mest stöd i antal nybyggnader per invånare räknat. I absoluta tal återfinns flest projekt med statligt stöd i Stockholms och Jämtlands län.

Tabell 4:1 Statligt stöd till nybyggnader 1942-1/7 1973 fördelade på län

Län	Folkmängd 79-12-31	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övriga	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
01 Stockholm	1 524 266	12	-	7	13	8	40	1,7
03 Uppsala	241 722	2	1	6	5	2	16	2,7
04 Södermanland	252 026	7	-	5	1	4	17	2,4
05 Östergötland	392 390	10	2	4	6	-	22	1,7
06 Jönköping	302 475	8	2	5	2	4	21	1,9
07 Kronoberg	172 401	12	-	7	1	2	22	2,8
08 Kalmar	241 448	14	2	5	7	2	30	2,5
09 Gotland	55 261	2	-	7	3	1	13	13,0
10 Blekinge	154 135	6	-	1	7	-	14	2,8
11 Kristianstad	278 917	5	-	3	1	-	9	0,7
12 Malmöhus	743 133	4	-	3	3	-	11	0,6
13 Halland	229 211	5	1	9	4	1	20	3,3
14 Göteborg o Bohus	713 242	8	-	6	5	2	21	1,4
15 Älvsborg	424 240	11	1	13	3	4	32	1,8
16 Skaraborg	268 702	5	2	19	6	3	35	2,2
17 Värmland	284 615	16	3	6	2	1	28	1,8
18 Örebro	274 223	11	2	2	1	-	16	1,5
19 Västmanland	259 670	10	-	6	4	2	22	2,0
20 Kopparberg	285 545	14	2	7	7	2	32	2,1
21 Gävleborg	293 959	8	2	1	2	2	15	1,5
22 Västernorrland	267 895	19	2	2	5	5	33	4,7
23 Jämtland	134 653	15	6	7	6	3	37	4,6
24 Västerbotten	241 898	24	2	2	5	2	35	2,7
25 Norrbotten	266 983	27	2	2	1	2	34	2,4
Hela riket	8 303 010	255	32	135	100	53	575	2,1

När det gäller om- och tillbyggnader samt ekonomisk sanering (tabell 4:2) har mest stöd per invånare fördelats till Gotlands och Jämtlands län, medan minst stöd per invånare utgått till Stockholms, Jönköpings, Malmöhus, Göteborgs och Bohus län.

Tabell 4:2 Statligt stöd för om- och tillbyggnader samt ekonomisk sanering 1942-1/7 1973 fördelade på län

Län	Folkmängd 1979-12-31	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övrigt	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
01 Stockholm	1 524 266	-	4	2	4	3	13	0,6
03 Uppsala	241 722	8	7	12	3	-	30	5,0
04 Södermanland	252 026	2	3	4	2	-	11	1,6
05 Östergötland	392 390	10	6	5	-	2	23	1,8
06 Jönköping	302 475	4	5	-	1	1	11	1,0
07 Kronoberg	172 401	9	8	9	3	-	29	3,5
08 Kalmar	241 448	12	8	6	1	2	29	2,4
09 Gotland	55 261	-	1	14	-	1	16	16,0
10 Blekinge	154 135	4	3	-	1	3	11	2,2
11 Kristianstad	278 917	7	4	6	2	3	22	1,7
12 Malmöhus	743 133	10	-	6	4	2	22	1,1
13 Halland	229 211	2	4	17	6	1	30	5,0
14 Göteborg o Bohus	713 242	15	1	1	2	-	19	1,3
15 Älvsborg	424 240	7	3	14	2	2	28	1,6
16 Skaraborg	268 702	2	3	7	3	1	16	1,0
17 Värmland	284 615	24	12	5	-	3	44	2,8
18 Örebro	274 223	11	7	2	2	2	24	2,2
19 Västmanland	259 670	1	10	2	5	1	19	1,7
20 Kopparberg	285 545	17	16	8	-	5	46	3,1
21 Gävleborg	293 959	12	15	2	1	6	36	3,6
22 Västernorrland	267 895	14	5	1	4	3	27	3,9
23 Jämtland	134 653	5	23	3	2	1	34	4,1
24 Västerbotten	241 898	12	4	5	-	2	23	1,8
25 Norrbotten	266 983	14	2	6	-	1	23	1,6
Hela riket	8 303 010	202	154	137	48	45	586	2,1

Av tabell 4:3, fördelning efter *kommunstorlek*, framgår att av det statliga stödet beviljades flest lån till projekt i kommuner med mer än 50 000 invånare.

Studien visar att, ju färre invånare kommunerna har, desto färre lån har projekten där erhållit. De treorstäderna har t. ex. under den här perioden erhållit stöd till i genomsnitt närmare sex nybyggnader per kommun, totalt sett 17 st., medan de minsta kommunerna erhöi stöd till 78 nybyggnader totalt, i genomsnitt drygt en per kommun. Per invånare räknat är förhållandet dock det omvända, d. v. s. iorstäderna får fler invånare samsas om samma samlingslokal.

En sammanställning över stödet per *region* (tabell 4:4) ger vid handen att kommunerna iorstadsregionerna fått ringa statligt stöd under perioden. Även om antalet nybyggnadsprojekt som erhållit stöd varit förhållandevis fler där än lånen till om- och tillbyggnad samt ekonomisk sanering, är det per kommun lägre än någon annanstans i landet.

Tabell 4:3 Statligt lån till allmänna samlingslokaler 1942-1/7 1973 fördelning efter kommunstorlek

Invånare	Folkmängd 1979-12-31	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övrigt	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
<i>Om- och tillbyggnad samt ek. sanering</i>								
1. Mer än 200 000	1 319 194	-	1	-	5	2	8	2,7
2. 100 000-200 000	922 961	8	5	9	9	2	33	4,1
3. 50 000-100 000	1 692 147	26	24	33	4	8	94	3,8
4. 25 000- 50 000	2 030 577	34	37	30	15	10	126	2,1
5. 15 000- 25 000	1 035 680	44	30	27	5	9	115	2,1
6. 10 000- 15 000	836 723	54	32	29	9	11	135	2,0
7. Mindre än 10 000	465 678	36	25	9	1	3	74	1,2
Summa	8 303 010	202	154	137	48	45	586	2,1
<i>Nybyggnader</i>								
1. Mer än 200 000	1 319 194	5	-	-	7	5	17	5,7
2. 100 000-200 000	922 961	12	4	6	9	5	36	4,5
3. 50 000-100 000	1 692 147	36	5	17	21	8	87	3,5
4. 25 000- 50 000	2 030 577	59	5	46	30	11	151	2,5
5. 15 000- 25 000	1 035 680	51	6	36	14	10	117	2,2
6. 10 000- 15 000	836 723	47	8	18	12	4	89	1,3
7. Mindre än 10 000	465 678	45	4	12	7	10	78	1,3
Summa		255	32	135	100	53	575	2,1

Tabell 4:4 Statligt lån till allmänna samlingslokaler 1942-1/7 1973 regionalt fördelade (H-regioner)

	Folkmängd 1979-12-31	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övrigt	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
<i>Om- och tillbyggnad samt ek. sanering</i>								
2. Storstadsregioner	2 669 968	4	3	7	6	5	25	0,6
3. Större städer	2 669 306	56	41	41	23	15	176	2,3
4. Södra mellanbygden	1 808 101	74	62	47	13	13	209	2,2
5. Norra tätbygden	620 462	23	18	27	2	6	76	4,5
6. Norra glesbygden	535 173	45	30	15	4	6	100	2,1
Summa	8 303 010	202	154	137	48	45	586	2,1
<i>Nybyggnader</i>								
2. Storstadsregioner	2 669 968	18	-	13	17	11	59	1,3
3. Större städer	2 669 306	56	5	31	33	12	137	1,8
4. Södra glesbygden	1 808 101	83	11	65	25	16	200	2,1
5. Norra tätbygden	620 462	27	5	11	14	6	63	3,7
6. Norra glesbygden	535 173	71	11	15	11	8	116	1,6
Summa	8 303 010	255	32	135	100	53	575	2,1

Kommunerna i norra tätbygden fick flest lån per kommun räknat. Gotlands län som ingår i norra tätbygden utgör dessutom en kommun, vilket gör det svårt att jämföra med andra län. Även om Gotland frånräknas, kvarstår förhållandet i norra tätbygden markant. I denna region finns mer än dubbelt så många kommuner med mer än 50 000 invånare än i övriga delar av landet. Det kan ändå påvisas att kommunerna i regionen fått statligt stöd till många fler projekt än kommunerna i övriga landet fått. Detta förhållande gäller oavsett kommunstorlek inom regionen hela perioden 1942–1980. Räknat per invånare har flest lån under perioden 1942–1973 lämnats till samlingslokaler i glesbygdskommuner i norr.

4.2.1.2 Fördelning av stödet per lokalägare

Under perioden 1942–1/7 1973 har ungefär lika många nybyggnader fått statligt lån som om- och tillbyggnader samt ekonomisk sanering. Våra Gårdars medlemmar som påbörjade sin bygnadsverksamhet tidigt har dock i högre omfattning sökt och erhållit stöd för om- och tillbyggnader än för nybyggnader. För medlemmarna i Bygdegårdarnas Riksförbund är stödet jämt fördelat mellan antalet nybyggnader och om- och tillbyggnader, medan Folkets Husföreningarna har fått stöd till fler nybyggnader än för övriga projekt.

Per kommun räknat har, bortsett från Gotlands län, flest lån lämnats till Uppsala och Hallands län, där många små äldre bygdegårdar finns ute på landsbygden. I Jämtland är det framförallt nykterhetslokaler som erhållit de statliga lånen. Som nämnts erhöll Folkets Husföreningar under perioden det dominerande antalet nybyggnadslån. Undantagen gäller Uppsala, Hallands, Älvsborgs och Skaraborgs län där fler bygdegårdsföreningar fått statliga lån, liksom kommunerna för sina lokaler i Stockholms län.

I de stora kommunerna, med mellan 100 000–200 000 invånare, har kommunägda lokaler och bygdegårdsföreningar erhållit fler statliga lån för om- och tillbyggnader än Folkets Hus. Bygdegårdsföreningar har fått flest statliga lån för om- och tillbyggnader i kommuner med mellan 50 000–100 000 invånare och Våra Gårdars medlemmar flest i kommuner med 25 000–50 000 invånare. I de mindre kommunerna är det Folkets Husföreningar som fått flest statliga lån för om- och tillbyggnader. Bland nybyggnadsprojekten dominerar Folkets Husföreningarna i alla kommuner utom storstäderna av dem som erhållit stöd.

Resultatet borde bero på den omständigheten att de större kommunerna omfattar även en vidsträckt landsbygd, som av tradition är bygdegårdarnas starka fäste. Bygdegårdarna är ofta relativt enkla träbyggnader som skall jämföras med betydligt större och exklusivare samlingslokaler i centralorten.

Utöver det som kan förklaras av kommunstorleken visar den regionala sammanställningen, inte förvånande, att Folkets Husföreningarna erhållit flest statliga lån för nybyggnader i de norra delarna av landet.

4.2.2 Utdelat statligt stöd enligt nuvarande regler

Det nuvarande statliga stödets utformning redovisas i kapitel 1. Här skall bara nämnas att den stora förändringen när reglerna ändrades 1/7 1973, var att

upprustningsbidraget infördes och att stödet för ekonomisk sanering uppgick i detta. I den fortsatta redogörelsen har om- och tillbyggnads- och upprustningsärenden sammanräknats. Kommunerna erhåller stöd enligt samma regler som lokalägande föreningar.

4.2.2.1 Fördelning av stödet geografiskt

Totalt har flest projekt i Värmlands och Kopparbergs län erhållit statligt stöd enligt det nuvarande systemet. Fördelningen framgår av tabellerna 4:5 och 4:6.

Görs en jämförelse per kommun, visar det sig att lokalägarna i Uppsala län, (merparten om- och tillbyggnad samt upprustning), tätt följt av Jämtlands och Västernorrlands län erhållit statligt stöd för flest antal projekt. I de senare länen har en stor andel av stödet gått till nybyggnad av samlingslokaler. Minst antal projekt med statligt stöd återfinns i Skånelänen, Stockholms, Göteborgs och Bohus län. De skånska projekten har endast i ringa mån varit nybyggnader medan projekten i Stockholms län till största del består av sådana.

Något statligt stöd har under perioden inte utgått till nybyggnader i Södermanlands, Gotlands, Blekinge och Skaraborgs län.

Vid en jämförelse mellan länen, räknat per invånare, har mest statligt stöd

Tabell 4:5 Utdelat statligt stöd till samlingslokaler 1/7 1973–30/6 1980 fördelat på län – upprustning och om- och tillbyggnad

Län	Folkmängd 79-12-31	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övriga	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
01 Stockholm	1 524 266	3	3	2	5	3	16	0,7
03 Uppsala	241 722	4	3	11	3	–	21	3,5
04 Södermanland	252 026	5	–	6	1	–	12	1,7
05 Östergötland	392 390	6	4	5	–	–	15	1,2
06 Jönköping	302 475	3	6	4	–	2	15	1,4
07 Kronoberg	172 401	9	1	4	2	–	16	2,0
08 Kalmar	241 448	9	3	6	1	2	21	1,8
09 Gotland	55 261	–	–	1	1	–	2	2,0
10 Blekinge	154 135	4	–	2	–	2	8	1,6
11 kristianstad	278 917	5	1	3	2	2	13	1,0
12 Malmöhus	743 133	9	–	7	4	4	24	1,2
13 Halland	229 211	1	2	5	–	3	11	1,8
14 Göteborg o Bohus	713 242	5	1	1	1	1	9	0,6
15 Älvsborg	424 240	9	5	11	1	4	30	1,9
16 Skaraborg	268 702	1	3	14	–	2	20	1,3
17 Värmland	284 615	19	7	4	1	2	33	2,1
18 Örebro	274 223	6	2	1	3	6	18	1,6
19 Västmanland	259 670	6	3	3	–	–	12	1,1
20 Kopparberg	285 545	6	4	3	3	12	28	1,9
21 Gävleborg	293 959	6	3	5	–	1	15	1,5
22 Västernorrland	267 895	7	–	–	1	4	12	1,7
23 Jämtland	134 653	–	7	4	1	4	16	2,0
24 Västerbotten	241 898	11	4	7	1	8	31	2,4
25 Norrbotten	266 983	7	1	3	5	2	18	1,3
Hela riket	8 303 010	141	63	112	36	64	416	1,5

Tabell 4:6 Utdelat statligt stöd till samlingslokaler 1/7 1973-30/6 1980 fördelade på län - nybyggnader

Län	Folkmängd 79-12-31	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övriga	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
01 Stockholm	1 524 266	2	1	1	2	4	10	0,4
03 Uppsala	241 722	-	-	-	-	2	2	0,3
04 Södermanland	252 026	-	-	-	-	-	-	-
05 Östergötland	392 390	1	-	-	-	-	1	0,1
06 Jönköping	302 475	-	-	-	1	2	3	0,3
07 Kronoberg	172 401	1	-	1	3	1	6	0,8
08 Kalmar	241 448	1	-	-	-	-	1	0,1
09 Gotland	55 261	-	-	-	-	-	-	-
10 Blekinge	154 135	-	-	-	-	-	-	-
11 Kristianstad	278 917	-	-	-	1	-	1	0,1
12 Malmöhus	743 133	-	-	-	1	1	2	0,1
13 Halland	229 211	1	-	-	-	-	1	0,2
14 Göteborg o Bohus	713 242	-	-	-	2	1	3	0,2
15 Älvsborg	424 240	1	-	2	-	1	4	0,2
16 Skaraborg	268 702	-	-	-	-	-	-	-
17 Värmland	284 615	1	-	-	1	1	3	0,2
18 Örebro	274 223	2	1	-	-	1	4	0,4
19 Västmanland	259 670	1	-	-	-	-	1	0,1
20 Kopparberg	285 545	-	-	1	1	1	3	0,2
21 Gävleborg	293 959	-	1	-	-	-	1	0,1
22 Västernorrland	267 895	2	-	1	1	-	4	0,6
23 Jämtland	134 653	-	-	-	1	-	1	0,1
24 Västerbotten	241 898	1	-	-	-	1	2	0,2
25 Norrbotten	266 983	3	-	-	-	-	3	0,2
Hela riket	8 303 010	17	3	6	14	16	56	0,2

till nybyggnader gått till projekt i Kronobergs, Örebro och Västernorrlands län. Också jämfört per invånare har flest om- och tillbyggnads samt upprustningsprojekt i Västerbotten, Jämtlands och Värmlands län erhållit stöd, medan projekt i Stockholms, Göteborgs och Bohus län erhållit minst stöd för dessa ändamål.

I Göteborgs och Bohus län har nästan lika många nybyggnadsprojekt erhållit statligt stöd som andra typer av projekt, räknat per kommun.

Av tabell 4:7 framgår att kommuner med mer än 100 000 invånare har fått statligt stöd till flest projekt per kommun. De tre storstäderna har förhållandevis flest nybyggnader med statligt stöd per kommun. Detta stöd har inte gått till någon av de här aktuella riksorganisationernas medlemmar.

Liksom under perioden före 1/7 1973 har ett färre antal projekt per kommun erhållit stöd ju mindre kommunen är till invånarantal.

Det är inte bara till själva storstäderna som det statliga nybyggnadsstödet fördelats utan till hela regionen runt dem (jämför tabell 4:8). De aktuella riksorganisationernas medlemmar har här fått större del av stödet. Det bör påpekas att många nybyggnader sker genom kommunernas försorg för att sedan överlåtas till lokalägande organisationer.

Antalet nybyggnadsprojekt med statligt stöd är betydligt lägre i övriga regioner per kommun räknat och minst i den norra glesbygden. Förhållandet

Tabell 4:7 Utdelat statligt stöd 1/7 1973-30/6 1980 regionalt fördelade efter kommunstorlek

Inväånare	Folkmängd 1979-12-31	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övrigt	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
<i>Om- och tillbyggnad samt upprustning</i>								
1. Mer än 200 000	1 319 194	5	1	-	-	3	9	3,0
2. 100 000-200 000	922 961	7	6	10	4	1	28	3,5
3. 50 000-100 000	1 692 147	13	8	15	4	11	51	2,0
4. 25 000- 50 000	2 030 577	33	16	24	12	10	95	1,6
5. 15 000- 25 000	1 035 680	36	13	31	11	14	105	1,9
6. 10 000- 15 000	836 723	28	10	21	3	21	83	1,2
7. Mindre än 10 000	465 678	19	9	11	2	4	45	0,7
Summa	8 303 010	141	63	112	36	64	416	1,5
<i>Nybyggnader</i>								
1. Mer än 200 000	1 319 194	-	-	-	1	2	3	1,0
2. 100 000-200 000	922 961	-	-	1	-	3	4	0,5
3. 50 000-100 000	1 692 147	1	-	2	5	1	9	0,4
4. 25 000- 50 000	2 030 577	6	1	1	-	4	12	0,2
5. 15 000- 25 000	1 035 680	3	1	2	3	3	12	0,2
6. 10 000- 15 000	836 723	6	1	-	3	1	11	0,2
7. Mindre än 10 000	465 678	1	-	-	2	2	5	0,1
Summa	8 303 010	17	3	6	14	16	56	0,2

Tabell 4:8 Utdelat statligt stöd 1/7 1973-30/6 1980 regionalt fördelade (H-regioner)

	Folkmängd 1979-12-31	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övrigt	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
<i>Om- och tillbyggnad samt upprustning</i>								
2. Storstadsregioner	2 669 968	9	3	7	6	7	32	0,7
3. Större städer	2 669 306	41	19	30	10	11	111	1,5
4. Södra mellanbygden	1 808 101	51	23	44	8	24	150	1,6
5. Norra tätbygden	620 462	11	6	13	5	11	46	2,7
6. Norra glesbygden	535 173	29	12	18	7	11	77	1,6
Summa	8 303 010	141	63	112	36	64	416	1,5
<i>Nybyggnader</i>								
2. Storstadsregioner	2 669 968	2	1	2	5	5	15	0,3
3. Större städer	2 669 306	4	1	2	3	5	15	0,2
4. Södra mellanbygden	1 808 101	7	1	2	4	3	17	0,2
5. Norra tätbygden	620 462	2	-	-	1	-	3	0,2
6. Norra glesbygden	535 173	2	-	-	1	3	6	0,1
Summa	8 303 010	17	3	6	14	16	56	0,2

är det omvända när det gäller om- och tillbyggnader samt upprustning, så att ju tätare en region är befolkad desto färre projekt har erhållit statligt stöd. Undantag gäller H-region 5, (norra tätbygden) där statligt stöd erhållits till flest projekt per kommun.

4.2.2.2 Fördelning av stödet per lokalägare

Med det nuvarande systemet har fler upprustningsprojekt erhållit statligt stöd än vad nybyggnads- resp. om- och tillbyggnadsprojekt fått. Särskilt markant är detta för projekt där föreningar som tillhör Våra Gårdar och Bygdegårdarnas Riksförbund är huvudmän. Folkets Husprojekt som erhållit statligt stöd har ungefär samma fördelning på typ av projekt som genomsnittet för landet. De kommunala projekten med statligt stöd gäller förhållandevis i högre grad nybyggnader. Som påpekats tidigare övergår huvudmannaskapet för dessa emellertid i vissa fall till någon av de lokalägande organisationerna.

Folkets Husrörelsen har erhållit statligt stöd till flest antal projekt under perioden. Görs en jämförelse efter antal projekt per kommun finner man att detta stämmer även vid fördelning efter kommunstorlek, med undantag för kommuner med 50 000–200 000 invånare där fler bygdegårdsprojekt fått statligt stöd.

4.2.3 *Det statliga stödet 1942–1980*

Det statliga stödet till samlingslokaler har till övervägande delen gått till lokaler som tillhör någon av medlemmarna i de tre stora riksorganisationerna. Kommunerna har dock när det gäller nybyggnader, i högre grad än för andra projekt, sökt och erhållit stöd.

En jämförelse mellan antalet beviljade ärenden och antalet föreningar inom respektive organisation ger vid handen att föreningarna i hög grad utnyttjat det statliga stödet. Inom FHR har 93 % av föreningarna erhållit någon form av stöd, inom VG 50 %, och BR 74 %, om stödet fördelats på samtliga föreningar anslutna till resp. riksorganisation. Talen är inte helt rättvisande, då flera föreningar fått bidrag och/eller lån flera gånger t. ex. först nybyggnadslån och därefter upprustningsbidrag. Talen kan också vara ett tecken på att föreningarna ansluter sig till någon riksorganisation, när de behöver hjälp med ansökningarna till bostadsstyrelsen. BR har t. ex. angivit att man märkt ett klart samband mellan ansökningsframställan och sin medlemssökning.

Variationer uppträder mellan olika geografiska områden, när det gäller det statliga stöd som utgått. En del av olikheterna kan förklaras med de prioriteringar som staten gjort när t. ex. AMS-medel fördelats, för bl. a. Värmland och Norrbotten där många projekt erhållit stöd, medan andra variationer måste hänföras till enskilda initiativ. Statsbidrag för sysselsättningsskapande åtgärder som avser samlingslokaler framgår av tabell 3:3 i kapitel 3.

I Gotlands, Uppsala, Jämtlands, Västernorrlands och Hallands län återfinns flest projekt per kommun som erhållit statligt stöd. Görs istället en jämförelse av statligt stöd per invånare, visar det sig också att projekt i Gotlands och Jämtlands län erhållit statligt stöd till förhållandevis många

projekt. Stockholms, Göteborgs o. Bohus samt Kristianstads län har däremot fått statligt stöd till det minsta antalet projekt per kommun.

Vid tolkningen av resultatet måste man ta i beaktande samhällsstrukturen i respektive län. Ett visst samband synes finnas mellan tätortsgrad och antalet projekt, så att en kommun med lägre tätortsgrad har fler projekt med statligt stöd.

En regional jämförelse visar också att storstadsregionerna har fått statligt stöd till färre projekt per kommun än övriga delar av landet, medan norra tätbygden fått stöd till flest antal projekt per kommun. Detta kan bl. a. bero på att denna region inrymmer fler kommuner med fler än 50 000 invånare än landet i övrigt. Det visar sig, inte förvånande, att ju större kommunen är, desto fler projekt har erhållit statligt stöd i någon form. Resultatet blir det omvända om man jämför antalet invånare med projekt som erhållit stöd, så att i de större kommunerna får fler människor "dela" på varje projekt som fått statligt stöd.

Kartläggningar över de projekt som erhållit statligt stöd omfattar tiden t. o. m. 30/6 1980. Projekt som erhållit statligt stöd därefter ingår i kategorin planerade projekt.

4.3 Planerade projekt med statligt stöd

För att få en uppfattning om hur situationen kan komma att utvecklas har en sammanställning och bearbetning gjorts av de projekt som de samlingslokal-ägande föreningarna planerar i samarbete med sina respektive riksorganisationer (FHR, VG och BR) och de ärenden som ligger inne för att avgöras hos bostadsstyrelsen. Perioden fram till 1985 har i första hand behandlats. Uppgifterna från Våra Gårdar sträcker sig endast fram till 1984. Våra Gårdar beräknar att ytterligare 10–15 projekt kan bli aktuella under 1984. Uppgifterna härstammar från hösten 1980.

För kommuner och övriga avser siffrorna endast till bostadsstyrelsen inlämnade handlingar. Uppgifterna har sammanställts på samma sätt som i tidigare tabeller (tabellerna 4.9–13).

4.3.1 Lokalägarnas planering

De planerade projektens fördelning på typ och huvudmän framgår av följande tabell:

Typ	FHR	VG	BR	Kommun	Övrigt	Summa
Nybyggnad	31	8	2	4	6	51
Upprustning	123	72	160	10	28	393
Om- och tillbyggnad	58	16	45	7	1	127
Summa	212	96	207	21	35	571

Typen av ärenden varierar mellan organisationerna. Av alla ärenden som planeras är 81 % upprustningsärenden. FHR planerar 123 upprustningsärenden, dvs. 67 % av deras projekt, medan VG planerar 72 upprustningar (89 %)

och BR 160 upprustningar (97 %). Att observera är dock att en del av dessa upprustningar är kombinerade med om- och tillbyggnadsplaner, för FHR 29 st (16 % av deras projekt), VG 15 st (19 %) och BR 41 st (25 %), varför summorna i ovanstående tabell överskattar antalet projekt.

Under den kommande femårsperioden planeras 51 nybyggnader av samlingslokaler, dvs. 11 % av alla planerade ärenden. Dessutom tillkommer 127 planerade om- och tillbyggnader (26 %). Tillsammans utgör dessa projekt 37 % av alla planerade ärenden. FHR planerar att bygga 31 nya Folkets Hus, dvs. 17 % av deras projekt och alltså mer än genomsnittet, samt 58 om- och tillbyggnader, dvs. 32 %, totalt 58 %. VG planerar 8 nybyggnader (10 %), och 16 om- och tillbyggnader (20 %), tillsammans 24 projekt (30 %). BR har det minsta antalet planerade nybyggnader 2 st (1 %), men 45 st planerade om- och tillbyggnader (27 %) vilket motsvarar ungefär genomsnittet. Sedan sammanställningen gjorts har dock BR anmält ytterligare planerade projekt.

Kommunerna satsar i högre grad än folkrörelserna på nybyggnader. Detta hänger troligen samman med den tidigare redovisade företeelsen att kommunerna bygger samlingslokalerna och därefter överlåter dem till någon förening.

Tabell 4:9 Planerade nybyggnader av samlingslokaler fördelade på län 1/7 1980–31/12 1984

Län	Folkmängd 1990 Prognos	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övriga	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
01 Stockholm	1 604 590	4	1	–	–	–	5	0,2
03 Uppsala	255 205	2	1	–	–	–	3	0,5
04 Södermanland	254 965	2	2	–	–	–	4	0,6
05 Östergötland	397 709	3	–	–	–	–	3	0,2
06 Jönköping	303 814	2	–	–	–	1	3	0,3
07 Kronoberg	172 196	–	–	–	1	–	1	0,1
08 Kalmar	240 189	–	–	–	–	–	–	–
09 Gotland	55 266	–	–	–	–	–	–	–
10 Blekinge	154 755	2	–	–	–	–	2	0,4
11 Kristianstad	293 769	1	–	–	–	–	1	0,1
12 Malmöhus	755 906	–	–	–	–	–	–	–
13 Halland	245 191	1	–	–	–	–	1	0,2
14 Göteborg o Bohus	712 304	1	1	1	–	1	4	0,3
15 Älvsborg	431 574	1	–	–	–	–	1	0,1
16 Skaraborg	275 032	1	–	1	1	–	3	0,2
17 Värmland	283 205	2	1	–	–	–	3	0,2
18 Örebro	272 406	–	–	–	–	–	–	–
19 Västmanland	256 259	–	–	–	–	–	–	–
20 Kopparberg	292 144	1	1	–	1	–	3	0,2
21 Gävleborg	290 332	1	1	–	1	1	4	0,4
22 Västernorrland	270 163	2	–	–	–	–	2	0,3
23 Jämtland	137 138	2	–	–	–	–	2	0,3
24 Västerbotten	248 462	1	–	–	–	3	4	0,3
25 Norrbotten	258 175	2	–	–	–	–	2	0,1
Hela riket	8 460 749	31	8	2	4	6	51	0,2

4.3.2 Planeringen geografiskt

Totalt sett planeras flest projekt med statligt stöd i Skaraborgs och Stockholms län (tabellerna 4:9–11). Flest projekt per kommun planeras på Gotland, till största delen upprustningar, samt i Uppsala och Västernorrlands län. I Norrbottens, Örebro och Malmöhus län planeras det minsta antalet projekt med statligt stöd per kommun räknat.

I förhållande till folkmängden planeras flest samlingslokalprojekt i Gotlands, Jämtlands, Kronobergs, Kalmars och Skaraborgs län.

Regionalt sett planeras flest projekt med statligt stöd per kommun räknat i norra tätbygden och det minsta antalet i norra glesbygdsområdet och storstadsregionen. En större satsning på nybyggnad av samlingslokaler sker dock i storstadsområdena (tabell 4:12).

Av tabell 4:13 framgår att flest projekt planeras i kommuner med mer än 50 000 invånare. I kategorin kommuner med 50 000–100 000 invånare planeras de flesta projekten och i högre grad än i andra kommuner planeras fler nybyggnader per kommun. Minst antal projekt per kommun planeras i kommuner med mindre än 10 000 invånare.

Tabell 4:10 Planerade upprustningar av samlingslokaler fördelade på län (1/7 1980–31/12 1984)

Län	Folkmängd 1990 Prognos	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övriga	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
01 Stockholm	1 604 590	6	3	13	1	–	23	1,0
03 Uppsala	255 205	2	1	12	–	–	15	2,5
04 Södermanland	254 965	3	2	6	–	1	12	1,7
05 Östergötland	397 709	7	4	5	–	–	16	1,2
06 Jönköping	303 814	3	2	2	–	–	7	0,6
07 Kronoberg	172 196	8	3	4	–	1	16	2,0
08 Kalmar	240 189	11	6	8	–	1	26	2,2
09 Gotland	55 266	1	–	18	–	1	20	20,0
10 Blekinge	154 755	2	1	3	1	1	8	1,6
11 Kristianstad	293 769	7	1	6	1	–	15	1,2
12 Malmöhus	755 906	7	3	6	1	–	17	0,9
13 Halland	245 191	5	1	7	–	–	13	2,2
14 Göteborg o Bohus	712 304	5	–	8	3	2	18	1,2
15 Älvsborg	431 574	7	3	9	1	–	20	1,1
16 Skaraborg	275 032	1	2	20	–	4	27	1,7
17 Värmland	283 205	13	3	4	–	2	22	1,4
18 Örebro	272 406	4	3	2	–	–	9	0,8
19 Västmanland	256 259	2	6	1	–	–	9	0,8
20 Kopparberg	292 144	6	7	7	1	5	26	1,7
21 Gävleborg	290 332	6	10	5	–	2	23	2,3
22 Västernorrland	270 163	8	4	2	1	2	17	2,4
23 Jämtland	137 138	2	5	7	–	4	18	2,3
24 Västerbotten	248 462	3	1	4	–	2	10	0,8
25 Norrbotten	258 175	4	1	1	–	–	6	0,4
Hela riket	8 460 749	123	72	160	10	28	393	1,4

Tabell 4:11 Planerade om- och tillbyggnader av samlingslokaler fördelade på län (1/7 1980–31/12 1984)

Län	Folkmängd 1990 Prognos	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övriga	Summa	Stöd/kommun i genomsnitt
01 Stockholm	1 604 590	3	1	4	1	–	9	0,4
03 Uppsala	255 205	2	–	4	–	–	6	1,0
04 Södermanland	254 965	–	–	2	–	–	2	0,3
05 Östergötland	397 709	7	2	3	–	–	12	0,9
06 Jönköping	303 814	4	–	–	–	–	4	0,4
07 Kronoberg	172 196	5	1	1	1	–	8	1,0
08 Kalmar	240 189	3	2	2	–	–	7	0,6
09 Gotland	55 266	–	–	7	–	–	7	7,0
10 Blekinge	154 755	2	1	–	–	–	3	0,6
11 Kristianstad	293 769	3	–	–	1	–	4	0,3
12 Malmöhus	755 906	3	2	–	–	–	5	0,3
13 Halland	245 191	–	–	–	–	–	–	–
14 Göteborg o Bohus	712 304	–	–	1	1	–	2	0,1
15 Älvsborg	431 574	1	1	3	1	–	6	0,3
16 Skaraborg	275 032	–	–	8	1	–	9	0,6
17 Värmland	283 205	4	–	2	–	–	6	0,4
18 Örebro	272 406	2	1	–	–	–	3	0,3
19 Västmanland	256 259	4	1	–	–	–	3	0,5
20 Kopparberg	292 144	2	2	2	–	1	7	0,5
21 Gävleborg	290 332	2	–	3	1	–	6	0,6
22 Västernorrland	270 163	3	1	–	–	–	4	0,6
23 Jämtland	137 138	2	1	1	–	–	4	0,5
24 Västerbotten	248 462	4	–	2	–	–	6	0,5
25 Norrbotten	258 175	2	–	–	–	–	2	0,1
Hela riket	8 460 749	58	16	45	7	1	127	0,5

Tabell 4:12 Planerade samlingslokalprojekt i H-regioner 1/7 1980–31/12 1984

	Folkmängd 1990 Prognos	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övrigt	Summa	Projekt/ kommun i genomsnitt
<i>Om- och tillbyggnad samt upprustning</i>								
1 o 2. Storstadsregioner	2 760 753	15	2	19	3	2	41	0,9
3. Större städer	2 732 141	43	24	45	4	4	120	1,6
4. Södra mellanbygden	1 812 134	61	28	55	6	12	162	1,7
5. Norra tätbygden	630 479	14	11	30	1	4	60	3,5
6. Norra glesbygden	525 242	19	8	15	1	6	49	1,0
Summa	8 460 749	152	73	164	15	28	432	1,5
<i>Nybyggnader</i>								
1 o 2. Storstadsregioner	2 760 753	4	2	–	–	1	7	0,2
3. Stora städer	2 732 141	8	2	1	–	1	12	0,2
4. Södra mellanbygden	1 812 134	12	3	1	2	1	19	0,2
5. Norra tätbygden	630 479	4	–	–	–	3	7	0,4
6. Norra glesbygden	525 242	3	1	–	2	–	6	0,1
Summa	8 460 749	31	8	2	4	6	51	0,2

Tabell 4:13 Planerade projekt fördelade efter kommunstorlek (1/7 1980–31/12 1984)

Invånare	Folkmängd 1990 Prognos	FHR	VG	BR	Kommun- ägda	Övrigt	Summa	Projekt/ kommun i genomsnitt
<i>Om- och tillbyggnad samt upprustning</i>								
1. Mer än 200 000	1 256 118	2	–	4	2	1	9	3,0
2. 100 000–200 000	937 121	7	6	13	–	–	26	3,3
3. 50 000–100 000	1 780 949	20	14	43	2	7	86	3,4
4. 25 000– 50 000	2 106 763	27	24	38	4	5	98	1,6
5. 15 000– 25 000	1 067 730	39	10	37	5	3	94	1,7
6. 10 000– 15 000	846 763	36	16	19	2	10	83	1,2
7. Mindre än 10 000	465 305	21	3	10	–	2	36	0,6
Summa	8 460 749	152	73	164	15	28	432	1,5
<i>Nybyggnader</i>								
1. Mer än 200 000	1 256 118	–	1	–	–	–	1	0,3
2. 100 000–200 000	922 961	1	1	–	–	–	2	0,3
3. 50 000–100 000	1 780 949	7	1	–	–	4	12	0,5
4. 25 000– 50 000	2 106 763	8	1	1	–	1	11	0,2
5. 15 000– 25 000	1 067 730	10	2	–	1	–	13	0,2
6. 10 000– 15 000	846 763	4	1	1	1	1	8	0,1
7. Mindre än 10 000	465 305	1	1	–	2	–	4	0,1
Summa	8 460 749	31	8	2	4	6	51	0,2

Sett i förhållande till invånareantalet planeras flest nybyggnadsprojekt i kommuner med 15 000–25 000 invånare. I övrigt planeras flest projekt i kommuner med 10 000–15 000 invånare vid en sådan jämförelse. Detta betraktelsesätt visar att minst antal projekt planeras i storstäderna, utan hänsyn tagen till projektens storlek.

4.4 Jämförelse mellan utdelat och planerat stöd

Fördelningen mellan olika ärendetyper är tämligen oförändrad när det gäller statligt stöd som fördelats enligt nuvarande regler och vad som planeras framöver. Variationer mellan lokalorganisationerna förekommer dock. Organisationerna planerar ett förhållandevis mindre antal nybyggnader än vad man byggt under den senaste perioden. De nybyggnader som planeras är av större omfattning än tidigare projekt. Folkets Husprojekten i Umeå, Haninge och Botkyrka innebär en investering på ca 100 milj. kr vardera för samlingslokalerna.

En jämförelse mellan antalet planerade projekt och de som erhållit statligt stöd efter den 1/7 1973 visar att fler projekt planeras under femårsperioden (1980–1985) än som erhållit stöd de gångna sju åren. Det finns med säkerhet ytterligare projekt som planeras av föreningar och andra som inte är anslutna till någon riksorganisation och därför inte kunnat medtagas i sammanställningen eftersom information saknas om dem.

De projekt som planeras har i allmänhet aktualiserats på lokal nivå av föreningarna som naturligtvis också besitter den största kännedomen om den egna lokalen och dess behov. När det gäller nyproduktionen, synes dock FHR

ha gjort en systematisk genomgång av behovet över landet och gjort sin planering därefter.

Kommunerna har, utöver sin roll som ägare och upplåtare av samlingslokaler, en övergripande roll när det gäller planeringen av samlingslokaler. Denna övergripande funktion tycks uppfattas olika av kommunerna. Allt fler kommuner inventerar de allmänna samlingslokalerna, särskilt när det är aktuellt att lämna kommunala driftbidrag till lokalerna. Vid kommitténs resor i Västerbotten och Skåne/Blekinge framkom att de flesta kommunerna gjort inventeringar av sina lokaler, dock i högre grad i Västerbotten än i södra delen av landet (bilaga 2). Kartläggningen av antalet projekt som erhållit statligt stöd har visat att förhållandevis få projekt i södra delarna erhållit stöd. Kommunernas planering och inventering behandlas utförligare i kapitel 5.

En mer utförlig undersökning av samlingslokalsituationen har genomförts i de tre kommunerna Gällivare, Botkyrka och Halmstad (kapitel 6).

5 Huvudmannaskap

5.1 Olika typer av huvudmän

Som framgått av kapitel 4 ägs många av de allmänna samlingslokalerna av föreningar som tillhör någon av de tre riksorganisationerna Folkets Husföreningarnas Riksorganisation (FHR), Våra Gårdar, Riksförening för nykterhetsrörelsernas allmänna samlingslokaler (VG) och Bygdegårdarnas Riksförbund (BR). Andra lokaler ägs av föreningar eller samfund som är anslutna till Folkparkernas Centralorganisation, Frikyrkorådet osv. eller är helt fristående. Många lokaler ägs av kommunerna, men dessa har ibland överlåtit driften av lokalerna till föreningar. Skälet för detta är att en tämligen stor enighet föreligger om fördelarna med föreningsägda och föreningsdrivna samlingslokaler.

Det anses att föreningsförvaltade lokaler bäst kan tillgodose både föreningslivets och allmänhetens behov av lokaler genom att dessa får en direkt förankring i skilda intressegrupper. Lokaler som förvaltas av föreningar är en konsekvens av samhällets behov och intresse för medborgarnas aktiva engagemang. Föreningslivets engagemang när det gäller samlingslokaler är en förutsättning för att initiativen på området kan kanaliseras till faktiska beslut. Utan föreningslivets initiativ hade lokalsituationen idag varit avsevärt sämre.

Detta kapitel avser att redovisa de organisationer som företräder lokalhuvudmännen. Kommunernas roll för de allmänna samlingslokalerna vad gäller planering och drift beskrivs även.

5.2 Kommunerna

5.2.1 *Kommunernas ansvar*

Att kommunerna har ett särskilt ansvar för allmänna samlingslokaler inom sitt geografiska område framgår bl. a. av de riktlinjer som lagts fast av 1973 års riksdag och som konsekvens därav bostadsstyrelsens krav på kommunala garantier när ansökan inlämnas för statligt stöd. Bostadsstyrelsen skall även, enligt författningen, inhämta kommunernas yttrande för prövning av lån och anordningsärenden. De kommunala insatserna när det gäller allmänna samlingslokaler är betydande. Förutom att kommunerna anslår medel när föreningsägda lokaler upprustas eller byggs till, svarar de ofta för betydande driftbidrag till föreningarna, där amorteringarna av föreningarnas lån till

samma projekt ingår. För många mindre renoveringar sökes inte alltid statligt stöd utan kommunen går in med bidrag. Då kommunen själv är lokalägare sökes mera sällan bidrag till renoveringar.

5.2.2 Kommunernas planering och behovsbedömning

Planering

Den kommunala verksamheten under senare år har ökat i omfattning genom nya och vidgade samhällsåtaganden. För att underlätta planeringen av allmänna samlingslokaler har bl. a. en särskild modell utarbetats, redovisad i Byggeforskningens Rapport R 59:A 77 *Samlingslokaler i kommunal planering*. Enligt denna modell skall arbetet med planeringen styras av de mål som kommunfullmäktige anger för kommunens verksamhet och de riktlinjer och anvisningar som kommunstyrelsen formulerar för arbetet i förvaltningarna. Detta betecknas som gemensamma planeringsförutsättningar (GPF).

Samlingslokalplaneringen ingår i vad som kallas sektoriell planering, ibland även kallad planering för speciella områden eller alternativ planering för speciella ändamål. Utöver det underlag som presenteras i GPF, som t. ex. befolkningsciffror, krävs mer detaljerade uppgifter som kan erhållas i speciella utredningar. För samlingslokalplanering behövs uppgifter om t. ex. skolor, barnstugor, kollektivtrafik och skyddsrum.

En viktig del av planeringen är inventeringen av de samlingslokaler som finns inom kommunens gränser. Då måste även avgöras vilka kategorier av lokaler som skall hänföras till samlingslokaler, t. ex. hembygdsgårdar, klubblokaler, närlokaler, församlingshem och frikyrkolokaler utöver bygdegårdar, Folkets Hus och ordenshus.

I Rapporten *Samlingslokaler i kommunal planering*, framhålls att planeringen av samlingslokaler i första hand bör inordnas i de löpande rapporteringsrutinerna i kommunen. En årlig informationsträff med kommunrepresentanter, lokalägare och lokalanvändare anses på ett lämpligt sätt kunna förmedla det utbyte av information som krävs för planeringen. Vid särskilda samlingslokalprojekt krävs dock en mer fast organiserad form.

I rapporten framhålls också vikten av att samlingslokalerna kommer in i den fysiska planeringen så tidigt som möjligt, helst redan i det programarbete som föregår planarbetet. Ofta ligger ansvaret för samlingslokalplaneringen på fritidsnämnden men ibland har det ansetts lämpligt att lägga ansvaret på t. ex. fastighetförvaltande organ eller kommunstyrelsen.

Målet för kommunens engagemang när det gäller samlingslokaler bör formuleras sedan lokalägare och lokalanvändare framfört sina synpunkter. Någon form av särskilt samarbete mellan kommunen och föreningslivet har utvecklats i flertalet av landets kommuner. Det är vanligare ju större kommunen är.

Behovsbedömning

Som underlag för samlingslokalplaneringen behövs uppgifter om föreningar med behov av samlingslokaler och dessutom vilka samlingslokaler som finns i kommunen. Uppgifterna revideras sedan årligen för att få respektive register

så aktuellt som möjligt. Sådana register blir sedan ett bra underlag när statligt stöd sökes till samlingslokalerna. Alltfler kommuner genomför inventeringar av sina lokaler och föreningarnas behov. (Jämför bilaga 1 och 2). För det mesta omfattar kommunernas föreningsregister enbart föreningar med bidragsberättigad verksamhet, dvs. i regel ungdoms-, idrotts- och kulturella föreningar.

De uppgifter som inhämtas angående samlingslokalerna är tämligen skiftande. Utöver uppgifter om namn och adress på lokalen, huvudman och kontaktperson med adress, kan i registret ingå uppgifter om hyressättning och driftkostnader. De senare uppgifterna kan användas som underlag för beslut om driftbidrag från kommunen. Uppgifter om vilka tider som lokalen är tillgänglig, vilken utrustning som finns och vilken service som erhålls är särskilt angelägna att ha med i registret om kommunen hjälper lokalägarna med uthyrningen.

Dessutom kan uppgifter finnas med i registret om lokalernas utformning och standard och ge underlag för en bedömning om behovet av upprustning, handikappanpassning eller dylikt. Förbehåll i uthyrningen hör till de uppgifter som kan tas med i registret, t. ex. förbud mot förtäring av alkoholhaltiga drycker eller förbud mot bullrande verksamhet. Andra uppgifter som kan vara av intresse för kommun att ta reda på är vilken typ av verksamhet som bedrivs i lokalerna, (jämför Kristianstads kommun i bilaga 2).

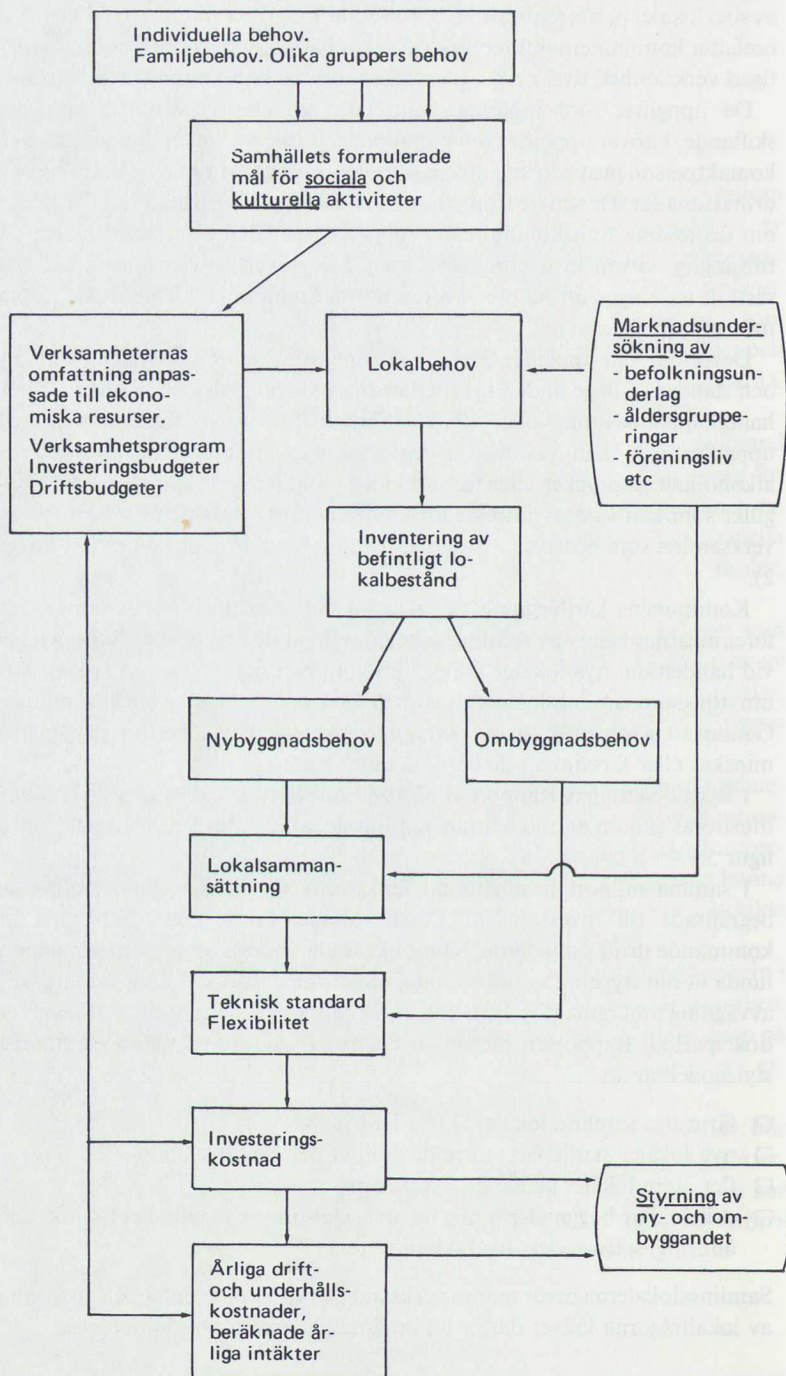
Kommunens kartläggning av vilka lokaler som finns i kommunen och föreningarnas behov av samlingslokaler avslöjar de brister som finns och ger vid handen om nya lokaler krävs. I en kommun finns ofta lokaler som inte utnyttjas som samlingslokaler trots att de är lämpliga för en sådan användning. Genom att ta i anspråk sådana potentiella lokaler kan behovet av nybyggnader minskas eller försvinna i de berörda områdena.

I Byggnadsforskningens Rapport R 62:1980 *Samlingslokalernas driftekonomi*, illustreras genom en modell hur samlingslokalfrågorna kan hanteras, enligt figur 5.1.

I samma rapport framhålls att kalkylerna för lokalbyggandet oftast är begränsade till investeringar. Dessa kalkyler borde också innehålla de kommande driftkostnaderna. Sannolikt skulle många byggnader sett annorlunda ut om styrning av utformning, omfattning och kvalitet också fått ske i avvägning mot ramar för drift- och underhållskostnader under exempelvis en tioårsperiod. Rapporten menar att en trolig följd av en sådan ekonomisk styrmodell är att

- färre nya samlingslokaler skulle ha byggts
- nya lokaler skulle fått större flexibilitet och högre kvalitet
- fler äldre lokaler skulle ha byggts om
- driftsnålare byggnader skulle ha utvecklats med nya tekniker för lokalförändring, självservice, övervakning etc.

Samlingslokalerna berör många verksamheter och intressenter och en lösning av lokalfrågorna kräver därför ett omfattande arbete av kommunerna.

Figur 5:1

5.2.3 Kommunägda lokaler

Någon sammanställning över antalet kommunala allmänna samlingslokaler finns inte. I den litteraturstudie som kommittén genomfört (bilaga 1) behandlas tillgången på samlingslokaler, och i denna studie ingår även tillgängliga uppgifter om kommunala samlingslokaler. I kapitel 6 framgår att en stor del av samlingslokalerna i de tre undersökta kommunerna är kommunägda (25–62 %). En uppfattning om kommunernas lokalbestånd ges också i kapitel 4, där det framgår att det statliga stödet som lämnats till kommunala lokaler är tämligen omfattande. Detta gäller särskilt det stöd som lämnats till nybyggnader. Vissa av de allmänna samlingslokaler som byggts i kommunal regi har senare överlåtits till lokalägande förening.

Principerna för lokalupplåtelse av kommunägda lokaler varierar starkt mellan olika kommuner. En form som förekommer alltmest, är fri upplåtelse av de lokaler som kommunen är huvudman för. Detta har ibland fått negativa effekter på det föreningsägda lokalbeståndet i form av minskat utnyttjande, vilket beror på att man där är tvungen att ta ut hyra för att täcka kostnaderna. Detta leder till att föreningarnas ekonomi försämras och att krav ställs på högre bidrag från kommunen. En väg att lösa problemet är att kommunen subventionerar hela eller stora delar av hyran även i de föreningsägda lokalerna (jfr nolltaxa).

Förvaltningsansvar

Kommunernas ansvar för samlingslokalerna innebär ekonomiskt ansvar och ett ansvar för medlens användning. En kommunal revisor skall kontrollera den kommunala förvaltningen och har inte uppdrag som omfattar något annat. Särskild överenskommelse måste därför träffas om en sådan revisor skall revidera i en samlingslokalägande förening som erhållit kommunala bidrag. Det kan förutsättas att en sådan medverkan från kommunen även fortsättningsvis kan fylla en funktion. Enligt erfarenheter från föreningshall uppfattar revisorerna sina uppdrag olika vilket innebär problem i vissa fall. Föreningarna menar att revisorernas viktigaste uppgift är att rapportera till kommunen om den ekonomiska situationen i stort för föreningen. Inte sällan detaljgranskas istället vad kommunens bidrag används till. Omfattande krav på insyn har i en del fall ställts även när det gäller små bidrag.

I fråga om styrelserepresentation i föreningar kan följande noteras. Inte sällan ges, vid kommunal styrelserepresentation, uppdrag åt förtroendevalda i kommunen som inte har den förankring i kommunledningen eller är så aktiva som de lokalägande föreningarna önskar. I sådana fall torde det vara bättre med ett nära kontinuerligt samråd mellan kommunledning och föreningsliv. Från kommunalt håll anses det inte vara befrämjande för inflytandet med en styrelserepresentant eftersom denna får dubbla lojaliteter. De lokalägande föreningarna däremot anser att det kan vara en styrka med en kommunfullmäktigeledamot i styrelsen, då man på det viset kan föra in föreningslivet mera aktivt i den kommunala verksamheten. Ett förtroendefullt samarbete kan dock i många fall klaras utan styrelserepresentation och särskilt i de mindre föreningarna.

Samordning med lokaler för annat kommunalt ändamål

Det har ansetts att öppenheten för de föreningslösa bäst skulle gagnas genom samhällsägda lokaler, typ fritidsgårdar och lokaler för pensionärsverksamhet. Det blir alltmer vanligt att samordna byggande och förvaltning av olika lokaltyper vilket förutsätter en gemensam huvudman. Denna skulle kunna vara kommunen, eftersom den har de största ekonomiska förutsättningarna att skapa sådana lokaler, men skulle lika gärna kunna vara en ideell organisation.

Befintliga kommunala anläggningar används ofta av föreningslivet för sammankomster när möjlighet finns och den ordinarie verksamheten inte blir lidande. Vid kommunsammanläggningar i början av 1970-talet omvandlades många f. d. kommunalhus till samlingslokaler. På samma sätt överläts nedlagda skolor till föreningslivet. Detta beskrivs t. ex. i kapitel 6.

I samband med att kommunerna bygger någon skola aktualiseras inte sällan behovet av samlingslokaler som kan tillgodoses inom ramen för skolan. Det gäller aula, matsal, bibliotek, utställningslokaler och fritidsgårdar. Det synes vara en ökande tendens att man samordnar lokalresurserna, jfr bilaga 2. Det finns exempel på att lokalägande föreningar klarar integrationen av verksamheter lika bra (bilaga 2).

5.2.4 Kommunala bidrag till föreningsägda lokaler

En tämligen stor enighet föreligger som nämnts om fördelarna med föreningsägda samlingslokaler.

En förutsättning för att kommunala bidrag skall utgå till lokalägande föreningar är att det föreligger ett allmänt behov av samlingslokaler. De måste också på samma sätt som gäller för statligt stöd hållas tillgängliga på ett objektivt och rättvist sätt, vilket innebär att lokalerna i skäligen omfattning och på skäliga villkor hålls tillgängliga för alla föreningar eller grupper med organiserad verksamhet på orten.

Bidragen till samlingslokalhållare och av dem anordnad verksamhet tillhör de poster som ökat mest inom kultur- och fritidssektorn under senare år. År 1979 lämnade kommunerna 123 milj. kr i bidrag, mer än en fördubbling på tre år. De föreningar som får dessa bidrag är huvudsakligen Folkets Husföreningar, Folkets Parkföreningar, och till mindre del Bygdegårdar och Våra Gårdar.

År 1973 utgjorde bidragen till samlingslokalhållande föreningar 2,1 % av kommunernas totala kulturutgifter medan motsvarande andel 1979 var 5,4 %, vilket således innebär en – relativt sett – fördubbling av bidragen under perioden. Detta förhållande speglar till stor del hyreskostnadsutvecklingen. Till viss del kan ökningen troligen förklaras med att anslagen till samlingslokalerna fångats in bättre för varje enkät som gjorts.

Kulturrådets kulturenkät över anslagen 1979 visar att mest stöd per kommuninvånare fick samlingslokalhållare i kommuner med mellan 10 000–19 999 inv. och minst per kommuninvånare fick samlingslokalhållare i kommuner med mellan 100 000 och 149 000 invånare. Detta förhållande gäller också kulturanslagen generellt. Merparten av anslagen till föreningslivet utgörs av bidrag till studieförbundens lokala organisationer. Bidragen till samlingslokalhållande föreningar är påfallande lika stora per invånare mellan

olika kommunstorlekar. Procentuellt sett upptar dock ändamålet en större andel av de små kommunernas kulturbudgetar.

En av förklaringarna till kommunernas olika kultursatsningar har ofta angetts vara att de kommuner som satsar minst på kulturverksamhet skulle vara glesbygdskommuner. I kulturrådets enkät granskades kommunernas kulturutgifter också fördelade efter H-regioner (definition sid. 56) där denna aspekt behandlas.

Fördelningen framgår av följande sammanställning:

Tabell 5.1

H-region	Kulturanslag totalt kr/inv.	Bidrag t. saml. lok. % av kultur anslag	Antal kommuner	Folkmängd 1979	Åldersfördelning %		
					0-17 år	18-64 år	65- år
Stockholms H-reg.	H1 354	5,3	22	1 479 127	23,2	62,9	13,8
Gbrgs o Malmö reg.	H2 301	1,3	22	1 185 528	23,7	61,5	14,7
Större städer	H3 270	6,2	74	2 662 520	24,7	59,5	15,9
Södra mellanbygd	H4 217	8,4	96	1 804 795	24,3	57,7	18,0
Norra tätbygden	H5 261	2,8	17	617 583	24,7	59,9	15,4
Norra glesbygden	H6 207	7,7	46	534 884	23,1	57,8	19,1
Totalt för riket	273	5,4	277	8 284 437	24,1	59,9	16,0

Fördelningen visar att kommuner i södra mellanbygden ger mest stöd per inv. (8,4 % av kulturbudgeten) och kommunerna i norra glesbygden näst mest. Minst kommunalt bidrag till samlingslokaler ger kommunerna i Göteborgs och Malmöregionerna, ca 1 % av kulturbudgeten, vilket skall jämföras med 5,3 % i Stockholmsregionen. I norra tätbygden lämnade kommunerna 2,8 % av sina kulturanslag till samlingslokaler.

Bidrag från kommun till förening för exempelvis ombyggnads- och reparationsarbeten som avser samlingslokaler är en relativt vanligt förekommande form av kommunalt stöd. Som framgått tidigare gäller som ett villkor för statligt upprustningsbidrag att detta utgår endast under förutsättning att kommunen lämnar bidrag eller därmed jämförligt stöd som motsvarar minst 30 % av det statliga bidraget. Oftast ställer kommunerna endast upp med ett belopp motsvarande miniminivån. Föreningarna kommer dock i efterhand till kommunerna och söker ökat stöd, t. ex. driftbidrag när de har svårt att klara driften.

Kommunerna lämnar ofta bidrag för projekteringsarbeten till lokalägande föreningar. Direkta lån från kommun till föreningarna är mer sällan förekommande. Det finns dock exempel på ränte- och amorteringsfria lån från kommun till förening.

Kommunala bidrag för att täcka underskott bör enligt företrädare för de lokalägande föreningarna kunna ges i förskott. Detta förutsätter att föreningarnas behov av medel för att täcka sina underskott kommer in i den kommunala årsbudgeten, vilket i sin tur ställer krav på de lokalägande föreningarnas planering av sin verksamhet påföljande år. När det gäller den kommunala femårsbudgeten kan det konstateras att endast större föreningar klarar av en verksamhetsplanering på så lång sikt. De bedömningar som krävs

i dessa fall måste göras i varje kommun utifrån de lokala förutsättningarna.

Beroende på storleken av det sökta stödet samt kommunens storlek kan naturligtvis olika krav komma att ställas från kommunens sida när det gäller precisering av det sökta stödets användning. I mindre kommuner där man är väl underrättad om verksamheten kan det eventuellt räcka med att föreningen anger ändamålet medan det i större kommuner kan behövas mer preciserade angivelser i en budget.

Förskott av stöd, helt eller delvis, för att täcka budgeterat underskott möter sällan några praktiska problem i kommunerna (jämför Halmstads kommun kapitel 6). Avräkningen görs sedan i samband med att bokslut från respektive förening föreligger. Eventuella överskott avräknas då mot det nya bidraget som beviljas. På detta sätt tillgodoses kravet på kontroll från kommunens sida. Även en sådan bedömning måste göras i varje kommun för sig.

Konflikt uppstår ofta mellan ett stort samlingslokalkomplex i kommunens centrum och de många mindre samlingslokalerna i samma kommun. De mindre lokalägande föreningarna arbetar traditionellt och kämpar för att klara sin situation med frivilliga krafter medan de stora anläggningarna får stora bidrag utan egna insatser. Det bör vara ett rättvisekrav att alla får bidrag till driften.

En viktig fråga i detta sammanhang är att den kommunala bidragsgivningen till de samlingslokalägande föreningarna samordnas. Det kan konstateras att en nödvändig förutsättning för ett rationellt utnyttjande av såväl föreningsägda och kommunägda lokaler är att kommun och föreningsliv har en överblick över lokalbehoven i stort, både i dagsläget och åtminstone ett år framåt i tiden.

5.2.5 Något om ekonomin för samlingslokaler

Kostnaderna för att bruka samlingslokaler består av kapital- och driftkostnader. Driftkostnaderna utgörs dels av försörjningskostnader (värme, el, vatten m. m.) dels av skötselkostnader (städning, tillsyn m. m.) och dels av administrativa kostnader (skatt, försäkring m. m.).

Under senare år har driftkostnaderna för alla typer av byggnader ökat kraftigt bl. a. på grund av oljeprishöjningar. Genom att byggnaderna blir äldre ökas också behovet av underhåll, vilket ökar kostnaderna för att bruka lokalerna. Det är svårt att öka intäkterna genom hyreshöjningar eftersom föreningar som hyr lokalerna i regel har knappa resurser. Alltför höga hyror innebär ett minskat utnyttjande av lokalerna, och då har föreningslivet berövats möjligheter att fungera på ett fullt tillfredsställande sätt.

I Byggeforskningsrådets rapport R 62:1980 anges, att för att en byggnad med olika typer av samlingslokaler skall vara självförsörjande måste den innehålla lokaler som medger någon form av kommersiell verksamhet. Restaurang och/eller kafeteria är en service till gästerna som samtidigt kan bidra till att täcka även andra lokalkostnader. Det tycks dock bli allt svårare att få överskott av serveringsverksamhet.

I större anläggningar i centralorter är det relativt vanligt att kontor hyres ut. Kommunen och organisationer är ofta hyresgäster. I regel erhålles ett överskott av denna uthyrning som minskar underskotten på samlingslokal-

delen. Trots detta brukar kommunala driftbidrag vara nödvändiga. Andra lokaler som ger kontinuerliga intäkter är goda komplement till ekonomin som t. ex. bibliotek, teater och utställningslokaler. Mindre biblioteksfilialer som tidigare var inhyrda i allmänna samlingslokaler har emellertid dragits in för att, åtminstone på landsbygden, ersättas med bokbuss.

Nolltaxa

Nolltaxa innebär att kommunen lämnar ett stöd till den verksamhet som bedrivs av föreningarna i samlingslokaler och är alltså ett stöd till föreningslivet. Ju fler aktiviteter som anordnas i en samlingslokal desto högre hyresinräkter kan samlingslokalägaren tillgodoräkna sig och desto lägre blir underskottet som måste täckas. I regel kan föreningar aldrig ta ut hyror som täcker den verkliga kostnaden för lokalerna. Nolltaxan har en positiv effekt då den visat sig stimulera ett ökat lokalutnyttjande. De samlingslokalanläggningar som i t. ex. Stockholms kommun omfattas av nolltaxesystemet har sedan det infördes kunnat notera en mycket hög användning.

Alla typer av verksamhet omfattas i regel inte av nolltaxan. Återkommande kommersiella engagemang som anordnas av föreningar får i regel inte stöd genom nolltaxesystemet. Ibland får föreningar som bokat lokal men inte utnyttjat den erlägga viss avgift. Föreningslokaler som ingår i nolltaxesystemet får inte beläggas med egen verksamhet mer än till viss del, utan måste stå till förfogande för allt förenings- och kulturliv på lika villkor.

För att föreningar skall godkännas av kommunen som nolltaxeberättigad förutsättes ofta att

- verksamheten riktas till kommunernas invånare
- föreningen har sin huvudsakliga verksamhet inom kommunen
- verksamheten inte har kommersiell karaktär.

Ytterst blir det en fråga om balansering av kostnader mellan olika konton för kommunen, och nolltaxan torde därför inte innebära andra ökning av kommunens kostnadsåtaganden än de som motiveras av en ökad verksamhet. Ett starkt ökat utnyttjande av en samlingslokal medför vissa ökade kostnader i form av underhåll, tillsyn m. m., men då måste hänsyn tas till att den ökade medborgerliga aktiviteten i sig tillför kommunen värden som är angelägna.

5.3 Lokalägande organisationer

I det följande presenteras de lokalägande organisationerna och deras syn på samlingslokaler. Deras planering i detalj framgår av kapitel 4. De tre största organisationerna Folkets-Hus föreningarnas Riksorganisation, Våra Gårdar och Bygdegårdarnas Riksförbund ingår i Samlingslokalorganisationernas Samarbetskommitté.

Andra samlingslokaler är anslutna till organisationer med anknytning till den verksamhet som bedrivs i lokalerna. Några av dessa organisationer presenteras även.

Materialet till detta avsnitt har inhämtats från respektive organisation och presenteras huvudsakligen i oförändrat skick.

5.3.1 Folkets Husföreningarnas Riksorganisation (FHR)

FHR är en ideell organisation bildad 1932. Organisationen har omkring 680 medlemmar, det övervägande flertalet folketshusföreningar, men även ett 30-tal kommuner och några samlingslokalägare av annan art förekommer. Lokala folketshusföreningar och Folkets Hus har funnits sedan 1890-talet. Riksorganisationen bildades främst för att fullgöra vissa serviceuppgifter åt de lokala föreningarna, framför allt vad det gäller bygg- och biografverksamhet.

Enligt FHRs stadgar är uppgifterna och ändamålet

- att* vara centralorganisation för föreningar och företag som har till uppgift att tillhandahålla allmänna samlingslokaler och andra anläggningar för fritidsverksamhet,
- att* i samarbete med föreningslivet samt kommunala och statliga myndigheter söka åstadkomma en ändamålsenlig planering av allmänna samlingslokaler och andra anläggningar för fritidsverksamhet samt att främja tillkomsten därav,
- att* verka för att förvaltningen av dessa anläggningar sker på sådant sätt att därigenom skapas goda betingelser för föreningslivet samt för kulturell och ideell verksamhet i övrigt.

Riksorganisationen är en ideell förening, som har bland annat följande uppgifter:

1. Den är *intresseorganisation* för sina medlemmar, dvs. tillvaratar folketshusverksamhetens intressen regionalt och på riksplanet.
2. Den är *idéorganisation* i begränsad mening för att utveckla folketshusidén och medverka till etablering av folkethusbyggnader på nya platser, och i vidare bemärkelse *arbetarrörelsens samlade organ* för bevakning och verksamhet på samlingslokalområdet.
3. Folkethusrörelsen är en av arbetarrörelsens kulturorganisationer och riksorganisationen har ansvaret för Folkets Husens *gemensamma kulturverksamheter*. Dessa omfattar förutom filmvisning också teaterföreställningar och viss musikverksamhet, utställningar och andra kulturverksamheter. Sedan 1974 bedrivs en särskild kulturverksamhet i de s. k. Folketshushörnorna, medan kvalitetsfilmvisningarna under namnet Bio Kontrast etablerades redan 1970.
4. Den är i viss utsträckning *branschorganisation*, och svarar i den funktionen bland annat för samordning av biografverksamheten genom att i biografkedjor distriktsvis organisera filmbokning och filmdistribution. Eftersom de lokala folketshusföreningarna också är stora dansarrangörer, svarar riksorganisationen också för gemensamma kontakter med musiker- och artistförmedlingar m. m. Också ifråga om fastighetsförvaltning och restaurangdrift fullgör riksorganisationen branschsammanlutningens uppgifter.
5. Riksorganisationen fullgör slutligen också uppgiften att vara *arbetsgiva-reorganisation* för de anslutna föreningarna; av praktiska skäl bedrivs emellertid denna verksamhet i en särskild organisation, Folketshusrörelsens Förhandlingsorganisation.

FHR har huvudkontor i Stockholm och är indelat i åtta distrikt. Distrikten har fasta kontor och utöver allmänna, gemensamma uppgifter också vissa

specialfunktioner: i tre av distrikten finns bokföringscentraler, till vilka lokala folkethusföreningar kan ansluta sig, och vid sju av distrikten svarar man för service till anslutna biografdrivande föreningar. Centralt svarar FHR för en omfattande serviceverksamhet för medlemmar och även för andra som kontaktar organisationen i samlingslokalangelägenheter.

Planeringsavdelningen handlägger ärenden rörande etablering av allmänna samlingslokaler, nybyggnader, om- och tillbyggnader samt upprustningar, medverkar i upprättandet av översikts- och regionplaner för kommuner och regioner, upprättar ansökningshandlingar för olika slag av statliga lån, kommunala bidrag m. m. Centralt träffas också uppgörelser med kreditinstitut om ramar för kreditgivning till folkethusbyggnader.

Utbildnings- och kultursektorn svarar dels för en omfattande grund- och fortbildning av personal och förtroendevalda, bland annat genom en intensiv kurs- och konferensverksamhet. Sektorn har ansvaret för de centrala kulturverksamheterna.

Försäkringsavdelningen administrerar den s. k. Folketshus- och Parkförsäkringen.

Driftenheten utför konsulentuppgifter ifråga om folketshusföreningarnas skilda affärsrörelser.

Ekonomiavdelningen biträder också föreningarna med ekonomisk rådgivning och utredningar.

Informationsavdelningen svarar för utgivning av trycksaker och annat informationsmaterial och utger också tidningen Folkets Hus i en upplaga på ca 10 000 exemplar tio gånger per år.

Till riksorganisationen är knutna vissa dotterbolag, bl. a. Förenade Inredningar AB (FIAB), Föreningsfilmo AB och Arkitektbyrån för Samlingslokaler, AFS.

5.3.2 *Våra Gårdar, riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler (VG)*

Landets första profana allmänna samlingslokal uppfördes 1881. Det var IOGT-logen Filadelfias ordenshus i Arboga. Därmed inledde nykterhetsrörelsen en intensiv byggnadsepok. Inom loppet av fem år fanns det ytterligare 50 ordenshus. Vid sekelskiftet hade antalet ökat till närmare 1 000 ordenshus och andra samlingslokaler, då också Nationaltemplarorden, NTO, och Blåbandsrörelsen skaffat sig egna lokaler. I början av 1940-talet beräknas det totala antalet ha uppgått till ca 1 500.

Efter flera års diskussioner om möjligheterna att stärka de egna lokalernas ställning genom ökad samverkan bildades Ordenshusens Riksförening 1942, som ett centralt organ för ordenshusen inom IOGT. Året efter kunde också NTOs ordenshus ansluta sig till riksföreningen.

År 1953 vidgades verksamhetsområdet för Ordenshusens Riksförening till att omfatta hela nykterhetsrörelsen i vårt land. Samtidigt antogs det nuvarande namnet: Våra Gårdar, riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler.

Våra Gårdar har karaktären både av serviceorgan och intresseorganisation för medlemmarna. Detta innebär närmare bestämt

- att lämna medlemmarna stöd och råd i frågor rörande fastigheterna, deras förvaltning och därmed sammanhängande verksamhet,
- att genom förmedlingsverksamhet biträda medlemmarna vid inköp av inventarier och andra tillbehör till fastigheterna samt
- att representera medlemmarna vid förhandlingar med myndigheter och andra organisationer.

Våra Gårdar är en partipolitiskt obunden och religiöst neutral organisation.

Medlemskap kan vinnas av föreningar och andra organisationer inom nykterhetsrörelsen, som är ägare till eller har för avsikt att förvärva samlingslokal eller annan fastighet. Medlemsantalet var 623 vid utgången av 1980. I detta antal ingår biografsektionens 109 medlemmar med sammanlagt 113 biografier.

Ombudsmötet, vid vilket alla medlemmar har rätt att vara representerade, är Våra Gårdars högsta beslutande organ. Detta samlas vartannat år. Mellan ombudsmötena utövas ledningen av en styrelse.

Till styrelsens förfogande för att handlägga den löpande verksamheten står ett kansli i Stockholm. Detta sysselsätter ett tiotal årsarbetare på heltid.

Kansliet är indelat i funktioner för fastighets-, inrednings-, biograf-, konst och kultur-, informations- och redovisningsfrågor.

Fastighetsavdelningen lämnar råd och anvisningar vid om-, till- och nybyggnad av samlingslokaler och biträder med upprättande av ansökningshandlingar för erforderliga tillstånd samt låne- och bidragsansökningar till stat, kommun och enskilda bidragsgivare som t. ex. donationsfonder. Genom avdelningen förmedlas kontakter för juridisk och byggnadsteknisk rådgivning.

Inredningsavdelningen tillhandahåller nödvändig inredning och utrustning för samlingslokaler som möbler, textilier, armaturer, AV-material, scenutrustning m. m. Avdelningen kan också utarbeta förslag till utformning av samlingslokaler.

Biografsektionen har egen styrelse, som tillsätts av Våra Gårdars styrelse. Sektionen svarar för filmsättning och annan biografteknisk service till nykterhetsrörelsens biografier samt en del andra biografier.

Handläggaren av konst- och kulturfrågor har i första hand till uppgift att inköpa och deponera konstverk för samlingslokalerna inom ramen för det statliga konstanslaget.

Redovisningsavdelningen handlägger inte bara Våra Gårdars interna ekonomi utan ger också ekonomisk service till medlemmarna. Det gäller framför allt i fråga om bokföring, bokslut och revision.

Information om verksamheten förmedlas i första hand genom tidskriften VÅRA GÅRDAR, som utkommer fyra gånger om året (upplaga 3 000 per nummer). Den belyser aktuella problem för allmänna samlingslokaler och andra föreningslokaler och sprids både internt inom nykterhetsrörelsen och externt t. ex. till samtliga kommuner.

Den 31 maj 1980 återinvigdes vårt lands första allmänna samlingslokal, IOGT-NTO-lokalen i Arboga, efter en genomgripande upprustning. Staten och Arboga kommun ställde upp och svarade gemensamt för de direkta kostnaderna på närmare två miljoner kronor. Resultatet blev en lokal, som inte bara tillgodoser nykterhetsrörelsens behov utan också står öppen för kulturaktiviteter i hela Arboga med omnejd.

Detta projekt är ett exempel på samverkan mellan frivilliga organisationer och offentliga organ. Arbogaprojektet kan med fördel stå som modell för Våra Gårdar som aktiv samlingslokalorganisation för nykterhetsrörelsen i framtiden.

5.3.3 Bygdegårdarnas Riksförbund (BR)

BR bildades 1944 med bl. a. Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund (SLU), Jordbrukar-Ungdomens Förbund (JUF), Svenska Landsbygdens Studieförbund (SLS), Sveriges Lantbruksförbund (SL) och Riksförbundet Landsbygdens Folk (RLF) som intressenter.

Motivet till bildandet av förbundet var främst att vara centralorgan för de bygdegårdsföreningar och liknande föreningar som hade eller skulle skaffa sig en samlingslokal. Föreningarnas lokaler låg företrädesvis på landsbygden.

Dagens verksamhet

BRs uppgifter är:

- att* hjälpa medlemmarna med råd och anvisningar vid ny-, till- och ombyggnad
- att* hjälpa medlemmarna med ansökningar av olika bidrag och kontakter med myndigheter
- att* som riksorganisation vara medlemmarnas förespråkare hos olika myndigheter
- att* bistå föreningarna vid upprättande av stadgar och andra föreningshandlingar
- att* genom kurser och konferenser utbilda och informera om verksamhet och andra aktuella frågor för förbundet
- att* verka för att utbildning för föreningarnas funktionärer genomförs i distriktet
- att* verka för att nya samlingslokaler byggs
- att* stimulera föreningarna till ett aktivt kulturutbud i lokalerna.

Förbundet leds av en styrelse och ett kansli och är sedan uppdelat i distrikt, vars områden i stort överensstämmer med länen. Distrikten arrangerar kurser och informationsträffar och förmedlar kontakter inom sitt län.

Antalet medlemmar i BR uppgår för närvarande till 560 stycken. Av dessa är det ett 15-tal föreningar som planerar att bygga nya lokaler.

Framtida uppgifter

Behovet av allmänna samlingslokaler i de nya områden till vilka omflyttning skett har inte tillgodosetts och bristen är påtaglig i de flesta nya tätorter. Det är angeläget att invånarna även på dessa orter får tillgång till samlingslokaler. Här har förbundet därför en stor framtida uppgift.

Som framgår ovan krävs att förbundet alltjämt har sin verksamhet inriktad på att lösa lokalfrågorna – upprustning och nybyggnad.

Bygdegårdsrörelsen spelar även en viktig roll på kulturens område genom att ha tillgång på lokaler lämpliga för olika verksamheter – föreningsmöten av

olika storlek, studiecirklar, teater, film, konst, musik, dans m. m. Riksförbundet bör ta initiativ till att, i samverkan med andra organisationer vidareutveckla idéer och förmedla ett brett kulturutbud.

5.3.4 *Sveriges Frikyrkoråd*

Den svenska frikyrkorörelsen växte fram och fick sina nuvarande organisatoriska former under 1800-talet och det begynnande 1900-talet. År 1918 bildades Frikyrkliga Samarbetskommittén av tre frikyrkosamfund för samråd och samverkan. Samarbetskommittén vidgades successivt och när man 1963 bytte namn till Sveriges frikyrkoråd bestod rådet av de nuvarande åtta medlemsamfund.

Frikyrkorådets medlemsamfund är Fribaptistsamfundet, Helgelseförbundet, Metodistkyrkan i Sverige, Svenska Alliansmissionen, Svenska Baptist-samfundet, Svenska Frälsningsarmén, Svenska Missionsförbundet och Örebromissionen. Sammanlagt har dessa samfund ca 150 000 medlemmar och deras ungdomsorganisationer ungefär lika många.

De fria kristna samfundens råd (SAMRÅD)

Under 1970-talet har den frikyrkliga samverkan byggts ut också med flera samfund utanför frikyrkorådet. Sålunda bildades 1974 De fria kristna samfundens råd, det s. k. SAMRÅD, där utöver frikyrkorådets åtta medlemsamfund också Pingströrelsen, Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen, Frälsningsarmén och Sjundedags-Adventistsamfundet är representerade. Sammanlagt representerar dessa samfund mer än 300 000 medlemmar med ca 800 000 i regelbunden verksamhet.

Hela SAMRÅD deltar i huvuddelen av de samverkansprojekt, som frikyrkorådet svarar för.

Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund, (SST)

Från 1971 har Frikyrkorådets samarbetsnämnd regeringens uppdrag att förvalta det statliga bidraget till vissa trossamfund. Därmed kom 1974 relationer att byggas upp även med invandrarnas trossamfund, som i Sverige idag räknar över 200 000 medlemmar. Frikyrkorådets samarbetsnämnd heter från 1980 Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund.

Sveriges frikyrkoråds kansli betjänar genom dessa organ ett brett spektrum av svenska trossamfund när det gäller bidragsgivning och viss rådgivning beträffande gudstjänst- och församlingslokaler. Denna rådgivning innebär även förmedling av kontakter med andra bidragsgivande organ, t. ex. Allmänna arvsfonden, bostadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen.

Vissa samfund har dessutom egna fastighetsavdelningar, som ger service till sina församlingar i byggnadsfrågor.

Byggnadsverksamhet

Dessa samfund representerar tillsammans en omfattande byggnadsverksamhet, som i huvudsak finansierats på frivillig väg. 1800-talets missionshus och

kapell har länge stått som signum för frikyrkan. I städerna började man dock tidigt bygga större kyrkor med mer kyrkoliknande karaktär. Dessa kompletterades med sommarhem, läger- och kursgårdar och andra lokaler för speciella ändamål.

Under decennierna efter andra världskriget har en kraftig stegring av byggnadsverksamheten ägt rum. Den har föranletts av förslitning av de gamla lokalerna men också framför allt av behov av lokaler för en mer varierad verksamhet. En stor del av nybyggnationen har ägt rum i förortsområden och nya tätorter. Budgetåret 1980/81 förelåg 97 ansökningar om lokalbidrag med ett totalt belopp av 118 825 810 kr.

Under 1970-talet har en viss förbättring vad beträffar ekonomiseringen inträtt, främst genom det år 1974 inrättade statliga lokalanordningsbidraget för trossamfund.

Aktuella tendenser

- En bredare och mer varierad verksamhet ställer anspråk på mer varierade lokaler. Således förses nya kyrkolokaler i regel med väl utbyggda ungdoms- och hobbylokaler, gemenskapsutrymmen, lokaler för social verksamhet, musikrum, inspelningsstudios, ibland även motions- och idrottshallar.
- Skillnaderna i byggnadstyp mellan Svenska kyrkan och frikyrkorna har minskat. Verksamhetsformerna är i stort jämförbara när det gäller barn- och ungdomsarbetet. En klar tendens finns också mot mer sakralt utformade kyrkorum i de nya frikyrkorna.
- Allt fler nya kyrkor byggs ekumeniskt, dvs. av flera församlingar från olika samfund tillsammans eller av en ekumenisk församling med medlemmar från olika samfund.
- Ofta planeras redan vid projekteringen av ett nytt kyrkbygge ett samarbete och samutnyttjande med andra föreningar eller institutioner, t. ex. skolor eller fritidsgårdar.
- Invandrarkyrkornas behov av egna lokaler är utomordentligt stort. Många av dem har fått provisoriska lösningar av sina lokalproblem genom att de får låna andra kyrkor för sina gudstjänster. Behovet av gemenskapsutrymmen gör dock att invandrarkyrkornas behov av egna lokaler på många platser är akut.

5.3.5 Folkparkernas Centralorganisation

Idag finns 160 Folkets Parkföreningar varav 60 driver både Folkets Hus och folkparksrörelse. Till Folkets Park centralt rapporterar 135 st att de driver verksamhet. En viss nyproduktion diskuteras bl. a. i Umeå och flera mindre parker som varit vilande börjar aktiveras igen. En tendens har märkts att människan vill förlägga sina fester till hemorten istället för att åka långa vägar. Prognosen tyder på att antalet parker kan bli 180 stycken.

Folkparkernas anläggningar består av en mångfald byggnader m. m. som t. ex. entrébyggnader, rotundor, serveringar och samlingslokaler och teaterbyggnader som är placerade på ett organiskt sätt i en Folkets Park.

För att klara finansieringen 1979 fick folkparkerna 34 milj. kr i driftbidrag från kommunerna, 600 000 kr från landstingen och 3 milj. kr från staten,

tillsammans 37,6 milj. kronor. Omsättningen var 150 milj. kronor. Verksamheten skall vara självbärande genom entréavgifter och kommersiell verksamhet.

Ungefär 90 % av aktiviteterna i folkparkerna är egen verksamhet, men ändå kan parkerna visa 7 000 uthyrningstillfällen/år, ungefär 44 per park. En så bred verksamhet som möjligt eftersträvas. Besöksfrekvensen i parkerna är ca 10 milj. besök varav 7 milj. hänför sig till sommarsäsongen. Ett 80-tal parker kan användas året om. De nya byggnaderna som tillkommit är vinterbonade men har sommarkaraktär. Framför allt sommarteatrarna är missgynnade när det gäller t. ex. åtgärder för handikappanpassning, eftersom dessa lokaler inte kan få stöd på samma sätt som övriga lokaler.

I vissa fall integreras verksamheten med skolorna på orten, så att parkernas lokaler utnyttjas för skolmåltider, som skrivlokaler etc. Folkparkerna ger varje år ca 300 riksteaterföreläsningar och har mycket skapande verksamhet för barn. I ett antaget handlingsprogram har folkparkerna skrivit in att amatörteaterverksamheten skall stödjas, bl. a. genom att lokalerna upplåtes för repetitioner.

Från folkparkshåll vill man jämställa teaterbyggnader med allmänna samlingslokaler för att stöd skall kunna utgå. Numera ställs större krav på lokalerna än tidigare och publiken vill åtminstone ha vindskydd för teaterlokalerna, och då blir dessa genast mer användbara.

Folkparkernas aktuella investeringsbehov (hösten 1980) beträffande upprustning av sommarteatraneläggningar uppgår till 12 milj. kronor. För de närmaste fem åren är investeringsbehovet 110 milj. kronor.

För övriga anläggningar som ej ryms inom bestämmelserna för samlingslokalstödet uppgår det aktuella investeringsbehovet till 40 milj. kronor. För de närmaste fem åren är investeringsbehovet ca 200 milj. kr för dessa projekt.

Folkparkerna kan komma i åtnjutande av samlingslokalstödet enligt gällande normer. Folkparkerna anser emellertid att dessa normer är alltför snävt utformade. En spridd bebyggelse i en folkpark med samlingslokaler, teaterlokaler etc. som sammantaget utgör en enhet anses ej statsbidragsberättigade eftersom där även utgår t. ex. gräsmattor och simbassänger. Statliga medel kan dock erhållas genom särskilda lotterimedel och AMS-medel.

5.3.6 Fritids- och hemgårdar

Från settlementrörelsen i England fick den tidiga hemgårdsrörelsen i Sverige idén om ett grannskapscentrum som ersätter eller kompletterar en torftig bostadsmiljö. Hemgården erbjöd verksamhet för alla åldrar. Åldersintegration har fortfarande hög prioritet. Typiskt för hemgårdsrörelsen har också varit den starka betoningen i studiecirkel-, föreläsning- och annan kulturverksamhet. Amatörteater, körer och musikgrupper har alltid förekommit i hemgårdarna. År 1937 organiserade sig hemgårdarna i ett riksförbund.

De kommunala gårdarna tillkom som ungdomsgårdar för att sysselsätta s. k. föreningslös ungdom. Genom åren har många kommunala gårdar ändrat sin inriktning till att bli allmänna fritidsgårdar med ett vidgat verksamhetsutbud för alla åldrar. Under 1960-talet anslöts också kommunala huvudmän som medlemmar och namnet ändrades till Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar (RSFH). Avgörande för anslutning är att en huvudman för

gårdsverksamhet vill arbeta efter de ideella syften som anges i förbundets stadgar. Till förbundet är 69 huvudmän med 115 gårdar anslutna.

Medlemmar måste vara huvudmän för en eller flera gårdar. Någon enhetlig benämning finns inte utan förutom fritidsgård och hemgård används beteckningarna föreningsgård, ungdomsgård och föreningsdriven gård. Beroende av huvudmannaskapet är gårdarnas ekonomiska arbetsvillkor mycket olika. Lokalerna kan vara allt från enkla grannskapsvisten i lägenheter till mångsidigt utrustade medborgarhus.

Som framgår av kapitel 3 får RSFH statliga bidrag genom Statens Ungdomsråd. Förbundet är dock ingen renodlad ungdomsorganisation, även om stadgarna säger att särskild hänsyn skall tas till barns och ungdoms fostran när det gäller att vidga och fördjupa den enskildes personlighetsutveckling. Förbundet är religiöst och partipolitiskt obundet med en kulturell och social målsättning. RSFH vill förverkliga sin målsättning bl. a. genom att stimulera startande av gårdar.

Förbundet anger att det är av vikt att gårdarna inte profilerar sig mer än vad som betingas av gårdsbesökarna, det egna grannskapet och RSFHs målsättning för att kunna samarbeta med de demokratiska folkrörelser som engagerar en stor del av folket i olika fritidsaktiviteter.

5.3.7 Hembygds gårdar

Till Riksförbundet för Hembygdsvård var i oktober 1980 ca 770 föreningar direktsamverkande. Bakom riksförbundet står 400 000 medlemmar i de lokala hembygdsföreningarna. Föreningarna är i regel också medlemmar i ett regionalt hembygdsförbund. Kulturarvet i Falun fick 1978 medel av länsarbetsnämnden i Kopparbergs län att genomföra en inventering av samtliga hembygdsföreningar i Sverige. Inventeringen visade att det fanns närmare 1 400 hembygdsföreningar varav drygt 40 % var anslutna till Riksförbundet för Hembygdsvård. Dubbelt så många föreningar hade hembygds gård eller samlingar.

5.3.8 Övriga folkrörelselokaler

Under senare år har nya folkrörelser börjat växa sig allt starkare i landet. Dessa rörelser, som t. ex. miljö, internationella solidaritets- och kvinnogrupper, men även etablerade partipolitiska organisationer har börjat söka sig nya former att nå ut med sitt budskap. Som ett led i detta arbete startas *bokkaféer* som genom sin öppna verksamhet kan sprida den litteratur och information som präglas av gruppens och rörelsens budskap. I anslutning till bokkaféet finns ofta expedition- eller klubblokaler för lokalhållarnas egna organisation/er. På kvällstid används ofta lokalerna för föreningsmöten, studiecirkel etc. för närstående organisationer. Någon hyra uttages i regel inte. Kommunerna lämnar ofta hyresbidrag, åtminstone till någon del av lokalen, vilket underlättar föreningarnas möjligheter att klara driften, som annars sköts med ideella krafter och medel från de egna grundorganisationerna.

Kvinnogrupperna har även en ambition att utöver opinionsbildningen och föreningsarbetet hjälpa och stödja varandra, särskilt misshandlade och på annat sätt hjälpbehövande kvinnor. För detta skapas särskilda *kvinnohus* där

jourverksamhet med eller utan övernattningsmöjligheter bedrivs med hjälp av frivilliga krafter. Kommunerna lämnar även bidrag för denna verksamhet.

För att lokalerna skall kunna göras ändamålsenliga har de måst renoveras. Hyresvärden har i en del fall stått för renoveringen och i andra fall har särskilda kommunala bidrag utgått. Organisationerna har dock ofta med frivilliga krafter genomfört renoveringen, ibland helt och hållet utan bidrag. Kvinnohuset i Göteborg fick t. ex. en totalsumma om 10 000 kr för att rusta upp ett f. d. apotek om 500 kvm. För att klara av upprustningen startade man folkhögskolekurser med byggteknisk inriktning, där upprustningen ingick som en praktisk del i undervisningen. För byggkurserna erhöles 200 000 kr av kommunen varav mer än hälften avsåg deltagarnas barnomsorg. Förutom att lokalerna blir upprustade får kvinnorna, varav hälften är invandrare, en icke traditionell kvinnlig utbildning och kunskaper för vardagslivet.

6 Samlingslokaler i tre kommuner

6.1 Inledning

6.1.1 *Syfte*

Kommitténs direktiv innehåller krav på redovisning av en lång rad faktorer kring samlingslokaler. Med anledning av detta har bl. a. en litteraturstudie utförts för att i görligaste mån besvara vissa frågor (se bilaga 1).

Syftet med kartläggning av samlingslokaler i tre kommuner är att ge en bild av hur stor tillgången på samlingslokaler är och i vad mån det statliga stödet har underlättat tillkomsten och förbättring av lokalerna. Studien utgör också ett komplement till kartläggningen över statligt stöd till samlingslokaler i hela landet (kapitel 4).

6.1.2 *Metod*

Studien över det statliga stöd som utgått till allmänna samlingslokaler samt över de projekt med statligt stöd som planeras, visar att stora geografiska olikheter föreligger. Samlingslokalsituationen i tre kommuner har därför grundligare undersökts för att få ett underlag att bedöma läget i landet. Erfarenheter har också insamlats genom studieresor till bl. a. Västerbotten och Skåne/Blekinge (bilaga 2).

Nationalkommittén för Europarådets Stadsförnyelsekampanj har initierat projekt i några kommuner. Tre av dessa kommuner har Samlingslokalkommittén närmare studerat när det gäller samlingslokaler, nämligen Gällivare, Botkyrka och Halmstad. Dessa kommuner bör kunna utgöra typexempel på situationen i en glesbygds-, storstads- respektive mellanstor kommun samtidigt som de representerar norra, mellersta och södra Sverige.

Vissa studier har redan tidigare genomförts i de utvalda kommunerna varför detta material i första hand studerats. Därefter har materialet kompletterats med telefonintervjuer samt ett besök i Botkyrka. Föreningslivets syn på lokalbehovet har i görligaste mån undersökts på samma sätt.

I den följande studien har även andra kategorier av lokaler än allmänna samlingslokaler studerats bl. a. församlingshem, skolor, frikyrkolokaler och i viss mån närlokaler.

6.2 Gällivare

6.2.1 *Befolkningen*

Gällivare kommun hade 1979-12-31 24 661 invånare. Kommunen är glest befolkad med 2 inv./km², men 85 % av befolkningen bor i tätort. Arealen är totalt 16 943 km².

Befolkningsutvecklingen i kommunen är negativ och 1990 beräknas befolkningen till något mer än 23 000 invånare. Prognosen för själva Gällivare samhälle är dock positiv. De flesta vill bo kvar i kommunen, men många har t. ex. skaffat sig en utbildning inom kontors- eller sjukvårdssektorn och för att få sådana arbeten blir man tvungen att flytta söderöver. För att kunna få ett arbete i hemkommunen blir många gymnasieelever tvungna att flytta söderut för sin vidareutbildning.

Folk från glesbygden uppges vara mer ovilliga att flytta till större orter än Luleå, jämfört med dem som bor i centralorten. Lön och bostad har blivit viktiga faktorer vid beslutet om man skall flytta eller inte. Man accepterar inte längre att flytta till tillfälliga eller sämre bostadsförhållanden, t. ex. baracker och hyresrum. De som flyttar ofta är i hög grad mer isolerade än andra och därmed i stort behov av sociala kontakter.

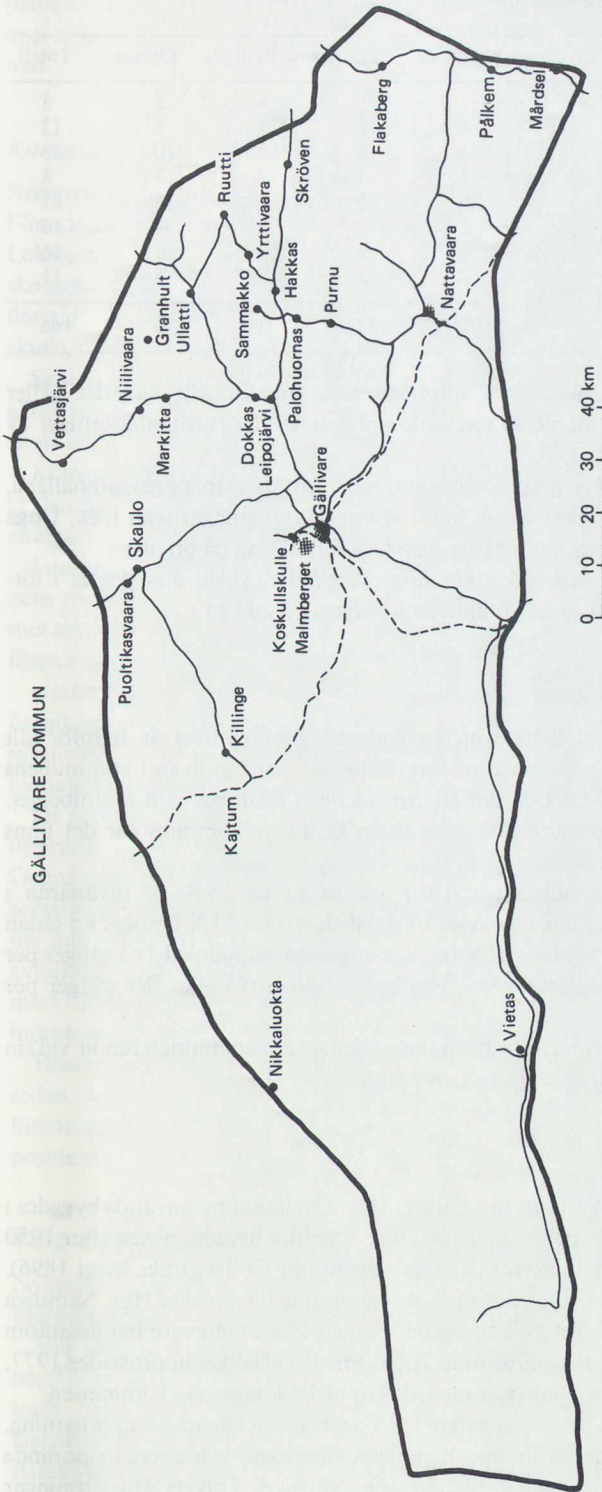
Ungdomar som går arbetslösa resignerar många gånger helt. Därför är meningsfulla aktiviteter ett viktigt inslag för dessa så att tillvaron inte helt passiviseras.

Sysselsatta kvinnor i glesbygden arbetar i stor utsträckning i Gällivare samhälle medan männen åker till LKAB i Malmberget. Detta medför att resorna mellan hem och arbetsplats tar mycket tid i anspråk och påverkar möjligheterna att umgås med andra. De sociala behoven för samerna och övriga som bor i fjällvärlden är dåligt kartlagda.

Kommunen och ideella organisationer har gjort flera försök att bryta isoleringen bland människor. En undersökning visar att drygt 35 % av kommuninvånarna inte haft någon kontakt med sina grannar i veckan jämfört med 30 % i övriga delar av Norrbotten, medan ca 4 % av kommuninvånarna har 14 eller fler kontakter med grannarna i veckan, mot ca 6 % i övriga länet. Invånarna i Gällivare bor i högre grad än övriga länsinvånare kvar på sin uppväxtort. De som flyttar gör det oftast mer än 6 mil från uppväxtorten. Drygt 85 % har inte bytt bostadsort under de senaste två åren.

6.2.2 *Föreningslivet*

Gällivare har ett rikt föreningsliv med 166 föreningar av vilka 38 är idrottsföreningar, 21 religiösa föreningar och 37 politiska. Nästan hälften av dem, 81 st., finns i tätorten Gällivare. Förmodligen finns dock fler föreningar i kommunen än vad kommittén kunnat få uppgifter om. Se följande tabell.

Föreningar i Gällivare kommun

Kommundel	Idrott	Politisk	Religiös	Övriga	Totalt
Pålkem	1	—	—	2	3
Nattavaara	4	2	1	5	12
Hakkas/Skröven	4	6	5	10	25
Ullatti	1	2	2	3	8
Gällivare	20	20	6	35	81
Dokkas	2	2	2	4	10
Niilivaara/Vettasjärvi	4	3	3	6	16
Skaulo/Harrå	2	2	2	5	11
Summa	38	37	21	70	166

Kommuninvånarnas stora idrottsintresse, framför allt när det gäller vintersporter, gör att dessa föreningar ofta använder turistanläggningar av olika slag.

Det politiska livet präglas av traditionen från de gamla gruvsamhällena, vilket gör att Gällivare är en "röd" kommun. Föreningar som t. ex. Unga Örnar och Konsums kvinnogille har stark förankring på orten.

Befolkningen i glesbygden har hög medelålder, vilket återspeglas i föreningslivet där pensionärsföreningar är mycket livaktiga.

6.2.3 Samlingslokaler

De större samlingslokaler som används av föreningslivet är framför allt Folkets Hus och det är dessutom rätt vanligt att man hyr in sig i kommunens skolor. Nykterhetsrörelsen har ett par lokaler i Gällivare och Malmberget. Samlingslokaler finns på alla orter inom Gällivare kommun där det finns någon form av service.

Levnadsnivåundersökningen 1977 visade att ca 25 % av invånarna i Gällivare aldrig besökte någon samlingslokal, medan 23 % besöker en sådan högst en gång per månad. 27 % besöker någon samlingslokal 1–2 gånger per månad medan resten, ca 25 %, besöker en sådan två eller fler gånger per månad.

En sammanställning över de samlingslokaler som kommittén funnit vid sin kartläggning återfinns i bilaga 2 avsnitt 3.1.

Folkets Hus

I Gällivare kommun finns nio Folkets Hus. Det äldsta nu använda byggdes i Koskullskulle 1902 och i Gällivare 1907. Därefter byggdes resten efter 1950 och det senaste i Malmberget 1973 (som ersättning för det gamla, byggt 1896). Killinge gamla skola gjordes så småningom om till Folkets Hus. Samtliga dessa sju fick statligt nybyggnadsstöd. Folkets Hus i Gällivare har dessutom nyligen genomgått en upprustning. Anläggningen i Hakkas upprustades 1977, men då den är sammanbyggd med skolan gick bidraget via kommunen.

Anläggningarna har god standard även om några är i behov av upprustning. De flesta av lokalerna är inte handikappanpassade och energibesparande åtgärder har inte vidtagits. Skaulo och Nilivaara Folkets Husföreningar

planerar upprustning av sina lokaler. Ullatti Folkets Husförening har skjutit upp sina planer på upprustning och undersöker möjligheterna att bygga nytt.

Kommunen

Kommunen upplåter genom fritidsnämnden sina *skolor* för föreningslivet. Föreningarna betalar 10 % av hyran medan kommunen svarar för resten. Lokalerna kan bokas genom uthyrmingscentralen som har tillgång till skolorna efter kl. 17.00. Detta system gäller 21 skolor i kommunen varav flertalet, 14 st., finns i tätortsbildningen Gällivare, Malmberget och Koskullskulle.

Skolorna utnyttjas mycket av studieorganisationerna på kvällstid och detta gäller såväl lärosalar som skolmåltidssalar osv. Dessutom finns en gymnasieskola som framför allt används för vuxenutbildning på kvällstid.

Kommunens *daghem*, *fritidshem* och *förskolor* används inte för föreningsverksamhet annat än för föräldramöten och möten med Hem och Skolaföreningar.

I de under ortsbefolkningens stora protester *nedlagda skolorna* i kommunens mindre orter får någon förening på orten överta ansvaret för lokalerna mot att den svarar för drift och underhåll och uthyring av lokalerna till andra föreningar. Detta gäller för 12 f. d. skolor.

Under 1930-talet byggde kommunen *arbetsstugor* och dessa har numera funnit en alternativ användning. I t. ex. Ullatti har arbetsstugan blivit allmän samlingslokal och i Vitträsk används den som församlingshem då den ligger i närheten av kapellet där.

De skolor som överläts till föreningslivet genomgick inte någon nämnvärd upprustning vid detta tillfälle, med undantag för skolorna i Sammakko. Denna upprustning var dock av mindre omfattning. Statliga medel utgick från socialstyrelsen till pensionärsföreningen som övertagit driften. Kommunen har inte ansett det vara meningsfullt att investera i dessa lokaler som ligger i avfolkningsbygder. Eventuellt tillgängliga AMS-medel kommer sannolikt inte i första hand att fördelas till samlingslokalerna utan kommer att placeras i industrianläggningar som anses viktigare ur sysselsättningssynpunkt.

Hösten 1978 startades *SIA-verksamhet* i två skolor under dagtid och har sedan vidareutvecklats. Verksamheten anses viktig eftersom man då även når föreningslös ungdom. Tillgången till utbildade ledare är dålig och utgör ett problem.

Våra Gårdar (Nykterhetsrörelsen)

Nykterhetsrörelsen har två anläggningar i de centrala delarna av Gällivare och Malmberget.

Vid sekelskiftet byggdes den första lokalen i Malmberget men denna var nedsliten i början av 1960-talet, varför den revs och Riksbyggen på samma tomt byggde ett nytt hus som förutom samlingslokaler även innehöll lägenheter. Malmbergets Godtemplares Byggnadsförening äger huset men Riksbyggen förvaltar det.

I Gällivare har Godtemplarnas Byggnadsförening övertagit en f. d biograf-

lokal som dock till större delen är uthyrd för annan verksamhet, men en mindre lokal i byggnaden används fortfarande som allmän samlingslokal.

Lokalen i MalMBERGET fick statliga samlingslokallån när den byggdes i början av 1960-talet. Gällivarelokalen har ett mycket centralt läge och skulle kunna bli en utmärkt samlingslokal efter nödvändiga reparationer, men några sådana planer finns inte.

Övriga allmänna samlingslokaler

Hembygdsföreningen i Gällivare använder en ditflyttad bondgård på sitt hembygdsområde i Gällivare samhälle som allmän samlingslokal.

Frikyrkolokaler

En stor idealitet tycks finnas hos frikyrkan, där medlemmarna ordnar auktioner etc. för att få in pengar till sina lokaler. Frikyrkornas lokaler hyrs dock inte ut till andra föreningar. Tre frikyrkoförsamlingar har upplösts sedan 1950-talet (en lokal är riven, den andra överlättn till LKAB och disponeras av annat frikyrkosamfund och den tredje är omvandlad till hyreshus). Baptistförsamlingen Elim i Gällivare hyr sina lokaler i Folkets Hus.

Svenska kyrkans församlingshem

I de flesta orterna i kommunen har laestadianerna (missionsförbund inom Svenska kyrkan) bönstugor. Svenska kyrkan har fyra församlingshem som används mest för den egna verksamheten men också i viss mån av föreningslivet.

I t. ex. Gällivare församlingsgård får alla föreningar utom de politiska hyra in sig. Undantag gäller gruppmöten för kyrkofullmäktige. Ideella föreningar får använda lokalerna gratis. Studiecirklar kan endast hyra in sig från gång till gång, då församlingen inte vill hindra sin egen verksamhet. I andra församlingar får däremot studiecirklar hyra in sig för längre perioder.

I Hakkas finns inget församlingshem men kyrkorådet har sökt medel för detta hos kyrkofullmäktige för samfälligheten i Gällivare.

Förutom husmodersföreningarna hör Röda Korset och Rädda Barnen till dem som hyr in sig i församlingshemmen.

Lokalsamordning förekommer så att församlingshemmet i Nattavaara, f. d. arbetsstuga invigd 1959, på övre våningsplanet har distriktssköterskemottagning varje måndag, ett folkbibliotek samt en bostad.

Närlokaler

Kommunens hyreshus har sedan länge försetts med hobbylokaler i källarplanet. På senare år har man emellertid alltmer övergått till att bygga fristående kvartersgårdar i de nya bostadsområdena.

I Gällivare kyrkstad finns 30 närlokaler i källarplan (med högst 50 m²). I kvarteret Sjöjungfrun är beståndet av närlokaler tätast, där finns minst en närlokal i varje hus. I MalMBERGET finns sammanlagt sex närlokaler: två

kvartersgårdar i markplan och övriga närlokaler i källarplan. I Mellanområdet har fyra fristående kvartersgårdar byggts.

De flesta av lokalerna utnyttjas av Hyresgästföreningen och Unga Örnar.

Övriga lokaler

Flera förening, t. ex. Brukshundsklubben och idrottsföreningar, har tillgång till egna *klubblokaler* som också hyrs ut till andra föreningar.

I viss utsträckning användes även *kommersiella lokaler* av föreningslivet. Som nämnts använder sig idrottsföreningar av turistanläggningar etc. Björnfällan, en nyligen tillbyggd restaurang på fjället Dundret, tillhör de mer populära anläggningarna med mycket flexibla utnyttjandemöjligheter genom vinkväggar som medger att grupper om 10–250 personer kan hålla sina möten där. Inne i de centrala delarna av Gällivare används hotellens konferensrum, t. ex. på hotell Vassara.

6.2.4 Allmänt

Tillgången på samlingslokaler synes vara god i Gällivare, framför allt i glesbygden, vilket framgår av följande tabell som visar att kommunens 166 föreningar har 77 samlingslokaler att tillgå, varav 24 är allmänna. Klubblokaler är inte medräknade. I fjällvärlden finns dessutom några stugbyar och turistanläggningar som inte är medtagna i sammanställningen. Sammanställningen ger vid handen att i genomsnitt två föreningar delar på en lokal.

Samlingslokaler i Gällivare kommun

Kommundel	Allm. saml. lok.	Skolor	Kvart.-gård	Förs.hem o. bönst.	Frikyrk. lokaler	Kommers. lokaler	Summa lokaler	Fören.
Pålkem	3	–	–	–	–	–	3	3
Nattavaara	3	1	–	2	–	–	6	12
Skröven/Hakkas	5	1	–	2	–	–	8	25
Ullatti	2	1	–	1	–	1	5	8
Gällivare	6	14	6	4	5	5	40	81
Dokkas	1	1	–	1	–	–	3	10
Niilivaara/Vettasjärvi	2	1	–	3	–	1	7	16
Harrå/Skaulo	2	2	–	1	–	–	5	11
Summa	24	21	6	14	5	7	77	166

Några planer på att upprusta kommunens lokaler (f. d. skolor och arbetsstugor) finns inte. Dock synes ett stort behov föreligga för detta särskilt när det gäller engeribesparande åtgärder.

Folkets Hus tillhör dem som har mer konkreta planer på upprustning, vilket man planerar i Skaulo och Nilivaara. I Ullatti diskuteras att i stället för en upprustning bygga ett nytt Folkets Hus.

Kommunen har avsatt 2,2 milj. kr i sin budget för samlingslokalerna. 1,75 milj. kr utgör driftbidrag och största delen går till Folkets Hus i centralorten. De nedlagda skolorna i glesbygden, som nu utgör samlingslokaler, får inte del av detta bidrag. En förening på orten svarar för driften av samlingslokalen och

slipper i gengäld betala hyra till kommunen. Fritidsnämnden ger visst bidrag till dessa lokaler, men det rör sig sammanlagt om mindre än 100 000 kr. Närmare 500 000 kr i kommunens budget utgör bidrag och lån för upprustning etc.

6.3 Botkyrka

6.3.1 *Befolkningen*

Botkyrka kommun hade 1979-12-31 77 347 invånare. Arealen är totalt 269 km². Kommunen har en befolkningstäthet på 308 inv./km² och 97 % av invånarna bor i tätort. Befolkningsantalet beräknas stagnera under senare delen av 1980-talet kring 81 000 invånare.

Den stora expansionen inom kommunen skedde under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. Den snabba inflyttningen har medfört att befolkningsstrukturen avviker markant från åldersfördelningen i hela Stockholms län. 30 % av befolkningen är under 15 år, 30 % är i åldersgruppen 25-39 år medan inte mer än 5 % är över 65 år.

Kommunen har en betydande andel invandrare. 20 % av invånarna är utländska medborgare, varav 45 % är finländare. Ett trettiotal nationaliteter som omfattar över 100 olika språkgrupper finns representerade därutöver och bland dessa kan nämnas stora grupper turkar och jugoslaver. Invandrarna är till stor del koncentrerade till några kommundelar. Alby och Fittja har t. ex. 45 % invandrare, de flesta assyrier och turkar.

Kommunen är en kulturbygd och tillhörde dessutom de delar av landet som industrialiserades tidigt t. ex. med pappersbruket i Tumba.

Kommunen består av en rad utspridda bostadsområden som inte har något egentligt samband med varandra. Här finns de gamla samhällena i söder, och de helt nybyggda i norra Botkyrka.

Omsättningen av botkyrkabor har varit hög, ty invånarna har inte stannat längre än de måste i de nya områdena. Detta gäller även dem som arbetar där, lärare, poliser, socialassistenter och andra. Ett projekt "Botkyrka min kommun" har startats av kommunen, initierat av att vandaliseringen av skolorna kostar kommunen miljontals kronor årligen.

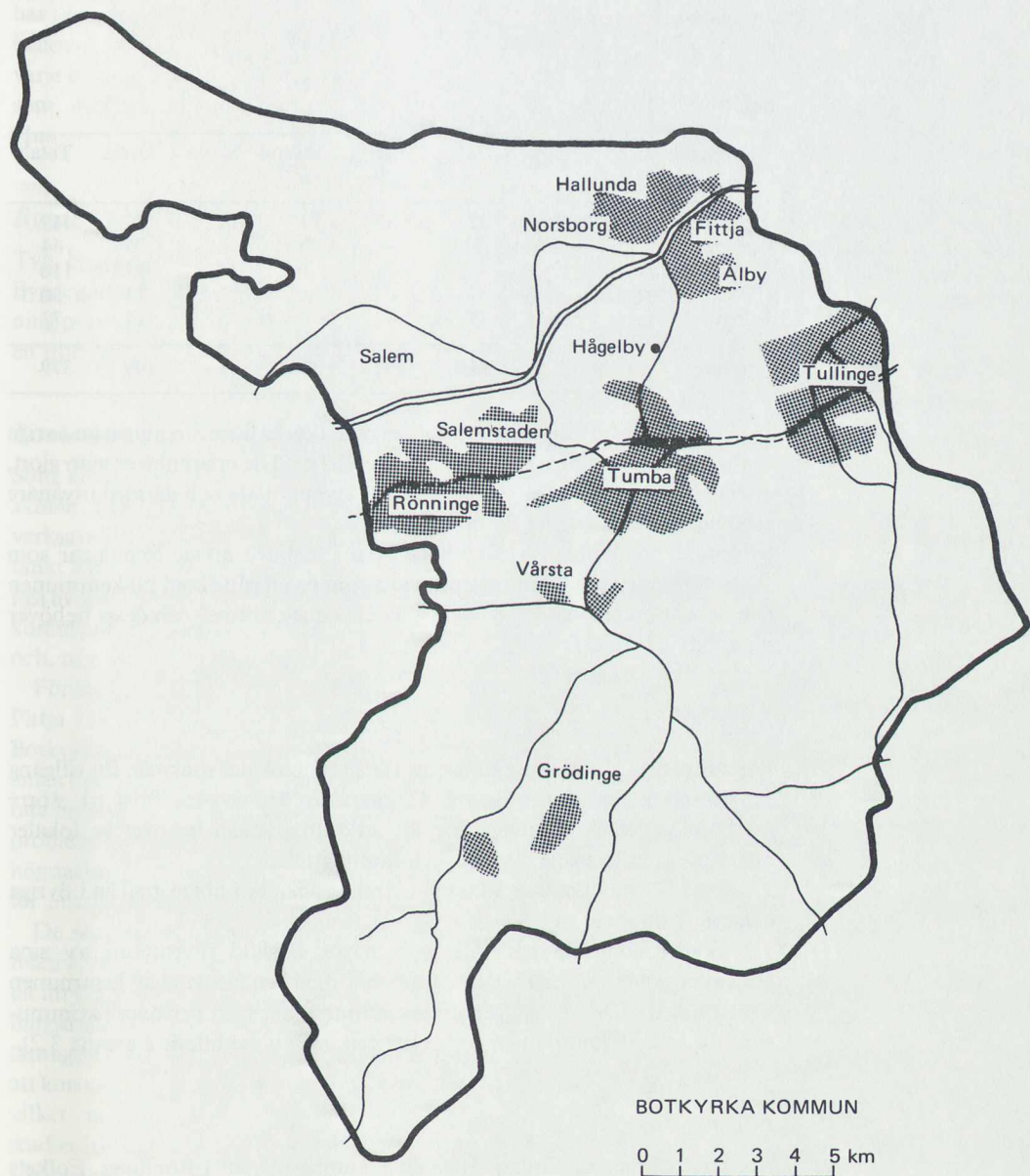
I Botkyrka kommun är det underskott på arbetsplatser, varför många åker till Stockholms city för att arbeta. Kommundelen Tumba är dock relativt välförsedd med arbetsplatser.

Grödinge, en glesbygd i kommunen, kommer att få sitt centrum Vårsta utbyggt med fler bostäder. Där planeras också en fritidsgård där vissa samlingslokaler ingår.

6.3.2 *Föreningslivet*

Folkrörelserna utvecklades tidigt i kommunen, delvis som en protest mot de högre ståndens makt och kultur. Redan 1730 opponerade pietisterna mot kyrkans monopol och beredde marken, tillsammans med herrnhutisterna, för frikyrkan. Arbetar- och nykterhetsrörelsen proklamerade nya tankar och folkbildningen introducerades.

Kommunens föreningsliv är rikt med ca 380 föreningar som har totalt drygt

84 000 medlemmar, och då är inte alla föreningars medlemmar medräknade, som t. ex. de politiska föreningarnas. Siffrorna anger att alla kommuninvånare är med i någon förening, många i fler än en. Av erfarenhet vet man dock att många, t. ex. i de nya områdena, där antalet föreningar är lägre per invånare, inte är med i någon förening. Fördelningen på olika slag av föreningar framgår av nedanstående tabell.

Föreningar i Botkyrka

Kommundel	Idrott	Politi- sk	Reli- giösa	Invand- rar	Skola	Övrigt	Totalt
Norra Botkyrka	20	22	3	19	14	39	117
Tullinge	9	7	—	1	2	25	44
Tumba/Uttran	13	31	7	7	11	47	116
Övriga Grödinge	6	7	2	—	1	14	30
Salem	24	14	4	1	5	24	72
Summa	72	81	16	28	33	149	379

I förhållande till folkmängden har norra Botkyrka färre föreningar än övriga kommundelar. Detta stämmer också överens med de erfarenheter man gjort, eftersom norra Botkyrka har högre andel nyinflyttade och därmed invånare med lägre grad av social förankring.

Den snabba befolkningsflyttningen har inneburit att de föreningar som fanns i området inte kunde engagera alla som på en gång kom till kommunen och de nya områdena. Föreningar etableras dock alltmer och dessa behöver naturligtvis lokaler.

6.3.3 *Samlingslokaler*

Föreningarna i kommunen har i regel egna klubblokaler som man fått tillgång till genom kommunens försorg. Däremot är det en stor brist på större samlingslokaler. Kommunen har för att tillfredsställa behovet av lokaler satsat på en integrering av skol- och samlingslokaler.

I norra Botkyrka saknas allmänna samlingslokaler i högre grad än i övriga delar av kommunen.

Botkyrka kommun har inte gjort något särskild inventering av sina allmänna samlingslokaler. Kommittén har med benäget stöd av kommunen gjort en sådan inventering genom telefonintervjuer med personer i kommunen. Ett besök i kommunen har också genomförts (se bilaga 2 avsnitt 3.2).

Folkets Hus

I Botkyrka finns två Folkets Hus, ett i Tumba och ett i Rönninge. Folkets Husföreningen disponerar även Tumba gymnasium för bl. a. teater och bio. Anläggningarna i Tumba och Rönninge är av äldre datum och i behov av att något görs åt dem. Som ersättning planeras ett nybygge i Tumba. Den projekterade nybyggnaden är tänkt att omfatta förutom samlingslokaldelen även expeditjonslokaler, kommunens bibliotek och en restaurang. Kostnaden

beräknas till 100 milj. kr och driftkostnaderna till 14 milj. kr/år. Medvetenheten om de höga kostnaderna har gjort att projektet anses svårt att genomföra. Diskussioner har förts att bygga "mini-Folkets Hus", men några konkreta planer föreligger inte.

Socialdemokraterna i Stockholms län, där också Botkyrka kommun ingår, har i en utredning om organisationernas behov av samlingslokaler framhållit behovet av mini-Folkets Hus som komplement till ett föreningscentrum i varje kommun i form av ett större Folkets Hus. Utredningen vill bl. a. så långt som möjligt omvandla de kommunala fritidsgårdarna till mini-Folkets Hus.

Bygdegårdar

Två bygdegårdar i kommunen, Botkyrka Hembygds-gille och Grödinge Bygdegårdsförening, är anslutna till Bygdegårdarnas Riksförbund. Upprustning planeras för båda samlingslokalerna. Hembygds-gillet planerar dessutom en tillbyggnad.

Kommunen

Som nämnts har kommunen satsat på integrering av samlingslokaler och skolor, framför allt i de nya bostadsområdena i norra Botkyrka. Denna verksamhet utvärderas f. n., då det framkommit att den inte fungerat som man tänkt sig. Dessa skolor upplevs ofta som opersonliga och inte så ändamålsenliga av föreningslivet. Kultur- och fritidskontoret ansvarar för förmedlingen av kommunens samlingslokaler, däribland 25 skolor, jämte Folkets Hus i Tumba och, när upprustningen är klar, Bygdegården i Grödinge.

Förutom aulan i Tumba gymnasium används aulorna i Falkbergskolan och Fittja högstadieskola och Murgrönan i Säbyskolan, Salem som biograf i Botkyrka kommun. Bioverksamheten i Fittja fungerar mycket dåligt, vilket anses bero på den gemensamma entrén till alla begivenheter i skolan. Det blir ofta bråkigt och många undviker därför att gå dit. I viss mån återfinns samma problem i Albyskolan, där scenen används för teaterverksamhet. I den tredje högstadieskolan i norra Botkyrka, Kärsbyskolan i Hallunda, används aulan för musikframträdanden.

De stora högstadieskolorna i norra Botkyrka (fem och sex paralleller) är relativt nybyggda med bl. a. utrymmen för föreningslivet. Skolorna har brist på utrymmen och utnyttjar även samlingslokaldelen i hög grad för undervisningsändamål. Oron i skolorna har medfört en vandalisering som gör det tämligen otrivsamt för utomstående besökare. Som nämnts pågår dock försök att komma tillrätta med detta. Eleverna får t. ex. måla väggarna i korridorerna, vilket medfört att de synes bli mer aktsamma om lokalerna. Mycket studiecirkelverksamhet pågår dock i lokalerna om kvällarna, och teaterscenen i Albyskolan används t. ex. för amatörteater.

Dagcentret i Tullinge centrumhus är mycket utnyttjat av föreningslivet, då samlingslokalerna ligger centralt i kommundelen och är ändamålsenliga. Dessutom utnyttjas *parklekstugor* och ett begränsat antal *klubblokaler* (kommunala) samt Lideby Hembygds-gård och Slagsta gård.

Nyängen, det gamla biblioteket i Tullinge, används av föreningslivet på så

sätt att scouterna använder ena halvan av nedervåningen, medan andra halvan används för invandrарundervisning under dagtid men resten av tiden används den som samlingslokal.

Hågelby gård utgör kommunens större samlingspunkt och har en stor park. Gården drivs av Hågelbyparken AB som till 60 % ägs av kommunen (25 % Folkets Hus- och 15 % Bygdegårdsförening). Huset har upprustats med AMS-medel. Föreningar betalar halva den fastställda hyran i gården, medan privatpersoner betalar fullt pris.

I övriga lokaler som kommunen förmedlar tillämpas "nolltaxa", dvs. föreningarna behöver inte betala någon hyra. Kommunens lokaler upplåtes inte under sommar- och jullov.

Kommunen har 14 *fritidsgårdar* som drivs av föreningslivet. För detta erhåller föreningarna ett anslag från kommunen. ABF ansvarar för sex av fritidsgårdarna, SMU och Medborgarskolan/Aktiv Ungdom för två vardera, Vi Unga/Studieförbundet Vuxenskolan, MHF, scouterna och 4H för resten. Lokalerna ligger i anslutning till skolorna varför kommunen svarar för driften av lokalerna, städning etc.

Verksamheten riktar sig framför allt till barn och ungdom och varje förening ansvarar för minst 10 timmar öppen verksamhet i veckan. Kommunen har nu tillsatt en utredning för att utvärdera erfarenheterna.

Statligt samlingslokalstöd har utgått till Hågelby gård (1952 och 1954) och Säbyskolan (1969).

Församlingshem

Kommunen har fyra församlingar och samtliga har minst två församlingshem. I de nya områdena använder man sig också av lokalerna i hyreshusen. Till största delen används lokalerna för barn- och ungdomsverksamhet. Också utomstående kan hyra lokalerna. Församlingarna har sina egna regler för detta. I Grödinge får bl. a. församlingsbor hyra för halva priset. I Salemsstaden får endast föreningar (inga privatpersoner) hyra lokalerna, och en blygsam hyra tas ut. Hjälporganisationer, typ Rädda Barnen, Röda Korset samt pensionärsorganisationer får hyra gratis. I Tumba hyr församlingen ut lokalerna gratis till bl. a. fackföreningar, lottorna och kommunens folk. Botkyrka församling har diskuterat att upprätta avtal med de organisationer som regelbundet använder lokalerna för att dela kostnaderna.

Tillsammans med Evangeliska Fosterlandsstiftelsen driver Tumba församling dessutom Broängskyrkan. Missionsförsamlingen svarar för förvaltningen av kyrkan.

Eftersom det är ont om samlingslokaler i kommunen anser församlingarna att det är särskilt angeläget att ställa sina lokaler till förfogande.

Frikyrkolokaler

Liksom Svenska kyrkan har frikyrkorna en stor barn- och ungdomsverksamhet. Missionsförsamlingarna i Tumba och Hallunda har båda nybyggda lokaler, liksom i Tumba centrum. Den gamla pingstkyrkan såldes till assyriska församlingen. Den nya pingstkyrkan har förutom kyrkosal (delbar) en omfattande samlingslokal del med vikväggar som gör utrymmena mycket

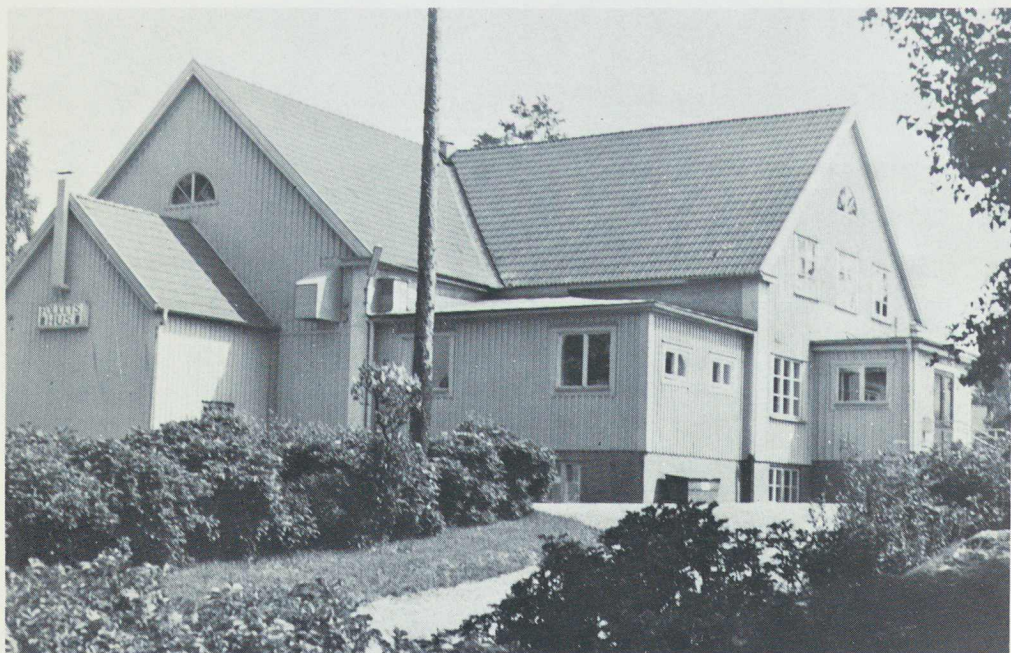
Gällivare Folkets hus

*Killinge Folkets hus,
Gällivare kommun*

Hågelby gård, Botkyrka kommun

Tumba Folkets hus, Botkyrka kommun

Halmstads Folkets hus

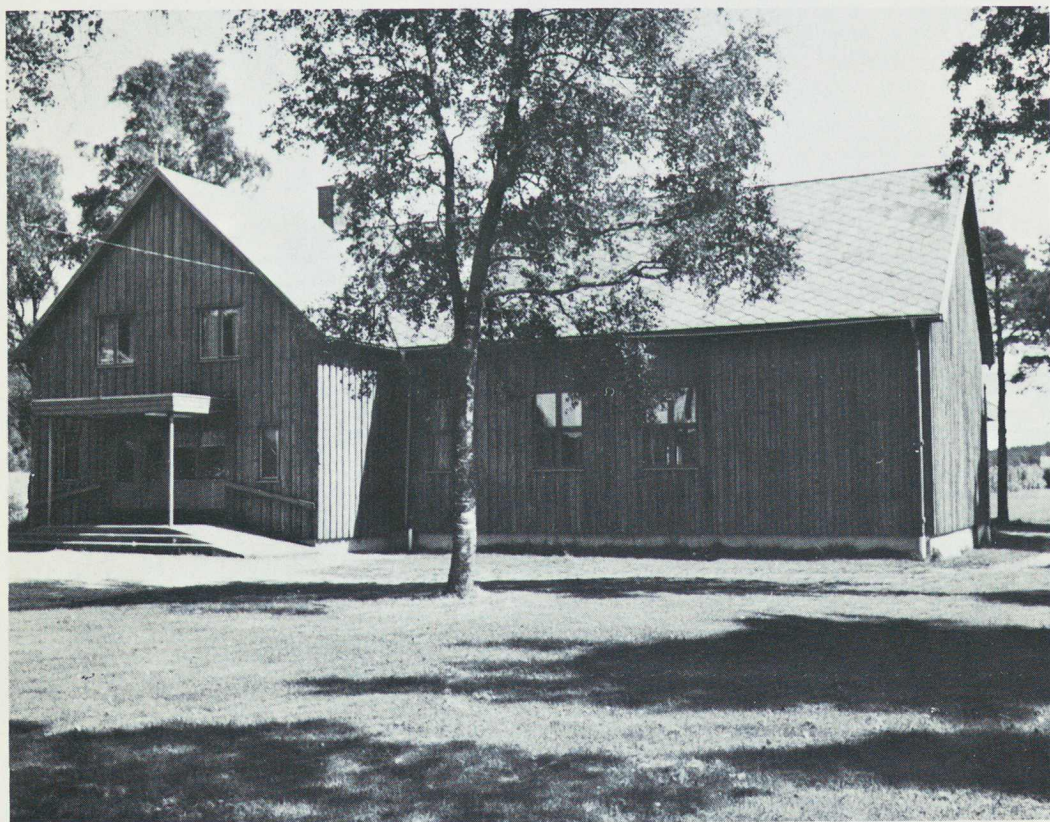

Holms bygdegård

*NTO-lokalen på Kärleken,
Halmstad*

Slättåkra bygdegård

flexibla och användbara. Pingstkyrkan kostade 6,4 milj. kr att bygga och dessutom gjorde församlingsborna 20 000 arbetstimmar.

Närlokaler

Närlokaler finns i hyreshusområdena och sköts av hyresgästföreningarna. Dessa ansvarar för uthyrningen till föreningar i området.

I bostadssociala delegationens betänkande *Aktivt boende* (SOU 1979:37), presenteras ett projekt i bostadsområdet Storvreten i Tumba. Studien beskriver hur arbetet i och kring närlokalerna skapar hemkänsla och kontakt mellan de boende, dvs. det sociala nätverket stärks liksom den sociala förankringen.

Övrigt

Grödinge *Hembygdsförening* äger Vasastugan som även upplåtes åt andra föreningar.

Fittja gård, ett f. d. värdshus vid den gamla genomfarten, håller på att förfalla. Lokalen har ett visst kulturhistoriskt värde och borde kunna bli en samlingspunkt för invandrarna i området.

Några kommersiella lokaler används av föreningslivet, bl. a. Slagsta Motell, som tidigare var personalbostäder till ett hem för förståndshandikappade, och restaurang Jaktslottet (f. d. mormonkyrkan).

Lida Friluftsgård i Tullinge, som används för många fester, ägs av Stockholms kommun men är utarrenderad till privatpersoner.

6.3.4 Allmänt

Allmänt kan man säga att föreningslivet är rikt i Botkyrka och många av föreningarna har egna lokaler eller delar sådana med närstående organisationer. En klar brist föreligger dock av större samlingslokaler. Statligt stöd har endast utgått till två projekt i kommunen, Hågelby gård och Säbyskolan.

En beredvillighet tycks finnas från icke traditionella samlingslokalhållare, t. ex. frikyrkorna, att upplåta sina lokaler för föreningslivet. Satsningen på integrering av samlings- och skollokaler är under utvärdering.

Nedarstående sammanställning visar beståndet av samlingslokaler i Botkyrka.

Samlingslokaler i Botkyrka kommun

Kommurdel	Allm. saml.	Skola	Fritidsg. etc.	Församl.-hem	Fri-kyrk.	Kommers. lokaler	Klubb-lokal	Summa	Fören.
Norra Botkyrka	4	11	4	5	1	6	37	68	117
Tullinge	2	3	—	2	—	1	11	19	44
Tumba/Uttran	3	4	4	2	3	2	46	64	116
Övriga Crödinge	2	2	1	2	—	—	9	16	30
Salem	2	5	1	2	1	1	13	25	72
Summa	13	25	10	13	5	10	116	193	379

Den kommunala budgeten upptar 16 milj. kr för fritidslokaler och 1,2 milj. kr i lokalkostnadsbidrag. Särskilt verksamhetsbidrag utgår med 4,6 milj. kr till föreningar för fritidsgårdsverksamhet, lekplatser m. m.

6.4 Halmstad

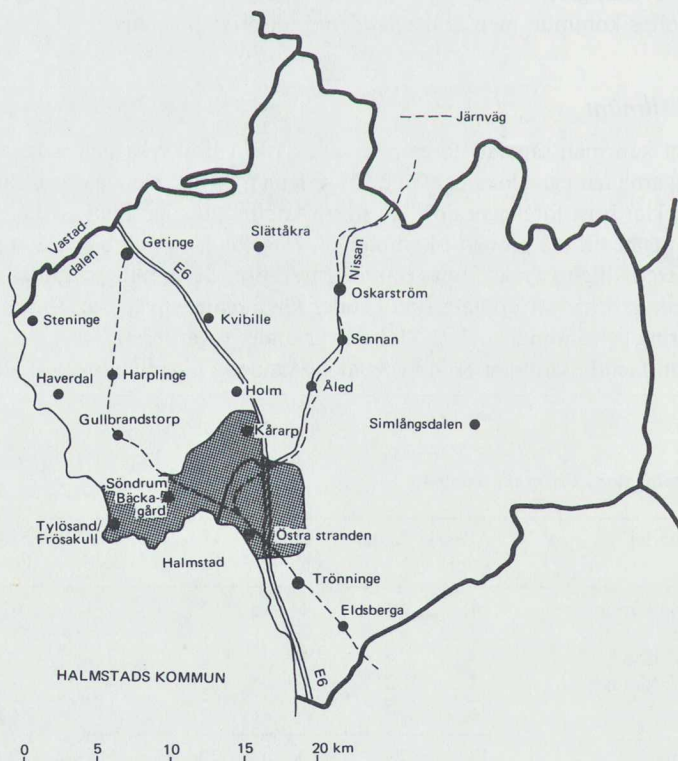
6.4.1 *Befolkningen*

Halmstads kommun hade 1979-12-31 75 663 invånare. Invånarantalet beräknas öka något till ca 79 000 invånare 1990. Folktätheten i kommunen är 74 inv./km² och 86 % av invånarna bor i tätort. Kommunen har en areal av 1 036 km².

Halmstad erhöll stadsprivilegier år 1307 och var till freden i Brömsebro 1645 en betydande stad i det danska riket. När järnvägen i slutet av 1800-talet byggdes ut, inleddes en ny blomstringsperiod i stadens historia. Halmstad utvecklades till en industristad, och redan 1823 hade det första textilföretaget i staden grundats.

Befolkningens sammansättning avviker inte nämnvärt från den "normala" försvenska medelstora städer. Beståndet av dåligt utrustade lägenheter är dock relativt stort (10 %).

Halmstad tillhör en expansiv del av landet och under de senaste åren har flera större industrier lokaliserats till kommunen. Jordbruket bedrivs under gynnsamma förutsättningar, då marken är bördig vilket innebär att landsbyg-

den är relativt tätbefolkad. Kommunen har haft en stabil utveckling och centralorten är sedan gammalt residensstad för länet. Halmstad utgör också regioncentrum för den södra delen av länet. Kommunen präglas även av sin ställning som turist- och badort genom sitt läge vid Kattegatt, vilket medför att kommunen sommartid flerdubblar sitt invånarantal.

Kommunen har sedan gammalt reaktivt många invandrare, som framför allt bor i Oskarström, Halmstad och Enslöv, nära till industrierna där de arbetar.

6.4.2 Föreningslivet

Föreningslivet är av tradition väl utvecklat i kommunen. Halmstad har ungefär 700 föreningar enligt en uppgift. Kommunens fritidsförvaltning har hälften, 350 föreningar, i sitt register för bidragsgivningen. Dessutom får ytterligare ca 30 föreningar kommunala bidrag från andra nämnder. De kommunala bidragen gäller framför allt idrotts- och ungdomsorganisationer, men även kultur- och nykterhetsföreningar. Från kommunens sida vet man ingenting om de föreningar som inte är registrerade. Vissa vuxenorganisationer saknas i registret. För att göra bilden mer fullständig har de politiska, pensionärs- och frireligiösa föreningarna i kommunen närmare undersökts. Föreningar som har hela kommunen som upptagningsområde räknas som om de var etablerade i centrum. Uppgifterna har sammanställts i nedanstående tabell.

Föreningslivet i Halmstads kommun

Kommundel	Idrott	Freireli- giös	Politisk	Nykter- hets	Övriga	Totalt
Halmstad	95	16	43	7	77	238
Getinge	10	—	8	—	3	21
Harplinge/Gullbrands torp	17	—	13	—	13	43
Kvibille/Slättåkra/Holm	9	—	12	1	8	30
Oskarström/Enslöv/Åled	17	7	14	4	14	56
Snöstorp/Breared	8	—	7	4	13	32
Söndrum	7	—	7	1	10	25
Trönninge/Eldsberga	9	1	10	—	5	25
Summa	172	24	114	17	143	470

Undersökningen uppvisar 470 föreningar, varav hälften finns i tätorten Halmstad.

Många av föreningarna har skaffat sig egna lokaler, särskilt inne i centralorten. Dessa utgörs ofta av kanslilokaler med någon form av samlings-sal i anslutning till dessa. I övrigt utnyttjas de allmänna samlingslokaler som står till buds på orten.

6.4.3 *Samlingslokaler*

Halmstads kommun genomförde 1974 en inventering av den då nybildade kommunens samlingslokaler som ett underlag för utformningen av det kommunala bidragssystemet till dessa. Kommittén som utförde inventeringen kunde konstatera att de allmänna samlingslokalerna har en tillfredsställande spridning i kommunen. Några samhällen, t. ex. Trönninge, saknar helt denna typ av samlingslokaler och där utnyttjar ortsborna i stället skolor, församlingshem, enskilt ägda lokaler etc. för sådan verksamhet som vanligast förekommer i de allmänna samlingslokalerna. Några planer på att bygga nya anläggningar synes inte föreligga i dessa områden.

Inventeringen visade att inom Halmstad fanns 21 anläggningar för allmänna samlingslokaler (jfr bilaga 2). Av dessa ägdes fem av kommunen och de övriga 16 av föreningar. Den kommunala kommittén kunde 1974 inte finna att någon av dessa kunde läggas ned utan att olägenheter därigenom skulle uppstå för föreningsliv och studieverksamhet på orten.

Kommunens utredning menade i likhet med en statlig utredning (Samlingslokalutredningen 1971) att samhällsstödet bör bedömas som betalning för en önskad nytthet. De lokala förutsättningarna är så vitt skilda att kommunen inte bedömde det som möjligt att schablonisera bidragsgivningen. En årlig redovisning av verksamheten till kommunen ger dessutom förutsättningar för en värdefull ömsesidig kontakt.

För att åstadkomma en enhetlig bidragsgivning i kommunen medräknas inte avskrivningarna i det underskott som kommunen täcker. Däremot inräknas rimliga räntekostnader och amorteringar. Bidragen utbetalas i förskott varefter vid årets slut en avstämning görs med det verkliga utfallet av verksamheten. Föregående års redovisning utgör grund för beräkning av förskotten. Kommunen är beredd att efter särskild ansökan bidra till renoveringar och förbättringar som inte kan hänföras till normalt underhåll. Statligt stöd måste dock i första hand sökas i kombination med det kommunala.

Kommunens andel av kostnaderna för upprustningar samt om- och tillbyggnader av allmänna samlingslokaler är avsevärda, drygt 70 %, då kommunen bidrar till amorteringarna varje år utöver det direkta bidraget. Det har visat sig att hyresintäktsökningen inte blir så stor trots ökad uthyrning efter upprustningen, vilket naturligtvis också bidrar till att öka kostnaderna för kommunen. Räntekostnaderna är mycket dryga framhålls det av kommunen.

En samrådsgrupp bildades 1974 med representanter för varje lokalhållande förening för att i någon mån samordna avgifter etc. Kommunens fastigheter sköts av fastighetskontoret medan uthyrningen av samlingslokalerna ombesörjs av fritidskontoret. För lokaler som används för studiecirklar tillämpas nolltaxa.

Folkets Hus och park

Fyra Folkets Hus finns i kommunen. Folkets Hus inne i centralorten tillhör samma förening som Folkparken och båda har under den senaste femårsperioden erhållit statligt stöd för upprustning och om- och tillbyggnad.

Folkets Hus i centrala staden byggdes i början av 1950-talet med statligt stöd, liksom huset i Oskarström. Folkets Hus i Oskarström och Gullbrandstorp planerar upprustning av sina lokaler. I Oskarström upprustades den stora samlingsalen med kommunala medel i mitten av 1970-talet till en biograf.

Våra Gårdar

Av de tre nykterhetslokalerna i Halmstad anslutna till Våra Gårdar, finns två inne i centralorten, nämligen Nykterhetsfolkets i Halmstad Byggnadsförening och NTO-gården på Kärleken och den tredje strax utanför centralorten, Föreningshuset i Åled.

Båda lokalerna i centralorten byggdes med statliga lån och Nykterhetsfolkets lokal har sedan dess fått mindre upprustningsbidrag medan en ombyggnad och upprustning planeras för NTO-gården.

Bygdegårdar

Sju bygdegårdar finns i kommunen, och av dessa är sex anslutna till Bygdegårdarnas Riksförbund.

Skavböke Bygdegård byggdes 1945 med statliga lån och Holm bygdegård anskaffades med statligt stöd 20 år senare. Tre andra bygdegårdar har fått statligt stöd till om- och tillbyggnad, nämligen Snöstorps Allmogeård (1965–69), Tönnersjö Bygdegård (1959) och Bygdegården i Slättåkra (1972). Snöstorps Allmogeård har 1980 fått statligt upprustningsbidrag. F. n. planerar Tönnersjö Bygdegård en upprustning.

När Skedala Bygdegård renoverades i slutet på 1970-talet, styckade man av en tomt för att klara kostnaderna och det statliga stödet utnyttjades inte.

Kommunen

Fem kommunägda allmänna samlingslokaler finns i Halmstad, inklusive ett Folkets Hus (Stenhuggeriet). Fastigheterna förvaltas och uthyres av kommunen.

Statligt stöd erhöles av f. d. Getinge kommun, när medborgarhuset där byggdes 1947, men annars har all renovering skett med kommunala medel. Hemvämsgården i Åled har upprustats sedan den övertagits 1980. Medborgarhuset i Getinge har också upprustats. En upprustning planeras även för Folkets Hus i Stenhuggeriet.

Utöver de allmänna samlingslokaler som kommunen upplåter, har föreningslivet också tillgång till *skolorna* i kommunen under kvällstid. I kommunens 32 grundskolor upplåtes alla salar utom kemi- och fysiksalarna, liksom aulorna i de två gymnasieskolorna i centralorten, dock inte till popgalar. Hälften av skolorna finns inne i centralorten. En annan begränsning av uthyrningen gäller matsalarna som inte uthyres för dans.

Hyrsgäster i skollokalerna är främst studieförbunden. Kommunala Vuxenskolan ansvarar för uthyrning av gymnasieskolorna.

Fritidshemmen ställs kostnadsfritt till föreningslivets förfogande förutsatt att man deltar i barnens fritidsverksamhet. Denna möjlighet för föreningarna har utnyttjats i mycket ringa grad.

Daghemmen i kommunen hyrs däremot inte ut till utomstående, eftersom inventarierna inte är avpassade för vuxna och det dessutom föreligger en viss smittorisk.

Fritidsnämnden i kommunen ordnar med *klubblokaler* för föreningarna, exempelvis i f. d. lantgårdar i stadens utkanter. Nyligen har en arrendatorbostad, som tidigare tillhört AB Slottsmöllan, byggts om så att sex föreningar kan använda den. Den gamla brandstationen har gjorts om så att t. ex. brottarna får disponera tidigare uppställningsplatser för brandbilar.

Det förekommer även att föreningar har möten i kommunens *bibliotek*.

Kommunen har övertagit Friluftsförbundets anläggningar *Simlångsgården* i Simlångsdalen och *Möllegården* i Söndrum.

Övriga allmänna samlingslokaler

Två övriga föreningsägda allmänna samlingslokaler återfinns i kommunen. Den ena, föreningshuset i Esmared, ägs av 4H-klubben på orten och har inte utnyttjat statligt eller kommunalt stöd. Den andra, Hertz' minne i Söndrum, överlämnades 1973 av kommunen till en särskild stiftelse. Något statligt bidrag har inte heller denna förening erhållit.

Svenska kyrkans församlingshem

Halmstad tillhör Göteborgs stift där Svenska kyrkan har en stark ställning. Stiftet äger en stiftsgård i Nissaström, som används av föreningslivet, särskilt för kurs- och konferensverksamhet.

I kommunen finns 19 församlingar i 10 pastorat. Alla församlingar, utom fyra, har församlingshem. I centralorten och dess förorter används även stadsdelskyrkor och komplementlokaler i t. ex. lägenheter för församlingsverksamheten.

Sju av församlingarna har byggt nya församlingshem under den senaste femtonårsperioden och dessutom har tre församlingar under 1970-talet övertagit nedlagda skolor och omvandlat dem till församlingshem.

Inne i centralorten planeras en upprustning av ett äldre kyrkhem och dessutom planeras en ny stadsdelskyrka i ett nytt bostadsområde. I Getinge har man långt framskridna planer på att göra om den gamla kyrkskolan till församlingshem.

Lokalerna används till största del för den egna verksamheten, där barn- och ungdomsverksamheten är dominerande. De flesta församlingshemmen på landsbygden upplåtes för föreningarna på orten, ofta med förbehållet att det inte får vara alltför politiskt färgade sammankomster.

Hittills har församlingshemmen hyrt ut till en mycket låg avgift till föreningarna (i vissa fall hyresfritt), men avgifterna har höjts så att de mer överensstämmer med storleken på de avgifter som uttas för andra samlingslokaler.

Frikyrkolokaler

I kommunen finns nio frikyrkoförsamlingar och dessutom två katolska och en grekisk ortodox församling. Frikyrkoförsamlingarnas samlings-salar hyrs dock

inte ut till utomstående föreningar. Kapaciteten räcker inte till för dessa anser man. Vid sammankomster i anslutning till kyrkliga förrättningar händer det dock att man upplåter lokalerna till privatpersoner.

Många av frikyrkokolorerna är av äldre datum och i behov av upprustning, aktningsvärda försök görs dock för att hålla lokalerna i stand.

Närlokaler

Det kommunala bostadsbolaget som även handhar närlokaler i bostadsområdena vill hellre använda benämningen hobby- och fritidslokal. Sådana lokaler finns nästan enbart i de nya bostadsområdena och i de äldre områden som fått miljöpengar.

Bostadsområdena Linehed respektive norra Linehed tre km söder om Halmstads centrum, uppfördes i slutet av 1950-talet och en studie om dem presenterades i Rapporten R32:1972 från Byggforskningen. Studien är föråldrad och därför kan inga slutsatser dras om utredningen utan en uppföljning av materialet.

Andersberg är ett relativt nytt bostadsområde i centralorten med problem som stor omflyttning och vandalisering. Stor andel av befolkningen utgöres av invandrare och familjer med en förälder. Bostäderna – 1 883 st. – uppfördes och äges av kommunens allmännyttiga bostadsföretag, HFAB. För att invånarna skulle få en gemensam träffpunkt iordningställdes en "trivsellokal", som disponeras av den lokala hyresgästföreningen.

Kommunen och Halmstads Fastighets AB genomför nu med hjälp av statliga bidrag och lån en miljöupprustning av hela området. I denna upprustning ingår bl. a. att kommunen uppför en byggnad som disponeras till en del för biblioteks- och kulturverksamhet och till en del för fritidsändamål. Syftet med lokalerna är bl. a. att de ska bli en naturlig samlingsplats för de boende och att olika aktivitetsskapande verksamheter ska förläggas dit.

Hela byggnaden är på ca 200 m². Den ligger i anslutning till områdets låg- och mellanstadieskola och i ett område med en rad lekanläggningar.

I miljöupprustningen ingår också anläggande av ett tiotal närlokaler där de boende själva får ta ansvaret för verksamheten.

I Vallåsområdet finns två fristående lokaler liksom i Frennarp. Enligt planerna får Fyllingeområdet, ett nytt område utanför Halmstad, lokaler friliggande från bostadshusen men hopbyggda med garage och tvättstugor. En äldre villa i Nyhemsområdet har gjorts om till hobby- och fritidslokal och skall även utrustas med handikappramp. I Oskarström finns en lokal i ett flerfamiljhus, och i Getinge planeras en sådan lokal med statliga bidrag.

Övriga lokaler

Vid större sammankomster och konferenser används ofta *kommersiella lokaler* t. ex. de större hotellen och restaurangerna i Halmstad – OK-Motörhotell, Hallandia, Norre Kavaljeren och Domusrestaurangen. Svarta Örnhuset, en f. d. privatvilla, används också för sammankomster inne i Halmstad.

Ute i kommunen används ofta gästgivaregårdar som t. ex. i Simlångsdalen, Kvibille, Harplinge samt Turistgården i Toftasjö.

Bankerna har ibland sammanträdesrum och andra samlingslokaler som upplåtes till föreningar. Så har t. ex. Sparbanken i Halmstad en stor samlingsal (ca 100 personer) i en central fastighet som ofta anlitas.

Hembygdsföreningarna i kommunen (ett tiotal) är mycket livaktiga och några av de byggnader de rustat upp används också flitigt av föreningarna på orten. Byggnaderna hålls i stånd för sitt kulturhistoriska värde, i regel finns utrymmen för sammanträden och ibland även för större möten. Ofta är hembygdsgårdarna placerade i anslutning till en omgivande större trädgård eller liknande som är populära för friluftsmöten. Sådana byggnader finns t. ex. i Snöstorps och Harplinge jämte Karlstorpstugan vid Nissastigen.

6.4.4 *Allmänt*

Under perioden har minst sex allmänna samlingslokaler upprustats, hälften utan statliga medel. Ytterligare sju upprustningar planeras liksom ett par om- och tillbyggnader.

Upptagningsområdet för lokalerna är den närmast omgivande bygden, men undantag förekommer. Vid större sammankomster måste lokal väljas mer efter behov än närhet.

En sammanställning av samlingslokalerna visar 185 lokaler. Troligen saknas några klubblokaler i sammanställningen. Lokalerna är av mycket skiftande storlek, vilket inte framgår tabellen.

Samlingslokaler i Halmstads kommun

Kommundel	Allm. saml.-lok.	Skolor	Övr. komm. lok.	Kvart.-gård	Förs.-hem m. m.	Fri-kyrk. lok.	Kommers. lok.	Klubb-lokal	Summa	Föreningar
Halmstad	4	18	1	3	7	7	15	40	95	238
Getinge	2	1	–	–	1	–	2	1	7	21
Harplinge/Gullbrands-torp	2	2	–	–	2	1	2	4	13	43
Kvibille/Slätt-åkra/Holm	2	3	–	–	3	–	2	2	12	30
Oskarström/Åled/Enslöv	4	5	1	1	3	4	1	3	22	56
Snöstorps/Breared	4	2	1	2	4	–	2	4	19	32
Söndrum	1	–	1	–	2	–	1	1	6	25
Trönninge/Eldsberga	2	3	–	–	1	2	1	2	11	25
Summa	21	34	4	6	22	14	27	57	185	470

Det rika föreningslivet använder alla typer av samlingslokaler för sin verksamhet. Någon nolltaxa utom för studiecirklar tillämpas inte i kommunen, utan föreningarna får stå för hela hyran. Detta kan bli tämligen betungande för föreningarna, varför man i stället söker sig till hemmen och mindre kostsamma men ofta mindre ändamålsenliga lokaler för sin verksamhet.

Kommunens kostnader 1980 var drygt 1,0 milj. kr för samlingslokalernas drift, varav Halmstads Folkets Hus erhölet drygt 800 000 kr. Dessutom lämnar kommunen närmare 600 000 kr i föreningsbidrag.

6.5 Sammanfattning och slutsatser

6.5.1 *Behov av olika typer av samlingslokaler*

Undersökningen i de tre kommunerna, Gällivare, Botkyrka och Halmstad ger vid handen att minst fem typer av samlingslokaler behövs för att möta föreningslivets och kommuninvånarnas behov av att utveckla och fördjupa sina kontakter. Kontakterna, de sociala nätverken, ger invånarna trygghet och gemenskap och motverkar t. ex. anonymiteten i nybyggda förortsområden och många äldres ensamhet och otrygghet i glesbygder.

Ju större social förankring människor har, dvs. umgås med varandra och deltar i föreningslivet, desto större möjlighet har de att påverka sin egen och andras situation.

Lokalerna som krävs är när-, klubb-, kurs- och konferens- och allmänna samlingslokaler samt hörsalar och teatrar.

Närlokaler. Invånarna har nära dit och där träffas grannar. Dessa lokaler är viktiga för att utveckla gemenskapskänslan på orten. Ofta används lokalerna för barn- och ungdomsverksamhet. Närlokaler ger även möjlighet för större privata fester, 50-årsdagar etc.

Inte bara iorstädernas bostadsområden är närlokaler välbehövliga utan även i glesbygder där den sociala förankringen och det sociala nätverket försvåras genom de stora avstånden. Kommitténs studier har visat, bl. a. vid resor, att i orter om 100–200 personer är man mycket angelägen att hålla sin samlingslokal i stånd (jfr Kristianstad, bilaga 2). Detta bekräftas också i VG:s skrift *Hus att hålla till i*, där en punktstudie över nykterhetslokaler i Uppsala presenteras. Ofta används de nedlagda skolorna ute i bygderna som närlokaler oavsett om de blivit bygdegårdar, "pensionärsträff" eller församlingshem.

Gränsen mellan närlokaler och allmänna samlingslokaler kan vara tämligen flytande, särskilt sedan det blivit alltmer vanligt i bostadsområdena att bygga kvartersgårdar. Närlokaler har nämligen ofta visat sig vara för små för att fungera som samlingslokal i bostadsområdena. En storleksgräns för att markera skillanden mellan närlokal och allmänna samlingslokal torde vara ogörlig att fastställa bl. a. på grund av de geografiska skillnaderna i landet. I t. ex. Halmstad har man först på senare år beaktat närlokalerna i sin planering och framför allt i centralortens nya bostadsområden tillkommer många nya lokaler.

Klubblokaler, där intressegemenskapen spelar större roll än den geografiska närheten. Denna typ av lokaler återfinns i alla de tre kommunerna i tämligen stor omfattning. En exakt uppfattning om beståndets omfattning, är svår att få utan djupgående studier, vilket ligger utanför denna kartläggning. En beräkning har gjorts baserad på intervjuer samt tillgängliga register. Beräkningen visar 20 klubblokaler i Gällivare, 57 i Halmstad och dubbelt så många i Botkyrka (116 st.).

Föreningarnas klubblokaler tillhandahålles oftast av kommunen och omfattar vanligen en expedition och ett sammanträdesrum, som användes för styrelsesammanträden och andra mindre möten. Gränsen för vad som är samlingslokal eller klubblokal kan vara flytande, beroende bl. a. på lokalernas storlek och användning.

Hembygdsgårdarna är vanligen att betrakta som klubblokaler med kulturhistoriskt intresse, men dessa kan, som t. ex. Botkyrka Hembygdsgille, ha

utrymmen också för större arrangemang och fungera som allmän samlingslokal. Till klubblokaler får räknas även kommunernas ungdoms- och fritidsgårdar samt pensionärslokaler.

Kurs- och konferensanläggningarna kräver ofta tillgång till förtäring och ibland även övernattningsmöjligheter.

Kurs- och konferenslokaler drivs ofta kommersiellt i kommunerna, särskilt av hotellen och restaurangerna, som även kan ställa upp med annan service. Kursgårdar som ägs av ideella och andra organisationer utnyttjas i viss utsträckning av föreningslivet på orten.

Skolorna som ofta anlitas för studiecirkelverksamhet saknar för det mesta möjligheter att ordna förtäring på kvälltid och detta upplevs negativt av kursdeltagarna. Aulorna och matsalarna i skolorna används som samlingslokaler, särskilt när inte andra lokaler står till buds.

Större företag, banker etc., har i regel konferenslokaler som i första hand endast föreningar med anknytning till företaget kan få använda.

Sommar- och rekreationshem som drivs av olika organisationer eller stiftelser kan räknas till denna kategori, men används sällan i den regelrätta föreningsverksamheten. Det händer emellertid att utomstående kan få hyra lokalerna för möten etc.

Enligt den här beskrivna definitionen uppvisar de tre undersökta kommunerna följande kurs- och konferenslokaler.

Kurs- och konferenslokaler i de tre kommunerna

Kommun	Skolor	Fritidslokaler, bibliotek etc.	Kommerciella lokaler	Övriga	Summa
Gällivare	21	–	7	–	28
Botkyrka	25	10	10	–	45
Halmstad	34	4	27	3	68
Summa	80	14	44	3	141

Hörsalar, teatrar etc. kan genom sin utformning vara svåra att använda för andra ändamål än de avsedda. Det förekommer dock att sådana lokaler kan användas av föreningarna så att en teater eller biografföreställning får utgöra inledning till en diskussion, som eventuellt hålls i samma lokal.

Sådana specialiserade lokaler återfinns framför allt i de större städerna, medan de allmänna samlingslokalerna får fylla även denna funktion på de mindre orterna.

I de tre undersökta kommunerna är teaterverksamheten integrerad i skolorna eller i de allmänna samlingslokalerna.

Allmänna samlingslokaler tillgodoser ofta en kombination av behov och verksamhet som också tillgodoses i övriga typer av lokaler. I traditionell mening består en allmän samlingslokal av en större sal som för det mesta rymmer 100 personer eller fler samt ett mindre rum för styrelsemöten osv. I anslutning till salarna finns i regel kök eller pentry så att förtäring kan ordnas. De lokala förutsättningarna varierar dock, så att man i glesbygden kanske behöver mindre utrymmen.

Scen finns i regel i den största salen och kan, om den fyller fastställda normer, användas av riks- och stadsteatrar. En mindre scen som inte fyller normerna kan dock vara användbar för amatörteater, som podium på föreningsmöten m. m.

Biografverksamhet tillhör också det som lokalerna är användbara för. Sådan verksamhet var vanligare förr, eftersom filmerna numera kräver en mer exklusiv utrustning som lättare kan hållas av de kommersiella biograferna i centralorterna. Tillgången på bilar har också gjort det lättare för avlägset boende att ta sig till dessa. De stigande bensinpriserna kan dock ändra på detta och ge bion i den egna samlingslokalen en ny framtid, liksom för samlingslokalen som sådan.

Samlingslokalerna har en förankring i orten, och utnyttjas mest av det lokala föreningslivet och ibland av privatpersoner. Krävs särskilt stora lokaler väljs dock lokalen mer efter storlek än efter geografisk närhet, för t. ex. bingo eller andra populära begivenheter. Detta gäller också för sammankomster med större upptagningsområde, som t. ex. årsmöten för kommunförening eller distriktsorganisation.

Som nämnts är dock gränserna mellan de olika typerna av lokaler tämligen flytande. Även om inte skolor, församlingshem och frikyrkokolor räknas som allmänna samlingslokaler, används de i varierande grad som sådana. En sammanställning över sådana samlingslokaler visar följande.

Kommun	Allm. saml. lokaler	Kommun. lokaler skolor m. m.	Församl.-hem	Frikyrkokolor	Kommers. lokaler	Summa
Gällivare	24	21	14	5	7	71
Botkyrka	13	35	13	5	10	76
Halmstad	21	38	22	14	27	122
Summa	58	94	49	24	44	269

6.5.2 Tillgången på allmänna samlingslokaler

Vid en jämförelse mellan de tre undersökta kommunerna finner man att Botkyrka och Halmstad har ungefär lika stor folkängd men att tillgången på samlingslokaler är betydligt olika. Detta beror dels på att utvecklingen i de båda kommunerna inte varit likartad. Botkyrka kommun expanderade mycket starkt under 1960- och 70-talen och de sociala nätverken har inte hunnit utvecklas, medan Halmstad haft en mer stabil utveckling. Skillnaden beror på bl. a. geografiska olikheter.

Halmstads kommun är fyra gånger så stor till ytan som Botkyrka, men har nästan dubbelt så många samlingslokaler.

Gällivare kommun är till ytan 16 gånger större än Halmstads kommun och 63 gånger större än Botkyrka. Stora delar av Gällivare kommun är dock inte bebodda. Befolkningsmässigt har vardera Halmstad och Botkyrka tre gånger fler invånare än Gällivare. Gällivare har ungefär dubbelt så många allmänna samlingslokaler som Botkyrka.

Ett tydligt samband finns mellan antalet allmänna samlingslokaler, yttorlek och invånarantal. Jämför följande tabell.

Kommun	Areal km ²	Invånar- antal	Allm. saml.- lokaler	Areal/ lokal	Invånare/ lokal
Gällivare	16 934,4	24 661	24	706,0	1 028
Botkyrka	269,1	77 347	13	20,7	5 950
Halmstad	1 035,9	75 663	21	49,3	3 603

6.5.3 Föreningslivet

En viss tendens finns att föreningarna söker sig allmänna samlingslokaler med samma ideologiska bakgrund om valmöjlighet finns. Föreningarna vill också ofta återkomma till samma rum för sina möten även om fler likvärdiga finns, har det framkommit i intervjuer. Föreningarna har ett påtagligt behov av att "känna sig hemma" i lokalen på olika sätt, som säkerligen är lättare att tillfredsställa om lokalerna tillhör dem själva.

Som framkommit i beskrivningar av kommunerna är föreningslivet omfattande. Det blir alltmer vanligt att föreningarna skaffar sig egna lokaler men behovet kvarstår av de större samlingslokalerna.

En sammanställning visar följande förhållande.

Kommun	Förening	Klubb- lokal	Samlings- lokaler	Allm. saml.- lokaler	Fören./allm saml.- lokaler	Fören./ saml.- lokaler
Gällivare	166	20	71	24	7	2
Botkyrka	379	116	76	13	29	5
Halmstad	470	57	122	21	22	4

Flest föreningar finns i Halmstad trots att befolkningen där är lika stor till antalet som i Botkyrka. I Botkyrka finns det drygt 200 inv./förening, i Halmstad drygt 160 och i Gällivare ca 150 inv./förening.

När det gäller klubblokaler finns det dubbelt så många sådana i Botkyrka som i Halmstad. I Halmstad och Gällivare kan redovisas en klubblokal per 8 föreningar medan i Botkyrka finns en klubblokal på tre föreningar. I de fall närstående föreningar delar klubblokal, har detta beaktats i sammanställningen så att varje lokal räknats en gång, oavsett hur många föreningar som utnyttjar den.

Jämföres tillgången på allmänna samlingslokaler med antalet föreningar finner man att sju föreningar i Gällivare delar på en allmän samlingslokal medan relationen är 29 föreningar i Botkyrka och 22 i Halmstad.

Tas emellertid hänsyn till samtliga samlingslokaler, även skolor etc., delar två föreningar i Gällivare på en lokal medan fem föreningar i Botkyrka och fyra i Halmstad delar en samlingslokal.

Detta förhållande gäller endast matematiskt. I verkligheten varierar det mellan lokaler och olika områden. Någon hänsyn har t. ex. inte tagits till lokalernas storlek. Ett genomgående drag i intervjuerna i Botkyrka är t. ex. att man saknar större samlingslokaler.

Som större samlingslokaler har i t. ex. Stockholms kommun normer räknats lokaler för 200–250 personer. Vissa föreningar, exempelvis pensionärernas, kan uppvisa ett stort deltagande i sina möten och har ett behov av lokaler för ca 400 personer, varför normerna möjligen kan behöva höjas.

6.5.4 Huvudmannaskap

En sammanställning över huvudmannaskapet för de allmänna samlingslokalerna i de tre undersökta kommunerna visar följande.

Kommun	Folkets Hus och park	VG	BR	Kommun	Övrigt	Summa
Gällivare	9	2	–	12	1	24
Botkyrka	2	–	2	8	1	13
Halmstad	4	3	7	5	2	21
Summa	15	5	9	25	4	58

Som framgår av sammanställningen är fördelningen av huvudmannaskapet skiftande i de undersökta kommunerna. I Gällivare och Botkyrka äger kommunen hälften eller mer av de allmänna samlingslokalerna. Här har bortsetts från tillgången på lokaler i skolor och andra kommunala inrättningar, som inte primärt är att betrakta som allmänna samlingslokaler. I Gällivare återfinns samtliga kommunägda samlingslokaler utanför centralorten, medan de är mer jämnt fördelade över Botkyrka kommun. Halmstad har i enlighet med sin deklarerade inställning den dominerande andelen av sina allmänna samlingslokaler föreningsägda (75 %).

I Gällivare dominerar Folkets Hus bland de föreningsägda lokalerna, medan i Botkyrka fördelningen mellan Folkets Hus och de övriga föreningsägda lokalerna är mer jämn. I Halmstad är fördelningen mellan de olika föreningsägda lokalerna tämligen jämn, men en övervikt för antalet bygdegårdar föreligger.

Folkets Hus återfinns främst i central- och tätorter, liksom Våra Gårdar medan Bygdegårdarna framför allt finns på landsbygden. Spridningen av lokalerna återspeglar den näringsgeografiska strukturen i kommunerna.

6.5.5 Kommunalt stöd till samlingslokaler

Kommunerna med sina begränsade resurser försöker även inskränka sina kostnader för samlingslokaler. Försök har bl. a. av den anledningen gjorts med integrerad verksamhet. Så har t. ex. Örebro kommun genomfört en långtgående integration (bilaga 2). I kapitel 5 behandlas bl. a. kommunernas syn på samlingslokaler och de driftbidrag som utgår.

Den snabba inflyttningen till Botkyrka kommun under 1960- och 70-talen medförde att kommunen för att möta behovet av samlingslokaler integrerade sådana med de nya skolorna som också krävdes. Denna verksamhet synes dock inte ha givit ett tillfredsställande resultat, varför kommunen nu håller på att ompröva verksamheten.

Trots de tre kommunernas stora ekonomiska insatser när det gäller de allmänna samlingslokalerna överlättes ansvaret för dessa i de flesta fall på föreningslivet. Det anses bl. a. vara mer ekonomiskt fördelaktigt med föreningsägda lokaler p. g. a. de ideella insatser som görs av föreningarna, förutom de skäl som tidigare angetts i kapitel 5.

I Gällivare t. ex. har de kommunägda samlingslokalerna (f. d. nedlagda skolor) på landsbygden överlåtits hyresfritt till någon förening mot att denna svarar för driften, varigenom föreningarna får ansvara för samlingslokalerna. Ett vanligare och kanske mer rättvist sätt är att ortens föreningar går samman och bildar en lokaläggande förening, där alla föreningar kan påverka lokalens skötsel, drift och uthyrning.

De kommunala bidragen till samlingslokalerna, bl. a. hyresbidrag, varierar mellan kommunerna. Botkyrka kommun tillämpar nolltaxa i de lokaler som förmedlas via kommunen. I Gällivare betalar föreningarna 10 % av hyreskostnaden för av kommunen ägda lokaler, medan i t. ex. Halmstad nolltaxa endast tillämpas för skolorna. De samlingslokaläggande föreningarna får i stället sina underskott täckta av Halmstads kommun. Detta inverkar naturligtvis på föreningarnas benägenhet att utnyttja samlingslokalerna och därmed ekonomin för dessa.

Halmstad och Botkyrka ger vardera ca 1 milj. kr i bidrag till allmänna samlingslokaler, men Halmstad har som visats fler lokaler att fördela medlen på. Gällivare fördelar 1,75 milj. kr på de föreningsägda samlingslokalerna. Bland dessa inräknas inte de nedlagda skolorna i glesbygden, utan föreningarna som ansvarar för dessa får i stället ett belopp via fritidsnämnden, mindre än 100 000 kr i den kommunala budgeten.

6.5.6 *Statligt stöd till samlingslokaler*

Det har visat sig att för kommunala projekt sökes mer sällan statligt stöd och detta verkar vara mer markant efter kommunsammanslagningarna i början av 1970-talet. Dessa projekt finansieras i regel med egna kommunala medel. I Halmstad har även föreningsägda samlingslokaler enbart erhållit kommunala bidrag för upprustningar medan ungefär lika många upprustningsprojekt också erhållit statligt stöd. Det har dock hänt att föreningarna genomfört upprustningar i egen regi utan bidrag.

Gällivare och Halmstad, som har ungefär lika många samlingslokaler, har fått statligt stöd till lika många samlingslokalprojekt. De kommunägda lokalerna i Gällivare som utgör flertalet, har dock inte erhållit något statligt stöd. Därför kan sägas att de föreningsägda lokalerna i Gällivare i högre grad än motsvarande lokaler i Halmstad har erhållit statligt stöd. Denna studie liksom kapitel 4 visar att statligt stöd i högre grad fördelats till föreningsägda lokaler. Stödet har i första hand varit att betrakta som ett föreningsstöd.

Botkyrka har, vilket inventeringen visat, det minsta antalet allmänna samlingslokaler och även om man kan förvänta sig att det statliga stödet skall vara begränsat i antal projekt är det ändå obetydligt jämfört med det antal projekt i Halmstad som fått stöd. Ett behov föreligger av fler större samlingslokaler i Botkyrka. Folkets Husföreningen i Tumba har planerat en nybyggnad, men själva storleken av projektet gör att det med nuvarande finansieringsvillkor anses ogenomförbart. Fittja vårdshus i norra Botkyrka

tillhör de byggnader som skulle kunna bli en ny samlingspunkt, men kostnaderna för upprustningen blir alltför betungande genom byggnadens kulturhistoriska värde för att kommunen utan statligt stöd skall kunna genomföra projektet. Möjligen kan det nya statliga stödet för kulturhistoriska byggnader bli en lösning. Lokalt övervägs möjligheten att bygga mini-Folkets Hus, men konkreta planer föreligger inte.

Några nybyggnader planeras inte i Halmstad medan däremot Folkets Hus i Koskullskulle, Gällivare, planerar att eventuellt ersätta sina lokaler med ett nybygge.

En sammanställning av projekt som erhållit eller planeras med statligt stöd visar.

Erhållet statligt stöd för allmänna samlingslokaler

Kommun	1942-30/6 1973				1/7 1973-30/6 1980					Totalt 1942- 30/6 1980
	Nybygg	Till	Ek. sa.	Summa	Nybygg	Till	Uppr.	Komb.	Summa	
Gällivare	8	1	-	9	-	-	2	-	2	11
Botkyrka	1	1	-	2	-	-	-	-	-	2
Halmstad	4	5	-	9	-	-	1	1	2	11
Summa	13	7	-	20	-	-	3	1	4	24
Förväntad summa (genomsnittligt värde)	6	6	1	13	1	1	3	-	5	18

Planerade samlingslokalprojekt med statligt stöd

Kommun	Nybygg	Uppr.	Komb.	Summa
Gällivare	1	1	1	3
Botkyrka	1	1	1	3
Halmstad	-	6	-	6
Summa	2	8	2	12
Förväntad summa (genomsnittligt värde)	1	3	1	5

Nybygg. = nybyggnad

Till = om- och tillbyggnad

Ek. sa. = ekonomisk sanering

Uppr. = upprustning

Komb. = om- och tillbyggnadsprojekt kombinerat med upprustning

Som framgår av sammanställningen har de tre undersökta kommunerna erhållit mer statligt stöd än vad man kunde vänta av genomsnittet för landet. Detta gäller särskilt perioden före 1/7 1973, vilket beror på att Folkets Hus i

Gällivare erhållit statligt stöd till många nybyggnadsprojekt. Under perioden därefter har de tre kommunerna erhållit något mindre stöd än genomsnittet.

I de tre kommunerna planeras mer än dubbelt så många projekt som genomsnittligt i landet med statligt stöd, främst beroende på upprustningsprojekten i Halmstad, där Folkets Hus planerar tre, BR två och VG ett projekt.

Kartläggningen i de tre kommunerna visar också att många av de nytillkommande lokalerna inte är nybyggnader utan äldre hus, t. ex. nedlagda skolor, som gjorts om till samlingslokaler. För dessa byggnader måste behovet av upprustning vara eller komma att bli, lika stort som för äldre allmänna samlingslokaler.

De flesta av lokalerna i undersökningen är inte handikappanpassade och nästan lika många kräver energibesparande åtgärder. Någon lokal har ett stort behov av upprustning och kan bedömas ha rimliga framtidsutsikter, men ändå anser föreningen sig inte kunna genomföra en renovering, möjligen beroende på bristande personella resurser.

Ett par av upprustningsprojekten som planeras avser också om- och tillbyggnad, vilket framgår av sammanställningen.

Kartläggningen har visat att behovet av upprustning är synnerligen omfattande och att nya, större allmänna samlingslokaler behövs särskilt i storstadsregionerna. Många projekt genomförs med ideella krafter vilket stimulerar medlemmarnas engagemang och motiverar dem i det fortsatta arbetet med och verksamheten i samlingslokalen. Invånarnas aktiva samhällsarbete är en tillgång som det statliga samlingslokalstödet verksamt bidrar till.

Det statliga stödet har verksamt underlättat tillkomsten av samlingslokaler och möjligheterna att hålla dem i stånd. Samtliga Folkets Hus i Gällivare som byggdes efter 1942 tillkom exempelvis med statligt stöd.

7 Samlingslokalkommitténs överväganden och förslag

7.1 Inledande synpunkter

Sedan 1942 hade staten genom lån och bidrag understött uppförande och drift av allmänna samlingslokaler. Från första början har samlingslokalernas värde för demokratin i samhället betonats, såväl i direktiv till statliga utredningar som i motiveringar till de förslag vilka olika utredningar har framlagt. Stödets utformning har utretts med skilda tidsmellanrum sedan 1930-talets slut.

En översikt av den tidigaste utvecklingen på området återfinns i betänkande avgiven av *1937-års utredning angående allmänna samlingslokaler* (SOU 1939:30) medan en redovisning av efterkrigstidens utredningar finns i *Samlingslokalutredningens betänkande från 1971, Finansiering av allmänna samlingslokaler* (SOU 1971:92).

Ett gemensamt drag i dessa utredningar har varit betoningen av föreningslivets roll och lokalernas betydelse för att praktiskt främja vårt lands hävdvunna församlingsfrihet. I ett större perspektiv ingår försörjningen med samlingslokaler i förverkligandet av övergripande samhällsmål som finns angivna i regeringsformen; yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet och föreningsfrihet. De praktiska möjligheterna att förverkliga grundläggande fri- och rättigheter i samhället sammanhänger således med möjligheterna att tillgodose medborgarna med lämpliga lokaler där dessa rättigheter kan utövas. Folkrorelsernas organisations- och föreningsliv betraktas som en av det demokratiska samhällets främsta förutsättningar. Att tillgodose föreningslivets behov av lokaler har därför blivit en samhällsangelägenhet.

Att bygga lokaler för att skapa samlingspunkter för människorna har en lång historisk tradition. Byggandet av tempel och katedraler är exempel på detta, men också den nya tidens skolbyggnader och samhällets anläggningar för såväl kultur som idrott är exempel på hur behovet av gemensamma utrymmen för särskilda verksamheter tillgodosetts.

Det är allmänt omvittnat vilken betydelse samlingslokalerna haft för t. ex. arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen, frikyrkorörelsen och bonderörelsen. För t. ex. ungdomsarbete och studier är samlingslokaler med ett varierat utbud av lokaler ofta av en avgörande betydelse, om verksamheten ska kunna bedrivas med avsett resultat.

I tider av ekonomisk kris i landet har det ansetts angeläget att genom ökat stöd till byggande av allmänna samlingslokaler motverka såväl bristen på arbetstillfällen, som på moderna samlingslokaler. Även sysselsättningsstödjande insatser har därigenom kommit att främja byggandet av allmänna samlingslokaler.

I skilda sammanhang betonas vikten av att tillgodose medborgarnas behov av lokaler för att avhandla de frågor som ständigt uppkommer i samhällslivet. Det har ansetts väsentligt att medborgarna i ett land med demokratiskt statskick inte skall hämmas av brist på samlingslokaler i utövandet av sina demokratiska rättigheter.

Människornas strävan efter gemenskap tar sig olika uttryck allt eftersom tiderna förändras. Genom den dominans som massmedia har, för informations-spridning och opinionsbildning i dagens samhälle (främst tidningar, radio, television men också nya former som kan komma med datatekniken; bildskärmsinformation av olika slag), är det angeläget att skapa en motvikt till massmediekulturen, som i stor utsträckning isolerar människor i deras bostäder. Kommittén vill framhålla att det finns anledning att genom ett ökat stöd till allmänna samlingslokaler motverka den risk för isolering som det moderna massmediesamhället innebär.

Tillgång på lämpliga samlingslokaler främjar en direkt kontakt mellan människor som skall informeras eller som skall fatta beslut. Många människor behövs även "ett andra hem", en fast punkt i tillvaron som gör det lättare att finna sig tillrätta i samhället och få kontakt med andra människor. Samlingslokalerna är ägnade att främja tvåvägskommunikation som motvikt till den envägskommunikation som massmedierna erbjuder.

Naturligt nog har *föreningslivets* ekonomiska resurser i första hand avdelats för den egna löpande verksamheten. *Statens* stöd har utformats som en engångsinsats för att möjliggöra tillkomst och bevarande av lokaler. Genom direkta subventioner och därmed lägre kapitalkostnader har på lång sikt skapats en rimlig driftekonomi i lokalbeståndet. Som framgått av kommitténs studier har *kommunernas* roll ständigt ökat när det gäller att täcka driftkostnaderna för allmänna samlingslokaler.

För de flesta människor i vårt land står det klart att föreningslivets verksamhet är av mycket stort värde. Det har tagit sig uttryck i att samhället på olika nivåer i allt högre utsträckning gått in som garant för föreningslivets lokalhållande. Detta har emellertid väsentligen kunnat ske utan ett direkt ägandeansvar för samhällets sida, men väl genom ekonomiskt bistånd till organisationslivet på området. Samhället har härigenom skapat utrymme för folkrörelseorganisationerna att själva äga och förvalta lokaler. Ur samhällets synpunkt torde detta vara av en stor ekonomisk betydelse.

Kommitténs uppfattning är att dessa grundläggande historiska och ideologiska motiveringar fortfarande äger giltighet. Kommittén förordar därför att *föreningslivet* och dess organ i första hand ska vara huvudmän för lokalerna. *Statens* stöd bör även i fortsättningen möjliggöra att lokaler kommer till stånd, förbättras eller bevaras. *Kommunerna* bör planera och samordna lokalför-sörjningen inom orten, och genom ekonomiskt stöd möjliggöra driften av lokalerna på lång sikt.

7.2 Principiella utgångspunkter för kommitténs förslag

Det nuvarande finansieringssystemet är i huvudsak utformat genom beslut vid 1973 års riksdag. Under den tid som därefter förflutit har erfarenheter vunnits vilka nu gör det möjligt att utvärdera bl. a. finansieringssystemet. En detaljerad redovisning av bidrags- och lånesystemets uppbyggnad och tillämp-

ning återfinns i kapitel 1 och 2. En redovisning av de medel som utgått under tiden sedan de nya låne- och bidragsformerna infördes återfinns i kapitel 2. Kommittén anser, i likhet med organisationer och kommuner, att stödets utformning varit förmånlig för lokalhållarna och därför efterfrågats i allt större utsträckning.

Antalet samlingslokälärenden har ständigt vuxit, främst p. g. a. att många lokaler måste upprustas. En annan anledning till detta är behovet av att komplettera befintlig bebyggelse som tillkommit under 1960- och 1970-talen med samlingslokaler. Genom befolkningsomflyttningen har en underförsörjning av lokaler uppstått på orter med snabb befolkningstillväxt. Samtidigt har underlaget för lokaler i orter med vikande folkmängdsutveckling minskats.

Sammanställningen av planerade projekt (kapitel 4), upptar en stor mängd ärenden avseende såväl nybyggnad, om- och tillbyggnad som upprustning vilka organisationerna på området ämnar genomföra under första hälften av 1980-talet. Erfarenheter visar dock att det ofta blir långa tidsförskjutningar i de enskilda projekten av olika skäl. Dessutom har projektvolymen under 1970-talet ständigt ökat totalt sett. Däremot har de anslagsramar som riksdagen anvisat för ändamålet inte i motsvarande grad ökats. Den allmänna restriktivitet som kännetecknar budgetpolitiken (jfr. tilläggsdirektiv, Dir. 1980:20) gör det nödvändigt att noga motivera anslagshöjningar på enstaka punkter i statsbudgeten. Avvägningarna bör även göras mot bakgrund av en samhällsekonomisk bedömning.

Organisationer och andra ansvariga som arbetar med samlingslokalfrågor önskar i första hand utökningar av de ekonomiska ramarna. Författningsregler och finansieringssystem – bortsett från vissa detaljer i utformningen – betraktas i stort sett som ändamålsenliga.

Genom de centrala samlingslokalorganisationernas verksamhet stimuleras ett intresse hos enskilda lokalföreningar att söka lån och bidrag till de projekt som planeras. Den planering som respektive organisationer utför synes inte vara direkt styrande. Organisationerna gör interna sammanställningar av de objekt som man stimulerat lokalorganisationerna att söka medel till. I viss utsträckning tidsplaneras projekten centralt, men de lokala önskemålen faller utslaget, när åtgärder beräknas komma till stånd. De tre huvudorganisationerna FHR, VG och BR fungerar i detta hänseende som insamlare av lokala önskemål och följer sedan upp dessa – när handlingarna har färdigställts – inför beslut hos samlingslokaldelegationen.

Under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet har ett stort antal projekt tillkommit, för vilka medel inte genast kunnat anvisas. Härigenom har en köbildning uppstått.

Kösituationen förvärras p. g. a. att de årliga beslutsramarna i stort sett hållits oförändrade samtidigt som de enskilda projekten blivit starkt fördyrade.

Kommunernas inställning är av avgörande betydelse för samlingslokalprojektens genomförbarhet. I regel krävs stora kommunala insatser både under planerings- och byggnadsskedet och för den fortsatta driften. Efter om- och tillbyggnad av samlingslokaler krävs ofta ökat ekonomiskt stöd i form av kommunala driftkostnadsbidrag. En förutsättning för att bygget ska komma till stånd är att de uppkomna driftkostnaderna för lokalen regelmässigt täcks av kommunen, även om man i förväg inte helt kan uppskatta deras storlek.

Det är angeläget att betona den ekonomiska betydelsen av att folkrörelseorganisationerna är huvudmän för anläggningar och verksamhet, trots det starkt ökade stödbehovet från kommunerna. Väsentliga arbetsinsatser, som inte kan värdesättas i reda pengar, utförs ofta helt ideellt. Såväl ekonomiska som verksamhetsbetonade skäl talar för att de folkrörelseägda lokalerna bör prioriteras. För vissa kommuner innebär dock en insats på detta område att kommunernas egna verksamheter får stå tillbaka. Ibland kan en lokal, ägd av annan huvudman, mycket väl ersätta planerade kommunala samlingslokaler. Dubbleringar sker ändå ofta vid lokalförsörjningen.

Det kommunala engagemanget kan omfatta såväl kapitaltillskott vid byggets uppförande som bidrag till driftkostnader. I föreningsägda lokaler kan kommunen även få täcka kostnaderna för andra föreningars förhyrning av lokalerna. Detta gäller inte minst i de fall när s. k. nolltaxa tillämpas. Gränsen mellan folkrörelseägda lokaler och kommunala lokaler blir då oklarare. Framförallt gäller detta större nybyggnader samt stora om- och tillbyggnadsprojekt. Det väsentliga ur samlingslokalsynpunkt är emellertid att föreningslivets verksamhet ger lokalerna deras profil.

Alltsedan samlingslokalstödet infördes 1942 har folkrörelseanknytningen starkt betonats. Det kommunala engagemanget har framför allt eftersträvat då det gällt att bedöma behovet av samlingslokaler i orten och garantera en viss ekonomisk trygghet. Kommunerna har dock själva kunnat söka stöd för egna lokalprojekt. Även andra lokalägare än de som ingår i de tre huvudorganisationerna har möjligheter att söka stöd, detta gäller t. ex. de frikyrkolokaler där även profan verksamhet kan förekomma.

En allmän grundförutsättning har varit att lokalerna ska hållas tillgängliga för upplåtelse åt varje inom orten verksam organisation eller grupp med organiserad verksamhet. För de av nykterhetsrörelsen ägda och förvaltade lokalerna finns dock en begränsning i upplåtelseskyldigheten, som innebär en rätt för huvudmannen att vägra att upplåta lokalen om alkoholservice skall förekomma.

De principer som gäller kretsen av ägare, syftet med stödet och upplåte-sevillkoren har fastställts av riksdagen så sent som 1973 och bör enligt kommitténs mening i huvudsak inte ändras i något väsentligt avseende.

De gränsdragningsproblem som i förekommande fall kan uppstå mellan allmänna samlingslokaler och närlokaler som ska tillgodose bostadsområdenas närmiljöer, bör i första hand betraktas som en kommunal planeringsfråga. En statlig styrning av medel som innebär att den ena eller andra formen av föreningsverksamhet eller boendeservice skulle gynnas på bekostnad av det folkrörelseanknutna samlingslokalstödet, kan inte accepteras av kommittén. Inom avsnittet Kommunal planering (7.3.2.3) berörs dessa frågor närmare.

Det ligger i sakens natur att föreningslivets mångskiftande verksamhet inte kan hänvisas till en speciell typ av lokaler. I kungörelsen 1973:400 om statligt stöd till allmänna samlingslokaler 2 § definieras vad som avses med allmän samlingslokal:

”Med allmän samlingslokal avses lokal som behövs för det offentliga livet och de kulturella strävandena inom orten, i första hand sådan lokal som tillgodoser föreningslivets behov av utrymme för möten, studie-verksamhet, kulturell verksamhet, förströelse, fritidssysselsättning eller annan liknande verksamhet”.

Om de statsunderstödda allmänna samlingslokalerna ska kunna uppfylla de krav som ställs i denna bestämmelse bör de ge utrymme för en mångsidig och variationsrik verksamhet. Lokaler som ensidigt används för ett visst ändamål kan inte anses uppfylla syftet med stödet på ett lämpligt sätt. Samlingslokaler bör vara så utformade att de inte utesluter någon i sammanhanget rimlig variant av verksamhet. Detta konstaterande leder till att lokaler som främst planeras för exempelvis teater- eller biografändamål, bör kunna användas även i andra sammanhang för att räknas som allmänna samlingslokaler. Problem uppstår givetvis om kraven för en verksamhet är så höga att man inte kan tillgodose dem inom ramen för "normala" lokaler. I så fall måste en flexibilitet i användningssättet kunna uppnås genom t. ex. byggnadstekniska dispositioner och genom en planering av verksamheten så att en viss verksamhetsgren inte alltför starkt dominerar i utnyttjandet av lokalerna.

Det är viktigt att det folkliga inflytandet via lokalorganisationerna och den kommunalt understödda kultur- och föreningslivsverksamheten stöds av staten i sina ansträngningar att finansiera allmänna samlingslokaler på orten. Det demokratiska och folkliga inflytandet bör således vara en garanti för att lokalerna inte utnyttjas för t. ex. ensidiga kommersiella syften. Från samlingslokalkommitténs utgångspunkter är det inte möjligt att i detalj ange hur samlingslokaler skall vara utformade, vilken storlek de skall ha och vilka verksamheter som skall kunna inrymmas där. Detta ansvar måste i första hand åvila lokalhållarna; organisationerna eller de kommunala huvudmännen. Lånevillkoren får därför inte utformas så att de utesluter någon rimlig typ av allmän samlingslokal. Kommittén kan för sin del inte uppställa sådana gränser, för lokaler som skall få statligt stöd. Ingen typ av samlingslokal kan uteslutas där även andra behov än de huvudsakliga kan tillgodoses. *Statens* insatser bör därför främst innebära att stödet ges på generella och generösa villkor.

Kommunens insatser bör framför allt gälla lokalplaneringen, samt ett ekonomiskt driftkostnadsansvar.

Föreningslivets roll bör vara att i första hand medverka till att genomföra verksamhet som medför ett optimalt utnyttjande av lokalerna, samt ett ekonomiskt förvaltningsansvar. Detta ansvarstagande tillgodoses bäst om föreningarna står som huvudmän för lokalerna.

Den folkrörelseanknutna verksamheten har haft svårt att bli förankrad i storstädernas nybyggda förortsområden. Detta har lett till ett mindre väl utvecklat föreningsliv i de nya förorterna. Ett klart intresse föreligger dock från huvudorganisationernas sida att introducera samlingslokaler för att åstadkomma en varierande verksamhet även i dessa områden. Ytterligare insatser från organisationslivets sida bör enligt kommitténs uppfattning understödjas.

Enligt kommitténs mening finns det ingen anledning att motverka tillkomsten av större anläggningar som innehåller en rad skilda funktioner till nytta för föreningslivet och de kulturella strävandena i orten. Det är naturligt att upptagningsområdet (oavsett lokalens storlek och belägenhet) för olika typer av verksamheter starkt varierar beroende på till vilka grupper och individer man vänder sig med utbudet. De större projekt som planeras t. ex. i Umeå, Haninge och Botkyrka, är av en sådan storleksordning att de

verksamheter av kvalificerat slag som ska bedrivas där sannolikt kan locka besökare från ett mycket stort område.

De allmänna samlingslokalerna intar således en ställning mellan å ena sidan närlokaler i bostadsområden och enklare föreningslokaler (klubblokaler) och å andra sidan stora anläggningar som enbart kan utnyttjas i ett specifikt syfte som exempelvis konserthus, regionteater, kongresshall eller motsvarande. De allmänna samlingslokalerna bör enligt kommitténs mening kännetecknas av en rimlig närhet till bostadsområden och av ett allmänt utnyttjande för en lång rad aktiviteter och verksamheter som inte kräver en alltför stor byggnadsteknisk specialisering eller omfattande inventarier och annan utrustning.

7.3 Kommitténs förslag och rekommendationer

7.3.1 *Direktivens krav på redovisningar*

I kommitténs direktiv har ställts ett flertal krav på kartläggningar och angivits allmänna utgångspunkter för kommitténs överväganden vilka redovisas i det följande. Dessutom har redovisningar av författningsmässig och administrativ natur gjorts i kapitel 1-3.

Kartläggningskraven har främst uppfyllts dels genom en objektinventering (kapitel 4), dels genom en litteraturstudie (bilaga 1), som behandlar redan utförda undersökningar m. m. om hur samlingslokaler utnyttjas och fungerar. Kunskaper om dessa förhållanden har fördjupats genom kartläggningar om samlingslokalsituationen i tre kommuner (kapitel 6), samt redovisningar av kommitténs egna studier av förhållandena i såväl norra som södra Sverige (bilaga 2).

Genom dessa studier har bl. a. konsekvenserna för det lokala föreningslivet av tillgången till bra lokaler belysts samt t. ex. sambandet mellan avstånd till lokal och utnyttjande. Exempel ges på samordning med övrig lokalplanering i kommunerna samt hur samutnyttjande beaktas i planeringen. Beskrivning av sociala förhållanden och vissa demografiska fakta kompletterar studierna.

I kapitel 5 berörs kommunernas och samlingslokalorganisationernas verksamhet vad avser planering och drift av samlingslokaler och samarbetet i planeringen mellan lokalhållare och kommun. Brukarnas önskemål om lokalernas utformning och huvudmannaskap berörs även i kapitlet.

Kommitténs värderingar och allmänna ståndpunkter – som redovisas inledningsvis i detta kapitel – har grundats på bl. a. de ovan angivna studierna.

7.3.2 *Planeringsfrågor*

Kommittén vill inledningsvis betona vikten av närhet mellan samlingslokaler och befintlig bostadsbebyggelse. Genom den mycket starka expansion av bostadsbyggandet under främst 1960- och 1970-talen har ensidiga bostadsmiljöer ibland uppstått, framförallt i storstädernas ytterområden. Särskilda insatser för att förbättra boendemiljön har vidtagits både av staten och av kommunerna. Däremot har tillgången på samlingslokaler inte tillgodosetts i tillräcklig utsträckning.

Vid 1980-talets ingång står det klart att bostadsbyggandet återigen måste

öka. Större uppmärksamhet bör därvid ägnas åt gemensamhetsskapande åtgärder, t. ex. behovet av samlingslokaler i bostadsområden. Därigenom ökar möjligheterna att där etablera ett föreningsliv som på ett effektivare sätt kan engagera människor när de flyttar in i ett nybyggt område.

Det är likaledes väsentligt att de brister som fortfarande kvarstår i de äldre bostadsområdena, framför allt de som uppkommit under efterkrigstiden, kan avhjälpas genom kompletteringar av bebyggelsen med bl. a. samlingslokaler. Kommittén finner det naturligt, att behovet av allmänna samlingslokaler behandlas i samband med planeringen av bostadsförsörjningen.

7.3.2.1 Erfarenheter av nuvarande planering

Erfarenheterna från de senaste årens behandling av ansökningar om lån och bidrag utvisar enligt bostadsstyrelsen att ansökningarna om statligt stöd och kommunala beslut om investeringar i samlingslokalbygget i allt större utsträckning är underbyggda av kommunala handlingsprogram för samlingslokalförsörjningen. Dessa har ofta tagits fram som underlag för kommunernas bedömningar av vilka lokaler som skall komma ifråga för driftbidrag på längre sikt. Betydelsen av sådana kommunala ställningstaganden har successivt ökat då samlingslokalernas huvudmän blir alltmer beroende av kommunala bidrag för att kunna bedriva verksamheten. Kommunala bidrag för att täcka driftkostnader för allmänna samlingslokaler har ökat mycket kraftigt under senare år. Betydelsen av att sammankoppla investeringsbeslut med bedömningar av långsiktiga ekonomiska åtgärder från kommunernas sida blir allt tydligare.

De kommunala handlingsprogrammen för samlingslokaler är emellertid inte enhetligt utformade. De kan således inte på samma sätt som de kommunala bostadsförsörjningsprogrammen användas för regionala och centrala sammanställningar av behov och planering av ny- och ombyggnad av allmänna samlingslokaler. Materialet kan därför inte användas som underlag för prioritering mellan kommuner och regioner.

Underlag för planering finns emellertid i viss omfattning även i andra former. De samlingslokalägande riksorganisationerna har således sedan det nya samlingslokalstödet infördes år 1973 i ökad omfattning inriktat sin verksamhet på inventering och planering av samlingslokalbygget inom respektive organisation. Med de erfarenheter av föreningslivets och det allmänna kulturlivets behov av lokaler som finns inom dessa organisationer utgör organisationernas planering en viktig förutsättning för bedömning av samlingslokalbygget tidsmässigt och geografiskt. Planeringen inom ramen för de samlingslokalägande riksorganisationernas verksamhet är emellertid inte heltäckande men utgör den helt dominerande delen av det samlingslokalbyggande som stöds med statliga lån och bidrag.

Samspelet mellan föreningslivets planering och kommunernas bedömningar är särskilt viktigt. Bl. a. gäller detta samordningen mellan föreningslivets respektive kommunernas lokaler såsom skolor m. m. Såvitt hittills kunnat bedömas fungerar denna emellertid i stora drag tillfredsställande.

En annan del av planeringsunderlaget är uppgifterna om tidigare samlingslokalstöd och byggande som finns dokumenterat hos bostadsstyrelsen. Uppgifterna ger en relativt god bild av tillgången på lokaler i orter som

redovisar ansökningar om stöd för ny- eller ombyggnadsinvesteringar. Styrelsen har också uppgifter om det byggande som kan förväntas med utgångspunkt i oförändrad ramtilldelning i ett perspektiv av 3-5 år, inom den projektkö som uppstått på grund av medelsbrist.

Samningslokaldelegationens beslutsunderlag får bedömas såsom relativt tillfredsställande trots att några egentliga planeringsinstrument av generell karaktär inte har utarbetats. Förankringen såväl till föreningsliv och kommuner, som finns företrädd inom delegationen kan ofta användas för att fylla eventuella brister i dokumentationen av planeringen på lokal nivå.

7.3.2.2 Regionala aspekter vid planeringen

Vissa samlingslokalprojekt har karaktär av "regionala institutioner". Samningslokalkommittén för sin del har funnit att en och samma lokal kan fylla olika typer av funktioner beroende på föreningslivets och verksamhetens karaktär. En välutrustad teateranläggning kan således dra publik från ett mycket stort upptagningsområde om ett attraktivt pjäsval marknadsförs, medan lokala föreningar och aktiviteter enbart engagerar medlemmar eller närboende. Bingoverksamhet är exempel på en aktivitet som i glesbygderna drar till sig många människors intresse även om de inte bor på samma ort som lokalen finns. En klar gränsdragning mellan vad som är regionalt motiverade samlingslokaler och vilka som har ett rent lokalt intresse är därför svår att göra beträffande allmänna samlingslokaler till skillnad från t. ex. närlokaler i bostadsområden.

Propäer har tid efter annan framförts om landstingens ansvar för kulturfrågor och samlingslokalhållande med hänvisning till ett regionalt intresse. Kommittén anser det dock inte realistiskt att räkna med att landstingen ska kunna ta ett ökat ekonomiskt ansvar på området i dagens ekonomiska situation. Kulturverksamheten finansieras ibland med anslag från landstingen, t. ex. får Norrlandsoperan verksamhetsbidrag från landstinget i Västerboten. Det stöd som landstingen även fortsättningsvis kan ge via verksamhetsbidrag är naturligtvis av värde för det kulturella utbudet inom landstingsområdena, medan ett planerings- och samordningsansvar som förutsätter kapitalbidrag till fasta anläggningar av typ teaterhus och kongressanläggningar enligt kommitténs uppfattning faller utanför landstingens egentliga ansvarsområde.

Med hänsyn till det intresse att stödja kulturell verksamhet som finns hos landstingen bör dessa dock vara remissinstanser vid planeringen av större objekt.

Som tidigare berörts har även staten ett planeringsansvar. En rättvisare regional fördelning av anslagsmedlen bör eftersträvas så att områden som är underförsörjda med lokaler prioriteras, under förutsättning att acceptabla projekt kommer fram. Genom den ökning av låne- och anslagsramen som kommittén i det följande föreslår blir det lättare att tillgodose dessa krav. En regional (länsvis) fördelning av lånemedlen bör emellertid inte ske även om ett sådant förfarande tillämpas för i första hand upprustningsbidragen, vid fördelningen av de särskilda medel som avdelas av sysselsättningskål. Sistnämnda fördelning sker emellertid utifrån andra förutsättningar än behovet av samlingslokaler sett i ett regionalt perspektiv.

Berörda statliga planeringsfrågor torde i första hand ankomma på bostadsstyrelsens samlingslokaldelegation att avgöra i samband med den reguljära prövningen av ärenden. Det bör således ankomma på delegationen att inom givna ramar fördela medlen så att en rättvis regional fördelning kan uppnås. Fördelningen av medel på projekt får inte innebära att de projekt som uppfyller författningens krav enligt 2 § kungörelsen om statligt stöd till allmänna samlingslokaler, ej kan komma ifråga p. g. a. sin storlek eller under hänvisning till bristande medelstilldelning (jfr. vidare under avsnitt 7.3.3.4 Storleken av bidrag och lån). Enligt kommitténs bedömning förutsätter ett sådant ansvar för samlingslokaldelegationen en väsentlig ökning av de resurser som avsätts för samlingslokalstödet (jfr. bl. a. avsnittet 7.3.5 Finansiella frågor).

För att underlätta för berörda intressenter att planera samlingslokalförsörjningen, bör bostadsstyrelsen överväga att utforma förhandsbeskeden för ny-, om- och tillbyggnadsärenden så, att därav framgår vid vilken tidpunkt stöd bör kunna påräknas vid oförändrad ramtilldelning. Härigenom underlättas även bostadsstyrelsens egen planering avseende vilka projekt som ställer anspråk på medelstilldelning på längre sikt.

7.3.2.3 Kommunal planering

Kommittén förordar en anknytning till bostadsförsörjningen beträffande finansieringen av allmänna samlingslokaler. Det innebär att kommunerna har ett planeringsansvar på det lokala planet eftersom bostadsbyggandet och dess följdinvesteringar i stor utsträckning är en kommunal planerings- och finansieringsuppgift. Det är därför viktigt att kommunerna i samband med att nya bostadsområden tillkommer gör en relevant avvägning mellan behovet av närlokaler för olika boendekollektiv och behovet av samlingslokaler för ett större upptagningsområde.

Då det är fråga om anläggningar vars fortsatta bestånd oftast är beroende av de kommunala insatserna på området är det nödvändigt att ansvarstagande och inflytande över planeringen läggs där den reella kostnadsbäraren finns. Genom övergripande studier och inventeringar kan samlingslokalsituationen kartläggas och nödvändiga prioriteringar göras i samråd med de olika lokala huvudmännen.

Det finns bestämmelser om att kommunerna i bostadsförsörjningsprogrammen skall redovisa planerna för nybyggnad av samlingslokaler som avses bli finansierade med statligt stöd till allmänna samlingslokaler. I första hand berörs nyproduktionen och redovisningen omfattar (i den mån den faktiskt förekommer) främst lokaler i bostadsbebyggelse. Bostadsstyrelsen kan prioritera ansökningar om stöd från kommuner som har antagit genomarbetade lokalprogram i nära samverkan med ortens föreningsliv. Vidare bör lokalbehovet underbyggas av en översiktlig kommunal planering.

Det förefaller dock inte lämpligt att rekommendera kommunerna att årligen - i samband med upprättandet av bostadsförsörjningsprogrammen - göra heltäckande inventeringar och studier av samlingslokalbeståndet i orten. Planeringsfrågorna aktualiseras däremot i samband med att kommunen skall uttala sig om behovet av en samlingslokal i samband med att en bidrags- och låneansökan skall inlämnas till bostadsstyrelsens samlingslokaldelegation.

Vid sådana tillfällen görs sammanställningar av befintliga lokaler och vilka huvudmän och utnyttjare som finns.

Ur kommunernas planeringssynpunkt är dessa tillfällen dock alltför få för att en levande bild av samlingslokalverksamhetens utveckling skall kunna erhållas. Inte minst ur kommunalekonomisk synpunkt är det angeläget att få till stånd en fortlöpande redovisning av samlingslokalkostnaderna i samband med budgetarbetet eller den ekonomiska flerårsplaneringen. Denna kan användas i samband med ev. kommunala beslut om investeringar i nya och befintliga samlingslokaler. Vid ekonomiska studier av driftkostnadsutvecklingen och behovet av driftbidrag etc., kan överväganden ske över lämpligheten av en ökad andel föreningsägda lokaler. Kommunen kan därigenom erhålla ett underlag för ställningstaganden om att minska sitt direkta engagemang i samlingslokalverksamheten. Genom att främst ge bidrag till driftkostnader kan också en mer långsiktig planering av samlingslokalkostnaderna göras för kommunernas del. Samlingslokalkommittén anser att en avkommunalisering av vissa lokaler kan vara till fördel både för föreningslivet och kommunerna, för såväl verksamhetsutveckling som ekonomi.

Beträffande lokalmässig integration mellan samlingslokaler och olikartade lokaler för andra behov är erfarenheterna från befintliga anläggningar starkt skiljaktiga (se bilaga 1). Många gånger kan ett flertal behov tillgodoses inom samma byggnad, medan ett samutnyttjande av lokalerna i andra fall inte upplevs som tillfredsställande. Behovet hos olika nyttjare skiljer sig som regel starkt och konflikter och otrivsel kan ofta uppstå.

Genom de stora skillnader som finns mellan olika huvudmän främst beträffande finansieringsvillkor och i den tidsmässiga planeringssituationen, är det inte möjligt för kommittén att rekommendera en ovillkorlig integration av lokalbehoven för olika brukare och huvudmän. I begreppet *allmän samlingslokal* ligger dock möjligheter att tillgodose breda generella krav på lokalernas utformning och tillgänglighet, främst för föreningslivet.

I ett nybyggt bostadsområde eller i ett planerat centrum inom en befintlig bebyggelse bör kommunen upprätta ett lokalprogram som inrymmer såväl befintliga som planerade lokaler. I detta skede kan allmänna byggnader som skolor, daghem och dagcentraler samordnas med bibliotek eller annan samhällsservice. Förhållandena är emellertid så olika i landets skilda kommuner att generella riktlinjer inte kan uppställas för ett sådant samutnyttjande. Kommunerna torde själva ha de bästa förutsättningarna att bedöma möjligheterna härför, inte minst med hänsyn till intresset av att begränsa kostnaderna för olika typer av samhällsverksamheter.

7.3.3 *Bidrags- och lånefrågor*

7.3.3.1 *Alternativa finansieringsmodeller*

Kommittén har studerat möjligheterna att förändra det nuvarande bidrags- och lånesystemet för allmänna samlingslokaler. Två helt skilda modeller har studerats: 1. Ett system som innebär en successiv övergång till lånefinansiering av i första hand nyproduktionen och med en stark anknytning till bostadslånesystemet. 2. En renodlad bidragsgivning via ett fristående råd bestående av folkrörelse- och samlingslokalorganisationer, som skulle fördela bidraget i

likhet med det statliga stödet till samfundslokaler (jfr. SFS 1974:404, kungörelse om statsbidrag till vissa trossamfund).

Fördelarna med lånemodellen skulle vara, att statens bidragsgivning upphörde, vilket på sikt skulle innebära att statens totala fordran skulle öka och att räntebetalningar och återbetalningar på lån med tiden motsvarar vad som utges i nya lån: En s. k. revolverande effekt skulle uppstå. Detta system avsåg i första hand att gälla den framtida nyproduktionen. Nuvarande system finge i stort sett bibehållas för om- och tillbyggnader samt upprustning. Modellen skulle innebära högre kostnader för huvudmännen och kommunernas kostnader skulle öka, genom att ökade räntekostnader medför behov av större bidrag för att täcka dessa.

Den renodlade bidragsmodellen skulle göra det möjligt för staten att begränsa administrationen. Stödet utformas som ett renodlat bidrag och all lånehantering skulle således upphöra på längre sikt. Kungörelsens omfattning kunde minskas väsentligt genom den förenkling som sker om bidraget utges till ett fristående råd bestående av företrädare för folkrörelser och samlingslokalorganisationer med möjlighet att direkt fördela bidraget till de bidragsökande.

Kommittén finner dock att en så omfattande förändring som dessa två modeller skulle innebära, inte vore av sådan nytta för samlingslokalverksamheten att något av dessa alternativ bör väljas. Statens stöd bör även fortsättningsvis vara förknippat med ett ansvar för hur verksamheten bedrivs och en kunskap om de villkor varunder folkrörelser och samlingslokalorganisationer verkar. Även kravet på en opartisk behandling av olikartade bidrags- och lånesökanden är av betydelse i detta sammanhang. Dessutom kan inte administrationen av samlingslokaltödet betraktas som så betungande för vare sig bostadsstyrelsen eller länsbostadsnämnderna att ett renodlat bidragssystem skulle vara att föredra.

Lånemodellen förutsätter att bidrags- och låneadministrationen finns kvar såväl för nyproduktionen som för om- och tillbyggnad samt upprustning, varför inga administrativa förenklingar kan göras. Kommittén har inte heller valt någon av dessa två modeller med hänsyn till de ingrepp som skulle behöva göras i en inarbetad bidrags- och lånestruktur. Hänsyn har framför allt tagits till andra faktorer än sådana som har samband med att rationalisera, förenkla och förbilliga statens stöd till allmänna samlingslokaler. De övergripande målsättningar som kommittén har uttalat sig för i det inledande avsnittet till detta kapitel har härvid varit vägledande för kommitténs ställningstagande till hur reglerna för statens stöd till allmänna samlingslokaler skall utformas.

Kommittén har således stannat vid att förorda att den nuvarande kungörelsen även fortsättningsvis skall vara grunden för stödverksamheten. Kommittén ämnar föreslå vissa förändringar som främst möjliggör ett ökat stöd till de folkrörelseorganisationer som är huvudmän för samlingslokaler.

7.3.3.2 Behovet av nuvarande stödformer och beslutsramar m. m.

Kommittén finner det angeläget att bevara de nuvarande stödformerna (se kapitel 1). Starka skäl talar för ett bevarande av samtliga nuvarande former av bidrag och lån.

Kommittén vill fortsättningsvis diskutera en förändring av riksdagens

årligen fastställda beslutsramar, dvs. hur mycket bidrag och lån besluten får omfatta under ett löpande budgetår. Konstruktionen av ramarna är idag sådan att dispositioner från den ena ramen till den andra inte är möjliga under löpande budgetår.

En total beslutsram skulle innebära att beslut fattas för samtliga stödformer inom en och samma ram i stället för som nu, då besluten uppdelas i å ena sidan ramen nybyggnad, om- och tillbyggnad samt å andra sidan ramen för upprustning. En totalram skulle framför allt ge bostadsstyrelsens samlingslokaldelegation möjligheter att friare fördela tillgängliga medel på olika typer av projekt. Antalet upprustningsärenden har på senare år ökat starkt. Det antyder att det varit enklare och förmånligare att erhålla bidrag på denna grund (den tidigare tidsgränsen 1 juli 1980, för utgivande av upprustningsbidrag, kan även ha inverkat). En klar gränsdragning mellan ombyggnad och upprustning är ibland svår att upprätthålla. I kombinerade ärenden har t. ex. sökanden i stället för ombyggnadslån och bidrag efterfrågat enbart upprustningsbidrag.

Kommittén föreslår under avsnittet 7.3.5 Finansiella frågor, en väsentlig vidgning av det ekonomiska stödet till allmänna samlingslokaler, varför behovet av en totalram eventuellt kan uppstå. Att nu förorda en direkt sammanslagning av ramarna är inte lämpligt, utan kommittén förordar att i samband med beslutet om ramarnas storlek, riksdagen bemyndigar regeringen att efter förslag från bostadsstyrelsen medge utnyttjande av respektive delramar för samtliga stödändamål.

Förutsättningarna för bidrag och lån är vad långivningen beträffar att jämställa med statliga bostadslån utan subventionsinslag. Anslaget till samlingslokallån redovisas under särskild undertitel i budgetpropositionen. Mot bakgrund av kommitténs syn på allmänna samlingslokaler som komplement till den befintliga och framtida bostadsbebyggelsen har det starka sambandet med bostadslånen betonats. Kommittén har därför övervägt att föreslå att samlingslokallånen tillförs den totala bostadslånevolym som varje år redovisas i budgetpropositionen.

Då lån till samlingslokaler emellertid redan nu tillhör den av riksbanken prioriterade lånevolymen, finner dock kommittén att en sådan åtgärd kan anstå. För detta talar även skälet att den budgetmässiga prövningen torde förbli lika restriktiv om samlingslokallånen skulle ingå i bostadslånerna.

7.3.3.3 Kretsen av bidrags- och låntagare

Kommittén anser att kretsen av bidrags- och låntagare bör bibehållas oförändrad. Bland stödmottagarna bör dock ideellt huvudmannaskap prioriteras. Oförändrade grunder bör även fortsättningsvis gälla för organisationer m. fl. som engagerat sig på området som huvudmän. För kommunerna föreslås att bidrag ej skall utgå vid ny-, om- och tillbyggnad. Lån bör däremot kommunen erhålla in till 30 % av låneunderlaget. Detta motsvarar bostadslånegivningens villkor för allmännyttiga bostadsföretag. Den föreslagna förändringen bör dock inte avse upprustningsbidraget, som även i fortsättningen ska kunna utgå även till kommunala huvudmän.

Avsikten är att starkare betona värdet av föreningsägda lokaler. Ett starkt

kommunalt inflytande genom huvudmannaskap och förvaltningsansvar kan verka hämmande på föreningslivets ansvarstagande. I den ekonomiska situation som råder vid ingången av 1980-talet, synes det ligga väl i tiden att folkrörelseorganisationer tar över uppgifter som tidigare kommunerna handhaft. De kommunala kostnaderna för främst administration och verksamhet kan därigenom begränsas.

Erfarenheterna visar att kostnaderna för driften av samlingslokaler i allmänhet kan bli lägre, om huvudmannaskapet åvilar annan än en kommun. En sådan överföring av beslut och ekonomiskt ansvar från den offentliga sektorn till det fria och frivilliga organisationslivet medverkar till kostnadsbesparing och större flexibilitet i utnyttjandet av anläggningarna.

Kommittén föreslår således att för kommunala huvudmän skall enbart lån komma ifråga vid stöd till ny- och ombyggnad. Förutom ovannämnda principiella skäl, kan kommittén konstatera att kommunerna i relativt låg grad synes utnyttja de nuvarande stödformerna, sannolikt för att andra finansieringsmöjligheter står till buds.

Det statliga stödet till allmänna samlingslokaler med kommunala huvudmän betyder i realiteten att ett specialdestinerat kommunalt bidrag utges. Stävandena från statsmakternas sida – vilka även understöts från kommunalt håll – har varit att undvika specialdestinerade statsbidrag till kommunala verksamheter. Även dessa förhållanden talar således för att den direkta bidragsgivningen till kommunerna upphör.

Kommunerna skall naturligtvis fortfarande ha möjlighet att bygga samlingslokaler, men då endast på de lånevillkor som gäller kommunal och allmännyttig bostadsproduktion (dock utan räntesubvention) intill 30 % av låneunderlaget.

Följande figur illustrerar storleken av bidrag och lån till organisationer respektive kommuner.

FÖRENINGSLIVET (nuv och föreslaget stöd)

100% Låneunderlaget

7%	<u>Egen insats</u>
30%	<u>Anordningsbidrag</u> (35% beviljas undantagsfall glesbygdslokaler)
20%	<u>Samlingslokallån</u>
43%	<u>Bottenlån</u> (annuitetslån)

KOMMUNER (föreslaget stöd)

100% Låneunderlaget

30%	<u>Samlingslokallån</u>
70%	<u>Bottenlån</u> (annuitetslån)

Enligt kommitténs direktiv har vid flera tillfällen krav förts fram på ökade statliga ekonomiska insatser till folkparkernas anläggningar och lokaler. Denna fråga kan emellertid inte lämpligen lösas inom samlingslokalkommitténs ram. Folkparkernas lokaler erhåller redan nu samlingslokalstöd, i den mån de uppfyller villkoren i kungörelsen för statligt stöd till allmänna samlingslokaler. Under 1970-talet har närmare 50 milj. kr anslagits till av folkparksorganisationerna ägda anläggningar. Anläggningarna i övrigt skiljer sig starkt från de objekt som finansieras med stödet till allmänna samlingslokaler. Kommersiellt betonade verksamheter motiverar ofta specialiserade lokaler och anläggningar. Inriktningen av verksamheten är många gånger helt annorlunda än den som försiggår i allmänna samlingslokaler. Anläggningar för bad- och campingplatser samt fristående dansrotundor förekommer t. ex. Utnyttjandet av anläggningarna är också mycket säsongberoende.

Kommittén finner stora svårigheter att låta det nuvarande regelsystemet för allmänna samlingslokaler även innefatta folkparksorganisationernas anläggningar, i den mån dessa inte uppfyller de krav som uppställs. Kommittén avstår därför från att framlägga några förslag i denna fråga. Liksom hittills varit fallet bör man kunna räkna med att folkparkerna får möjlighet att erhålla ett visst stöd för sommarteatrarna under utbildningsdepartementets huvudtitel i statsbudgeten.

7.3.3.4 Storleken av bidrag och lån

Vidkommande storleken av bidrag och lån m. m. har kommittén övervägt att införa någon form av lånetak för projekten. Ett sådant tak kan konstrueras på olika sätt, vanligtvis genom en maximering av låneunderlaget. Med den kostnadsutveckling som under lång tid rått inom byggnadsverksamheten och med hänsyn till den mängd olikartade projekt som planeras, förefaller det inte möjligt att konstruera ett lånetak som inte på ett orimligt sätt drabbar vissa typer av lokaler.

Ambitioner och förhållanden varierar starkt inom landet. En stor lokal kan i en större kommun vara ekonomiskt mindre betungande än en relativt liten lokal i en mindre kommun. Att införa differentierade takkonstruktioner, bestående av avtrappningsregler som beror på hur stora lokalerna är, finner kommittén enbart leda till administrativa svårigheter och oklara villkor för samlingslokalbyggandet.

Kommitténs uppfattning om vad som är att betrakta som allmän samlingslokal framgår av de inledande avsnitten i detta kapitel. Att bland olikartade objekt göra en värdering av vilka som bör komma till stånd eller skall stödjas i högre eller lägre grad med statliga lån och bidrag, är från kommitténs allmänna utgångspunkter inte meningsfullt. Tidigare erfarenheter av ett system med maximerat låneunderlag pekar mot att en lång rad projekt vars kostnader understeg lånetaket kunde förverkligas, oavsett hur motiverade de kunde vara. Andra projekt, som inte kunde byggas under lånetaket, fick stå tillbaka eller fick försämrade finansieringsmöjligheter p. g. a. detta tak. Ett lånetak leder till ett automatiskt godtycke, som varken kan förklaras eller försvaras inför lokalhållarna. Definitionen av begreppet "allmän samlingslokal" uppställer inte heller någon kvantitetsnorm för vad som är att betrakta som "lämplig samlingslokal" i en viss ort.

Det är viktigt för kommittén att hävda den principiella likheten mellan olika projekt. Även stora anläggningar har rätt till statligt stöd. Det finns flera skäl till denna hållning. Erfarenheten visar att stora projekt i vissa större kommuner kan komma till utförande utan statligt stöd. Därför krävs ofta likställighet i villkoren mellan lokalägare och kommuner i landet. Det gäller att värna om den grundläggande idé som bär upp de allmänna samlingslokaler, som i sig medger integrerad anläggningar. Särskilt i stora orter kan man genom integration av skilda funktioner undvika dåliga och oekonomiska lösningar i samlingslokalförordningen (jfr. avsnittet 7.3.2.3 Kommunal planering).

I diskussionen om samlingslokalstödet har ibland författningens § 2 anförts som ett hinder för stöd till stora projekt ("med allmän samlingslokal avses lokal som behövs för det offentliga livet och de kulturella strävandena inom orten"), det bör därför noteras att ortens behov kan vara större än kommunens. Umeå kommun kan tjäna som ett exempel då Umeå som centralort och "länshuvudstad" ansvarar för verksamheter som sträcker sig utanför kommunens gränser. Umeå som ort betraktad har ett tillgodose kulturella behov för ett större område än Umeå kommun.

I kommentarer till kungörelsens § 2 i bostadsstyrelsens föreskrifter sägs om prioriteringsfrågor, att lokaler som skall betjäna större områden såsom en hel kommun eller stadsdelscentra skall ges företräde. Att mot bakgrund härav hävda att de stora samlingslokalanläggningarna inte skulle få ett fullständigt stöd är inte rimligt.

Utbildningsdepartementet kan efter riksdagsbeslutet i anledning av budgetpropositionen 1981, inte längre utge bidrag till icke statliga kulturlokaler för teater, musik och utställningar av de särskilda lotterimedlen till kulturändamål. Om denna typ av större lokaler inte heller kunde ges samlingslokalstöd, skulle teaterlokaler till skillnad från andra typer av lokaler, vara utestängda från statligt stöd. Samlingslokalstödet bör även i fortsättningen inriktas mot kombinationsanläggningar med varierat utbud av olika lokaltyper som medger allsidigt fungerande anläggningar. Samlingslokalstödet kan i vissa fall bli en ersättning för det kulturlokalstöd som upphört att utgå av lotterimedel.

Under förutsättning att begreppet decentralisering även skall gälla för de kulturpolitiska målen, måste samhället vara berett att medverka till att lokaler ställs till förfogande även för regional kulturverksamhet. Det är därför naturligt att dra fördel av det effektiva lokalutnyttjande som de integrerade samlingslokalanläggningarna medger.

7.3.3.5 Inventariebidraget och handikappbidraget

Bidraget till inventarier är begränsat såväl med hänsyn till låneunderlagets storlek som till belopp. Sammanlagt får bidrag inte beviljas med mer än 400 000 kronor.

För stora lokalprojekt är denna begränsning ekonomiskt mycket kännbar, då inventarietkostnaderna kan uppgå till flera miljoner kronor. Kommitténs värdering är emellertid att det väsentliga för dessa större projekt är att de över huvud taget kan komma till utförande, vilket kommitténs förslag i övrigt är avsedda att leda till. Det kan hävdas att begränsningsreglerna för inventarie-

bidraget utgör en hämmande faktor för alla projekt vars låneunderlag överstiger 7,5 milj. kronor. Detta förhållande bör därför leda till en noggrann prövning av hela samlingslokalprojektets ekonomi i avsikt att nedbringa de totala investeringskostnaderna för projektet och därmed även de framtida driftkostnaderna.

Kommittén föreslår därför inga förändringar i de nu gällande reglerna, utan förutsätter att nödvändiga omprövningar kan göras i samband med den reguljära budgetbehandlingen.

För handikappbidraget gäller att bidrag medges med 100 % av kostnaden för åtgärder intill 100 000 kr, därutöver med 50 % av kostnaden, i vissa fall 65 %. Beslutsramen begränsar dock möjligheterna att totalt öka bidragsvolymen. Kommittén föreslår därför, med hänsyn till statsmakernas uttalade prioritering av åtgärder för de handikappade, att för sådan lokalanpassning och inventarieanskaffning som avser handikappades särskilda behov skall medel kunna anvisas efter behov och beslut härom falla utanför den ordinarie beslutsramen. Med denna förändring skulle handikappbidragets villkor likställas med villkoren för bostadsanpassningsbidraget inom bostadsfinansieringssystemet.

7.3.3.6 Upprustningsbidraget – underhållsfrågor – energisparbidraget

Upprustningsbidraget infördes 1973. Kommittén kan konstatera att efterfrågan av detta stöd varit mycket stark under senare hälften av 1970-talet.

Kommitténs studier visar att det 1980 fanns ca 400 upprustningsärenden vilka organisationerna planerat genomföra i början av 1980-talet. Kommittén ingick därför hösten 1980 med skrivelse till bostadsministern rörande utvidgad ram för upprustningsbidragen via arbetsmarknadsmedel, med avsikt att uppnå en temporär lättnad i finansieringsbehovet för dessa ärenden. I skrivelsen beskrevs den prekära situationen vilken betecknas som en fortgående kapitalförstöring med hänsyn till lokalernas allmänna skick. Under våren 1981 har regeringen genom att utnyttja den s. k. sysselsättningsfullmakten beslutat medge en vidgning av den ordinarie ramen för upprustningsbidrag under budgetåret 1980/81 med 20 milj. kr, för sysselsättningskapande projekt i vissa län med igångsättning hösten 1981.

Villkoren för upprustningsbidraget föreslås förbli oförändrade. De nuvarande reglerna innebär att bidrag endast kan utgå till lokaler som är byggda före 1 juli 1973 och bidrag kan endast utgå en gång. Av det befintliga beståndet uppfört före 1973, har en mindre andel erhållit beslut om upprustningsbidrag. Den ursprungligen utsatta tidsgränsen 1 juli 1980 för beslut om upprustningsbidrag har genom riksdagsbeslut förlängts på obestämd tid. Kommittén konstaterar för sin del att antalet lokaler som är i behov av upprustning är synnerligen stort samt att efterfrågan på medel kan förväntas bestå under hela 1980-talet. Därför bör någon ny tidsbegränsning för upprustningsbidrag ej införas.

På lång sikt finns sannolikt behov av vissa upprustningsinsatser även för lokaler tillkomna efter 1 juli 1973, men kommittén anser frågan om att flytta denna tidsgräns framåt i tiden bör prövas senare och att nödvändigheten av ett fortlöpande underhåll i stället måste ytterligare markeras hos lokalägarna och

kommunerna. Detta bör bl. a. beaktas vid bedömningen av driftbidrag till lokalerna så att erforderligt utrymme för avsättningar till löpande underhåll säkerställs. Kommittén vill därför allmänt understryka behovet av ett fortlöpande underhåll av såväl äldre som nytillkommande samlingslokaler. Detta ansvar åligger i första hand lokalhållarna. Motivet är klart; en framtida kapitalförstöring måste undvikas. Det torde vara av intresse för såväl huvudmännen som kommuner, vilka täcker driftkostnaderna genom bidrag, att närmare penetrera underhållskostnadernas roll i förvaltning och drift av samlingslokaler.

Om kommunernas driftkostnadsbidrag beräknas med undantag från underhållskostnaderna innebär detta sannolikt att kostnaderna för driften på längre sikt förskjuts och ackumuleras. Kravet på kommunala och statliga insatser kan komma att öka. Starka skäl talar således för att berörda parter bättre planerar för underhållet av lokalerna och även vidtar konkreta åtgärder i tid för att därigenom minska de framtida kostnaderna för åtgärderna. Samlingslokalorganisationerna bör överväga att utfärda centrala riktlinjer för ett normalt underhåll av lokalerna.

Bidraget för energibesparande åtgärder i allmänna samlingslokaler bör ses i samband med upprustningsbidraget. Det utgår i princip för samma åtgärder som beträffande bostadsbebyggelse enligt energisparbidragsförordningen. I regeringens proposition 1980/81:133 Riktlinjer för energisparverksamheten i byggnader m. m., föreslår föredraganden, i avvaktan på betänkande från samlingslokalkommittén inga förändringar i reglerna för stöd till allmänna samlingslokaler. Bidraget har således bibehållits för allmänna samlingslokaler medan det i övrigt i huvudsak ersatts med lån. För budgetåret 1981/82 har en ram om 5 milj. kr anvisats för verksamheten.

Behovet av energibesparande åtgärder är i likhet med övriga upprustningsåtgärder mycket stort i samlingslokalbeståndet. Åtgärderna bör ses i samband med övriga upprustningsåtgärder. Då erfarenheterna visar att efterfrågan på upprustningsbidrag är större än intresset från lokalhållarna att utnyttja energisparbidraget, bör en ökad samordning komma till stånd vid bidragsgivningen. Detta innebär att lokalägarna särskilt måste undersöka vilka åtgärder som bör vidtas i energibesparande syfte i samband med att de allmänna upprustningsbehoven kartläggs.

Då ändamålen och villkoren för bidragen i huvudsak sammanfaller, föreslår kommittén att det nu utgående energisparbidraget inarbetas i upprustningsbidraget och att ramen för upprustningsbidrag uppräknas i motsvarande mån. Det bör ankomma på bostadsstyrelsen att närmare utforma de föreskrifter som skall gälla för energisparstödet inom ramen för upprustningsbidraget.

7.3.3.7 Amorteringstiden för lån

Amorteringstiderna för samlingslokallånen är i normalfallet 30 år (rak amortering). Kommittén anser det vara motiverat att medge ett års uppskov med första amorteringen. Enligt gällande regler skall lån amorteras från halvårsskiftet närmast efter utbetalningsdagen med lika stora årliga belopp. Enligt kommitténs bedömning bör lånens amortering påbörjas ett år senare.

Motiveringen för detta är främst behovet av finansiellt utrymme vid färdigställandet av samlingslokalen. Kostnader för inredning och utepianering m. m. kan ofta bli betungande i slutskedet, varför ett uppskov kan vara av värde för huvudmännen för att dämpa utgiftstrycket.

7.3.4 *Administrativa frågor*

7.3.4.1 *Förfarandet*

Beträffande förfarandet i bidrags- och låneärenden m. m., finner kommittén att samlingslokalstödet synes ha en komplicerad beslutsgång. För lån och anordningsbidrag krävs som regel sammanlagt fyra ansökningar. Först kommer ansökan om förhandsgranskning på grundval av vilken delegationen tar ställning till om behov finns av lokalen, om projektet är avpassat till behovet, samt om projektets utformning allmänt sett är godtagbart som underlag för detaljprojektering. Därefter kommer den preliminära ansökan, varefter delegationen för första gången beslutar om stöd. När bygget är klart kommer den slutliga ansökan när man vet vad projektet kostar och varvid delegationen räknar upp stödet med hänsyn till kostnadsökningar under byggnadstiden. Sist kommer ansökan om utbetalning, varefter stödet utanordnas. För upprustningsbidrag är ansökningarna normalt tre: preliminär, slutlig och ansökan om utbetalning.

Emellertid avgörs ärendena i huvudsak på en och samma nivå, nämligen hos bostadsstyrelsens samlingslokaldelegation. Erfarenheterna från delegationens arbete är odelat positiva bland berörda organisationer och myndigheter. Förutom själva författningen om statligt stöd till allmänna samlingslokaler, finns av bostadsstyrelsen utfärdade tillämpningsföreskrifter. I den mån sökandena finner den administrativa ordningen tungrodd och besvärande anser kommittén att det i första hand bör åvila delegationen att införa sådana rutiner och anvisningar som underlättar för huvudmännen i deras kontakter med de statliga myndigheterna. I den mån förfarandet binds av regler utfärdade av regeringen eller riksdagen bör det ankomma på bostadsstyrelsen att föreslå de förenklingar som med nyssnämnda utgångspunkter kan anses erforderliga.

Kommittén vill för sin del framhålla det angelägna i att detaljföreskrifter undviks och att långa handläggningstider motverkas. Bostadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter bör inte göras alltför omfattande eller komplicerade. Den nyredigering av dessa som gjorts år 1980 är ett steg i förenklande riktning.

Enkelhet i handläggningen inom administrationen bör även fortsättningsvis eftersträvas. Administrationen av samlingslokalstödet inom bostadsstyrelsen sysselsätter mindre än tre årsarbetskrafter. Hanteringen på länsbostadsnämnderna är marginell i förhållande till den mängd låne- och bidragsärenden som handläggs av nämnderna. Till viss del kan också samlingslokalorganisationerna sägas ha övertagit administrationen av stödet. Den statliga verksamheten har därigenom kunnat begränsas. De centrala samlingslokalorganisationerna erhåller ett särskilt administrationsbidrag vilket samlingslokalkommittén för sin del förutsätter skall utges även fortsättningsvis och på oförändrade grunder.

7.3.4.2 Fleråriga rambeslut – dispensgivning

I direktiven ges kommittén i uppdrag att överväga om det är lämpligt att låta de beslutsramar för stödverksamheten som statsmakterna fastställer avse längre perioder än för närvarande. Kommittén föreslår väsentligt vidgade ekonomiska ramar för stödverksamheten. Därigenom minskar behovet av sådana tekniska åtgärder som skulle bli administrativt betungande. Som framhållits tidigare i detta kapitel, bör det ankomma på samlingslokaldelegationen att fördela tillgängliga medel så att de lokalprojekt som uppfyller författningens krav kan tilldelas erforderligt stöd. Delegationen bör finna sådana former för låne- och bidragsgivningen – inom den totala beslutsramen – som möjliggör att även de större projekten kan komma till stånd. Kommittén avstår med hänvisning till det anförda att föreslå ett flerårigt rambeslutssystem.

Till kravet att byggnadsarbeten ej får påbörjas före beslut om lån och bidrag, finns dispensmöjligheter som samlingslokaldelegationen redan i dag kan utnyttja. Det medger en viss flexibilitet i igångsättningen. Kommittén har övervägt att förändra regelsystemet så, att beslut om stöd kan lämnas senare än beslut om igångsättning av bygget. Detta skulle i första hand vara till viss fördel för byggherren ifråga. Vid sina överväganden har emellertid kommittén kommit fram till att ett sådant system skulle försvåra beslutsprocessen hos samlingslokaldelegationen utan att detta uppvägs av fördelar för den låne- och bidragssökande. Bl. a. torde förutsättningar för kreditgivning under byggnadstiden och rutiner för avlyft till långsiktig finansiering försvåras.

7.3.5 Finansiella frågor

7.3.5.1 Ökade beslutsramar

Mot bakgrund av kommitténs principiella ståndpunkter är det nödvändigt för kommittén att föreslå ökade ekonomiska ramar som förbättrar möjligheterna för främst det fria organisationslivet att genomföra de samlingslokalprojekt som planeras.

Kommitténs studier har visat att behovet av allmänna samlingslokaler är väldokumenterat ur en mängd aspekter. Bostadsstyrelsens anslagsframställningar klargör även att den akuta bristen på medel lett till en köbildning av projekt med mellan 3–5 års väntetid för beslut. Ett vid beslutstillfället inaktuellt beslutsunderlag kan medföra extra projekterings- och utredningskostnader bortsett från de onödiga kostnader som ett underlag redan medfört. Varken den statliga och kommunala planeringen eller folkrörelseorganisationernas planering blir möjlig att bedriva med ett långsiktigt perspektiv. Möjligheterna att integrera skilda kommunala verksamheter etc. blir tidsmässigt försvårat. Det kan inverka menligt på samordningen av större investeringar i kommunerna.

Som framgått av kapitel 2, har den totala *ramen för lån och anordningsbidrag* i stort sett varit nominellt oförändrad sedan nuvarande stödsystem infördes 1973. Jämfört med byggnadskostnadernas stegring under motsvarande tid kan konstateras att beslutsramen i reala termer starkt reducerats.¹ De vidgningar av ramen som skett av sysselsättningspolitiska skäl har i jämförelse med ramen för upprustningsbidrag varit av mindre betydelse. Det kan

¹ Byggnadsprisindex har under perioden 1973–1980 ökat med ca 260 %.

samtidigt konstateras att de samlingslokalprojekt som finansieras som beredskapsarbeten i arbetsmarknadsverkets regi ständigt minskat sedan 1973, bl. a. beroende på de förmånliga finansieringsvillkor som samlingslokalstödet i princip erbjuder.

Bostadsstyrelsen har i sina petita för budgetåret 1981/82 föreslagit att den gemensamma ramen för bidrag och lån för anordnande av allmänna samlingslokaler m. m. vidgas från 30 till 60 milj. kronor. Föredragande departementschefen anförde i budgetpropositionen att i avvaktan på resultatet av arbetet inom samlingslokalkommittén, samt med hänsyn till det statsfinansiella läget, kunde bostadsstyrelsens förslag inte biträdas. Även för budgetåret 1982/83 har bostadsstyrelsen föreslagit en fördubbling av nuvarande ramar.

Kommittén föreslår, mot bakgrund av vad som tidigare anförts samt med hänvisning till de resultat utredningsarbetet lett till, att ramen för lån och anordningsbidrag uppräknas till den nivå bostadsstyrelsen föreslagit.

Beträffande *ramen för upprustningsbidrag* kan en motsvarande utveckling redovisas under 1980-talet som för lån och anordningsbidragsramen, med undantag av att ramen starkt uppräknades budgetåren 1977/78–1979/80. Sysselsättningsstödande åtgärder har medfört temporära vidgningar av beslutsramarna.

Kommittén finner, trots de problem som kan uppstå med den långsiktiga planeringen genom de sysselsättningspolitiskt motiverade ramvidgningarna, att dessa ramvidgningar är av stor betydelse för upprustningsverksamheten. Denna verksamhet har även visat sig innehålla lämpliga sysselsättningsprojekt för den äldre och lokalt bundna arbetskraften, främst i mindre och medelstora orter.

Kommittén har i den tidigare omnämnda skrivelsen till regeringen föreslagit en förbättrad planering för de objekt som finansieras med sysselsättningsmedel. Denna planering bör ske såväl tidsmässigt som geografiskt. Det vore lämpligt att den sysselsättningsmotiverade ramvidgningen finge utnyttjas under två på varandra följande år, samt att fördelningen av medel över landet gjordes i samråd mellan arbetsmarknadsmyndigheterna och bostadsstyrelsens samlingslokaldelegation. Föreskrifter om detta skulle kunna utfärdas i samband med regeringsbeslut om vidgade ramar. Den regionala fördelningen borde således avgöras av de centrala verken i stället för som nu är fallet av regeringen för att åstadkomma större flexibilitet i planeringen.

Under avsnittet 7.3.3.6 har behandlats frågor som rör relationerna mellan upprustningsbidraget och energisparbidraget. Kommittén föreslår i enlighet därmed att till ramen för upprustningsbidrag hänföras – som en delram – ramen för energisparbidrag (för budgetåret 1981/82 har fastställts ramar med totalt $12 + 5 = 17$ milj. kr för respektive ändamål).

Trots att kommittén förutsätter att de ovannämnda sysselsättningsmotive-
rade ramvidgningarna i första hand kommer att avse upprustningsverksamheten och kan ge ett väsentligt tillskott av medel för denna verksamhet, bör den ordinarie beslutsramen för upprustningsbidraget räknas upp. Bostadsstyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 föreslagit en uppräknning av ramen för upprustningsbidrag till 30 milj. kronor. Med hänsyn till de förväntade projekten (ca 400 ärenden) är en sådan uppräknning motiverad. Mot bakgrund av sina förslag i övrigt vill dock kommittén stanna

vid att föreslå en höjning av ramen för upprustningsbidrag till 20 milj. kronor. (Till detta kommer energisparbidraget med 5 milj. kr).

Avslutningsvis föreslår kommittén att regeringen även i fortsättningen skall kunna inhämta riksdagens bemyndigande att vidga beslutsramarna om det behövs av sysselsättningsskäl.

7.3.5.2 Statsfinansiella och samhällsekonomiska aspekter

De effekter av kommitténs förslag som uppstår för statsbudgeten och samhälls ekonomin är bara delvis möjliga att uppskatta. Den fördubbling av beslutsramarna för lån och anordningsbidrag som kommittén föreslår, innebär på sikt en merbelastning av anslaget för ändamålet med 30 milj. kronor. Emellertid innebär minskningen av stödet till kommunerna samt övergången till ett lånestöd för denna kategori huvudmän att stödet blir mindre betungande för staten. Ökningen av ramen för upprustningsbidrag, innebär en uppräknig med 8 milj. kronor.

Den samordning av lokalförsörjningen som kan komma till stånd på de orter där större integrerade projekt är aktuella, medför sannolikt samhälls-ekonomiskt gynnsamma effekter. Ett flertal intresseområden kan här dela på lokalerna, vilket torde ge gynnsamma kostnadseffekter såväl i investerings-skedet som i driftskedet. Dessa förhållanden kan dock endast belysas närmare för de enskilda projekten vid planeringen. Kommunerna har här en avgörande roll vid bedömningen av möjligheterna till ekonomiseringar. Kommitténs olika förslag är avsedda att utgöra incitament till en sådan ekonomiskt inriktad kommunal planering av samlingslokalförsörjningen.

Liksom för många andra socialt betonade verksamheter är nyttan av ett väl fungerande föreningsliv inte möjlig att kvantifiera i ekonomiska termer. Erfarenheten talar dock för att i samhällen med ett levande föreningsliv, ett aktivt kulturliv och ett väl utvecklat socialt kontaktnät är samhällets utgifter för utslagning och sociala misslyckanden mindre än i orter där en sådan levnadsnivå inte kunnat uppnås. Samlingslokalkommitténs främsta mål har därför varit att föreslå en fördelning av samhällets stödresurser så, att inga orter i landet skall missgynnas i sina strävanden att uppnå denna sociala nivå.

Bilaga 1 Litteraturstudie om samlingslokaler

Inledning

För att utföra sina uppgifter enligt direktiven har samlingslokalkommittén sökt inhämta kännedom om de erfarenheter som finns i Sverige av planering, administration, utformning och användning av allmänna samlingslokaler. Tiden var emellertid, med hänsyn till skyndsamhetskravet i direktiven, för knapp för att någon egen fältundersökning av förhållandena skulle kunna genomföras. Det alternativ som återstod var att genomgå och sammanställa den litteratur som redan finns publicerad i ämnet och ur denna dra de slutsatser som stod att få. En sådan genomgång var tidsmässigt möjlig att genomföra och har gett utredningen ett visst underlag för sina överväganden.

Den litteratur som studerats avser olika slag av samlingslokaler, således både föreningsägda och kommunala samlingslokaler. Genomgången har inriktats på funktionella och sociologiska förhållanden, då kunskap om planering och administration erhållits på andra vägar.

De frågor som kommittén sökt besvara av den litteratur som finns är bl. a. följande:

Hur utnyttjas samlingslokalerna? Hur stor andel av befolkningen inom lokalernas upptagningsområde, dvs. det område, för vilket lokalen är avsedd, använder lokalen? Hur stort är lokalens effektiva upptagningsområde? Ålder, kön och andra karaktäristika hos de personer som använder lokalen är av intresse. Vilka möjligheter har de boende i lokalens omgivning att påverka lokalens utformning och användning? Skillnader härvidlag med avseende på huvudmannaskap studeras. Sker sam användning av lokaler, t. ex. av skolan under dagens tidiga timmar och fritidsändamål på kvällen? Vilka verksamheter är svåra att förena inom en lokal? Kan föreningslivet samsas om öppen verksamhet? Finns integrationsmöjligheter med andra verksamheter? Hur sprids information om samlingslokalerna till de kringboende? Är samlingslokalerna handikappanpassade eller vilka ytterligare åtgärder behövs för att göra dem handikappanpassade?

Att gå igenom den litteratur som finns anförtroddes av kommittén åt *fil.lic. Ulla Bergström*, Stockholms kommuns utrednings- och statistikkontor. Studien är avsedd att utgöra ett komplement till den kartläggning av stödet och de kommunredovisningar som utförts inom sekretariatet.

Siffrorna i texten hänvisar till litteratur redovisad i särskild litteraturförteckning.

1 Samlingslokaler i Sverige

1.1 Tillgången på samlingslokaler

Tillgång till samlingslokaler är en av de viktigaste förutsättningarna för ett aktivt föreningsliv. Lokalen ger föreningen geografisk identitet och en ram för en stor del av föreningsarbetet.

Någon samlad överblick över tillgången på samlingslokaler i landet finns emellertid inte. För att kunna få en sådan överblick fordras ett betydande inventeringsarbete. Enligt *Folkrörelser och samlingslokaler*, 1) utgiven av kommundepartementet, hade 40 % av kommunerna år 1977 gjort inventeringar över tillgången på samlingslokaler. Sådana inventeringar var vanligare i större kommuner med mer än 50 000 inv., där hälften av kommunerna gjort sådana inventeringar. I kommuner med mindre än 10 000 invånare hade endast en fjärdedel gjort inventeringar. I det följande kommer att presenteras tillgången på samlingslokaler i några mindre och större kommuner.

Uppgifter finns emellertid om antalet lokalhållande föreningar av olika slag. I *Folkrörelser och samlingslokaler* redovisas samlingslokaler som tillhör olika samlingslokalhållare år 1977. En stor del av samlingslokalerna tillhör organisationerna *Folkets Husföreningarnas Riksorganisation*, *Våra Gårdar-riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler* och *Bydegårdarnas Riksförbund*. Medlemsföreningar tillhörande dessa tre organisationer, som vanligen har en eller flera samlingslokaler, var år 1980:

Folkets Husför. Riksorg. (FHR)	689
Våra Gårdar (VG)	624
Bydegårdarnas Riksförb. (BR)	560
Summa	1 873

Härutöver finns ett stort antal samlingslokaler, tillhörande bl. a. följande huvudmän:

Kommunerna äger och förvaltar ett mycket stort antal lokaler bl. a. i skolor, fritids- och ungdomsgårdar, bibliotek, muséer, konsthallar, teatrar, studielokaler m. m.

Landstingen har även en del lokaler tillgängliga för föreningsändamål.

Likaså har *staten* ett stort fastighetsbestånd, som kan användas av föreningar, t. ex. kurs- och konferensgårdar.

Svenska kyrkan har tillgång till ett stort antal lokaler i de ca 2 570 församlingarna. De flesta församlingarna har lokaler vid sidan av de särskilda gudstjänstlokalerna.

Även *frikyrkorna* har ett stort antal samlingslokaler. Någon samlad statistik över frikyrkliga samlingslokaler existerar emellertid inte. En fingervisning kan dock ges av antalet församlingar inom de olika samfundet, som enligt senaste årsböcker 2) ser ut som följer:

Evangeliska Fosterlandsstiftelsen	778
Fribaptistförbundet	45
Frälsningsarmén	237
Helgelseförbundet	112
Metodistkyrkan	101
Pingströrelsen	540
Sjundedagsadventistsamfundet	47
Svenska Alliansmissionen	312
Svenska Baptistsamfundet	414
Svenska Frälsningsarmén	17
Svenska Missionsförbundet	1 143
Örebromissionen	232
Summa	3 978

Vid bedömning av dessa siffror måste hänsyn tas till att många församlingar har två eller flera samlingslokaler. För några av de medelstora samfundet föreligger uppgifter om antalet kyrkor/kapell som antyder att det finns ungefär 1,3 kyrkolokaler per församling. Om denna koefficient är representativ, skulle det tyda på ca 5 200 frikyrkolokaler totalt i landet. Variationerna kan dock vara stora mellan samfundet i detta avseende. Sveriges frikyrkor har emellertid betydligt fler lokaler än Svenska kyrkan.

Även *invandrarsamfundet* har kyrkolokaler. Följande självägda lokaler fanns år 1980: Anglikanska kyrkan 2, Grekisk-ortodoxa kyrkan 2, Svrisk-ortodoxa kyrkan 1, Ungerska protestantiska kyrkan 2, Ryska ortodoxa församlingen 1 och Finska evangeliska lutherska kyrkan 1.

Dessutom har katolska kyrkans församlingar och de judiska församlingarna kyrkolokaler men antalet är inte känt. Många invandrarkyrkor förhåller kyrkolokaler, men inte heller dessas antal är känt.

Vidare har många andra *föreningar* egna lokaler för sina möten och övrig verksamhet.

En grupp av lokaler som bör läggas till i detta sammanhang är *dagcentraler för äldre* som finns på många håll i landet. De allra flesta dagcentraler ligger i ålderdomshem eller servicehus. Enligt pensionärsundersökningen fanns endast 61 fristående dagcentraler i landet. Socialstyrelsen redovisar i *Dagcentraler för äldre i glesbygd* 3) att enligt statistiska centralbyrån fanns den 1 januari 1976 sammanlagt 318 dagcentraler för äldre i landet. Enligt socialdepartementets pensionärsundersökning fanns i april 1975 drygt dubbelt så många eller 747 dagcentraler i landet som helhet. Skillnaden i antalet dagcentraler förklaras till största delen av att man i pensionärsundersökningens siffror inbegripit hälften av landets ålderdomshem, vilka förmedlar det aktuella verksamhetsutbudet. Socialstyrelsen anser det angeläget, att dagcentralerna för äldre även öppnas för andra åldersgrupper.

Med *närlokaler* menas lokaler i ett bostadsområde, avsedda för butiker, barnstugor, samlingslokaler m. m., vilka kan användas av de boende i området utan någon segregering. För dessa lokaler kan statliga bostadslån erhållas, således inte samlingslokalstöd. Sådana närlokaler är relativt vanliga i allmännyttiga bostadsområden liksom i bostadsrättshus. Enligt HSB hade år 1979 44 % av HSB-föreningarna tillgång till fritidslokaler⁴, ibland tillgång till flera lokaler, vilket skulle ge ca 1 500 fritidslokaler i hela landet. Dessa lokaler

kan användas för föreningsmöten och sammankomster för de boende. Byggeforskningen har genom några undersökningar 5, 6) kastat ljus över planering och användning av närlokaler.

1.2 Tillgång till samlingslokaler i tätort och glesbygd

Som redan nämnts, finns inga uppgifter om den totala tillgången på samlingslokaler i Sverige, men ett stort antal kommuner har gjort inventeringar av samlingslokalerna. En intressant fråga är, hur tillgången till samlingslokalerna är i tätort respektive glesbygd. Några enkätundersökningar, utförda under 1970-talet kan ge ett visst svar på denna fråga. Enkätundersökningarna har utförts i *Karlstad* 7), *Härnösand* 8), *Sigtuna* 9) och *Emmaboda* 10). Ett par av undersökningarna kännetecknas av ett stort bortfall av svar, men de redovisas ändå här. Undersökningarna i Karlstad och Emmaboda har utförts av kommunen, i Sigtuna av Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet och i Härnösand av en studerande vid socialhögskolan i Lund. Här har uteslutits de samlingslokaler som endast används av idrottsföreningar, då dessa som regel har sin lokalfråga ordnad på annat sätt.

Karlstad

I Karlstad, en medelstor kommun med ca 70 000 invånare, finns mycket stora skillnader mellan tätort och glesbygd, när det gäller huvudmannskapet för samlingslokalerna. Den främsta skillnaden gäller föreningarnas roll som lokalhållare i tätortsdelen i Karlstad. Där är föreningarna viktiga lokalhållare med ungefär en tredjedel av alla samlingslokaler, medan föreningarnas andel av lokalerna i glesbygden är mindre än 10 %. I tätorterna är dock kommunen den främsta lokalhållaren med bortåt hälften av alla samlingslokaler, mot 30 % i glesbygden.

Typ av samlingslokalhållare	Tätorter	Glesbygd
Folkets Hus	4	0
Våra Gårdar	1	4
Bygdegårdar	0	0
Skolor	45	6
Andra kommunala lokaler	75	7
Svenska kyrkan	17	4
Frikyrkor	19	16
Katolska kyrkan	1	0
Föreningar	66	3
Landstinget	2	1
Övriga	1	1
Summa	231	42
Befolkning	66 769	6 377

I glesbygderna av Karlstad är frikyrkorna den främsta lokalhållaren med drygt en tredjedel av alla samlingslokaler.

Sett i relation till befolkningen är glesbygden i Karlstad bättre försedd med samlingslokaler än tätortsdelen av kommunen. Det är dock troligt, att lokalerna i tätorterna är större och mer rikt utrustade än i glesbygden, vilket jämnar ut förhållandena.

Dessutom fanns i Karlstad 64 föreningar (exkl. idrottsföreningar), vilka saknar egna lokaler och därför måste hyra lokaler för sina möten m. m.

Den lokala utredningen konstaterar således en påtaglig brist på samlingslokaler för föreningar i Karlstad. Möjligheten för föreningar och grupper att utnyttja de kommunala lokalerna är givetvis beroende såväl av i vad mån den ordinarie verksamheten tidsmässigt ger utrymme härför, som av om lokalerna är lämpliga för sådan verksamhet och tillfredsställande tillsyn kan ordnas. Det är dock inte möjligt att alla föreningar kan klara av att driva en egen lokal då en del sällan har föreningsmöten och andra sammankomster.

Härnösand

I Härnösand finns ett likartat utbud av samlingslokaler som i Karlstad. I tätorten dominerar de kommunala lokalerna, som totalt utgör hälften av allt utbud. Andra kommunala lokaler än skolorna utgör den största delen. Även föreningslokaler är många i Härnösands tätort, de utgör en tredjedel av samtliga lokaler. Här är föreningar och frikyrkor, vid sidan av de kommunala, de viktigaste lokalhållarna.

Typ av samlingslokalhållare	Tätorter	Glesbygd
Folkets Hus	1	5
Våra Gårdar	0	0
Bygdegårdar	0	5
Skolor	17	14
Andra kommunala lokaler	31	0
Svenska kyrkan	3	3
Frikyrkor	11	12
Föreningar	32	0
Övriga lokaler	8	0
Summa	103	39

Liksom i Karlstad, utgör frikyrkorna även i Härnösand en tredjedel av samlingslokalerna i glesbygden. Skolorna har ungefär lika stor andel där, medan övriga kommunala lokaler saknas helt. Bygdegårdar och Folkets Hus är vanligare i glesbygden än i tätorten, där endast ett Folkets Hus finns. Som nämnts kan man dock anta, att detta är bättre utrustat. Folkets Hus och Bygdegårdarna svarar totalt i Härnösands kommun för endast ca en tiondedel av utbudet av samlingslokaler.

Sigtuna

Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet, gjorde år 1975 en enkätundersökning i Sigtuna kommun, där föreningslivet i Sigtuna bl. a. fick redogöra för hur lokalerna användes. De typer av lokaler som användes vid föreningsmötena var följande:

Typ av lokal	Antal
Skolor	10
Andra kommunala lokaler	5
Folkets Hus	1
Våra Gårdar	0
Bygdegårdar	3
Föreningslokaler	12
Kyrkolokaler	5
Övriga lokaler	8
Summa	44

Även i Sigtuna är den kommunala andelen av samlingslokalerna påfallande stor, en tredjedel av samtliga lokaler. Föreningslokalerna svarar för en dryg fjärdedel, medan Folkets Hus och Bygdegårdarna uppgår till ca 10 % av alla lokaler. Enligt undersökningen förekommer få Folkets Hus och Bygdegårdar i materialet. Undersökningen skiljer inte på Svenska kyrkan och frikyrkorna, men dessa upptar tillsammans endast en liten del av samlingslokalerna i Sigtuna.

Emmaboda

Emmaboda kommun gjorde år 1973 en enkät till de föreningar i kommunen, som disponerade samlingslokaler och efterhörde, hur de hade sitt lokalbehov ordnat. Följande svar erhöles, fränsett idrottsföreningar, som inte här medtas:

Typ av samlingslokalhållare	Antal
Folkets Hus	5
Vårda Gårdar	3
Bygdegårdar	4
Skolor	6
Andra kommunala lokaler	6
Svenska kyrkan	3
Frikyrkor	0
Föreningar	4
Landstinget	0
Övriga	21
Summa	52

Den vanligaste samlingslokalhållaren var kategorin övriga, vilket innebar privatpersoner eller företag, som hyrde ut till föreningar. Folkets Husföreningar, Vårda Gårdar och Bygdegårdarna var mer än dubbelt så vanliga som lokalhållare i Emmaboda som i de övriga kommuner som redovisats. Emmaboda är en kommun av huvudsakligen glesbygdskaraktär men här var inte frikyrkorna så vanliga som lokalhållare som i andra kommuner, vars lokalbestånd i glesbygden redovisats. Mycket få föreningar hade egna lokaler utan det vanliga var, att lokalerna förhyrdes hos FHR, VG och BR eller på annat håll.

1.3 Sammanfattning

De redovisade undersökningarna visar på några intressanta fakta. För det första vilken roll som de kommunala lokalerna spelar. Något avseende har inte fästs vid storleken av lokalerna i sammanställningarna. Samlingslokaler i tätorterna är i regel större än de i glesbygden.

I Karlstads tätorter svarar de kommunala lokalerna för bortåt hälften av alla, i Härnösands tätort likaså. I Sigtuna är en tredjedel av samlingslokalerna kommunala och i Emmaboda en fjärdedel. I glesbygderna av kommunerna i Karlstad och Härnösand är däremot den kommunala andelen av samlingslokalerna mindre än i tätorten, i Karlstads glesbygd ungefär en tredjedel av utbudet och i Härnösand två femtedelar. Det kommunala utbudet av samlingslokaler är nästan alltid lokaler med ett annat primärt syfte, t. ex. att tjäna som skola eller bibliotek. Uppgiften som samlingslokal kommer i andra hand.

På andra plats kommer föreningarnas innehav av lokaler. I Karlstads tätort utgör föreningarnas lokalinnehav en fjärdedel av allt lokalutbud, i Härnösand en knapp tredjedel och i Sigtuna en dryg fjärdedel. I Emmaboda är föreningarnas lokaler knappt 10 % av alla, men där finns ett stort antal föreningar, bortåt hälften av alla lokalanvändare, som saknar egna lokaler. I Karlstads glesbygd är föreningar som innehar lokaler få och i Härnösand saknas föreningar som lokalinnehavare.

En egenskap som karaktäriserar samlingslokalerna i glesbygden är den starka ställning, som frikyrkorna intar. I Karlstads glesbygd är frikyrkorna den största lokalinnehavaren. Även i Härnösands glesbygd är frikyrkorna viktiga lokalinnehavare. Frikyrkornas ställning är svagare i tätorterna. I Karlstad innehar frikyrkorna mindre än 10 % av alla lokaler och i Härnösand ca 10 %.

I Karlstad och Härnösand finns inte någon av kategorierna VG eller BR i resp. tätorter, medan Folkets Hus däremot finns. Glesbygderna är bättre försedda med dessa typer av samlingslokaler, som utgör en tiondel av utbudet i Karlstad och en fjärdedel i Härnösand. I Sigtuna är också lokaler tillhöriga dessa organisationer få till antalet, vilket utredningen påpekar.

Folkets Hus, Våra Gårdar och Bygdegårdar är således betydligt vanligare som samlingslokaler i glesbygd och i små kommuner. Som nämnts är dock i regel lokalerna i tätorterna större och har ett rikare verksamhetsinnehåll, vilket ger en viss utjämning mellan tätort och glesbygd. Då många av de lokaler som används av föreningarna inte primärt är avsedda för detta ändamål innebär detta att kategorierna FHR, VG och BR ändå erbjuder en rätt stor del av de lokaler som är avsedda för föreningslivet.

En enkät som genomfördes år 1977 i samarbete mellan kommundepartementet och Svenska kommunförbundet 11) tar upp frågan om vilka som svarar för samlingslokalerna i de olika kommunerna. Det visar sig att i 47 % av kommunerna både ägs och drivs lokalerna av föreningarna. I 43 % äger kommunen de flesta lokalerna men föreningslivet driver huvuddelen av verksamheten. 5 % uppgav att kommunen både äger de flesta lokalerna och driver verksamheten i dem, medan 3 % uppgav att kommunen äger de flesta lokalerna men att verksamheten genomförs till ungefär lika stora delar av kommunen och föreningslivet. Detta visar, att när det gäller ägandet av lokalerna är kommunen och föreningslivet lika aktiva, men att föreningarna

till 90 % svarar för verksamheten. De kommunala lokalerna, som används som samlingslokaler, har nästan alltid någon annan användning som är lokalens primära syfte, t. ex. som skolor, daghem och fritidshem. Användningen som samlingslokal kommer i andra hand.

Vissa skillnader kan således konstateras mellan tätorter och glesbygder, när det gäller huvudmannaskapet till samlingslokalerna. I tätorterna är kommunen den största innehavaren av lokaler, medan i glesbygden har frikyrkorna en stark ställning.

1.4 Hur gamla är samlingslokalerna?

Samlingslokaler i modern mening började byggas under mitten av 1800-talet och har tillkommit hela tiden sedan dess 12).

Tidigast att bygga samlingslokaler var frikyrkorna, som redan på 1850-talet började uppföra kapell. Den äldsta frikyrkliga samlingslokalen tillkom 1851 och finns fortfarande kvar. Under 1860- och 70-talen kom byggandet igång på allvar både på landsbygden och i städerna. Nya frikyrkosamfund bildades. Perioden 1890–1915 skedde ett intensivt byggande. Frikyrkorörelsen expanderade ända fram till 1960 tack vare pingströrelsens spridning. Under efterkrigstiden fortsatte samfundens etablering i kommunernas förorter. Enligt *Vad folket byggde* 12) gick avvecklingen av landsbygdens missionshus långsamt. På många platser vårdas byggnaderna av ett fåtal kvarvarande medlemmar.

Nycterhetsrörelsen började bygga samlingslokaler tidigare än arbetarrörelsen 13). Den första lokalen uppfördes av IOGT redan 1881 närmare bestämt i Arboga. Bara inom loppet av fem år hade sedan ytterligare 50 IOGT-lokaler uppförts i landet. Vid tiden omkring sekelskiftet beräknades IOGT ha cirka 700 lokaler. I mitten av 1940-talet uppgick antalet inom IOGT och NTO till närmare 1 500. Av de övriga nykterhetssällskapen är det endast Blåbandsrörelsen, som byggt upp ett bestånd av allmänna samlingslokaler. Antalet inom denna organisation torde ha uppgått till närmare 100, när det var som störst.

Den direkta nybyggnadsverksamheten var av förklariga skäl mest intensiv under de första årtiondena, men pågick ända in på 1930-talet. Under den här tiden skedde också en viss utmönstring av lokaler.

Folkets Hus började byggas på 1890-talet. En omfattande byggenskap inföll under åren 1905–1910. På 1920-talet byggdes 162 nya Folkets Hus och på 1930-talet 142 st. Totalt fanns år 1940 562 Folkets Hus i Sverige.

En andra stor byggnadsperiod kom i slutet av 1940-talet och i början av 1950-talet, när stödet till allmänna samlingslokaler hade införts. En tredje stor byggnadsperiod har infallit under 1970-talet. Under 1950-talet och senare har mest byggts större Folkets Hus. Många nya förorter till storstäder saknar fortfarande Folkets Hus.

Bygdegårdarna är av yngre datum än ordenshusen. Bygdegårdarnas Riksförbund bildades 1944 och då fanns ca 400 bygdegårdar, medan antalet föreningar år 1980, som nämnts var 560 st. Målet för Bygdegårdarnas Riksförbund är att ge främst landsbygdens organisationer samlingslokaler för sin verksamhet såsom tidigare redan skett i städer och andra tätorter.

2 Sociala faktorer

2.1 Samlingslokalbesök vid olika åldrar

En del svenska undersökningar har diskuterat besöksfrekvensen i samlingslokaler vid olika åldrar. Invånarnas ålder antas ha ett ganska stort inflytande på besöksfrekvensen, eftersom levnadsvanorna förändras med åren.

I en utredning från *Stockholm* år 1975 *Bomi-75. Aktiviteter på fritiden* (14) som är en redovisning av intervjuer med ett representativt urval stockholmare i åldern 16 år och uppåt, visas andelen besök vid föreningsmöten i olika åldrar. Följande andelar av den vuxna befolkningen i Stockholm hade under ett år besökt föreningsmöten åtminstone en gång:

Ålder, år	Män, %	Kvinnor, %	Totalt, %
16-24	38	19	
25-34	43	29	
35-44	39	30	
45-64	45	24	
65-	41	16	
Alla	42	23	32

Totalt hade en tredjedel av stockholmarna, eller 32 %, någon gång under året besökt föreningsmöten och medeltalet besök per person var 10. Männerna hade ungefär dubbelt så hög besöksfrekvens som kvinnorna, 42 % mot 23 %. För männen var besöksfrekvensen ungefär lika hög i alla vuxenåldrar, medan för kvinnorna mycket lägre andelar fanns bland de yngsta och äldsta. Skillnaderna mellan männens och kvinnornas besöksfrekvenser var därför störst bland de yngsta och äldsta.

År 1969 undersökte Byggforskningen (15) invånarnas aktivitetsmönster i fem städer i Sverige, varav tre medelstora städer, *Västerås*, *Gävle* och *Halmstad*, och två små städer, *Flen* och *Lindesberg*. Undersökningen var begränsad till vissa åldrar och hushållstyper: Ungdomar födda år 1954-55 och hemmaboende makar, där mannen var född 1938-47 med minst ett barn fött 1963 eller senare, makar, där mannen var född 1925-34 med minst ett barn, ensamstående i samma ålder samt sammanboende pensionärer födda 1894-1901. Alla besök utanför bostaden under en månad noterades. Följande antal besök i förenings- eller samlingslokal per 100 intervjuade i olika åldrar noterades:

Män					
Ungdomar födda 54-55	Makar, mannen född 1938-47	Makar, mannen född 1925-34	Ensamstående född 1925-34	Ensamstående född 1894-1901	Makar, mannen född 1894-1901
5,5	1,7	2,6	1,8	1,7	5,0

Kvinnor

Ungdomar födda 54-55	Makar, mannen född 1938-47	Makar, mannen född 1925-34	Ensamstående född 1925-34	Ensamstående födda 1894-1901	Makar, mannen födda 1894-1901
1,7	0,6	0,9	1,3	1,1	0,6

För alla hushållstyperna uppvisar männen en högre besöksfrekvens än kvinnorna. Störst är skillnaden för de äldsta och de yngsta grupperna, vilket också nyss visats i undersökningen från Stockholm. Bland männen finns avsevärt högre aktivitet bland de yngsta och de gifta äldsta männen, medan någon sådan aktivitetskillnad inte kunde påvisas bland kvinnorna.

Undersökningen i de medelstora och små städerna är inte helt jämförbar med den tidigare nämnda stockholmsundersökningen. I Stockholm frågades om besök på föreningsmöten, i övriga städer besök i förenings- och samlingslokal. I föreningsmötena i Stockholm inräknas även t. ex. fackföreningsmöten, vilka kan ha ägt rum på arbetsplatsen. Besök i förenings- och samlingslokal kan å andra sidan avse annat än föreningsmöten, t. ex. bingo. I de medelstora och små städerna avser procenttalen antalet besök per 100 intervjuade och en del personer kan ha gjort mer än ett besök under den aktuella tiden. Undersökningen avser besöken under en månad, medan stockholmsundersökningen avser ett år. Skillnaden mellan resultaten kan dels bero på olika uppläggning av undersökningarna, dels kan också stockholmarna faktiskt ha högre deltagande i föreningsaktiviteter än landsortsbor. Även när det gäller skillnaden mellan åldersgrupper varierar de båda undersökningarna. I Stockholm är alla åldersgrupper av män ungefär lika aktiva, medan i övriga städer de yngsta och äldsta männen är mest aktiva. Bland kvinnorna i Stockholm är de yngsta och äldsta minst aktiva, medan i övriga städer istället de yngsta är mest aktiva. Besök i fritidsgård har i båda undersökningarna redovisats för sig.

Vid en intervjuundersökning av levnadsvanorna i Västerort i Stockholm i slutet av 1960-talet (16), utförd i tre stadsdelar, framkom att besöken på föreningsmöten var ungefär lika vanliga som i studien från hela Stockholms kommun.

Andel besökande under ett år

Män	53 %
Kvinnor	30 %
Totalt	41 %

Även vid denna undersökning befanns männen vara besökare på föreningsmöten ungefär dubbelt så ofta som kvinnorna och totalt hade ungefär fyra av tio personer besökt föreningsmöten. I denna undersökning deltog personer 13-74 år, medan i stockholmsundersökningen deltog personer från 16 år och uppåt. Det större inslaget av äldre personer i stockholmsundersökningen kan ha sänkt besöksfrekvenserna något, vilket förklarar den skillnad som finns mellan dessa undersökningar.

Antalet besök under ett år i Västerort var nio, bland dem som besökt föreningsmöte. Antalet bland de besökande stämmer gott med stockholmsundersökningens tio besök.

I studiecirkel hade 12 % av de intervjuade deltagit, männen 10 % och kvinnorna 14 %. Antalet besök av de besökande var ganska högt, nämligen 19 besök.

Några undersökningar har speciellt studerat tonåringarnas aktiviteter på fritiden. I den nämnda stockholmsundersökningen 1975 hade 17 % av 11–15 åringarna besökt föreningsmöten. I *Malmö* gjorde fritidsförvaltningen år 1977 (17) en enkät bland grundskoleeleverna i klasserna 2–9 för att utröna deras fritidsaktiviteter. Man fann i Malmö, att så många som två tredjedelar eller 64 % var medlemmar i någon eller flera föreningar, något fler pojkar än flickor. 60 % av medlemskapen avsåg idrottsföreningar, medan 40 % var medlemskap i andra föreningar. Flickorna var i majoritet i alla andra slags föreningar än idrottsföreningar och pojkarnas större föreningsanslutning berodde således helt på medlemskap i idrottsföreningar. Malmöungdomens föreningsdeltagande synes därför vara av minst samma omfattning som i Stockholm och de övriga nämnda städerna.

I stadsdelen *Brickebacken* i Örebro, belägen i utkanten av staden, uppfördes i början av 1970-talet ett servicecentrum, avsett för de boende i stadsdelen, men även för kringliggande områden. Detta servicecentrum innehåller anläggningar för alla åldrar, sammanförda till en enhet. De ingående servicedelarna var bl. a. en föreningsgård, bibliotek, kyrka m. m. Vidare fanns flera kvartersgårdar i området, avsedda för barnen där. Under 1974 undersökte Tekniska högskolan i Stockholm, hur servicecentrum fungerade (18). Personer tillhörande 38 hushåll, bosatta dels i Brickebackens centrum, dels längre bort tillfrågades, om någon person från deras hushåll brukade besöka de olika anläggningarna i centrum. Till den service, som minst ofta besöktes, hörde föreningsgården och kvartersgårdarna. Ungefär en sjättedel av hushållen uppgav, att någon av deras medlemmar någon gång hade besökt föreningsgården. Kvartersgårdarna hade besökts ännu något mera sällan, vilket torde bero på att de dels hade mycket lokala upptagningsområden och dels endast var avsedda för barn. Utredningen konstaterar, att föreningsgården inte synes fylla den roll som varit avsedd.

På föreningsgården i Brickebacken fanns *dels* kursverksamhet, anordnad av olika föreningar (vid undersökningstillfället var det tolv föreningar, som anordnade kurser i Brickebacken, vartill kom kurser anordnade av Brickebackegården) *dels* förekom öppen verksamhet, dvs. verksamhet, som man inte anmälde sig till i förväg utan deltog i utan förpliktelser vid besök på föreningsgården. Kurserna på föreningsgården brukade försiggå från 9-tiden på morgonen till 21.30-tiden på kvällen. Den fria verksamheten pågick mellan kl. 17–22 söndag till fredag. Den föreningsanknutna verksamheten samlade fler deltagare än den öppna verksamheten och de båda verksamhetsgrenarna skilde sig väsentligt åt när det gällde deltagarnas ålder. I föreningsverksamheten deltog främst yngre vuxna, 20–39 år, som utgjorde bortåt hälften av deltagarna, 20 % var yngre än 20 år. I den öppna verksamheten var istället över 90 % i tonåren. 14–17 år var de vanligaste besöksåldrarna.

Några undersökningar har även sett på andelen ungdomar, som brukar besöka fritidsgårdarna. Dessa gårdar är inte allmänna samlingslokaler,

eftersom de i regel endast är avsedda för tonårsungdomar, men det kan ändå vara av intresse att se, hur besöksfrekvensen på gårdarna ser ut. I Stockholm har kommunalförvaltningen två gånger undersökt, hur stor andel av tonårsungdomen, som har gårdskort vid kommunens fritidsgårdar 19, 20). År 1968/69 var andelen ungdomar med gårdskort i fyra stadsdelar 28–50 % av ungdom 14–17 år. Gårdarna var formellt öppna för åldern 14–20 år, men mycket få ungdomar äldre än 17 år besökte gårdarna. Vid en annan undersökning i Stockholm i mitten av 1960-talet kom man fram till att andelen kortinnehavare var mellan 13 % och 44 % i åldern 14–20 år.

Malmö fritidsförvaltning undersökte 1977, i samband med enkäten till grundskolans elever, hur många av dem som hade gårdskort till kommunens fritidsgårdar. Andelen med gårdskort var högst i högstadieåldern, där i årskurs 7–8 23–24 % av flickorna och 14 % av pojkarna hade kort. I årskurs 9 var 14 % av flickorna kortinnehavare (således en väsentligt lägre andel) mot 21 % av pojkarna. I låg- och mellanstadieålderna var andelen kortinnehavare lägre eller 6–11 %. För dessa yngre åldrar fanns inte fritidsgårdar i alla kommun-delar. I Örebro gjorde Tekniska högskolan i Stockholm en undersökning (21) av besökarna på tre kommunala fritidsgårdar och fann att inom en fjorton-dagarsperiod hade av ungdom 10–22 år boende inom 1000 meters avstånd från gårdarna i ett fall 5,1 %, i ett annat fall 7,3 % och i ett tredje fall 17,7 % besökt gårdarna.

Sammanfattningsvis kan om besöken på föreningsmöten och i fritidsgårdar sägas, att deltagarsiffrorna varierar en del. Högsta besöksfrekvensen visar stockholmsundersökningen där drygt 40 % av männen och hälften så många kvinnor gjort besök.

De äldre kvinnorna gör särskilt få besök. Undersökningen i de medelstora och små städerna ger lägre besöksvärden, som inte helt är jämförbara med stockholmsundersökningens. Av tonårsungdomarna synes flertalet vara medlemmar i föreningar, medan var sjätte brukar besöka fritidsgård.

De redovisade undersökningarna visar, att mindre än hälften av svenskarna brukar besöka samlingslokaler. Samlingslokalerna har emellertid ett värde även för dem som inte besöker lokalerna och som kanske inte ens är intresserade av verksamheten. Lokalerna bidrar till att ge samhället identitet och formar därmed den sociala miljön. En god tillgång till samlingslokaler är även en viktig förutsättning för demokratins utveckling på de olika orterna.

2.2 Utbildning, inkomst

Några undersökningar har granskat, vilket samband som utbildning och hushållsinkomst har med besök i samlingslokaler.

I undersökningen i Stockholm år 1975 (14) fann man ett samband mellan utbildning och inkomst samt besök vid föreningsmöten:

Grad	Utbildning,	% Inkomst, %	Alla, %
Låg	24	21	
Medel	31	31	
Hög	44	44	
Samtliga			32

Personer med hög utbildning eller hög hushållsinkomst gick oftare på föreningsmöten än de med låg utbildning eller låg familjeinkomst. Utbildning och inkomst betydde ungefär lika mycket för variationer i föreningsbesöken. Samma förhållande gick igen för nästan alla fritidsaktiviteter i undersökningen, dvs. aktiviteter utanför bostaden, där kommunen på något sätt var delaktig ekonomiskt eller genom planering. Intervjupersonerna tillfrågades även om de var missnöjda med aktivitetsutbudet. De som var aktiva på fritiden uttryckte oftare både nöjdhet och missnöje med utbudet, medan de passiva oftare svarade "ingen åsikt". Ena hälften av befolkningen tycks stå för den mesta aktiviteten, medan den andra hälften till stor del är passiv. Bland de aktiva är flera unga, män, med högre utbildning och högre hushållsinkomst.

Den allmänna utvecklingen i samhället mot en större jämlikhet beträffande möjligheterna att utnyttja de tillgängliga resurserna medför också en strävan mot en större bredd i deltagandet i kultur- och andra fritidssysselsättningar. Man har därvid huvudsakligen inriktat sig på att göra hela utbudet tillgängligt ekonomiskt för alla grupper. Men vill man nå även den hälft som inte alls deltar i aktiviteter av det här slaget fordras dessutom att utbudet förändras, både innehållsmässigt och vad gäller de former under vilka de presenteras. Så länge som det som utbjuds känns främmande eller ointressant kan inte ens det faktum att det är gratis locka till större deltagande.

Undersökningen tyder också på att anknytningen till det egna bostadsområdet är viktig när det gäller människornas möjlighet att känna intresse för utbudet av fritidsmöjligheter. Koncentrationen till stora utbudspunkter och till city och andra regionala centra medför att delar av befolkningen inte känner någon samhörighet med de lokaler och miljöer där aktiviteterna sker.

2.3 Rörelsehindrade

Vid den nämnda undersökningen i Stockholm år 1975 14) efterhörde man även, vad rörelsehinder innebar för olika fritidsaktiviteter. Med rörelsehinder avsågs här sjukdomar eller besvär som medförde svårigheter att röra sig fritt utomhus. Totalt hade ungefär 16 % av de intervjuade något rörelsehinder. Tre fjärdedelar av dem hade något fysiskt rörelsehinder, medan övriga uppgav nedsatt syn eller hörsel.

Det visade sig, att de rörelsehindrade deltog mycket sällan i fritidsaktiviteter. Här har de rörelsehindrade uppdelats i personer under, respektive över, folkpensionsåldern.

Besöker föreningsmöten

Personer med rörelsehinder		Alla intervjuade
16-64 år	11 %	
65- år	22 %	
Alla	20 %	32 %

Personer med rörelsehinder deltog mera sällan i föreningsmöten och särskilt gällde detta för de yngre rörelsehindrade, där endast 11 % under ett år hade deltagit i föreningsmöten, således endast en tredjedel så många som bland hela befolkningen. Bland rörelsehindrade i folkpensionsåldern var andelen som deltagit i föreningsmöten dubbelt så stor som bland de yngre rörelsehindrade. En förklaring kan vara, att de äldre är medlemmar i pensionsföreningar och deltar i deras möten.

I undersökningen befanns de yngre rörelsehindrade ha lägre aktivitet när det gällde nästan alla fritidsaktiviteter. De var också socialt isolerade i större utsträckning än den övriga befolkningen. En fjärdedel av dem hade inte någon gång under året besökt bekanta och nästan lika många hade inte haft besök av bekanta hemma. Motsvarande värde för hela befolkningen var 3-4 %. Den låga fritidsaktiviteten bland särskilt de yngre rörelsehindrade pekar på att åtgärder av flera slag behövs. Först och främst måste samlingslokaler men även kommunikationerna göras handikappvänliga. Men dessutom måste man från anordnare av evenemang i samlingslokaler begära, att de gör sina verksamheter tillgängliga bland de handikappade.

3 Funktionell utformning

3.1 Lokalernas funktionella utformning

Ett par utredningar har granskat vilka aktiviteter som förekommer i föreningarna. Dessa undersökningar är dels *Fritid i Vällingby* 16), utförd av generalplaneberedningens kansli i Stockholm 1969 och *Sigtunaundersökningen* 9), utförd av Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet 1975. Följande aktiviteter förekom vid undersökningstillfället i de olika föreningarna:

Aktiviteter	Politik		Idrott		Scouter		Andra ideella		Övr. organisationer		Medeltal förening	
	S	FiV	S	FiV	S	FiV	S	FiV	S	FiV	S	FiV
Hobbyverksamhet	0	0	0	38	0	149	36	0	54	14	2,65	4,79
Teater,sång, musik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	0,00	0,50
Andra större möten	19	17	19	24	29	86	110	106	73	268	4,72	4,96
Andra mindre möten	0	127	3	252	232	826	15	171	111	0	4,06	17,20
Övr. inomhusverksamhet	1	0	0	0	0	0	14	0	80	0	2,79	1,71
Summa	20	144	22	314	261	1 061	175	277	318	293	15,02	20,68

S = Sigtunaundersökningen, FiV = Vällingbyundersökningen.

I gruppen hobbyverksamhet ingår verksamheter som förutsätter lokaler med speciell utrustning för hantverksbetonad verksamhet. Former av hobbyverksamhet som inte kräver specialutrustade lokaler redovisas under gruppen "andra mindre möten".

Under gruppen "andra större möten" redovisas offentliga möten, föredrag, debatter, mässor, basarer, utställningar, olika slag av fester samt spel av olika slag, typ bingo.

Till gruppen "andra mindre möten" hänföres sammankomster i små grupper, hobby- och sektionsmöten samt studiecirklar. Till de två sista grupperna i tabellen behövs inga lokaler med speciell utrustning utan bara lokaler av olika storlek.

Under gruppen "övrig inomhusverksamhet" redovisas verksamheter med obestämda lokalbehov och verksamheter som ej specificerats till sitt innehåll i svaren.

Den verksamhet som redovisats i tabellen utgör i Sigtunaundersökningen 47 % av föreningarnas totala verksamhet medan den i Vällingby utgör 46 %.

I Vällingby har även idrotts- och gymnastikverksamhetens omfattning kartlagts och om hänsyn tas även till detta så omfattar idrott och gymnastik 43 % av den totala verksamheten, medan möten och fritidsstudier omfattar 31 % och "annan" verksamhet 26 %.

Resultatet från Vällingbystudien tyder på att föreningarna till över hälften av all verksamhet behöver samlingslokaler, och att en tredjedel av all verksamhet förutsätter specialinredda lokaler.

3.2 Föreningslivets önskemål

I de båda nämnda utredningarna efterhördes föreningslivets lokalönskemål. I Sigtuna ville de flesta föreningarna ha sina egna lokaler i en särskild byggnad, endast innehållande samlingslokaler. Kommunens skolor och fritidsgårdar i Sigtuna kunde enligt föreningarna i andra hand användas som samlingslokaler.

I Vällingby föredrog också föreningarna egna lokaler. Andra föreningar än studieorganisationer önskar i regel särskilda fritidsbyggnader, medan studieorganisationerna mer än andra organisationer föredrar en integration med skolanläggning. Studieorganisationerna önskar sällan lokaler i särskild byggnad.

När det gäller lokalernas storlek, föredrar i Sigtuna andra organisationer än studieorganisationer, små rum för styrelsemöten och fritidsstudier med en yta om 15–30 m² för högst 10 personer. För föreningsmöten gäller önskemål om en yta runt 50 m² och för andra syften en yta omkring 100 m². För större möten av olika slag torde erfordras ytterligare två lokaltyper, en om minst 125 m² och en om minst 200 m².

Studieorganisationer föredrar vardera en tredjedel av verksamheten i lokaler om 26–35 m², 36–45 m², respektive 46–75 m². När det gäller antal personer lokalerna bör rymma visar undersökningen att önskemålen med några få undantag gäller rum för högst 20 personer, varvid grupper om 16–20 personer är något vanligare än grupper om högst 15 personer.

I Sigtuna delades önskemålen upp på styrelsemöten, föreningsmöten och fritidsstudier. Antalsmässigt finns en koncentration till små lokalstorlekar – mindre än 25 m² – medan det i övrigt är en ganska stor spridning av önskade lokalytor. Styrelsemöten och fritidsstudier kan i allmänhet ske i "små" (25 m² eller mindre) lokaler, medan föreningsmötena kräver en större variation ytmässigt beroende på förväntat antal deltagare.

3.3 Lokalernas inre utformning

Ett par undersökningar har granskat hur användarna av samlingslokaler ser på lokalernas inre utformning. Den tidigare nämnda Sigtunaundersökningen bad deltagare i studiecirklar ge betyg på de studierum som användes. Följande värden erhöles för lokalernas inre utformning. Vid bedömningen användes en skala, där 1 = bra, 2 = godtagbar, 3 = dålig.

	Skol- lokaler	Studie- förbundets lokaler	Arbetsplats andra lok.	Kvinnor	Män
<i>Inre utformning:</i>					
Toalett	1,35	1,52	1,45	1,40	1,34
Kokmöjlighet	2,86	1,97	1,97	2,49	2,72
Läge i byggnaden	1,41	1,38	1,42	1,50	1,43
Summa	1,98	1,62	1,61	1,79	1,80
<i>Utrustning:</i>					
Möblering	1,85	1,63	1,34	1,63	1,40
Telefon	2,65	2,87	1,31	2,54	2,31
Undervisning, hjälpmedel	1,65	1,40	1,48	1,60	1,66
Summa	2,30	1,70	1,38	1,89	1,77

Männens och kvinnornas bedömningar var ungefär lika. De två faktorer som fick sämst poäng var kokmöjlighet samt tillgång till telefon. Märkbart är, att skolorna får sämre poäng totalt sett än studieförbundens egna lokaler liksom andra lokaler.

När generalplaneberedningen i Stockholm undersökte fritidslokalerna i Vällingbyområdet, såg man även på hur de organisationer, som utnyttjade lokalerna bedömde deras effektivitet. Utredningen säger sammanfattande om detta följande:

”Fördelar man olika verksamheter på skolor och övriga fritidslokaler finner man att andelen tillfredsställda totalt sett ligger något högre för de förra. Den högre tillfredsställelsen med skollokalerna gäller dock endast ifråga om styrelsemötet, större och mindre möten samt idrott och gymnastik, däremot inte beträffande föreningsmöten, fritidsstudier, teater, sång och musik och hobbyverksamhet. Eftersom fritidsstudierna är den vanligast förekommande verksamhetsformen innebär den låga tillfredsställelsen med skollokalerna för denna verksamhet – 23 % – ett viktigt memento i sammanhanget”.

De båda redovisade undersökningarna visar på att skolorna har vissa brister som studielokaler och att det är deras utformning i vissa avseenden, t. ex. brist på kokmöjlighet och telefon, som är orsaken till missnöjet. I övrigt får inte lokalerna låga betyg av de användande grupperna.

Som framgått, synes inte studieorganisationerna ha klart för sig, att skolorna värderas lågt av brukarna, eftersom dessa organisationer föredrar en integration med skolanläggning.

3.4 Avstånd till samlingslokalen

Upptagningsområdena för samlingslokaler har behandlats av flera undersökningar. I *Lokal och publik* (22), utgiven av Folkets Husorganisationerna år 1960, diskuteras bl. a. upptagningsområdena i några län för diverse enskilda och offentliga tillställningar. Till offentliga tillställningar har förts bl. a. gudstjänster, föreläsningar, kabaréer samt sammankomster med inte närmare preciserade underhållningsprogram. Till enskilda sammankomster har förts framförallt sammanträden, föreningsmöten och studiecirkelar. I tre län redovisas upptagningsområdena vid dessa sammankomster, dels för 75 % av publiken, dels för 90 %.

Län	75 %-omland		90 %-omland	
	Offentliga	Enskilda	Offentliga	Enskilda
Kronoberg	4-5 km	4-5 km	8- 9 km	15-19 km
Södermanland	4-5 km	0-3 km	8- 9 km.	8- 9 km
Västmanland	8-9 km	6-7 km	15-19 km	15-19 km

Publikomlandet synes vara större i Västmanland än i de båda andra länen. Medelomlandet i de tre länen var för 75 % av besökarna vid enskilda sammankomster 4,7 km och offentliga sammankomster 6,3 km, medan 90 %-omlandet vid enskilda sammankomster var 14,7 km och för offentliga sammankomster 11,8 km. Undersökningen jämförde även omlanden i Kronobergs län och Västerbottens län med rena landsbygdsområden och fann, att Västerbottens län med sin glesare bebyggelse hade större omland vid de enskilda och offentliga sammankomsterna, liksom för övrigt även vid film, teater och danstillställningar. Utredningen påpekar, att de offentliga och enskilda sammankomsterna har en typisk grannskapspublik.

90 %-omlandet ligger dock vid de enskilda sammankomsterna överraskande långt borta borta: I Kronobergs län 15-19 km, i Västmanlands län vid likaså 15-19 km och i Västerbottens län vid 25-29 km. Man bibringas uppfattningen, att detta förhållande i stor utst. äckning beror på tendensen att besöka även avlägsna lokaler i samband med möten, anordnade av politisk, facklig eller annan organisation, med vilken man sympatiserar.

Undersökningen i Västerort, som gjordes år 1968 av Stockholms generalplaneberedning 16), studerade även var besöken vid olika fritidsaktiviteter gjordes. När det gäller deltagande i studiecirkelar, föreningsmöten och på fritidsgårdar, skedde besöken i följande områden:

Kategori	Egen stadsdel	Angräns. stadsdel	Inner-staden	Annat område	Totalt
Studiecirkel	44	18	31	7	98
Föreningsmöte	35	14	40	11	100
Fritidsgård	81	10	1	8	100

Fritidsgårdsbesöken var den verksamhet, som hade de minsta upptagningsområdena. Fyra av fem besök gjordes i den egna stadsdelen. Även studiecirkel hade tämligen begränsade upptagningsområden, bortåt hälften av besöken skedde i den egna stadsdelen, i andra hand skedde besöken i innerstaden. Av föreningsmötena hölls något fler i innerstaden än i den egna stadsdelen. Angränsande stadsdelar liksom övriga områden spelade för alla tre aktiviteterna en liten roll.

Flera undersökningar har studerat upptagningsområden för fritidsgårdar och kvartersgårdar för barn och ungdom. Av dessa undersökningar framkommer tydligt hur små områden, som barn och ungdomar rör sig inom. Så visar t. ex. byggforskningens undersökning av utnyttjandet av fritidsservice i moderna bostadsområden i utkanten av några medelstora städer i Sverige (23), att besökarna i kvartersgårdar för ungdom kom från mycket nära håll:

Gård	Medianavstånd i meter	
	Upptagningsområde	
	Boende	Besökare
Viksängsgården	300 m	225 m
Patrullen	270 m	180 m
Kulan	530 m	160 m

Dessa kvartersgårdar i Västerås var avsedda för lokala upptagningsområden, med de besökande ungdomarna kom till helt övervägande del från de allra närmaste husen.

Stockholms kommun har flera gånger undersökt, från vilka avstånd besökarna på fritidsgårdarna kommer (19, 24). Förhållandena år 1958 och 1968/69 visar, att medelavståndet från bostaden till fritidsgården låg mellan 401–600 m och att 3/4 av besökarna bodde inom 1 000 meters avstånd från gårdarna. För alla åldrar låg medianavståndet under 600 m men för de yngsta, 13 år, på endast 417 m.

När byggforskningen undersökte användningen av kvartershus i ett nytt bostadsområde i Kalmar (6), fann man där, att bland de besökande yngre barnen flertalet bodde i kvarteret närmast kring gården.

När byggforskningen undersökte användningen av ett antal närlokaler i hela landet (5), granskades även vad avståndet från bostaden till närlokalen betydde för användandet. Avståndet visade sig ha en stor betydelse. Avstånd på högst 300 m hade i allmänhet inte någon betydelse. Men när i några fall en del hyresgäster hade längre avstånd, t. ex. 500–600 m, märktes tydligt ett lägre besöksantal för dessa längre bort boende personer. Undersökningen slår fast betydelsen av ett kort avstånd till närlokaler.

Även pensionärerna är en avståndskänslig grupp. I socialstyrelsens redovisning *Social service i glesbygd* (25) sägs, att vid dagcentralerna i Bräcke, Ström och Vilhelmina det helt övervägande antalet besökande pensionärer kommer från den centralort, där dagcentralen ligger.

Kvinnor är även mer avståndskänsliga än män. Så visar t. ex. den tidigare nämnda undersökningen från Sigtuna år 1975 (9), att av deltagare i studiecirkel i kommunen, bodde hälften av kvinnorna inom 500 m avstånd från

studielokalen, medan man för männen fick utöka radien till 1 300 m för att få med hälften av deltagarna. Denna skillnad kan enligt utredningen förklaras på följande sätt:

1. Kvinnorna väljer i större utsträckning än männen sådana studier som finns inom det egna bostadsområdet.
2. Kvinnorna väljer i större utsträckning än männen språkstudier, vilka ges på ett större antal platser.
3. Männen disponerar i högre utsträckning än kvinnorna bil och kan välja studiecirkel mera efter intresseområde än efter studielokalens läge.

Ingen utredning har studerat de handikappades användning av samlingslokaler vad gäller avståndet från bostaden till lokalen. Det finns emellertid skäl att anta, att de handikappade är mycket känsliga för avstånd, liksom, naturligtvis, för lokalernas tillgänglighet i relation till deras handikapp, såsom möjlighet för rullstolar att passera, för synskadade att hitta osv.

Införandet av färdtjänst torde klart ha påverkat de handikappades tillgång till samlingslokaler, men någon studie i detta ämne har inte gjorts.

3.5 Handikappanpassning av samlingslokalerna, allmänt

Nedanstående resonemang är en sammanställning av handikapputredningens betänkande *Kultur åt alla* (SOU 1976:20 26).

Ordet handikapp används i olika betydelser. Man kan använda ordet för att beteckna en person som av fysiska eller psykiska skäl har mera betydande svårigheter i den dagliga i livsföringen. I denna beskrivning ligger att ett handikapp påverkas av den enskildes livsvillkor och av samhällets utformning. En blind kan ha en skada på synnerven, en utvecklingsstörd kan vara hjärnskadad och en rullstolsbunden kan ha blivit skadad av en trafikolycka. Men det är inte själva skadan som vi främst tänker på när vi använder ordet handikapp, utan de följder som skadan kan medföra.

Skillnaden är väsentlig; skadan är något som ständigt finns – antingen är en person skadad eller också är han det inte. En funktionsnedsättning däremot, föreligger i vissa situationer. Vid andra tillfällen finns inget handikapp i denna mening, även om skadan är oförändrad. Man kan således vara handikappad i en situation eller funktion, men inte i en annan. Handikapp är ett relativt begrepp.

Antalet handikappade kan ej anges med större säkerhet. Några uppgifter kan dock lämnas. Antalet hörselskadade som är beroende av hörapparat är ca 150 000.

Omkring 8 000 personer är döva. En procent av befolkningen brukar anges som psykiskt utvecklingsstörda vilket motsvarar 80 000 personer. Totalt beräknas ca 200 000 personer vara så synskadade att de har svårt att läsa vanlig text. De som av skilda skäl är rörelsehindrade utgör tillsammans en mycket stor grupp. Ca 8 % av befolkningen mellan 15 och 75 år beräknas vara kraftigt rörelsehindrade. Därtill kommer de med rörelsehinder som är över 75 år. Uppskattningsvis är sammanlagt 25 000 personer beroende av rullstol. Därutöver finns tiotusentals personer som är handikappade av annan orsak; psykiskt sjuka, hjärt- och lungsjuka, epileptiker, allergiker, njursjuka m. fl.

Åtskilliga handikappade har funktionsbegränsningar i mer än ett avseende.

De handikappade utgör således en stor grupp i samhället, som dessutom beräknas öka snabbare än befolkningen i övrigt, bl. a. p. g. a. den stigande andelen äldre.

Socialt sett utgör gruppen handikappade inte något genomsnitt av befolkningen. Handikapp betyder ofta sämre utkomstmöjligheter och därmed sämre ekonomi. Socialgrupp III innehåller exempelvis fler än övriga socialgrupper personer med rörelsehinder, synskador och psykiska besvär.

Målen för den statliga kulturpolitiken fastställdes av 1974-års riksdag. I den av riksdagen antagna propositionen framhöll departementschefen att kulturell jämlikhet är lika angelägen som ekonomisk och social jämlikhet. De mål som styr arbetet med att förändra samhället måste även gälla kulturpolitiken. Den är ett av flera medel för att skapa ett samhälle som präglas av jämlikhet och som ger människor möjligheter till ett rikare liv. Handikappade måste få samma levnadsnivå som andra. Detta är kärnan i jämlikhetskravet som självfallet inte är speciellt för kulturområdet. Strävan efter jämlikhet medför två speciella mål för åtgärder inom kulturområdet:

Handikappade skall ha tillgång till samma kultur som andra. Särskilda åtgärder måste vidtas för dem som på grund av handikapp är utestängda från viss kulturell verksamhet.

Den förta satsen är ett uttryck för en viktig handikappolitisk grundsats; kravet på normalisering.

Kravet på normalisering innebär också att handikappade skall få del av all service och verksamhet i samhället på lika villkor som andra. Handikappades behov skall inte endast tillgodoses i den mån medel ställs till förfogande genom särskilda bidrag. Tillgänglighet för handikappade bör vara en fastlagd uppgift för myndigheter och enskilda som svarar för service och verksamhet i samhället. Normer för tillgänglighet måste utformas då så behövs. Kostnader för anpassningen bör åvila varje servicegren. Samhället måste anpassas till handikappade. I många fall blir ett handikapp hos en person påtagligt först då han ställs inför samhällets krav och ofullständigheter i samhällsmiljön. En anpassning av samhället kräver en samordning av insatser på många områden. Handikappfrågorna berör alla samhällsområden. Det måste beaktas om målet skall nås: Ett samhälle där människorna är bättre skyddade mot uppkomsten av handikapp, och där erforderliga åtgärder vidtas för att avlägsna eller minska handikapp som människor har.

Föreningsliv och folkbildning är väsentliga inslag i det svenska kulturlivet, bryter människors isolering och ger dem gemenskap.

Var och en som vill det måste ha möjlighet att delta i förenings- och folkbildningsarbete. Handikappade måste kunna vara med i ett föreningsliv även utanför handikapprörelsen. Men många handikappade måste avstå från att medverka i politiskt, fackligt och ideellt föreningsarbete. Det betyder att de har mindre möjligheter än andra att genom intresseorganisationer påverka samhället. De står också ofta utanför folkbildningsarbetet. Den allmänna förenings- och folkbildningsverksamheten är otillräckligt anpassad till handikappade. Många blir därför hänvisade till särskild – segregerad – verksamhet. Det måste ingå i samhällets kulturpolitik att göra det möjligt för handikappade att delta i föreningsliv och folkbildning.

Målet för arbetet på handikappområdet är att handikappade skall kunna

delta i all den verksamhet som bedrivs i samhället. De sociala och andra insatser som hittills har gjorts för att förbättra handikappades levnadsförhållanden har ökat möjligheterna för dem att delta i kulturlivet.

De insatser som hittills har gjorts för att handikappade skall kunna vara med i föreningsliv och folkbildning är emellertid otillräckliga och det fordras väsentligt mycket mer för att de skall kunna delta i gemenskapen. Detta ställer stora krav både på det allmänna och på föreningsliv och folkbildning.

De förslag till åtgärder inom kulturlivet för de handikappade som framförts av handikapputredningen är bl. a. följande:

- alla skall ha möjlighet att delta i förenings- och folkbildningsarbete,
- informationen från föreningsliv och studieförbund skall nå ut till handikappade,
- anpassningen av det allmänna färdväsendet och färdtjänstens utbyggnad skall genomföras snabbt,
- kommunerna skall svara för att det finns ändamålsenliga lokaler för föreningsliv och folkbildning.

Tillgänglighet i byggnader för handikappade regleras genom 42a § i byggnadsstadgan och dess tillämpningsföreskrifter i Svensk byggnorm. Handikappinstitutet har givit ut skrifter som i detalj preciserar de förväntningar som bör ställas för de handikappades del på offentliga lokaler. I rapporten *Funktionskrav* 27) redovisas grundläggande funktionskrav från olika handikappgrupper; rörelsehindrade, synskadade, hörselskadade, allergiker och övriga handikappgrupper. Handikappinstitutet har även presenterat mer speciella krav inom vissa funktionsområden i *Hygienrum i allmänna lokaler*, *Hissar tillgängliga för alla och Teleslingor*.

3.6 Handikappanpassning av samlingslokaler i olika kommuner

Några undersökningar har utrett handikappanpassningen av samlingslokaler i olika områden. Den största undersökningen gjordes år 1972 beträffande förhållandena i Stockholms läns landstingsområde. Undersökningen redovisas i landstingets miljöinventering, rapport nr 10 *Fritidsservice och anläggningar* 28). För olika fritidslokaler har undersökts, om de har hörselslinga samt om plats för rullstol och om handikapptoiletter finns. Följande resultat erhöles från hela landstingsområdet:

	Hörsel-slinga	Rullstol + toalett	Rullstol	Båda saknas
<i>Absoluta tal</i>				
Bibliotek	–	25	41	132
Fritidsgårdar	–	46	21	158
Teatrar	20	21	17	44
Biografer	27	8	18	80
<i>Procent</i>				
Bibliotek	–	13	21	67
Fritidsgårdar	–	20	9	70
Teatrar	24	25	20	53
Biografer	25	8	17	75

Av de fyra redovisade slagen av samlingslokaler var överlag endast en liten del handikappanpassade. Mer än hälften av alla typerna av lokaler saknade handikappanpassning. Mellan de olika kommunerna märktes en skillnad, bestående i att kommuner med ny bebyggelse, t. ex. Salem, Lidingö och Järfälla hade fler handikappanpassade samlingslokaler än kommuner med övervägande äldre bebyggelse.

En annan kommun som inventerat handikappanpassningen i sina fritidsgårdar och skolor är Gävle (29). Här fann man följande:

Fritidsgårdar		Tillgängliga för rullstol				Nivåskillnader inom lokalen				
		Ja		Nej		Ja		Nej		
10		7		3		4		6		
Handikapptoilet	Belysning Dålig	Medelgod	god	Heltäckande matta		Hörselslinga		Särskilt rökrum		
				Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	
7	3	1	5	6	3	7	0	10	0	10
Besök av handikappade										
Ja		Ibland		Nej						
2		5		3						

Bäst var förhållandena ordnade med handikapptoilet och framkomlighet för rullstol. 7 av 10 gårdar hade dessa bekvämligheter. Hörselslinga eller särskilt rökrum fanns däremot ingenstans (en gård hade dock rökförbud i hela anläggningen). Handikappade brukade besöka 7 av 10 gårdar och dessa var i allmänhet utrustade med handikapptoilet och medgav framkomlighet för rullstol. Frågan är om de handikappade brukade undvika dåligt utrustade gårdar eller om dessa gårdar inte upprustats, därför att ingen hade frågat efter handikappstandard i dem.

Karlskoga kommun inventerade hösten 1980 handikappanpassningen i fritidsnämndens anläggningar (30). Av dessa lokaler är 11 st aktuella som samlingslokaler. Inom utredningen har man definierat vad som erfordras för rullstolsbundna, andra rörelsehindrade, synskadade och hörselskadade, för att dessa skall kunna använda anläggningarna.

När det gäller handikapparkeringarna anges för en fritidsgård, att sådan finns, medan för två gårdar parkering saknas, för övriga anläggningar finns ingen uppgift. Åtkomliga med rullstol är två, eventuellt tre lokaler, för övriga fritidsgårdar saknas uppgift. Handikapptoilet finns på fem gårdar och saknas på en. Teleslinga finns på tre gårdar. Fem skolor är helt omöjliga att besöka för de handikappade. Flera av anläggningarna har för höga trösklar eller tunga entrédörrar, som försvårar inträde för de handikappade.

Utredningen för Stockholms läns landsting är gjord år 1972, medan undersökningarna från Gävle och Karlskoga är utförda senare. Om man ser på tillgängligheten till fritidsgårdarna, är skillnaden mellan de olika orterna små. Till en del kan väl detta tillskrivas, att de flesta anläggningarna är av äldre datum, medan nya anläggningar är mer handikappanpassade.

Mycket återstår ännu att uträtta på många orter, när det gäller att göra anläggningar för friluftslivet åtkomliga för de handikappade. För att få en bättring till stånd är det nödvändigt för kommunerna att göra sådana genomgångar av handikapptillgängligheten som de gjorde i Gävle och Karlskoga, så att man får en överblick över behövliga åtgärder.

4 Integrerad verksamhet

Med integrerad verksamhet, när det gäller samlingslokaler, avses sådan sammanläggning av olika slags lokaler, där samordningen ger väsentliga bidrag till produktens helhet. Olika slag av samlingslokaler, t. ex. rum för studiecirkelverksamhet, dagcenter för pensionärer eller ungdomslokaler lägges samman på ett sådant sätt att helheten har vinster av detta.

Integrationen kan medföra flera fördelar, och i *Samordning av servicelokaler* 31) har pekats på tre slags motiv. Främst *sociala motiv*, där planeringsförfarandet och administrativa rutiner kan förenklas och de besökande får tillfälle att lära känna andra grupper av besökare än när varje lokal planeras för sig. En sådan integration medför också krav på ökat samarbete i planerings- och driftskedena, vilket i sin tur erbjuder möjligheter till vidgat inflytande för flera brukargrupper. I andra hand nämns *rationella motiv*. Med detta avses att integration av verksamheten och/eller lokaler medför ökad mängd och kvalitet kollektiv service till samma eller lägre kostnad. I tredje hand kommer *organisatoriska motiv*, varmed menas att integration av verksamheter och/eller lokaler kan medföra förenklningar av planering och administrativa rutiner samt organisatoriska fördelar i planerings- och driftskedet.

Direktör Bengt Göransson i Folkets Husföreningarna säger i artikeln *Folkets Hus i 80-talet*, i *Arkitektidningen* 1/81 (32), att:

”ett integrerat Folkets Hus bör innebära lokaler för teater, film, musik och bildkonst, liksom bibliotek men också nöjeslokaler, föreningslivets expeditionslokaler likaväl som dess studie- och mötessalar och det inrymmer också väl tilltagna ungdomslokaler. Kafé och restaurang är naturliga delar i ett sådant Folkets Hus. Denna samordning innebär, att många människor är med och bestämmer om verksamhet och innehåll i huset, samtidigt som de tvingas ta ansvar för sina beslut och åtgärder. Folkets-Huset är alltid förknippat med personligt ansvarstagande och engagemang”.

Bland de organ som pläderat för en integrerad boendeservice hör 1967-års servicekommitté. Servicekommittén betonar 33) att boendeservice måste betraktas som ett medel att uppnå sociala mål. Att integrera samlingslokaler är därför ett medel att nå ett socialt mål, samtidigt som andra fördelar kan erhållas, t. ex. lägre kostnader, bl. a. genom minskade byggnadskostnader. Men även andra vinster kan nås genom samordnad förvaltning, samordnad teknisk försörjning etc.

Enligt studien *Samordning av servicelokaler* 31) kan integrerade samlingslokaler vara dels samutnyttjade, dels sambrukade. Med *samutnyttjade* lokaler avses att lika eller olika verksamhet bedrivs i samma lokal samtidigt. Ett exempel är en studiecirkel som bedrivs i en bibliotekslokal. Med *sambrukade* lokaler avses att lika eller olika verksamheter bedrivs vid skilda tidpunkter i

samma lokal eller samtidigt i skilda delar av lokalen. Ett exempel är när pensionärer under dagtid har sammankomster i en fritidsgård eller att olika föreningar hyr en lokal vid skilda tidpunkter. Sambruk av lokaler är mycket vanligare än samutnyttjande. För att en lokal skall anses som allmän samlingslokal, måste lokalen vara öppen för alla grupper. Här nedan skall diskuteras ett eventuellt vidgat utnyttjande av lokaler, som nu är avsedda endast för vissa grupper.

Boendeservice med sambruk kan man finna i många platser i landet. Ett exempel är Gröna stråket i Bäckeby i Västerås. Här finns bl. a. vårdcentral, idrottshall, fritidsgård, restaurang, bibliotek, högstadieskola, affärscentrum, kyrka, förskola-, låg- och mellanstadieskola och livsmedelshall samt stora grönområden. Här får pensionärerna tillgång till de klubb- och hobbylokaler, som finns i högstadieskolan. Det dubbla utnyttjandet av skolans olika verkstadslokaler kan bli till nytta för många.

I anläggningen Folkets Hus i Rotebro finner man också exempel på samplanering från skilda huvudmän av lokalerna, däremot inget samutnyttjande. Beroende på vilka verksamheter som samplaneras i en lokalanläggning erhålles olika stora kontaktytor. Att samplanera t. ex. bibliotek och Folkets Hus ger större kontaktytor än en samplanering med landstingets vårdlokaler.

Dagcentraler för pensionärer

På senare år har många dagcentraler, främst för pensionärer men även för t. ex. handikappade, tillkommit. Med en dagcentral menas en lokal, där service och/eller aktiviteter tillhandahålles under ett och samma tak för gruppen i fråga. Dagcentralen skall således dels kunna erbjuda social service och omvårdnad, dels även stimulera till aktivitet, gemenskap och samvaro. Vilken avvägning mellan dessa båda syften som är lämplig kan inte bedömas generellt utan får avgöras från fall till fall. Ofta ligger tyngdpunkten på servicesidan, ibland på aktivitetssidan men man kan också kombinera ett brett utbud av både service och aktiviteter på ett positivt sätt.

En dagcentral för pensionärer är i regel öppen endast för ålders- och förtidspensionärer. I Malmö har exempelvis servicecentra Parkmöllan och Rundelen 34) blå medlemskort för ålders- och förtidspensionärer, som berättigar till service där. Dessa båda centra ligger dock intill annan service bl. a. fritidsservice avsedd för alla åldrar. I programmen för servicecentra Lindgården och Rörstjädalen i Malmö sägs, att som tillfälliga besökare välkomnar man barn från förskolor, ungdomsgrupper, ideella och politiska föreningar m. fl.

Socialstyrelsen redovisar i *Social service i glesbygd* 25) de fritidslokaler som olika kommuner anordnar för barn, ungdom och pensionärer. I en del glesbygdskommuner finns fritidslokaler för både ungdomar och pensionärer men lokalerna är tillgängliga vid olika tider för dessa båda grupper. Fritidslokalerna finns i centralorten i respektive kommun. Socialstyrelsen anser, att om inte svårigheter föreligger, bör en integration mellan dessa befolkningsgrupper komma till stånd i verksamheten.

I Karlstad gjorde kommunstyrelsen en inventering av tillgång och utnyttjande av olika samlingslokaler 7) och fann, att vid pensionärshemmens

terapilokaler, dvs. ett slags dagcenter, stod lokalerna oanvända på kvällstid till 80 %. Att upplåta dem till organisationer innebär bl. a. problem med utnyttjande av verktyg. I terapigrupperna för hemmets egna pensionärer var det svårt att ta emot andra personer. Ledarna ansåg sig ej hinna med att hjälpa alla, om grupperna blev för stora, och deltagarna gillade inte alltid, att utomstående deltog.

Tanken på en integration av olika åldersgrupper vid dagcentraler för pensionärer framfördes vid ett symposium i Wenner-Gren Center 1977, och diskuteras i *Social och medicinsk omvårdnad av de äldre* 35). Vid symposiet framfördes tanken att:

”dagcentralen bör bli en naturlig träffpunkt för människorna i området, där de kan äta, bedriva olika slag av aktiviteter samt få social och medicinsk service. Därigenom skapas möjligheter för dem att lära känna varandra över generationsgränserna, leva ett rikare och intressantare liv och får en del av vad samhället har att ge. Barn och pensionärer är de båda befolkningsgrupper som har mesta ”fritiden”. Det är viktigt att de äldre engageras i en samvaro med meningsfulla uppgifter i förhållande till barnen”.

Fritidsgårdar

Fritidsgårdar är lokaler för tonårsungdomens öppna verksamhet, dit de kan gå utan att vara föranmälda. De måste dock lösa årskort till gården. Tekniska högskolan i Stockholm gjorde en undersökning av fritidsgårdarnas besökare vid tre gårdar i Örebro 8) och frågade besökarna om, vilka önskemål de hade för verksamheten. Där ansåg 50 % av ungdomarna det likgiltigt att även vuxna personer kunde besöka gården. Besökarna ville ha möjlighet att träffa vuxna på gården, men ville inte att de vuxna skulle besöka gården ”normalt”.

I Stockholm har de flesta stadsdelar fritidsgårdar. Stockholms generalplanberedning undersökte i slutet av 1960-talet utnyttjandet av samlingslokaler i Vällingbyområdet i västra Stockholm 16). Utredningen säger följande:

”Synes stadens målsättning för sitt engagemang i fritidsverksamheten böra ändras därhän att fritidsservice av i princip den typ som nu ges vid ungdomsgårdarna utökas till att även omfatta andra medborgargrupper. Detta förutsätter sannolikt ett ökat utbud av lämpliga lokaler med framförallt en samordning av fritidslokalerna och deras användning för olika önskemål. Vidare kommer att erfordras ökade allmänna resurser för att åstadkomma en mera utvecklad form av värdskap vid fritidslokalerna med ansvar inte bara för ordningen inom lokalerna utan också för vissa initiativ till verksamheter utanför de gängse organisationernas ram”.

Byggeforskningen har undersökt utformning och användande av ett stort antal närlokaler i hela landet, dvs. lokaler som är avsedda för det omgivande bostadsområdet och i regel uppförda av HSB, Riksbyggen eller allmännyttiga bostadsföretag 5). Det visade sig, att närlokalerna mest användes av barn, ungdom och pensionärer. I nästan alla studerade områden förekom någon

form av barnverksamhet, med ofta höga deltagarsiffror. Närlokalerna låg mest i nya områden med brist på daghem, lekskolor etc. och därför stor efterfrågan på barnverksamhet. Renodlad ungdomsverksamhet (huvudsakligen diskotek och hobbyaktiviteter för de yngre tonåringarna) har med växlande framgång startats i ungefär hälften av områdena. Vidare deltar i knappt hälften av områdena pensionärer i en ofta livligt frekventerad verksamhet. Genomgående har det varit svårt att engagera övriga åldrar och i den mån de överhuvudtaget deltar, sker det vanligtvis i intresseinriktade, icke generationsbundna aktiviteter. I ca hälften av närlokalerna kan således alla åldrar delta i olika former av motion, främst bordtennis men även gymnastik. I flertalet övriga områden organiseras denna högt skattade verksamhet i komplementlokaler, dvs. lokaler med mer specialiserade funktioner eller som vänder sig till särskilda besökargrupper.

Totalt beräknas ungefär hälften av de i områdena boende personerna åtminstone någon gång ha besökt närlokalerna.

Byggeforskningen har även granskat användandet av ett antal kvartershus i Kalmar, dvs. gemensamhetslokaler avsedda för den närmaste omgivningen 6). Husen var uppförda i början av 1970-talet och hade varit i bruk något år. Det visade sig, att främst barn 4–15 år utgjorde besöksgruppen. Av dem hade ca 60 % besökt kvartersgårdarna mot endast 10 % regelbundna besökare av de vuxna i området och totalt ca 20–30 % när även de sporadiska besökarna räknades in. Fördelningen mellan barn och vuxna besökare beror troligen på att man satsat mer på aktiviteter för barn och ungdom.

Andelen besökare i närlokalerna av de kringboende synes vara större än den andel som besöker allmänna samlingslokaler, vilket kan bero på det kortare avståndet till närlokalerna.

SIA-skolan

Riksdagen tog 1976 beslut om införande av SIA-skolan, dvs. en samlad skoldag för grundskolan. Den ordnade skoldagen, som förut funnits, kompletteras med fria verksamheter under resten av den samlade skoldagen. Verksamheten har börjat genomföras i landet. Utvecklingen startade tidigast i Jönköpings län, där 80 % (1981) av grundskoleeleverna deltar i SIA-skolan, medan Västmanlands län endast har 3 % av elever med samlad skoldag och övriga län befinner sig däremellan. SIA-skolan kräver ökad tillgång på skollokaler. Någon större utbyggnad av skolorna blir det dock inte fråga om, eftersom eleverna i grundskolan kommer att minska med 20 % i antal under 1980-talet. Efter skoldagens slut brukas skolorna i stor utsträckning för föreningsverksamhet, men någon större utökning av lokaltillgången är således inte att räkna med. Genom SIA-skolan skapas bättre kontakt mellan skolungdomen och vuxenvärlden, framförallt genom föreningarnas engagemang i SIA-skolan.

Integration – sammanfattning

Den form av användning av samlingslokaler som i regel brukas är således sambruk – olika lokalanvändare använder lokalen vid skilda tider eller olika delar av lokalen samtidigt för sin verksamhet. Sambruket kan ge väsentliga

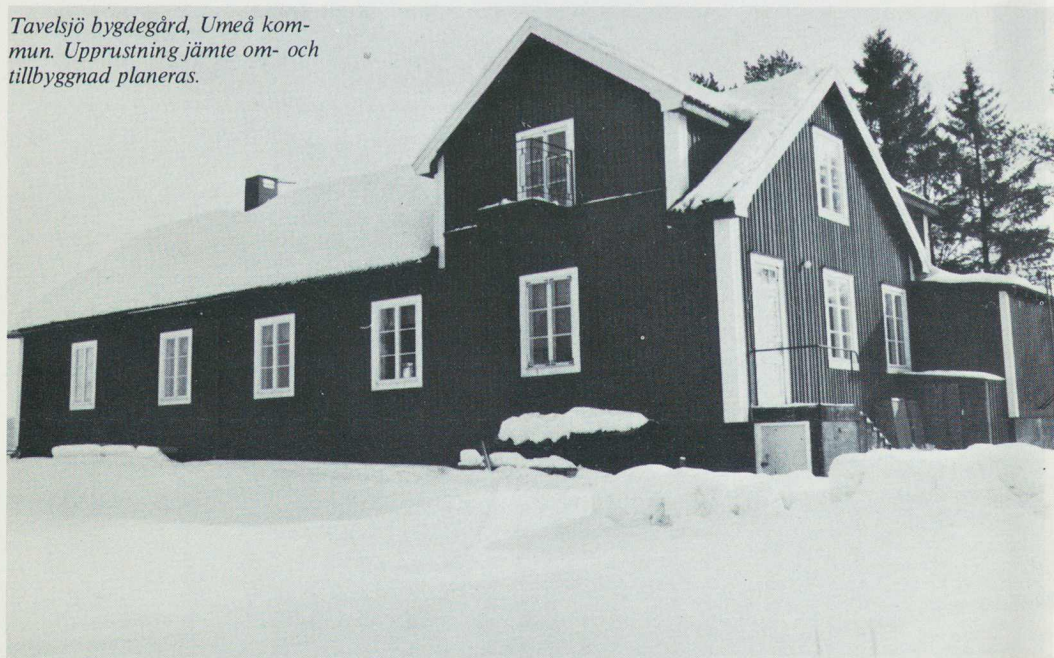

*Bodbyunds bygdegård,
Skellefteå kommun.
Upprustning planeras.
Från framsidan och
från sidan där tillbyggnaden
av stora salen
framgår.*

Rundviksgården, Nordmalings kommun. Om- och tillbyggnad av lokalerna har genomförts 1978.

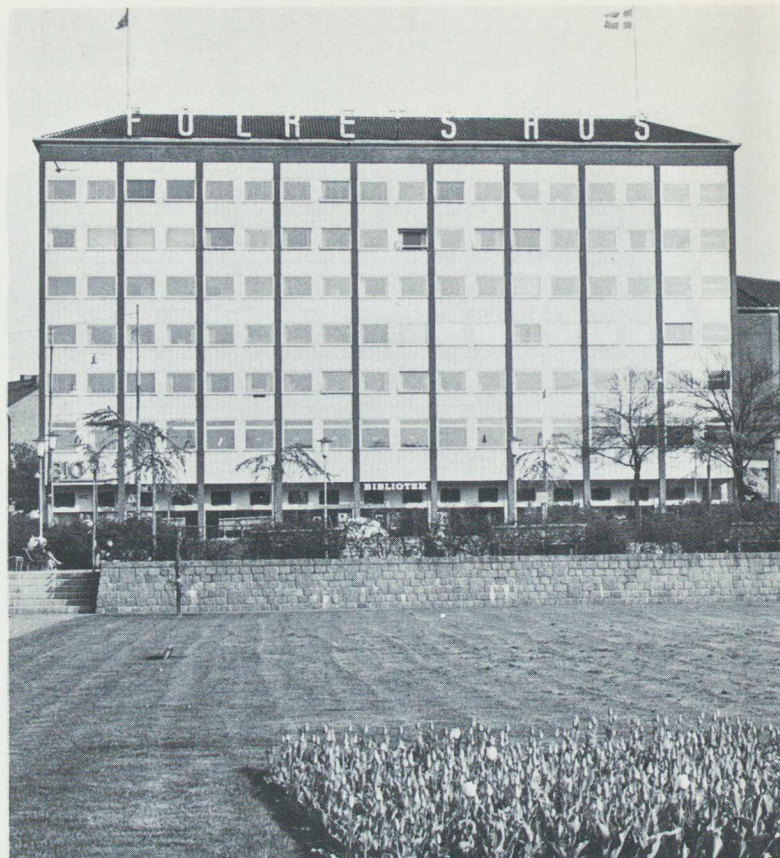
Tavelsjö bygdegård, Umeå kommun. Upprustning jämte om- och tillbyggnad planeras.

Ordenshuset, Umeå kommun. Upprustning planeras.

*Folkets hus, Nobeltorget
i Malmö. Upprustat
under 1970-talet.*

*Åhus Folkets hus, Kris-
tianstads kommun.
Tillbyggdes i början av
1960-talet. En upprust-
ning med om- och till-
byggnad planeras.*

fördelar. Ytor sparas för kommunikation och annat, när flera brukare lägger samman sina lokaler och ekonomiska vinster kan uppnås även genom att driftkostnaderna delas. Användarna av en typ av lokaler kan komma i kontakt med andra verksamheter.

Samutnyttjade lokaler, där således olika verksamheter pågår samtidigt, är tämligen sällsynta. Från brukarna av nu ensidigt utnyttjade lokaler är reaktionen likgiltig eller negativ till samutnyttjande.

De som uttalat en positiv inställning till samutnyttjande av lokaler är samordnande myndigheter som socialstyrelsen och Stockholms generalplaneberedning. Väsentliga fördelar kan vinnas, om ett samutnyttjande kommer till stånd. Vilka verksamheter som kan planeras för ett samutnyttjande, blir en lokal planeringsfråga, eftersom förhållandena är olika i skilda delar av landet. Erfarenheter bör således först vinnas genom olika försök med samplanering.

5 Inflytande från brukarna

5.1 *Inflytande på planeringen av lokalerna*

Att brukarna av samlingslokaler, dvs. främst föreningarna, får ett inflytande över planeringen av lokalerna, bör betraktas som självklart. Så har t. ex. Bengt Göransson, VD i Folkets Husföreningarnas Riksorganisation framhållit i *Folkets Hus i 80-talet* 32):

”Inget Folkets Hus bör emellertid byggas utan att man haft en ingående pogramdiskussion, där inte bara lokalt föreningsliv utan också företrädare för kulturlivet i stort och allmänheten haft möjlighet att ge synpunkter och ställa krav”.

Några utredningar har studerat planeringen av närlokaler, dvs. lokaler inom ett bostadsområde. I Byggeforsknings utredning *Närlokaler i bostadsområden – exempel på användning och utformning* 5), sågs att de boende i nästan alla fall haft möjlighet att påverka utformningen av lokalen, men endast ett fåtal hade deltagit i detta arbete. De ansvariga har dock sökt ta tillvara de boendes åsikter, t. ex. genom skriftliga enkäter eller genom kontaktpersoner, som bedrivit en uppsökande verksamhet. Den personliga metoden var mycket tidskrävande men ansågs ändå vara den bästa metoden att nå alla grupper.

I Kalmar byggdes i början av 1970-talet fyra kvartersgårdar och en gemensam fritidsgård efter ett förslag i 1970-års upplaga av *God Bostad* 6). Kvartersgårdarna var dock byggda för ca 100 lägenheter vardera mot ca 30 lägenheter i *God Bostads* förslag. I Kalmar byggdes kvartersgårdarna efter bostadsföretagets idéer, medan de boende däremot fick inflytande på verksamheten i lokalerna. Byggeforskningen undersökte, hur planeringen av dessa kvartersgårdar hade fungerat och fann det vara av vikt, att brukarna av lokalen hade inflytande i planeringsskedet.

I skiften *Service och gemenskap där vi bor i Stockholm* 36) har undersökts tillkomsten av närlokaler i början av 1970-talet i några bostadsområden i Sverige, nämligen storstugorna i Hallunda-Norsborg i Botkyrka, lekrummen i Högaholm i Malmö och kvarterslokaler i Fagersjö, Stockholm. Det konstateras att endast i Fagersjö har de boende haft ett reellt inflytande på

planeringen av lokalerna, medan de övriga närlokaler planerats av bostadsföretagen. I Fagersjö har däremot de boende haft inflytande på utformningen av lokalerna liksom verksamheten i dem. Man har haft positiva erfarenheter av lokalerna medan erfarenheterna i de andra två nämnda områdena varit mindre positiva.

De redovisade undersökningarna visar, att det är viktigt, att samlingslokaler utformas i enlighet med utnyttjarnas krav och att inte arbetet med lokalerna forceras fram utan sker i enlighet med de boendes önskemål. De senaste redovisade undersökningarna gäller närlokaler, där brukarna till största delen är de boende och inte föreningar, medan det för allmänna samlingslokaler främst är de föreningar som använder dem. Någon undersökning har inte skett om hur föreningarna kan påverka planeringen av allmänna samlingslokaler. Att ett sådant inflytande kan komma till stånd måste dock anses mycket angeläget.

5.2 Inflytande i driftskedet

Om brukarna av lokalen har ett inflytande i driftskedet, har några utredningar studerat. Dessa utredningar avser dock närlokaler och inte allmänna samlingslokaler.

I utredningen *Närlokaler i bostadsområden – exempel på användning och utformning* 5), sägs:

”att det ansågs vara en fördel, om verksamheten långsamt kan få mogna fram och de aktiviteter som tillgodoser specialintressen startas först då man byggt upp en stomme av mer populära aktiviteter. Det betonas att möjligheten att ta arbetet i egna händer har betytt mycket för lokalens goda funktion”.

Sammanfattningsvis anser utredningen, att närlokaler tycks kunna fungera på avsett sätt under vissa förutsättningar. Att de organisatoriska frågorna liksom lokalens placering och utformning ägnas särskild uppmärksamhet tycks vara väsentligt.

Man har också undersökt 6), hur kvarterslokaler i stadsdelen Norrliden i Kalmar fungerat och fann, att om de boende ska ha ett inflytande över vilka verksamheter som skall pågå i lokalen är det lämpligt att den inte är helt färdigplanerad i starten. Det är också en stor fördel om lokalen är så pass flexibel att man med ganska lätta ingrepp kan anpassa planlösning och inredning till förändringar över tiden.

Service och gemenskap där vi bor i Stockholm 36) undersökte användningen av närlokaler i de tre områden som studerades. Man fann att hur en närlokal kommer att användas är först och främst beroende på vilket behov de boende upplever och vilket intresse de har av en lokal i sitt hus eller kvarter. Det tycks vara så att man ur gemenskapssynpunkt får mycket olika resultat om man från världens sida upplåter en färdiginredd lokal, som de boende får disponera på vissa villkor – avgifter, bokningslistor etc. – mot om en grupp boende tillsammans kommer fram till att det finns behov av en lokal och agerar därefter. Inredningen av lokalerna och verksamheten där kommer att beröra många människor, som tillsammans börjar diskutera sig fram till lösningar på frågor både om lokalen och om förhållandena i området i övrigt.

Stockholmsstudien 36) pekar också på att närlokaler, som är avsedda för stora områden, t. ex. Hallunda, är svåra att administrera för de boende på grund av det tunga kontaktarbetet.

De relaterade undersökningarna visar på, att det är viktigt att grannsamarbetet får växa fram successivt och får tid på sig att mogna i en takt som känns naturlig för de boende. Undersökningarna avser således enbart närlokaler. Att inga undersökningar finns om brukarnas inflytande på de allmänna samlingslokaler i driftsskedet, måste betraktas som en brist, liksom att litteraturen om dessa är knapphändig överhuvudtaget. Byggforskningen borde därför i större utsträckning inriktas på studier även av dessa lokaler.

Litteraturförteckning

1.1 *Samlingslokaler i Sverige. Nr 1-12*

- 1) Kommundepartementet: Folkkrörelser och samlingslokaler, 1979.
- 2) Skrivelse från Sveriges frikyrkoråd, 9 januari 1981.
- 3) Socialstyrelsen redovisar: Dagcentraler för äldre i glesbygd, 1977.
- 4) Meddelande från HSB:s kansli, februari 1981.
- 5) Stig Wellwing Byggforskningen: Närlokaler i bostadsområden - exempel på användning och utformning, Rapport R32:1972.
- 6) Stig Wellwing Byggforskningen: Norrlidenförsöket - kvartershus och boendemedverkan, Rapport R30:1975.
- 7) Kommunfullmäktige i Karlstad, handlingar den 17 april 1980.
- 8) Kurt Jansson: Inventering. Befintliga lokaler i Härnösands kommun i Härnösands tätort och utanför Härnösands tätort som används eller som kan tänkas komma till användning för uthyrning åt allmänheten, 1977.
- 9) Torvald Gerger-Bo Jonsson: Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet, Sigtunaundersökningen. Synpunkter på kommunens engagemang i samlingslokalfrågan, 1976.
- 10) Emmaboda kommun, kommunkansliet. Angående lokalinventering 5 februari 1974.
- 11) Kommundepartementet: Kommunerna och föreningslivet, Redovisning av en enkätundersökning, 1978.
- 12) Torbjörn Almqvist m. fl.: Vad folket byggde. Ett utkast till folkkrörelsernas byggnadshistoria, 1976.

1.2 *Sociala faktorer. Nr 13-21*

- 13) Bernt Karlsson: Hus att hålla till i, 1980.
- 14) Hans Törneman: Bomi-75. Aktiviteter på fritiden, Stockholms stads-kanslis planeringsavdelning, 1977.
- 15) Marja Walldén: Byggforskningen, individers aktivitetsmönster - en studie av ett urval stadsbor i små och medelstora städer, Del 2, Frekvensen aktiviteter utanför bostaden, Rapport R9:1975.
- 16) Ingemar Becker m. fl.: Stockholms generalplaneberednings kansli: TRE-studien 1970, redovisad i Gunnar Åsvärm m. fl.: Fritid i Vällingby, Stockholms generalplaneberednings kansli, 1971.

- 17) Malmö fritidsförvaltning, utvecklingsavdelningen: Rapport nr 1 1980, Skolbarn i föreningar 1977.
- 18) Lena Fleetwood: Brickebacken i Örebro, Del V, verksamheterna i centrum, Tekniska högskolan, avdelningen för byggnadsfunktionslära, Stockholm 1975.
- 19) Ulla Bergström: Stockholms generalplaneberednings kansli, Ungdomsgårdar, meddelande nr 11, 1971.
- 20) Stockholms barnavårdsnämnd: Ungdomar på ungdomsgårdar, 1967.
- 21) Gunnar Bäckman: Tre föreningsgårdar i Örebro, 1971.

1.3 *Funktionell utformning. Nr 21–30*

- 22) Claes-Fredrik Claesson: Lokal och publik, Folkets Husföreningarnas Riksorganisation, 1960.
- 23) Birgitta Pettersson, Byggforskningen: Fritidsservice i några bostadsområden – förekomst och utnyttjande, Rapport R64:1973.
- 24) Stockholms stadsbyggnadskontor: PM ang. undersökning av ungdomsgårdarnas upptagningsområde, 1959.
- 25) Socialstyrelsen redovisar: Social service i glesbygd, 1975.
- 26) Kultur åt alla, Handikapputredningens betänkande SOU 1976:20.
- 27) Handikappinstitutet: Funktionskrav,
Hygienrum i allmänna lokaler,
Hissar tillgängliga för alla,
Teleslingor.
- 28) Gunnar Åsvärn: Landstingets miljöinventering, Rapport nr 10 Fritidsservice och anläggningar, 1974.
- 29) Gävle kommun, fritidsnämnden: Fritidsgårdarnas tillgänglighet för handikappade.
- 30) Karlskoga kommun, fritidskontoret: Sammanställning av handikappinventering av handikapptillgängligheten inom fritidsnämndens verksamhetslokaler, 1980.

1.4 *Integrerad verksamhet. Nr 30–35*

- 31) Tomas Lindencrona: Samordning av servicelokaler, Byggforskningens informationsblad, 1975.
- 32) Bengt Göransson: Folkets Hus i 80-talet, i Arkitekttidningen 1/81.
- 33) Servicekommittén, citerad i Tomas Lindencrona: Samordning av servicelokaler.
- 34) Information från Malmö socialförvaltning: Parkmöllan servicecentrum och Rundelen servicecentrum samt Rörsjöstaden och Lindgården servicecentra.
- 35) Carl Ström-Yngve Zotterman: Social och medicinsk omvårdnad av de äldre, 1977.

5.1 *Inflytande från brukarna på samlingslokalerna. Nr 36*

- 36) Brita Åkerman-Johansson: Service och gemenskap där vi bor i Stockholm, kommunstyrelsens kommitté för kvinnor, Stockholm, 1975.

Bilaga 2 Lokala villkor och förhållanden för allmänna samlingslokaler

Inledning

Villkoren m. m. för samlingslokaler i landet belyses i denna bilaga genom några exempel som kommittén närmare studerat. Samlingslokalkommittén har under hösten 1980 företagit studieresor till Västerbotten och Skåne/Blekinge för att studera kommunerna och deras samlingslokaler. Kommitténs ordförande och sekretariat har dessutom besökt några allmänna samlingslokaler i Södertälje kommun, av vilka en samlingslokal presenteras i följande avsnitt, samt dessutom studerat integrerade lokaler i Örebro. Sekretariatet har också studerat Folkets Hus-anläggningen i Sollentuna. Erfarenheter från dessa besök och resor redovisas i respektive avsnitt.

I denna bilaga ingår även en sammanställning av de allmänna samlingslokaler som undersökts i de tre kommunerna Gällivare, Botkyrka och Halmstad.

Det socialdemokratiska partidistriktet i Stockholms län har genomfört en enkätundersökning angående lokalbehovet, vars resultat också presenteras.

1 Några kommuner i Västerbotten och Skåne/Blekinge och deras samlingslokaler

Norsjö kommun

Vid årsskiftet 1979/1980 hade Norsjö kommun 10 044 inv. och kommer enligt SCB:s prognos att 1990 ha något lägre invånarantal. Folkets Hus-föreningen i kommunen har fått statliga lån och anordningsbidrag till fyra nybyggnader och två om- och tillbyggnader medan kommunen före 1 juli 1973 fått statligt stöd för en nybyggnad. Dessutom har till kategorin "övriga", utgått lån och anordningsbidrag för en om- och tillbyggnad före 1 juli 1973 samt ett upprustningsbidrag därefter. En upprustning planeras också i denna senare kategori liksom en om- och tillbyggnad planeras av medborgarhuset i Norsjö där lokalerna är otidsenliga.

I kommunen finns fyra större samlingslokaler: tre Folkets Hus och ett medborgarhus. Det finns ca 25 mindre samlingslokaler ute i byarna, varav 15 är kommunägda, resten ägs av föreningar. De flesta av dessa mindre lokaler är nedlagda skolor.

Kommunen tillämpar nolltaxa sedan årsskiftet 1979/80 för av kommunen godkända lokaler. Dessutom har kommunen infört särskilt upprustningsbidrag (ny-, till- och ombyggnad) för samlingslokal. Särskilt driftbidrag utgår till

ideella föreningar/organisationer verksamma inom kommunen. Detta bidrag är ej avsett för de större samlingslokalerna, då dessa istället får sina underskott täckta av kommunen. Det stora bekymret för kommunen är de snabbt stigande kostnaderna för lokalerna.

Genomförandet av nolltaxa i kommunen har inneburit att föreningarna hyr lokaler i större utsträckning än tidigare. Nolltaxan gäller inte för kommersiell verksamhet, typ bingo.

Skellefteå kommun

Skellefteå kommun hade vid årsskiftet 1979/80 73 647 inv. och kommer enligt prognosen år 1990 att ha ökat invånarantalet med närmare ett par tusen. Flest statliga lån och bidrag gavs till samlingslokaler i kommunen före 1973-07-01. Då fick Folkets Hus-föreningar stöd för fyra nybyggnader och lika många om- och tillbyggnader. Statligt stöd beviljades tre kommunala nybyggnader, två nykterhetsföreningar för nybyggnad och en bygdegårdsförening för nybyggnad. En Folkets Hus-förening har fått upprustningsbidrag efter 1973-07-01. Två Folkets Hus- och två bygdegårdsföreningar planerar upprustning av sina lokaler och en Folkets Hus-förening planerar en nybyggnad.

I kommunen finns 227 samlingslokaler som helt eller delvis kan betraktas som allmänna. Kommunen har indelat dessa i tre grupper:

1. Bönhus (173 st. hittills upptäckta). Driftbidrag utgår med 1 000 kr till bönhus utanför centralorten. Avsikten med bidraget är att tillgodose de mindre orterna med lokaler för föreningsmöten, valförrättningar etc.
2. Folkets hus (12 st.). Driftbidrag utgår efter speciell norm varvid hänsyn tagits till resp. förenings fastighetskostnader.
3. Övriga lokaler (31 st.), därav en bygdegård. Driftbidrag utgår med 1 000–4 000 kr/år och lokal.

Kommunens skollokaler utnyttjas dessutom mycket av föreningslivet, särskilt för studieverksamhet.

Ett särskilt poängsystem för ideella insatser har införts som grund för de kommunala bidragen. Särskilt kommunalt bidrag lämnas till ny-, till- och ombyggnader samt upprustningar, dock maximal 50 000 kr för varje projekt.

Speciella medel är avsatta i budgeten för hastigt uppkomna nödvändiga åtgärder, t. ex. frusna vattenledningar. Någon arbetslöshet hade kommunen inte i augusti 1980 bland byggarbetarna eftersom kåren har decimerats de senaste åren. Några samlingslokalprojekt ingår emellertid i kommunens beredskapsplan.

Nordmalings kommun

Nordmalings kommun hade vid årsskiftet 1979/80 7 986 inv. och kommer enligt SCB:s prognos att 1990 ha något färre inv. Utvecklingen i kommunen bedöms av kommunledningen som positiv eftersom inflyttningen ökar. Befolkningens åldersfördelning är dock "sned" med 28 % pensionärer.

Våra Gårdar i kommunen har fått statligt stöd för en ekonomisk sanering samt en om- och tillbyggnad jämte upprustning (Rundviksgården). En bygdegårdsförening har fått statligt stöd för om- och tillbyggnad jämte upprustning och dessutom har statligt stöd utgått till övriga föreningar för en nybyggnad, en om- och tillbyggnad före 1973-07-01 samt två upprustningar. Enligt erhållna uppgifter planeras inga projekt i kommunen som föranleder ansökan om statligt stöd.

Kommunen har inventerat samlingslokalerna och funnit 22 st. De flesta är nedlagda skolor som gjorts om till bygdegårdar. Vid renovering av dessa har kommunala bidrag utgått. Öre bygdegård, den senaste upprustade var ursprungligen en barack vid flygfältet.

Driftbidrag utgår till alla samlingslokaler, då kommunen anser det vara ett rättvisekrav. Föreningarna i kommunen utnyttjar i hög grad skolorna för sin verksamhet eftersom hyran är högre hos de allmänna samlingslokalerna.

Umeå kommun

Vid årsskiftet hade Umeå kommun 79 930 inv. och beräknas 1990 ha ökat invånarantalet med drygt 6 000 inv. Folkets Hus-föreningar i kommunen har fått statligt stöd för en om- och tillbyggnad samt en nybyggnad före 1 juli 1973. Nu planerar en Folkets Hus-förening en om- och tillbyggnad jämte upprustning av sina lokaler och en annan förening en nybyggnad (Umeå). Våra Gårdar har fått statligt stöd för en om- och tillbyggnad före 1 juli 1973 samt för en upprustning i kommunen. Dessutom planerar Våra Gårdar en upprustning (Ordenshuset i Umeå). Bygdegårdsföreningen har fått stöd för fyra om- och tillbyggnader varav tre före 1 juli 1973 och fyra upprustningar, samt planerar dessutom en om- och tillbyggnad kombinerad med upprustning (Tavelsjö) samt en upprustning. För kategorin "övriga" har efter 1 juli 1973 utgått statligt stöd till fyra upprustningar och en om- och tillbyggnad. Tre nybyggnader och en upprustning planeras dessutom i denna kategori.

Kommunen har infört nolltaxa men denna gäller enbart i kommunens egna lokaler. Ett särskilt katastrofanslag finns upptaget i budgeten för ev. bränder, vattenskadorna etc. Kommunalt bidrag ges även för upprustning.

Kommunen är expansiv och detta gäller framför allt kommuncentrum, men också vissa förorter. Befolkningen i kommunen är ung och detta medför en kommunal investeringspuckel när det gäller skolor, daghem, fritidsgårdar etc. Från kommunalt håll anses att resurserna har svårt att räcka till för alla angelägna projekt.

Umeå är regioncentrum och kommunledningen menar att den därmed har ett ansvar för att hålla regionen med större samlingslokaler. Norrlandsoperan har t. ex. lokaliserats till Umeå och är tills vidare inhytt i Folkets Hus. Gamla brandstationen har reparerats så att den kan användas av operan som repetitions- och administrationslokaler.

Flera samlingslokaler har genom bidrag från kulturnämnden kunnat genomföra mer eller mindre omfattande reparationer. För att bibehålla och höja standarden på de samlingslokaler som finns i kommunens ytterområden har kulturnämnden varje år gjort olika punktsatser i form av ekonomiska bidrag till särskilt angelägna projekt.

På uppdrag av kommunstyrelsen utförde kulturkontoret hösten 1976 en utredning om behovet av studie- och samlingslokaler i Umeå kommun. Utredningen var i första hand avsedd att ligga som underlag för teaterhusstiftelsens arbete med projekteringen av bl. a. allmänna samlingslokaler i kvarteret Idun. Detta kvarter i centrala Umeå har genom tidigare kommunala beslut reserverats för kulturella ändamål. Kommunens utredning vände sig till föreningar, organisationer och grupper inom Umeå kommun. Utredningen överlämnades till kulturmånds i december 1976. Några nya samlingslokaler har sedan dess ej tillkommit.

Kulturkontorets utredning syftade till att undersöka de allmänna samlingslokalernas materiella standard. Avsikten var att ställa detta material i relation till föreningslivets och övriga nyttjares behov för orten i fråga.

Bland kommunens föreningar och organisationer har önskemål framkommit om 60 egna lokaler. Från föreningarnas sida var önskemålet att få disponera dessa lokaler helt för den egna verksamheten. Mer än hälften, 53 % av önskemålen, redovisade ett behov av egna lokaler inom Umeå centralort. Den mest efterfrågade lokaltypen var klubblokaler och expeditionslokaler.

Behovet av allmänna samlingslokaler i kommunen bedömdes som så stort att man måste kräva att föreningslivet och organisationerna i största möjliga utsträckning samutnyttjade lokalerna.

Föreningarna tillfrågades om antal användningstillfällen, fördelade under veckan och året. Utredningen visar att hela 88,4 % av behovet av allmänna samlingslokaler låg under veckodagarna måndag till fredag och under det s. k. läsåret, september t. o. m. maj. Endast en mindre del av nyttjandetillfällena, 3 % kom att ligga under sommarmånaderna juni, juli och augusti.

Vid förfrågan om antal användningstillfällen per år för lokaler fördelade på ändamål uppgav ca 45,5 % av de tillfrågade, att ändamålet var allmänna kurser. Andra ändamål som redovisade höga användningstillfällen var möten och sammankomster, 11,9 %. Repetitioner för kurser i sång och musik, 10,2 % samt kurser i konsthantverk och liknande 8,8 %.

Den mest efterfrågade lokalstorleken var mindre lokaler för 7–20 personer. Av användningstillfällena skulle enligt utredningen 67,2 % utgöras av denna lokalstorlek. Av användningstillfällena utgjordes 13,6 % av nyttjare vilka behövde en lokal för 21–49 personer. Till detta kommer de 8,1 % som önskade lokaler på mellan 50 kvm och 100 kvm. Totalt uppgick önskemålen om lokaler i denna storlek till ca 20 % av det totala behovet. Den mest efterfrågade lokaltypen visade sig vara en lokal för allmänna kurser med en storlek för 11–20 personer. Den lokalstorleken efterfrågades av ca 40 % av de svarande.

Av föreningarnas totala lokalbehov framförde ca 85 % önskemål om lokaler i Umeå centralort.

Malmö kommun

Vid årsskiftet 1979/80 hade Malmö kommun 235 111 inv. och kommer enligt SCB:s prognos att 1990 ha minskat sitt invånarantal med drygt 6 000. Folkets Hus-föreningar fick före 1 juli 1973 statligt stöd till två nybyggnader och därefter statligt stöd till två upprustningar. Före 1 juli 1973 beviljades statligt stöd till en kommunal nybyggnad och en kommunal om- och tillbyggnad.

Stödet gick även till en om- och tillbyggnad för "övrig" samlingslokal (före 1 juli 1973).

I kommunens lokalplanering har som målsättning satts att

- a. servicebehovet bör täckas stadsdelsområdesvis,
- b. nya bostadsområden bör förses med behövliga institutioner, som skolor, fritidsgårdar, bibliotek osv.,
- c. ett sätt att i möjligaste mån täcka det stora lokalbehov som finns är att utnyttja skolans lokaler mer flexibelt (dubbelnyttjande).

Kommunen lämnar driftbidrag till föreningslokaler och även till reparationer efter särskild ansökan. Någon inventering av samtliga lokaler i kommunen har inte gjorts. Till största delen är det kommunens lokaler som utnyttjas som samlingslokaler för föreningar, bildningsorganisationer m. m. Även privatpersoner kan få hyra lokaler exempelvis i fritidsgårdarna.

Prisdifferentiering tillämpas på så sätt att ungdoms-, pensionärs- och handikapporganisationer får utnyttja kommunal nolltaxa när de hyr lokaler, medan s. k. vuxenorganisationer subventioneras med 60 %, och övriga lokalhyrare får betala fullt pris. Systemet innebär i praktiken att t. ex. pensionärer i princip är hänvisade till kommunens lokaler eftersom de föreningsägda lokalerna inte kan konkurrera prismässigt.

Samlingslokaler upplåtes av åtskilliga förvaltningar i kommunen, som fritidsförvaltningen, fastighetskontoret, stadsbiblioteket, skolkontoret, hamnförvaltningen (endast mycket tillfälliga upplåtelser) och muséer. I kommunen finns t. ex. 50 fritidslokaler.

Folkets Hus har fem lokaler i Malmö bl. a. "Gamla Folkets Hus", numera Ungdomens Hus vid Skolgatan. Planering pågår för att återställa den gamla Folkets Husfasaden. Huset är av kulturhistoriskt värde, då det var det första Folkets Hus som byggdes för sitt ändamål. Efter ombyggnaden kommer huset åter att användas som Folkets Hus med bl. a. två teatrar varav den ena för barnteater.

Kommunen lämnar ett särskilt lokalkostnadsbidrag till organisationer som bedriver sin huvudsakliga verksamhet i Malmö kommun. Bidraget utgår med maximalt 75 % av godkända hyreskostnader, dock högst 25 kronor per medlem och år. För organisationer med egen eller förhyrd fritidsanläggning kan bidrag utgå med högre belopp efter fritidsnämndens särskilda prövning. Kommunens bidrag prövas varje år och utbetalas kvartalsvis. Bidraget utgår inte för lokaler i idrottsanläggningar, skolor och fritidsgårdar eller andra anläggningar som subventioneras av kommunen.

Det kärvare ekonomiska läget har inneburit att kommunens allmänna investeringsplaner starkt beskurits. Ett musikens hus diskuteras bl. a. och det skulle ev. förläggas till en biograflokal. Åtstramningen påverkar också investeringsbidragen till vissa föreningslokaler.

Lunds kommun

Vid årsskiftet 1979/80 hade Lunds kommun 78 003 inv. och kommer 1990 enl. SCB:s prognos att ha ökat sitt befolkningsantal till 83 000. I stadskärnan bor 6 500 invånare. En bygdegårdsförening och en Folkets Hus-förening fick

före 1 juli 1973 statligt stöd för om- och tillbyggnad, medan stöd beviljades för en kommunal nybyggnad efter 1 juli 1973.

Kommunsammanslagning skedde 1974 och de gamla förvaltningsbyggnaderna och en del nedlagda skolor gjordes om till samlingslokaler. Den kommunala ledningen anser att samlingslokalerna är bra fördelade och att balans råder inom kommunens alla delar. I nya områden planeras för en integrering när det gäller skolor, fritidsgårdar, samlingslokaler m. m.

Kommunen har ett rikt föreningsliv och studentorganisationerna pressar på för att få tillgång till samlingslokaler. Studenkårlokaler har byggts om till studentbostäder och därmed försvunnit. Kommunen tillgodoser i första hand föreningar som är berättigade till kommunala bidrag (ungdomsorganisationer) med lokaler.

Fritidsråd finns i varje kommun- och stadsdel, utom inne i centrala staden. Bl. a. är fritidsråden med och planerar samlingslokaler. Kommunen tillämpar nolltaxa i de egna lokalerna för ideella föreningar, medan marknadsmässiga hyror uttages för uthyrningar för kommersiell verksamhet. Av de allmänna samlingslokalerna äger kommunen Genarps Medborgarhus. Folkets Hus finns endast i centralorten och innefattar även stadsteater.

Ett antal bygdegårdar finns också i kommunen. En av föreningarna planerar att rusta upp och bygga om- och till sina lokaler. Användningen av lokalen gör att beteckningen allmän samlingslokal, som är förutsättningen för att erhålla statligt stöd, ifrågasättes. Regeringsrätten har sagt nej, med motiveringen att det bedrivs för mycket restaurangverksamhet i lokalen.

Hässleholms kommun

Vid årsskiftet 1979/80 hade Hässleholms kommun 48 751 inv. och beräknas enligt SCB:s prognos ha ökat antalet med ca 2 000 inv. 1990. Kommunen bildades 1974 genom sammanslagning av åtta mindre kommuner i norra Skåne. I glesbygd bor 11 030 invånare och 37 721 i tätort. Av invånarna är 17 % över 65 år och 25 % under 18 år. Orterna i kommunen utvecklas positivt.

Före 1 juli 1973 beviljades en Folkets Hus- och en bygdegårdsförening statligt stöd till om- och tillbyggnad medan en kommunal nybyggnad fick stöd. Efter 1 juli 1973 har en Vår Gård, en bygdegårdsförening och en övrig fått upprustningsstöd.

Fastighetsförvaltningen sköter de kommunala samlingslokalerna, medan fritidsförvaltningen svarar för uthyrningen. Nolltaxa tillämpas i kommunens egna lokaler.

Hässleholmshärdgården är den största lokalen i kommunen och var ursprungligen en gammal gård. Den utarrenderas till en restaurang men hyrs ibland ut för mässor etc. De gamla kommunalhusen används numera som samlingslokaler av ortsbefolkningen.

Kommunen har gjort en inventering av tillgången på samlingslokalerna. Utöver frireligiösa lokaler, hotell, pensionat och skolor har kommunen ca 15 andra lokaler för uthyrning, 18 församlingshem, två Folkets Hus, fem nykterhetslokaler, sex bygdegårdar och åtta övriga.

Kommunala driftbidrag lämnas via fritidsnämnden, dock maximalt 4 000 kr/år och förening. Kommunfullmäktige kan dock efter särskilt beslut lämna

högre bidrag. Intresse för om- och tillbyggnad samt upprustning finns på flera håll i kommunen.

Inställningen från kommunens sida är att föreningarna bör äga lokalerna och förvalta dem. Vid något tillfälle har kommunen gått in i föreningsägd lokal för SIA-ändamål. I kommunens nyare bostadsområden används skolorna som samlingslokaler. Viss mark finns avsatt för nybyggnader av samlingslokaler. En stor andel pensionärer finns i Hässleholm vilket gör att sådan verksamhet kan bedrivas på dagtid i lokalerna.

I Hästveda har delat gymnasium införts, dvs. eleverna går varannan dag i "Hantverksgården", samlingslokalen på orten, och varannan dag i gymnasiet i centralorten.

Kristianstads kommun

Vid årsskiftet 1979/80 hade Kristianstads kommun 68 675 inv. och beräknas 1990 ha ökat invånarantalet med mer än 3 000 inv. enligt SCB:s prognos. Av befolkningen bor 76 % i tätort inom kommunen.

Före 1 juli 1973 beviljades statligt stöd för om- och tillbyggnad i ett Folkets Hus, en bygdegård och en övrig lokal. Dessutom gjordes en ekonomisk sanering i ett Folkets Hus och en ny bygdegård byggdes med statligt stöd. Efter 1 juli 1973 har ett Folkets Hus upprustats.

En inventering och undersökning gjordes 1978 av de samlingslokaler som får kommunalt bidrag. Alla lokalägande föreningar lämnade dock inte svar på enkäten. Kommunalt driftbidrag får 16 samlingslokalägande föreningar och fem övriga föreningar. Tio av lokalerna finns på orter med mindre än 200 invånare. Endast två lokaler finns på orter med mer än 1 000 invånare.

Den äldsta samlingslokalen byggdes 1870 och de två senaste i början på 1950-talet. De flesta byggdes före 1910. Därefter byggdes några i slutet på 1920-talet och början av 1930-talet. Tolv av lokalerna har enligt enkätsvaren renoverats efter 1960.

Driften i de undersökta lokalerna finansierades till 52 % av kommunbidrag (1981 totalt 289 000kr), hyresintäkter 37 %, lotterier 5 %, dans och fester 1 %, film 1 % och övrigt 4 %.

Kommunen lämnar bidrag till upprustning och renovering till dels mindre åtgärder, dvs. där kostnaderna är lägre än 30 000 kr i direkt bidrag (1981 totalt 45 000 kr), och dels större åtgärder i anslutning till statligt stöd. Under de två senaste åren har två Folkets Hus och två bygdegårdsföreningar fått bidrag beviljade.

Största lokalen omfattar 640 kvm och den minsta 119 kvm. Den lokal som har flest uthyrningar, hyr ut ca 330 gånger/år medan den som har minst ca 15 gånger/år. Huvuddelen av lokalerna utnyttjas 100–200 gånger/år. Enkäten visar också att alla lokalerna hyrs ut till familjefester, alla utom en till föreningsmöten och de flesta till studiecirkel. Bordtennis och folkdans är tämligen vanligt medan teater, film och bingo endast förekommer i enstaka lokaler.

Drätselkontoret i kommunen handlägger samlingslokalärendena. Kommunen hyr också ut sina lokaler i fritidsgårdar etc. till föreningar. I kommunens lokaler tillämpas nolltaxa varför de lokalägande föreningarna måste anpassa sina hyror till detta och kan därför inte ta ut kostnadstäckande priser.

Kyrkan har byggt många nya församlingshem och upprustat andra lokaler. Men dessa uthyrs inte till alla kategorier av föreningar. Ibland får t. ex. inte politiska föreningar hyra.

Av samlingslokalerna i kommunen är fem Folkets Hus, en Våra Gårdar och resten (10 st.) bygdegårdar. Tio av de 16 lokalägande föreningarna är ej centralt anslutna till någon riksorganisation.

Studieförbunden söker sig till skolorna för sin verksamhet, trots att de inte får någon service där. Deltagarna kan inte koka sig kaffe t. ex. Skolorna och samlingslokalerna kompletterar varandra, bl. a. ur geografisk synpunkt. De flesta av de kommunägda samlingslokalerna har tidigare varit skolor.

Få av lokalerna har heltidsanställda vaktmästare. De flesta uthyrningar sker på kvällarna, vilket gör att många samlingslokaler kan upplåtas gratis till pensionärer under dagtid.

Från kommunens sida framhölls att kommunen svarar för närmare 70 % av kostnaderna för renoveringar etc. av lokalerna genom att man lämnar driftbidrag vilket innebär att bidrag även lämnas till amorteringar på lån.

Kommunen räknar upp driftbidraget efter påstötningar av föreningarna. De som inte hör av sig får ingen höjning.

Hösten 1980 var byggsektorn inom kommunen överhettad, men en förändring väntades i april/maj 1981. De äldre erfarna byggarbetarna kan ha svårt att hänga med och skulle kunna användas för upprustningsarbeten med samlingslokaler. De har idag hand om renoveringar och gör "finjusteringsarbeten". I kommunens bostadsförsörjningsprogram framgår att 40 % byggs i centralorten, 20 % i mindre orter och landsbygd och 40 % i övriga tätorter. Samlingslokaler är inte inplanerade i nybebyggelsen.

Sölvesborgs kommun

Vid årsskiftet 1979/80 hade Sölvesborgs kommun 15 816 inv. och beräknas till 1990 enligt SCB:s prognos öka befolkningsantalet något. Centralorten har ca 7 000 invånare. Befolkningen är relativt stabil och majoriteten bor på landsbygden. Kommunen sammanslogs 1971. Kommunen har en hög utdebitering, vilket inneburit att många som har sina arbetsplatser i kommunen bosatt sig utanför. Åldersfördelningen i kommunen utvecklar sig negativt och för att i viss mån motverka detta önskar kommunen ett gymnasium till orten.

En bygdegårdsförening fick före 1 juli 1973 statligt stöd för en nybyggnad, medan en kommunal lokal fick stöd för en om- och tillbyggnad. Efter 1 juli 1973 har en bygdegårdsförening fått upprustningsbidrag.

Någon kartläggning av samlingslokalerna i Sölvesborg är inte klar, men man arbetar med en sådan i kommunen. Samlingslokalerna sorterar under fritidsförvaltningen som också svarar för idrottsanläggningarna. Fritidssektorn är styrd till idrotten anser man.

Både föreningsägda och kommunägda allmänna samlingslokaler finns i Sölvesborg. På orter med mindre än 1 000 inv. finns endast skolorna när det gäller kommunägda lokaler.

Ungdomen behöver fler lokaler framhåller kommunens representanter. Föreningslivet håller till på hotell etc. i den mån inte de allmänna samlingslokalerna räcker till. Folkets Hus finns inte i centralorten. Tre

fritidsgårdar finns och fem nya skolor har byggts. Ett kombinerat bibliotek och kulturhus diskuteras i centralorten.

Kommunen stöder de föreningsägda lokalerna bl. a. med driftbidrag till nettokostnaderna. Ett tak är satt på bidrag från kommunen till 40 kr/kvm. Klubblokaler kan maximalt få 60 kr/kvm. I kommunens lokaler tillämpas nolltaxa.

2 Några samlingslokalprojekt aktuella för statligt stöd

Bastuträsk Folkets Hus, Norsjö

Folkets Hus i Bastuträsk har nyligen genomgått en genomgripande om- och tillbyggnad samt upprustning och lokalerna kunde återinvigas våren 1980. Någon utvärdering av uthyrningen hade föreningen inte kunnat göra hösten 1980 eftersom verksamheten delvis legat nere under sommaren. En stor del av intäkterna kommer från bingon som är mycket populär. Kommunen betalar 75 % av underskottet under driftåret enligt budgeten.

För finansieringen av om- och tillbyggnaden fick Folkets Hus-föreningen 1,3 milj. kr i bidrag från kommunen. I statliga lån och bidrag erhöll föreningen närmare 1,8 milj. kr. Från Folksam har lånats 405 000 kr, medan drygt 202 000 kr är egen insats. Bygget försenades ungefär ett år genom väntetiden på statliga lån och bidrag, vilket medfört ökade kostnader för mer än 300 000 kr.

I det gamla Folkets Hus hade man 530 uthyrningar/år. Bingo hade föreningen anordnad varje fredag och bio en gång i veckan med en Bio Kontrastfilm var tredje vecka. Bioverksamheten har ökat och detta beror på, att det är den enda bion på orten och publiken åker inte långa vägar för att se film, vilket den däremot är beredd att göra för bingon, då man åker 4-5 mil.

En vaktmästare har anställts för vilken föreningen hos AMS sökt att få lönebidrag. Tills vidare sköts sysslan ideellt.

Eftersom man funnit att ovana personer orsakar större slitage vid städning av lokalerna har detta i samband med uthyrning diskuterats inom föreningen. Föreningen har kommit fram till att det är bättre att man själv sköter städningen.

Bodbysunds bygdegård, Skellefteå

Bodbysunds bygdegårdsförening bildades på våren 1950 och började då planera för sin samlingslokal. Man önskade överta gamla skolhuset, när den nya skolan var klar och föreningen fick gåvobrev för huset 1951. Lokalen ville föreningen ha så centralt belägen som möjligt och köpte därför ett bostadshus och rev därefter den gamla skolan för att använda virket för ombyggnaden. Övrigt virke som krävdes fick föreningen på annat håll. Vid det tillfället kostade ombyggnaden 65 000 kr. År 1964 fick föreningen rekonstruktionsbidrag från kommunen med 28 000 kr och 1965 statligt stöd för ekonomisk sanering med lika mycket. Föreningen planerar nu en upprustning av sina lokaler.

Lokalen uthyres till skolan som gymnastiksal. Samtidigt som detta ger

föreningen inkomster, ökar driftkostnaderna eftersom värmen måste vara påkopplad i mycket högre grad än annars, och med de alltmer stigande oljepriserna blir det en betungande del i föreningens budget. Kommunen betalar 8 000 kr/år, samma belopp som 1964, för de tre dagarna gymnastik per vecka. Föreningen får dessutom 2 000 kr i driftbidrag/år.

Föreningen har börjat anordna bingo som gett goda inkomster. Folk åker 4–5 mil för att få spela detta spel. Vid dessa tillfällen utnyttjas alla utrymmen i lokalen av 300 personer. Bygdegården används av alla i byn (ca 100 hushåll) för privatfester, gammeldans, studiecirkel och barn- och ungdomsverksamhet. Byns ungdomar betalar ingen hyra för lokalen, utan de bidrar med sina arbetsinsatser istället. Lokalen uthyrs ca 200 gånger/år, och detta ger 7 000–8 000 kr/år. Enbart värme och el kostar föreningen 13 500 kr/år. Vaktmästaren sköter städningen mot timersättning.

Lokalen är nu i stort behov av upprustning särskilt när det gäller köket. Kostadsberäkningarna är klara och ger vid handen en kostnad på 500 000 kr plus 115 000 kr för inventarier. Förutom köket behöver huset tilläggsisoleras, få nya fönster och förrådsutrymmen samt handikappanpassas.

Väntetiden för det statliga stödet är besvärande för bygdegårdarna menade föreningens representanter. Att det nuvarande upprustningsbidraget bara utgår en gång kan bli en nackdel om man finner det nödvändigt med ytterligare renoveringar och dessa då måste finansieras genom lån.

Det mesta arbetet görs ideellt, men detta kan bli svårt i framtiden eftersom många medlemmar tappar sugen när de finner att andra föreningar får kommunalt stöd så mycket lättare.

Rundviksgården, Nordmaling

Logen Manhems stjärna bildades 1 november 1882 och 1884 kunde föreningen hålla sitt första möte i eget hus. Logen fick fritt virke till ordenshuset från Nordmalings Ångsågs AB. Lokalen har under åren utbyggt flera gånger, senast 1978. Sedan 1976 är även andra föreningar med och delar ansvaret för samlingslokalen (fackföreningen, soc.dem. föreningen, soc.dem. kvinnoklubben och Rundviks IFK).

I Rundvik (1 200 inv.) låter Masonit, det dominerande företaget på orten, pensionärerna disponera en villa, medan skolan utnyttjas som fritidsgård.

Vid renoveringen av Rundviksgården köptes nästan allt material genom "Masonit" till 0-pris. Om- och tillbyggnaden har kostat 2,2 milj. kr. I statligt bidrag har erhållits 729 300 kr och från kommunen 177 279 kr och statligt lån 133 700 kr och lån från Folksam 1 milj. kr. Räntekostnaderna betalas av kommunen. Masonit ger ett bidrag till föreningen med 25 000 kr till olja och el, men detta täcker inte kostnaderna helt.

Lokalerna hade 1979 utnyttjats för 289 sammankomster av olika slag, varav 60 bioföreställningar. Lokalen används dessutom som vallokal och för kommunfullmäktiges sammanträden samt för informationsmöten av olika nämnder i kommunen. Upptagningsområdet för bio, bingo och dans är betydligt större än Nordmalings kommun. År 1979 var behållningen av verksamheten 28 500 kr.

Tavelsjö bygdegård, Umeå

Tavelsjö ligger tre mil från Umeå centrum (pendelavstånd) och tillhör den expansiva delen av kommunen. En fördubbling av invånarantalet har skett. Orten hade 1980 2 000 invånare, och utgör en tätort för bygden kring sjön. Varje år tillkommer ungefär tio familjer. Ett generationsskifte pågår dessutom inom jordbruket i området. Föreningens av befolkningen har medfört att skolan byggts ut.

I Tavelsjö finns fyra samlingslokaler: skolan (hyran gratis för föreningar), församlingshemmet, pensionärshemmet och bygdegården som är störst och den enda lokalen som har en scen.

Bygdegården tillkom 1934 och har sedan dess tjänstgjort som samlingspunkt för orten. År 1945 företogs en utbyggnad i samband med att bio infördes (senare nedlagd). Lokalen utnyttjas i hög grad av ortens föreningsliv bl. a. 4 H, CUF och idrottsföreningen som också har en omfattande ungdomsverksamhet.

Ett utrymme i bygdegården fungerar som ungdoms- och fritidsgård, men lokalen är för liten för ändamålet. Hembygdsföreningen håller också till i bygdegården och vill bl. a. förvara sina samlingar där i ett låsbart utrymme men f. n. är detta inte möjligt. Ett större kök anses dessutom angeläget för t. ex. ljusstöpning och liknande aktiviteter.

Norrlandsoperan ger ibland föreställningar i lokalen och får då använda köket som loge, eftersom några andra utrymmen inte finns för detta. Värmesystemet i lokalen är uselt och detta kan ibland ställa till problem för t. ex. känsliga sångarröster. Bygdegården är med andra ord i starkt behov av upprustning.

Vid operans besök i bygdegården har man en publik på 120 personer, men om det istället anordnas en bussresa till Umeå för en operaföreställning kommer bara 20 personer, dvs. 17 % av publiken vid en föreställning på orten.

Lokalen uthyrdes under 1978 vid 300 tillfällen, men antalet sjönk något under 1979 sedan kommunen infört nolltaxa i sina egna lokaler. Hyrorna ger 19 000 kr i intäkter, men bara bränslekostnaderna belöper sig på 12 000 kr. Verksamheten gick senaste året med en förlust på 4 000 kr.

En om- och tillbyggnad planeras med 200 kvm och denna beräknas kosta 800 000 kr. En upprustning av de befintliga lokalerna anser föreningen emellertid mer angelägen och prioriterar denna, om inte tillräckliga medel kan erhållas för hela projektet. Upprustningen beräknas kosta 700 000 kr.

Ordenshuset i Umeå

Umeå Nykterhetsvänners Byggnadsförening upa, har i mer än 75 år ägt och drivit sitt Ordenshus. Byggnadsföreningen deltog till en början i diskussionerna kring medverkan i Idunprojektet, men beslöt ganska tidigt att istället upprusta de egna fastigheterna. Renoveringen beräknas kosta 1,6 milj. kr. Nybyggnadsplanerna innebär att Umeå Nykterhetsvänners Byggnadsförening tillsammans med Frälsningsarmén (ägare till Ymer 2) och försäkringsbolaget Ansvar skall uppföra en nybyggnad av halva kvarteret Ymer. Föreningens önskan är att totalrenovera Ordenshuset, samt fasadmässigt återställa det i

samma skick som vid 1900-talets början. Den stora saneringen skall ske på insidan, dvs. tilläggsisolering, inklädnad av samtliga väggar och tak med gipsskiva (brandkrav), nya fönster, nytt värmesystem samt ny elanläggning.

I gårdshuset har föreningen med bl. a. statliga medel (energibesparande åtgärder) iordningställt ungdomslokaler, och där bedrivs det idag ett intensivt ungdomsarbete.

Trots relativt låg standard på både lokaler (stor och liten sal och många studierum) och utrustning är uthyrningen god. Uthyrning sker bl. a. till NBV (Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet, studiecirklar i musik, konsthantverk osv). Medborgarskolan (kurs i gammeldans). Björksta folkdanslag (kurs i folkdans för barn resp. vuxna). Ögonblicksteatern, en fristående teatergrupp för repetitioner. Försäkringskassan (kursverksamhet) och Umeå kommun (kursverksamhet). Distriktsorganisationerna för IOGT-NTO/UNF/JUN/NSF har förlagt kurser- och konferenser till ordenshuset företrädesvis på helgerna, liksom även Umeåkretsen av IOGT-NTO och dess lokalföreningar.

I "Kulturhistorisk beskrivning av bebyggelsen i Umeå centrala del, Inventering och bevarandeförslag 1974" är fastigheten placerad i kategori II, dit byggnader hänförs som var för sig eller gemensamt med andra äger ett kulturhistoriskt värde, men som inte ansetts uppfylla de krav som ställs på byggnadsminnen. För dessa byggnader och miljöer finns möjlighet till framtida bevarande främst genom ändring av stadsplanen.

Föreningen erhåller 1 000 kr i driftbidrag (1980), men räknar med att kommande budgetår få 50 000 kr från kommunen. Hyran kommer att höjas för att finansieringen skall kunna klaras.

Idunprojektet, Umeå

Umeå behöver en lokal för konserter, kongresser, större sammankomster och dylikt samt där också olika slag av teaterföreställningar kan uppföras. I januari 1970 beslutade fullmäktige att ett kulturhus skulle byggas på det centralt belägna kvarteret Idun "så snart ekonomiska förutsättningar givnes". Kommunen ägde en av tomterna och inköpte sedan resterande fem. Lokaltrafiknätet utformades så att de olika linjerna passerar en bussterminal i kvarteret. Kvarteret är så stort att det kan rymma fler byggnader än en teater och då lämpligen lokaler för ortsbornas gemensamma intressen. En komplikation i sammanhanget har varit den s. k. Moritzska gården, ett trähus med kulturhistoriskt värde, som är belägen i kvarteret och dess framtida öde.

Umeå teaterhusstiftelse fick 22 maj 1978 fullmäktiges uppdrag att färdigprojektera och även att under vissa förbehåll bl. a. ekonomiska, uppföra ett kulturhus, benämnt Idunprojektet. Stiftelsen skulle till en börjar utarbeta förslag till en teaterlokal för mångsidig användning, lokaler för Norrlandsoperans fasta ensemble samt lokaler för amatörverksamhet. Innan stiftelsen tog ställning företogs egna studier, utredningar och en mängd sanråd.

Ett förslag utarbetades med en salong för 600 personer och en flexibel scen med loger. De senare utformades så att de blev lämpliga även för sekretariatet vid kongresser. Kring denna kärna grupperades övriga lokaler. Scenen skulle även ha sidoscener. Sidoscenerna är inga egentliga scener utan mera förvaringsutrymmen för rekvisita m. m. under spel, men också tillfälligt för

material till olika pjäser som t. ex. ges samma vecka. Sidoscenerna är avskiljbara och lämpliga som repetitionsutrymmen och kan vid kongresser införlivas med huvudscenen och salongen till en stor T-formad sal för delegaterna.

Det blev tidigt klart att kongress- och teaterlokalen skulle användas för Norrlandsoperans föreställningar och även genrep, men däremot ej för det vanliga repetitionsarbetet. Den aktuella ensemblen måste samövas under ca sex veckor, sedan alla berörda dessförinnan enskilt instuderat sina partier och olika erforderliga insatser. Det är orimligt att avbryta detta gemensamma repetitionsarbete med kongresser, gästspel eller dylikt.

Önskemål fanns att huvudmannen kunde servera lunch åt kongressdeltagare inom fastigheten. En sådan lokal kunde utformas så att den även blev lämplig t. ex. som spritfri ungdomslokal.

Ett omfattande projekterings- och utredningsarbete har nedlagts av kommunen angående föreningslivet och kulturen i Umeå. Av utredningen framgick bl. a. att Folkets Hus var så nedslitet att det knappast var försvarbart att rusta upp det utan att det borde ersättas med ett nytt vilket skulle kunna ske genom Idunprojektet.

En förutsättning att genomföra projektet är dock att ekonomiska resurser kan erhållas. Storleken av projektet har medfört att samlingslokaldelegationen hittills bordlagt ärendet i brist på pengar och i avvaktan på samlingslokalkommitténs arbete. Kommunen har bantat projektet till 75 milj. kr i 1977 års penningvärde.

Bantningen har kunnat göras bl. a. på grund av att Norrlandsoperan får nya repetitionslokaler i gamla brandstationen. Beslut har dessutom tagits i kommunen att i kvarteret Idun bygga ett bibliotek för 40 milj. kr. Biblioteket kommer att innehålla lokaler för uthyrning.

Folkets Hus kommer att stå som huvudman för lokalen, medan kommunen svarar för driften.

Folkets Hus i Malmö, Nobeltorget

Folkets Hus vid Nobeltorget byggdes 1947 och är gediget byggt. Anläggningen upprustades 1974 och 1978 då den gjordes handikappanpassad. Räntekostnaderna, som är tämligen betungade efter reparationerna, har klarats genom lån från medlemsorganisationerna. För att få statligt stöd köade föreningen i 1 1/2 år.

Huset har sju salar som uthyres som allmänna samlingslokaler, samt en teaterlokal "Södran" som uthyres till teaterskolan i Malmö. Enligt överenskommelse med teaterskolan kan dock teatern utnyttjas även för andra ändamål. Kommunen hyr lokaler för sitt stadsdelsbibliotek, vilket också har hand om talboksuthyrningen i kommunen. Till biblioteket, bank, post etc. uthyres 260 kvm. Något underhåll betalas inte för hyresgästernas lokaler utan de svarar själva för det. Hyran för dessa lokaler är 150 kr/kvm, vilket måste betraktas som billigt. Trots det subventionerar de kommersiella uthyrningarna samlingslokalerna i huset.

För år 1980 räknar föreningen med knappt 1 500 uthyrningar för samlingslokalerna, vilket beräknas ge 225 000 kr i intäkter plus hyran för teatern 110 000 kr och det kommunala bidraget på 220 000 kr. Det beräknade

underskottet blir då 80 000 kr. Den största utgiftsposten är personalkostnaderna på 443 000 kr inkl. sociala avgifter, fjärrvärmen 84 000 kr och reparationer (inkl. avskrivningar) 60 000 kr. Elkostnaderna beräknas till 12 000 kr och diverse städmaterial till 16 000 kr.

Frånsett teaterlokalen har de sju salarna mellan 14 och maximalt 225 platser. Som exempel på priser kan nämnas att sal 5, max 75 platser (120 kvm), kostar 175 kr/kväll och 200 kr/dag att hyra.

Statistiken över uthyrningen för 1979 visar att de flesta möten som hållits är fackliga eller allmänna möten. Fördelningen över året framgår av följande tabell.

Verksamheter	Jan	Feb	Mars	Apr	Maj	Jun	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	Total- möten
Fackliga möten	74	60	69	76	48	20	2	23	57	50	65	88	585
Politiska möten	12	21	30	10	7	5	-	24	16	17	10	10	162
Allmänna möten	7	20	37	35	65	4	32	30	54	65	40	16	405
Religiösa möten	7	3	7	10	6	5	5	5	7	11	9	9	84
Bostadsmöten	2	20	20	15	4	1	-	-	-	8	3	2	75
Dans-Fester	11	6	6	9	-	-	-	1	5	6	6	10	60
Utförsäljning	12	17	10	1	13	7	-	29	1	8	6	-	104
Antal uthyrningar	125	147	179	156	143	42	39	112	140	165	139	88	1 475

Motettens Folkets Hus, Lindängen, Malmö kommun

Bostadsområdet Lindängen i Malmö har 1 200 lägenheter och byggdes i början av 1970-talet. Lindängen byggdes av allmännyttan och har en stor andel invandrare (33 % hösten 1980). Största invandrargruppen är jugoslaverna, medan latinamerikanerna är den näst största gruppen i området.

I anslutning till 16-våningshuset i kvarteret Motetten byggdes en reception och servicehus. I likhet med många andra nya bostadsområden blev Lindängen ett problemområde och speciellt påtagligt blev det i kvarteret Motetten med vandalisering av servicehallen för minst 100 000 kr/år. Malmö Kommunala Bostadsbolag (MKB) ansåg att något måste göras och började hösten 1977 diskutera förhållandena med hyresgästerna. Diskussionerna fullföljdes i flera omgångar och en samlingslokal tillhörde de saker som diskuterades. Hyresgästerna ville inte att kommunen skulle förvalta samlingslokalen och hyresgästföreningen, den största organisationen i området, vände sig då till Folkets Hus. På hösten 1978 bildades en interimstyrelse med hjälp av Folkets Hus-distriktet. En av åtgärderna vid ombyggnaden var att skilja byggnaden (den gamla servicehallen) från höghuset så att samlingslokalerna blev fristående.

Föreningen anser att verksamheten börjar finna sina former och särskilt har man fått med ungdomarna. Det är framför allt arbetarrörelsens organisationer som hyr in sig i lokalen. Lokalen har dessutom blivit en knutpunkt för invandrarna och kontakt med socialförvaltningen upprätthålls fortlöpande.

Området har haft en stor omflyttning, men den är inte fullt så omfattande längre. Som mest har 50 % varit anslutna till hyresgästföreningen, men siffran

är nu nere i 35 % (1980), varför föreningen planerar att genomföra en medlemsvärningsdrive.

Ombyggnaden av lokalen finansierades till 75 % av "miljöpengar" och resten med "vanlig bostadsfinansiering". Kommunen har garanterat räntekostnaderna. Vandaliseringen i området har minskat, tack vare bl. a. tillkomsten av samlingslokalen.

Kommunen svarar för vissa driftkostnader så att föreningen får bidrag till t. ex. föreståndarlönen och 10 000 kr till vissa aktiviteter. Bidrag fås även för lokalkostnaderna.

År 1981 skall föreningen börja betala hyra, försäkring, städning etc. Detta beräknas kunna betalas genom föreningens kaféörelse och de hyror man får in för uthyrning.

Kaféet sköts av totalt 14 personer så att de turas om att ta hand om driften av det. De bakar och lagar mat (t. ex. pizza) själva.

I föreståndarens uppgifter ingår att sköta utemiljön, som är ganska trist. Planer finns på en förbättring av denna genom att murar, asfalt och taggiga buskar tas bort och att träd inplanteras eftersom området är ganska blåsigt. Ett trettiotal personer är engagerade i arbetet, men det är inte ständigt samma personer. Från föreningens sida påpekas att man bör arbeta med så små enheter som möjligt eftersom det totalt sett blir fler människor engagerade då. Oavsett underlaget kommer ca 25–30 personer till mötena har det visat sig. Det är särskilt svårt att engagera invandrarna.

Ungdomsverksamheten prioriteras av föreningen. Ungdomarna dansar bl. a. latinamerikanskt och hjälper även till med att tvätta fönster och gardiner i lokalen. Ett dansprojekt skall startas i området.

TYSAE, en solidaritetsgrupp från Argentina, har en egen barn- och ungdomsverksamhet, med bl. a. en duktig barngrupp som börjat uppträda och som engagerats också på andra håll. Så har också en grupp columbianer börjat i Motetten och sedan fått engagemang utanför området.

Unga Örnar har egna lokaler i området men förlägger vissa aktiviteter i Motetten. PRO har ofta dans liksom Folkets Hus-föreningen ordnar egen dans för de boende. Studiecirklar håller till i lokalerna och barn- och ungdomsteater är på gång. Verksamheten under dagtid har emellertid ringa omfattning.

En viss konkurrens har lokalen från det närliggande Lidängens centrum, med bibliotek, fritidsgård etc. som kommunen driver. I föreningen menar man att början har varit bra och kan ge en god efterföljd.

Nykterhetsvännernas Byggnadsförening i Lund u. p. a.

Nykterhetsvännernas Byggnadsförening bildades 1903 i Lund under ledning av arkitekt Henrik Sjöström som också ritade föreningens första fastighet, "Wieselgrens Minne", som stod färdig 1906. Under andra världskriget blev huset för stort för föreningens verksamhet och för dyrbart i underhåll. Det såldes då till Lunds stad. För pengarna köptes den nuvarande fastigheten vid Bantorget 1947. Fastigheten hade uppförts på 1890-talet av en läkare som hade praktik och bostad i huset samt stall och vagnbod på gården. När byggnadsföreningen övertog huset inreddes bottenvåningen till föreningslokaler genom att bl. a. två rum slogs ihop. I övrigt är planlösningen praktiskt

taget oförändrad. På andra och tredje våningen finns bostadslägenheter.

Ett par vindsrum har tidigare varit uthyrda. I gårdshuset finns nyinredda tvättstuga samt två mindre rum som tidigare varit uthyrda men nu används som expedition och styrelserum. I bottenvåningen är två rum uthyrda till en enskild försäkringskassa.

Huset är nu hårt nedslitet. Taket är bristfälligt och läcker, värmesystemet och de elektriska installationerna mycket dåliga osv. En grundlig upprustning behövs därför.

Efterfrågan på samlingslokaler i Lund är mycket stor, varför en viss utvidgning av lokalutrymmena planeras – nya lokaler i nu outnyttjade utrymmen på vind och källare och eventuellt omändring av bostadslägenheten på andra våningen. Även en tillbyggnad har skisserats.

Projekteringskostnaderna har hittills belöpt sig till ca 4 000 kr. Vissa arbeten måste utföras omedelbart, bl. a. lagning av taket och anslutning till fjärrvärmesystemet. Föreningen hoppas på kommunalt bidrag till detta i avräkning på kommande anslag.

Skissritningar till ombyggnad har gjorts genom förmedling av Våra Gårdar. K-Konsult har gjort en preliminär kostnadsberäkning som inkl. bostadslägenheterna och tillbyggnaderna uppgick till ca 3,6 milj. kr i 1979 års penningvärde. Kommunen har förklarat sig beredd att ge de kommunala bidrag som behövs för att få de statliga bidragen.

Efter samråd med Våra Gårdars byggkonsult har beslutats att nu söka bidrag enbart till upprustning, inkl. inredning av nu oinredda lokaler. Därigenom nedbringas kostnaderna men de blir ändå höga p. g. a. att fastigheten är gammal och fasaden anses ha kulturhistoriskt värde. Upprustningen innebär också att lokalerna handikappanpassas.

Lokalerna upplåtes till en relativt låg hyra, då gästerna för sköta lokalerna själva. ABF och pensionärsorganisationerna hör till dem som hyr ofta. Barnverksamhet bedrivs också i lokalerna. Föreningen får inga kommunala bidrag för verksamheten (1980).

NTO-gården i Sösdala, Hässleholm kommun

Logen Otto Lindblad bildades 1884 och har alltsedan starten haft en stor betydelse för ortens kulturliv. Teaterverksamhet har t. ex. alltid livligt omhuldats och bedrivs huvudsakligen som barn- och ungdomsteater.

NTO-gården i Sösdala som tillhör ortens lokalförening 117 Otto Lindblad av IOGT-NTO började byggas år 1903. Vid denna tid byggdes järnvägens dubbelspår mellan Eslöv–Hässleholm och de i orten förlagda rallarna hjälpte logen med ordensbygget. Ordenshuset har sedan dess varit en central punkt inte bara i föreningens utan också i bygdens liv. Huset invigdes år 1904.

Under åren som gått har diverse renoveringar och tillbyggnader gjorts. En större ombyggnad genomfördes 1962, då bl. a. en källarvåning grävdes ut för att ge utrymme åt en samlingsal, toaletter, kök och ett par mindre rum. Ombyggnaden tillkom p. g. a. den omfattning föreningens undomsarbete fått. År 1976 renoverades gårdens nedre sal varvid energibesparande åtgärder vidtogs. Året därefter började en ytterligare utbyggnad diskuteras eftersom ungdomsverksamheten ökat. Samtidigt önskar man handikappanpassa lokalen. Kommunala och statliga bidrag kan inte erhållas i den omfattning som

skulle behövas enligt föreningen, varför planerna är vilande så länge. Kostnaderna torde röra sig om 600 000 kr.

Lokalerna är ansträngda till bristningsgränsen av all verksamhet. Vuxenföreningen har regelbundet sammankomster 2–3 gånger i månaden, syföreningen varje vecka, liksom styrelsen och olika kommittéer. Ungdomsarbetet omfattar juniorer (JUN), ungdomsföreningen (UNF) och scoutkår (NSF). Den senare har tre olika verksamhetsgrenar. En gång i veckan anordnar UNF discotek. Lokalen brukar också användas som vallokal och för familjefester.

Studieverksamheten omfattar 9–10 cirklar per säsong och några av dessa har måst utlokaliseras till skolor, bibliotek eller hemmen. Lokalens utnyttjande framgår av följande sammanställning.

Lokalens utnyttjandegrad under 1979	Ggr
Föreningsmöte, fester, styrelsemöte och kommittéer	44
Cirklar och fritidsgrupper	136
Scouting (egen scoutgård finnes)	101
UNF-avdelning	31
Junioravdelning	49
Andra föreningar och enskilda personer	58
Summa	419

Fasta hyresgäster har varit Sösdala Föreläsningförening samt Sösdala Pensionärsförening. Dessutom har lokalerna använts av bl. a. Hässleholms kommun, Hem och Skolaföreningen, politiska organisationer, Biodlarföreningen, MHF m. fl.

Villands Bygdegård, Kristianstads kommun

Villandsgården byggdes i början av 1930-talet av SLU-avdelningen på orten. Lokalen var färdig 1934 och hade kostat 24 000 kr varav 6 000 kr insamlats och resten lånats. År 1954 gjordes en del förbättringar av lokalen och underhållsarbete har gjorts under årens lopp, men därutöver ingenting. Lokalen är nu i stort behov av upprustning. Kostnadsstegringarna gör emellertid att föreningen "inte hinner med" finansiellt. Ytmässigt behövs inga större tillbyggnader men en grundlig renovering krävs.

Gården ligger mellan två byar och kan ta in 300 personer. Bygdegården är traditionell med entré, en stor sal med scen, ett mindre rum och kök. Upptagningsområdet är 10 000–15 000 personer. Uthymingen framgår av följande tabell

Villandsgården – utnyttjande 1979	Antal
Förenings- och styrelsemöten	22
Studiecirklar/kurser	25
Film	2
Offentliga föreningsfester	11
Enskilda föreningsfester	41
Familjesammankomster	35
Religiösa sammankomster	1
Summa	137

Av de 137 uthyrningstillfällena avser 105 stora salen.

De taxor som föreningen tar ut är t. ex. 125 kr/kväll för en studiecirkel och för fester ett antal kr/person. P. g. a. den dåliga standarden kan inga höga hyror tas ut. År 1979 hade föreningen 25 000 kr i hyresinkomster. I kommunalt bidrag 1980 erhöles 13 000 kr. Föreningen har inga större ekonomiska bekymmer för driften eftersom man driver gården helt ideellt.

År 1977 började föreningen undersöka möjligheterna för upprustning och 1979 hade det material som krävts tagits fram och ansökan inlämnats till delegationen. Under tiden man arbetat med att ta fram materialet hade kön bara blivit längre och lokalens kondition förbättras knappast av att behöva vänta. Upprustningen av lokalen beräknas till drygt 1,5 milj. kr. Årliga hyresintäkterna behöver uppgå till ca 75 000 kr/år för att förlust inte skall uppkomma vid 10 % ränta på lån. Vid 13 % ränta måste hyresintäkterna uppgå till ca 88 000 kr/år.

Åhus Folkets Hus, Kristianstads kommun

Åhus har 30 000 invånare under sommaren, men endast 8 000 bofasta invånare under vinterhalvåret. Orten har en härlig badstrand som lockar turister och är i övrigt berömt för sitt ålfiske.

Åhus Folkets Hus är beläget i Åhus Folkets Park. Åhus Folkets Hus- och Parkförening bildades 1906. Den första byggnaden uppfördes till en kostnad av 9 400 kr och stod klar 1907. Föreningens andra Folkets Hus invigdes 1961 efter tillbyggnader som då gjorts. Två heltidsanställda föreståndare klarar vaktmästarsysslan. I genomsnitt har föreningen två uthyrningar per dag. Två av salarna används som skolsalar för lågstadiet och köket kan också användas för barnens bespising. Lokalerna i övrigt används bl. a. till fester, men köket anses för litet och något måste göras åt detta anser föreningen. En AMS-arbetare sköter parkområdet på dagtid. Föreståndarna arbetar mycket på kvällstid och har svårt att klara av allt arbete under dagen. Kommunen betalar 52 000 kr/år inkl. vaktmästare för skollokalerna.

I stort sett hela föreningslivet i Åhusbygden använder sig av lokalerna, oberoende av partitillhörighet eller andra bindningar. Föreningsmöten, schak, bridge, bingo och religiösa sammankomster hör till de permanenta verksamheterna. Dansverksamheten under vintern är av mindre omfattning, ca en gång per månad och ytterligare två gånger dansas det i gammaldansföreningens regi. Kurser i gammaldans röner ett allt större intresse. Ett tilltagande intresse för att ordna middagar etc. i lokalerna har också visat sig.

Åhus saknar i dag bio och teater varför diskussioner pågår om att eventuellt införa sådant. I diskussionerna kring en upprustning och om- och tillbyggnad ingår även detta.

Föreningen startade för fem år sedan en marknad, en vecka efter Kivik, för att skaffa inkomster. Verksamheten har slagit väl ut och har dragit ca 20 000 personer till parken och dess 200 stånd. Marknaden pågår endast under en dag och ej på kvällstid.

Sommarens dansverksamhet ger föreningen dess ekonomiska ryggrad. Under 20 lördagskvällar kommer då sammanlagt 50 000 personer. Varje lördagskväll spelar tre orkestrar, uppträder artistgrupper av olika karaktär och tillsammans innebär detta en satsning med ca 20 000 kr/kväll. Parkverksam-

heten har sedan 1975 visat en nedåtgående tendens och minskat med 44 %. Bl. a. har parken problem med bullerstörningar från verksamheten för de kringboende.

Åhus Folkets Park var den första som följde upp Folkparkernas centrala miljöprogram med ett lokalt sådant. Som en erkänsla för det arbete som föreningen nedlagt utsågs den 1977 till året Folkets Park.

Vanneberga Folkets Hus, Kristianstad kommun

Vanneberga Folkets Hus byggdes 1908 av traktens lantarbetare och blev tillflyktsort året därpå för dessa, när de vräktes från det närliggande godset. Huset är traditionellt byggt med stor och liten sal samt kök. Lokalen byggdes till senast 1971 men föreningen var då rädd att förbygga sig och i dag har det visat sig att huset är för litet för verksamheten. Varje kväll är lokalen uthyrd, bl. a. visas bio flera gånger i veckan.

Kommunen har många invandrare och i närheten av Vanneberga bor t. ex. många greker som också utnyttjar lokalen.

Från kommunen får föreningen 17 000 kr i driftbidrag och har nyligen erhållit 5 000 kr för inköp av ett piano. Föreningen har lagt in en ansökan till kommunen om medel för inköp av en projektor och har också begärt en höjning av det årliga driftbidraget.

Det största misstaget som gjordes vid den förra renoveringen var att ta bort scenen ansåg medlemmarna. Vid den nu planerade upprustningen vill man bygga till en ny scen samt en källare. Åtgärderna beräknas kosta 900 000 kr.

Föreningsgårdens bygdegårdsförening, Sölvesborgs kommun

Samlingslokalen byggdes 1885 av IOGT men såldes när verksamheten minskat. Bygdegårdsföreningen som övertog lokalerna hyr ut dem sedan 1976 till Studieförbundet Vuxenskolan.

Några av rummen har upplåtits åt "gathörnsungdomar" och för den verksamheten erhålles medel från socialstyrelsen.

Familjefester, amatörteater osv. tillhör de verksamhetsgrenar som bedrivs. Studiecirklar och föreningsmöten har haft flest sammankomster i lokalerna. KomVux hyr också lokaler i bygdegården.

Byggnaden har tolv salar som i dag är mycket nedslitna varför en upprustning måste företas. Den stora salen innehåller scen, men akustiken är mycket dålig och detta måste ändras. Lokalerna måste handikappanpassas och scenutrymmena utformas enligt normerna.

Ett större och bättre kök måste iordningställas istället för de små som finns kvar sedan den tiden då huset också innehöll flera bostadslägenheter. Oljeförbrukningen för lokalerna är mycket hög och något måste göras för att minska denna.

Kommunen har ställt sig positiv till att den planerade renoveringen projekteras. Det vore en nackdel om inte föreningen kunde driva sin verksamhet, anses det från kommunalt håll.

Mörkö bygdegård, Södertälje kommun

Befolkningen på Mörkö började samlas mer regelbundet på 1930-talet och ordna fester till vilka kom även många utomstående. Dessa fester ordnades utomhus och invånarna kände snart ett behov av att ha en lokal att träffas i. Vid det första sammanträdet som hölls för att diskutera detta, påbörjades en insamling som gav tio kronor. Detta utgjorde grundplåten för föreningens kommande arbete. Till att börja med träffades man i öns skola.

Det mesta av Mörköns mark ägs av ett fideikommiss ("greven"), vilket innebär att vad som händer och planeras på ön måste ha "grevens" välsignelse. Hela öns befolkning om ca 1 200 personer var engagerade i bygdegårdsföreningen. Marken skänktes och andelar såldes till medlemmarna för att skaffa pengar. Först i slutet av 1940-talet hade man samlat in 40 000 kr så att huset kunde börja byggas. Lokalen stod färdig 1952. Till bygget fick föreningen statliga lån och bidrag med 72 000 kr. Av dessa efterskänktes 36 000 kr år 1977.

Till driftkostnaderna får föreningen bidrag från kommunen med ca 18 000 kr/år. Föreningen har låga driftkostnader tack vare en duktig vaktmästare som arbetar deltid för drygt 1 000 kr/mån inkl. sociala avgifter. För el och vatten betalas 6 000 kr/år. Lokalen är nu i starkt behov av upprustning.

Även om befolkningsantalet sjunkit till ca 300 personer har en påtaglig föryngring skett. Vi Unga och pensionärerna på orten har ett uttalat behov av lokaler och de har därför kontakt med kommunen om detta. Tills vidare träffas pensionärerna i pensionärsbostäderna, medan vi Unga har hemställt till kommunen om medel för att upprusta byns nu nedlagda skola. Kommunen var dock tveksam till detta eftersom man beförde att om några år få stå för driften av lokalen. Kommunen hade därför, utan att kontakta bygdegårdsföreningen, givit uppdrag till en arkitekt att rita ett förslag till utbyggnad av bygdegården. Förslaget visade sig vara orealistiskt.

Bygdegården byggdes efter standardritningar och nu saknas bl. a. förrådsutrymmen som tidigare inte var standard. Kommunen hyr duschutrymmen i bygdegården för spelarna på den närbelägna fotbollsplanen. Duschutrymmena räcker dock inte till utan kommunen hyr också mark för en "duschvagn". En om- och tillbyggnad skulle därför även innebära nya duschutrymmen.

I upprustningen ingår dessutom tilläggsisolering och handikapptolett. Föreningen diskuterar att genomföra projektet i samarbete med kommunen. Man drar sig för detta eftersom det skulle innebära en försening av arbetet.

Föreningen finner det svårt att ordna fester som ger ett överskott, eftersom det tillkommit rigorösa bestämmelser om ordningsvakter osv. och musiken är dyr att engagera. Det är då inte tacksamt att medlemmarna själva lägger ner ett stort arbete ideellt utan att det leder till några inkomster för föreningen.

Lokalen kostar 175 kr/kväll att hyra inkl. städning och värme. Efter kl. 01.00 kostar det ytterligare 25 kr/timmen. Lilla salen och köket kostar 40 kr/kväll att hyra. Det är en billig kostnad för kommunen att bara lämna driftbidrag istället för att själva äga och driva lokalen menar medlemmarna.

Lokalen utnyttjas till ungefär en tredjedel av ortsbefolkningen och två tredjedelar av övriga kommuninvånare. Lokalen utnyttjas bl. a. som läger

över veckosluten av söndagsskolan och fritidsgårdarna i kommunen. I diskussionerna om renoveringen ingår även ett förslag om en mindre nybyggnad på tomten för Vi Ungas del och denna skulle kunna utnyttjas för lägerverksamheten med övernattnig, istället för om- och tillbyggnaden av nuvarande lokaler.

Södertälje kommun diskuterar att införa nolltaxa för sina lokaler och detta skall då gälla även icke kommunala lokaler. Tidigare har föreningarna fått hyresbidrag från kommunen per deltagare, dock ej full kostnadstäckning.

Bygdegården var 1979 uthyrd 85 gånger, bl. a. för en filminspelning (Blomstrande tider). Ev. skulle ett införande av nolltaxa kunna innebära att fler söker sig till bygdegården, då det inte kostar dem något.

3 Allmänna samlingslokaler i tre kommuner

3.1 Gällivare

Gällivare Folkets hus byggdes 1907 och omfattar närmare 1 500 kvm. En biograf- och teaterdel ingår med 401 platser (347 kvm, inkl. foajé och toalett) och denna del har nyligen upprustats och handikappanpassats. Scenen är godkänd av riksteatern (scen A). Energibesparande åtgärder har vidtagits.

Samlingslokalerna omfattar Midnattsosal, 100 kvm, B-sal 86 kvm, och danssal 212 kvm.

ABF och TBV har var sitt studierum och dessutom har biblioteket lokaler i huset. Pentry och kafélokal finns dessutom.

Gällivare Godtemplares Byggnadsförening äger en f. d. biograflokal från 1920-talet. Största delen av lokalen är dock uthyrd för kommersiella ändamål. En mindre samlingslokal används dock. Lokalen kan ta ca 25 personer. Lokalerna har ett mycket centralt läge och skulle kunna användas i högre grad. För att detta skall bli möjligt måste emellertid lokalerna rustas upp och några sådana planer föreligger inte.

Gällivare Sockens Hembygdsförening har till sitt Hembygdsområde i Gällivare flyttat en bondgård från Ullatti som nu används som allmän samlingslokal. Förutom hembygdsföreningen använder folkdanslaget och studieförbunden lokalerna. Under sommaren drivs även ett kafé i stugan. Ofta anordnas sommartid utomhusarrangemang på området, dit också många andra byggnader flyttats. En låg hyra uttas av föreningarna. För några år sedan reparerades gården för AMS-medel.

Hakkas Folkets Hus byggdes 1967 med AMS-medel och är inrymt i skolan. Lokalerna omfattar 270,5 kvm och består av tre rum varav ett med scen samt kök. Några energibesparande åtgärder har inte vidtagits och lokalerna är inte handikappanpassade.

Killinge Folkets Hus byggdes 1939 av kommunen som skola för bygden. Huset har tre rum om tillsammans 160 kvm. Kök finns men inte scen. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits.

Koskullskulle Folkets Hus byggdes 1902 och diskussioner pågår om huset skall upprustas eller ett nytt hus byggas. Lokalerna omfattar en stor sal om 190 kvm, en liten sal om 64 kvm, samt klubbrum (22 kvm) och ett litet bibliotek (14 kvm). Kök och scen finns. Lokalerna är inte handikappanpassade och

några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. Dessutom omfattar huset fyra lägenheter. (Bottenytan 513 kvm).

Leipojärvi f. d. skola byggdes 1945 och omfattar 100 kvm fördelade på två rum samt kök. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. En idrottsförening ansvarar för lokalerna.

Malmbergets Folkets Hus är den största och senast byggda samlingslokalen i kommunen. Lokalytan omfattar över 9 000 kvm och uppfördes 1973. Förutom samlingslokaldelen omfattar byggnaden bibliotek, ABF:s studierum, musikskola och expeditionsytor jämte övriga kontorsytor samt fläktrum. Dessutom finns en restaurang (med dansgolv och en liten scen) med tillhörande utrymmen för förråd, biograf, diskotek etc. Motionsrum, bastu och duschrum finns också. I samlingslokaldelen ingår salarna: Monsumen, Södran och Mistralen som omfattar 57, 21 respektive 22 kvm. Huset är delvis handikappanpassat och vissa energibesparande åtgärder vidtog när det byggdes.

Malmbergets Godtemplares Byggnadsförening äger en anläggning som byggdes 1963–64, men den drivs och förvaltas av Riksbyggen. Den gamla IOGT-NTO-lokalen var tidigare uppförd på samma tomt. IOGT hyr samlingslokaler i källarplanet om 258 kvm. I våningen över bedriver LKAB företagshälsovård och resten av byggnaden består av hyreslägenheter.

Samlingslokaldelen omfattar en större samlingssal om 80 kvm och två mindre salar av vilka den ena används som kontorslokal för en tillfälligt anställd. Lokalerna är dock något begränsade i sin användning eftersom hyreslägenheterna i fastigheten medför att någon verksamhet inte kan bedrivas efter kl. 22.00. När huset byggdes erhöles statliga räntefria lån. Något upprustningsbehov anses inte föreligga.

Markitta f. d. skola byggdes 1938 och omfattar 113 kvm fördelade på två rum. Kök finns men inte scen. Lokalerna är inte handikappanpassade och energibesparande åtgärder har inte vidtagits. Numera ansvarar en idrottsförening för lokalerna.

Mårdsels f. d. skola byggdes 1946 och omfattar 150 kvm fördelade på fem rum och kök. Scen finns inte och lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. Numera sköts lokalerna av ortens pensionärsförening. En lägenhet finns också i anslutning till lokalerna.

Nattavaara Folkets Hus byggdes 1962 och består av en A-sal om 120 kvm, med biografutrustning och mindre scen, B-sal om 35 kvm samt kök och serveringssal jämte foajé med toaletter. Huset är i mycket gott skick och är handikappanpassat, men energibesparande åtgärder har inte vidtagits.

Nattavaara stn. f. d. nya skola byggdes 1945 och är delvis reparerad. Lokalerna omfattar 588 kvm. Kök liksom scen finns inte. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. Lokalerna används numera huvudsakligen för pensionärssammankomster. Bara undervåningen används då brandmyndigheten motsatt sig utnyttjande av övervåningen såvida inte nödvändiga åtgärder vidtages. Behovet av lokaler påkallar dock inte detta.

Gamla skolan i Nattavaara stn. byggdes 1913 och omfattar 155 kvm. Kök finns men inte scen. Lokalerna är inte handikappanpassade och energibespa-

rande åtgärder har inte vidtagits. En idrottsförening ansvarar för lokalerna.

Niilivaara Folkets Hus byggdes 1946 och omfattar 266 kvm. A-salen har en liten scen och omfattar 125 kvm. B-salen används också för servering och omfattar 28 kvm. Hobbyrummet är något större – 32 kvm. Dessutom finns kök och foajé med toaletter samt maskinrum. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. En upprustning planeras och ärendet är klart med kommunen, men statliga medel har ännu inte erhållits. Kostnaden för projektet har beräknats till 955 000 kr varav 481 225 kr utgör bidragsdelen.

Palohuornas f. d. skola byggdes 1950, och omfattar 121 kvm fördelade på två rum och kök. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. En idrottsförening ansvarar för lokalerna.

Purnu f. d. skola byggdes 1945 och omfattar 200 kvm fördelade på sex rum. Kök finns men ingen scen. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. En idrottsförening ansvarar för lokalerna.

Pålkems f. d. skola byggdes 1925 och omfattar 200 kvm fördelade på tre rum och kök. Scen finns inte och lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. En pensionärsförening ansvarar för lokalerna.

Sammakko pensionärsträff (f. d. nya skolan) byggdes 1948 och är sedan dess delvis reparerad och ombyggd. Medel för detta erhöles från socialstyrelsen. Ytan på lokalerna omfattar 340 kvm. Kök finns men inte scen. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits.

Sammako gamla skola byggdes 1899 och är sedan dess delvis ombyggd. Lokalytan omfattar 197 kvm. Kök finns, men inte scen. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. En idrottsförening ansvarar för lokalerna.

Skaulo Folkets Hus byggdes 1950 och har en yta av 221 kvm. A-salen har en mindre scen och bioutrustning och omfattar 125 kvm. B-salen omfattar 30 kvm. Dessutom finns kök och foajé med toaletter. Lokalerna skall upprustas och handlingarna är klara. Kostnaden är beräknad till 777 000 kr varav bidrag utgår med 381 500 kr.

Ullatti arbetsstuga byggdes 1931 av kommunen och har en lokalyta om 600 kvm. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. Lokalerna förvaltas av en stugförening.

Ullatti Folkets hus byggdes 1950. Lokalerna, 266 kvm, är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits. A-salen omfattar 107 kvm och har en mindre scen. Studierummet och klubbbrummet är ca 40 kvm vardera. Förutom kök finns en foajé med toaletter. En upprustning av lokalerna har planerats och kommunen har beviljat medel, men föreningen undersöker förutsättningarna att istället bygga nytt. Upprustningen har därför skjutits på framtiden.

Viträsk f. d. skola omfattar 156 kvm. Kök finns men inte scen. Lokalerna är inte handikappanpassade och några energibesparande åtgärder har inte vidtagits.

3.2 Botkyrka

Albyskolan (K) högstadieskola i norra Botkyrka har elva rum avsedda för föreningslivets behov (mest klubb- och hobbyrum). Aulan (300 pl.) användes framför allt för teaterverksamhet.

Botkyrka Hembygds-gille (B) har till sitt markområde flyttat järnvägens gamla magasin, som man gjort till samlingslokal (75 sittplatser). Lokalen är tillgänglig för handikappade. En utbyggnad av lokalen diskuteras och man arbetar med två alternativ. Den ena är att göra lokalen större och bibehålla husets karaktär, och det andra att bygga till en vinkelbyggnad. En ny brunn måste borras och toaletter installeras, då endast utettoaletter (ej handikapp-anpassade) finns.

Fittja skola (K) en högstadieskola i norra Botkyrka har elva rum avsedda för föreningslivets behov (mest klubb- och hobbyrum). Samlingssalen Röda rummet är störst och rymmer 50 platser. Aulan (288 platser) utnyttjas framför allt för filmvisningen.

Grödinge Bygdegårdsförening (B) har en lokal byggd 1936 av SLU och SLKF med den traditionella uppbyggnaden: stor sal med scen, servicerum och kök med porslin för 100 personer. Lokalen är dåligt isolerad och inte handikappanpassad. Avloppet har också varit ett problem och inneburit att lokalen inte kunnat uthyras i den omfattning som annars hade varit möjlig. En upprustning planeras därför och föreningen har fått kommunalt beslut för detta. Projektet är tänkt att finansieras genom 400 000 kr i statligt bidrag, 200 000 kr i kommunalt bidrag och egen insats 200 000 kr. Ytermåtten är 22 x 10 kvm och efter den upprustning som planeras kommer lokalen att utnyttjas i två plan, då källarplanet kommer att inredas med bl. a. en ny entré. På tredje våningsplanet finns en vaktmästarbostad om 60–70 kvm. Upprustningen beräknas vara klar 1982.

Hågelby gård ligger strategiskt till mellan de norra och södra delarna av Botkyrka och har sina anor från medeltiden. De nu befintliga byggnaderna uppfördes 1916–1918 av telefonfabrikören Lars-Magnus Eriksson. År 1964 köpte Botkyrka kommun gården och huvudbyggnaden med omgivande park. Sedan 1977 drivs anläggningen i regi av Hågelbyparken AB som ägs till 60 % av kommunen, Byggnadsföreningen Heijmdal u p a (Folkets Hus-förening) till 25 % och av Botkyrka Bygdegårdsförening med 15 %. Bolaget är anslutet till Folkparkernas Centralorganisation. Byggnadsföreningen Heijmdal fick statliga lån 1952 och 1954 för ombyggnad.

Huset har upprustats med AMS-medel. Vissa utrymmen i byggnaden är dock fortfarande orenoverade. Huvudbyggnaden är indelad i zoner för uthyrningar. Zon A omfattar bottenvåningen inkl. serveringsrum, kök och förråd. Zon B omfattar övre våningen med övre hallen, Tumbarummet samt sex gruppum. Parken är lämplig för friluftsarrangemang.

Kommunen lämnar varje år ca 400 000 kr i driftbidrag. Föreningar betalar halva den fastställda hyran för lokalerna.

Kärsbyskolan (K) en högstadieskola i Hallunda i norra Botkyrka har elva rum avsedda för föreningslivets behov (mest klubb- och hobbyrum. Aulan (288 pl.) används främst för musikframträdanden.

Lideby Hembygds-gård (K) i Salem, ägs av kommunen och har en samlings-sal med vikhvägg och scen (50 personer) samt pentry.

Nyängen eller gamla biblioteket i Tullinge byggdes under 1910-talet. På dagtid fungerar lokalerna som studierum för bl. a. svenska för invandrare. Lokalen består av tre rum och kök och är inte handikappanpassad. En modernisering av lokalerna behövs men är inte överhängande. Andra halvan av undervåningen disponeras av scouterna medan en politisk ungdomsorganisation har sina lokaler på övervåningen.

Rönninge Folkets Hus består av en större sal som tar in ca 200 personer samt en mindre lokal för ca 20 personer, pentry och en liten scen. Lokalerna byggdes i början av seklet och är i dålig kondition. Huset ligger centralt i Rönninge, mitt emot församlingshemmet, i ett område som planeras för flerfamiljsbostäder. All ungdomsverksamhet som tidigare höll till i lokalerna har flyttat till fritidsgården i anslutning till skolan, där Unga Örnar ansvarar för verksamheten. Lokalerna i Folkets Hus hyrs ofta ut till privata fester och föreningssammankomster.

Slagsta gård ligger i norra Botkyrka i ett småhusområde och ägs av kommunen. Gårdsbyggnaderna byggdes under 1700-talet. Av gårdens två flyglar uthyres den ena till föreningslivet t. ex. ABF och Unga Örnar men också till privatpersoner för fester. Flygeln har två våningar och rummen är tämligen små och låga i taket. Övervåningen används av en idrottsorganisation.

Tullinge dagcenter är relativt nybyggt och används som fritidslokaler för pensionärer i Tullinge. På kvällstid och helger hyr kommunen ut samlingsalen (för 60 personer) till organisationer och för privata fester. Lokalen består av samlingsal med vikvägg och scen, välutrustat pentry och studierum och är handikappanpassad.

Dagcentret ligger i övre planet i centrumhuset där affärer, post, apotek m. m. är belägna.

Tumba Folkets Hus byggdes 1927. Lokalerna är väl underhållna men inte handikappanpassade och energibesparande åtgärder behöver vidtas. Huset ligger i ett villaområde ett stycke från centrum.

Sex salar i huset hyrs ut till föreningslivet och andra som t. ex. kommunala musikskolan. Den största A-salen har 200 sittplatser (300 vid dans), scen 60 kvm, D- och G-salarna har 40 sittplatser vardera, B- och C-salarna har 20 sittplatser vardera medan F-salen har 15 sittplatser. Dessutom finns kök och pentry. Utöver dessa lokaler utnyttjar Folkets Hus även gymnasiets aula (450 sittplatser) som samlingslokal för bl. a. teater och bio.

Folkets Hus-föreningen i Tumba planerar en nybyggnad som även skall innehålla expeditjonslokaler, kommunens bibliotek och en restaurang.

Inför nybyggnadsplanerna inventerades föreningarnas lokalbehov för att få ett underlag för projektering. Upptagningsområdet för den planerade anläggningen uppskattas till 25 000 personer dvs. en tredjedel av kommunens invånare. År 1985 beräknar man med att projektet skall vara klart.

Kostnaden beräknas till 200 milj. kr för nybygget och driftkostnaderna till 14 milj. kr/år därefter. Kommunen kommer att betala hyra för biblioteket och svara för driftkostnaderna av lokalerna enligt planerna. De höga kostnaderna för projektet har gjort att man anser det svårt att genomföra.

Vasastugan ägs av Grödinge Hembygdsförening. Huset har tre rum i två våningar. Lokalen får årligen bidrag från kommunen.

3.3 Halmstad

Kommunalhuset i Eldsberga (K) ägs av kommunen. Byggnaden inrymmer förutom samlingslokaler även kontor och bibliotek. Lokalen drivs i kommunens regi.

Föreningshuset i Esmared, som ligger på arrenderad mark, tillhör Esmareds 4 H. Föreningshuset erhåller inget kommunalt bidrag. Lokalen är liten och de flesta aktiviteterna sker i egen regi.

Medborgarhuset i Getinge (K) ägs och administreras av kommunen. Byggnaden innehåller biograf- och teaterlokal, servering, kök, sessionssal och ytterligare en sammanträdeslokal. En upprustning har påbörjats av byggnaden med kommunala medel.

När huset byggdes befann sig lokalerna i samma byggnad som kommunkansliet i den gamla Getinge kommun, liksom andra serviceorgan. Statligt stöd erhöles för nybyggnad 1947.

Motionshallen i Getinge (K) ägs och administreras av kommunen. Fastigheten inrymmer förutom motionshall och bowlingbanor, rum för sammankomster.

Gullbrandstorp Folkets Hus (FH) ligger centralt i samhället. Byggnaden innehåller förutom samlingslokaler även bostad för vaktmästare. Lokalen består av en stor sal (100 kvm) med scen och två mindre studierum (35 kvm), kök samt källarvåning (50 kvm) med ett mindre kök. Standarden är normal men inte handikappanpassad. En ansökan om upprustning ligger inne hos bostadsstyrelsen.

Det kommunala bidraget för 1980 beräknas till 14 932 kr inkl. amorteringar (16 412 kr år 1979).

Halmstads Folkets Hus och Park (FH). Folkets Hus uppfördes åren 1953–54 med statligt stöd och är beläget centralt i Halmstad. Anläggningen innehåller expeditjonslokaler, samlingslokaler (5 salar där Figarosalen omfattar 268 platser. Sal 1, 160 platser och övriga salar 143 kvm), konferensrum 17 kvm och Festsalen 300 kvm samt teater (941 platser).

Stadsfullmäktige i dåvarande Halmstads stad godkände 1952 ett avtal mellan staden och föreningen Folkets Park enligt vilket staden skulle lämna finansiell medverkan till att uppföra teaterdelen i Folkets Hus. Den finansiella medverkan skulle motsvara den ökning i årskostnaden som föranleddes av teatern i jämförelse med de ursprungliga planerna på att bygga en A-sal i Folkets Hus-byggnaden. I anslutning till detta lämnade staden ett räntefritt lån på drygt 3,1 milj. kr. Avkastningen på lånet skulle motsvara den ökade årliga kostnaden. När kommunens inventering gjordes 1974 var Folkets Hus lokaler nerslitna och i behov av upprustning. År 1976 beviljades föreningens upprustningsbidrag med 535 200 kr och 1978 lån med 285 400 kr och anordningsbidrag med 428 100 kr. Dessutom erhöles inventariefördrag med 96 300 kr.

Folkparken i Halmstad som ingår i samma förening, erhöles 1 838 800 kr i lån år 1979, i anordningsbidrag 2 758 300 kr samt 300 000 kr i inventariefördrag för parkens samlingslokaldel "Galejan".

Folkets Hus har under en längre tid åsamkat föreningen årliga driftunderskott. De överskott som uppstått på verksamheten i Folkets Park slussades till en början över för att täcka underskottet på Folkets Hus. Denna möjlighet finns inte längre. När den kommunala kommittén för beredning av bidrag för

föreningsverksamhet framlade sitt förslag om kommunbidrag 1980 framhöll kommittén att man såg med oro på den utveckling som kännetecknar verksamheten avseende uthyrning av samlingslokaler i Halmstads Folkets Hus med ökade kostnader och starkt minskade intäkter. Kommittén rekommenderade därför Folkets Hus att i fråga om samlingslokalerna göra en översyn och bedömning av vilka åtgärder som kan vidtas för att öka uthyrningen och förbättra det ekonomiska utfallet.

Driftunderskottet inkl. amortering uppgick 1980 till 833 755 kr (1979 var bidraget 653 400 kr). Expeditionslokalernas kostnader beräknas täckas genom intäkterna från dessa.

NTO-gården på Kärleken (VG) i Halmstad ägs av IOGT-NTO logen Magnus Stenbock och erhöll statliga lån 1956.

Kommunens biblioteksfilial har tidigare varit inrymd i byggnaden men är numera nedlagd. Byggnaden har dessutom en stor (90 kvm) och i en liten (20 kvm) sal med otillfredsställande standard och är ej handikappanpassad. Stora salen har scen och kök.

Nya bostadsområden planeras i närheten av lokalen och man räknar med att lokalen skall kunna bli samlingslokal för dessa. Planering av ombyggnad och upprustning pågår. Beräknat kommunalt bidrag för 1980 är 10 562 kr inkl. amortering (8 530 kr år 1979).

Nykterhetsfolkets i Halmstad Byggnadsförening (VG) anläggning är uppförd åren 1971 och 1972. Lokalerna är belägna vid Muraregatan i Halmstad. Byggnaderna innehåller bostäder, studielokaler, samlingslokaler och församlingsshem.

Föreningen fick statligt stöd för nybyggnaden 1970 och har senare fått upprustningsbidrag.

Hertz' Minne i Söndrum (Ö) överlämnades 1973 av Söndrums kommun till en särskild stiftelse, med enda uppgift att äga och förvalta anläggningen. Byggnaden innehåller förutom samlingslokaler (221 kvm) även bostad för vaktmästare.

Husets stora sal används bl. a. för dans. Dessutom finns en mellansal och en liten sal för studiecirkel, samt "Lions rum", kök för matlagning m. m. Standarden är normal men inte handikappanpassad.

Det kommunala bidraget beräknas för 1980 till 25 233 kr (32 904 kr år 1979).

Holms Bygdegård (B) anskaffades 1965 med statliga medel. Byggnaden innehåller två salar (92 kvm) som även kan användas gemensamt för föreningsmöten, ett studierum (25 kvm), f. d. filialbibliotek (45 kvm) samt en scen och ett kök. Standarden är normal men inte handikappanpassad.

Föreningen bedriver egen verksamhet för att få in medel till underhållet. Det kommunala bidraget beräknas för år 1980 till 12 442 kr inkl. amortering (11 448 kr år 1979).

Mahults Bygdegård (B) ägs av Breareds Bygdegårdsförening och ligger i ett glesbygdsområde. Förutom samlingslokaler innehåller byggnaden kafé och en bostadslägenhet. Upprustning av lokalerna genomfördes 1974 utan statligt stöd. Föreningen dras med ganska stora förluster för sin verksamhet. Samlingslokalen består av en stor sal (110 kvm) med scen samt ett studierum (16 kvm). Lokalen är handikappanpassad. Bidraget från kommunen beräknas till 30 877 kr för 1980 inkl. amortering (41 995 för år 1979).

Oskarströms Folkets Hus (FH) byggdes 1947 med statliga medel. Byggnaden innehåller tre salar (309 kvm) i olika storlekar med scen i två av dem. Den största salen har en scen om 45 kvm. Dessutom finns ett litet kök och en hobbylokal (40 kvm) förutom biograf och expeditjonslokaler. Kommunens biblioteksfilial var tidigare inrymd i källarvåningen och lokalen används numera av bl. a. ABF.

I mitten av 1970-talet lämnade kommunen medel till en upprustning av den stora samlingssalen. En större upprustning med statliga medel har diskuterats. Det kommunala bidraget för 1980 beräknas till 6 338 kr inkl. amortering (19 251 kr 1979). Biografen ger ett bra tillskott till föreningens ekonomi.

Skavböke Bygdegård (B). År 1945 erhöll JUF-avdelningen i Skavböke 4 000 kr i statliga lån för sin bygdegård. Föreningen fick kommunalt bidrag första gången 1980 med 2 290 kr. Dittills hade gården drivits helt ideellt. Standarden på lokalen är ganska låg. Bygdegården ligger i ett glesbygdsområde där den fyller ett stort behov. Befolkningen ställer därför upp när lokalen behöver renoveras. När t. ex. taket måste läggas om för någon tid sedan skänkte lantbrukarna var sitt träd till reparationen.

Skedala Bygdegård (B) har en stor (50 kvm) och en liten (12 kvm) sal samt kök. I den stora salen finns en liten scen. För några år sedan avstyckades en tomt för att finansiera en renovering av lokalen. Lokalen är inte handikappanpassad.

Beräknat bidrag från kommunen är för år 1980 15 946 kr (16 150 kr för år 1979).

Slättåkra Bygdegård (B) är om- och tillbyggd under början av 1970-talet med statligt stöd. Förutom en stor sal (200 kvm) med hög standard och en liten sal (32 kvm) med normalstandard innehåller bygdegården lokaler för idrotts- och fritidsverksamhet. Gården är i nästan största laget med tanke på ortsbefolkningen, men utnyttjas även av folk på längre avstånd, bl. a. Oskarström och Kvibille, som inte har någon lokal. Lokalen är inte handikappanpassad.

För år 1980 beräknas 22 463 kr i kommunalt bidrag inkl. amorteringar (23 809 kr år 1979).

Snöstorp Allmogegård (B) ligger i ett bostadsområde i nära anslutning till ett militärt övningsområde i Skedalalied, strax utanför Halmstad. Om- och tillbyggnad företogs i mitten och slutet av 1960-talet med statligt stöd. Allmogegården innehåller en stor sal (135 + 29 kvm) med scen och kök samt en klubblokal (32 kvm) med ett mindre kök.

När den kommunala kommittén gjorde sin inventering ansågs det att Allmogegården haft en otillfredsställande uthymlingsfrekvens. Detta menade man berodde på konkurrens från nyare och mer serviceinriktade lokaler samt de allmänna samlingslokalernas förändrade situation. Föreningens styrelse erbjöd därför kommunen att förvärva fastigheten. I stället för att överta gården utsågs en ny styrelse där kommunen fick en representant och där det lokala föreningslivet besatte de övriga platserna. De under åren uppkomna underskotten täcktes av kommunen och en upprustning gjordes med lån som erhöles med kommunal borgen. Föreningen hade 1979 lika stora intäkter som Folkets Hus inne i centrum för sin samlingslokal. Till bygdegårdens upptagningsområde hör det nya bostadsområdet Vallås i Halmstad. Bordtennisklubben håller till i lokalerna fyra kvällar i veckan. Lokalen skall ytterligare upprustas och

handikappanpassas. Beräknat bidrag från kommunen för 1980 är 21 315 kr (31 495 kr år 1979).

Folkets Hus i Stenhuggeriet (K) ägs och förvaltas av kommunen. Huset inrymmer förutom samlingslokaler även en mindre bostadslägenhet. En upprustning av anläggningen har diskuterats.

Tönnersjö Bydegård (B) är belägen i Tönnersjö kyrkby. Huset består av en stor sal (80 kvm) med scen och ett mindre rum (27 kvm) samt kök. Standarden är normal men inte handikappanpassad. Stora salen används bl. a. för bordtennis.

Föreningen erhöll statliga lån till lokalerna 1959 och planerar att rusta upp gården.

Bidraget bidrag från kommunen beräknas till 5 563 kr för år 1980 (9 148 kr för år 1979).

Föreningshuset i Åled (VG) ägs av IOGT:s Byggnadsförening u. p. a. Föreningen har små omkostnader och kan, så länge inga förbättringsåtgärder behöver vidtagas, finansieras med egna medel.

Den lokal som ingick i kommunens inventering 1974 har rivits i samband med ett vägbygge. Föreningen fick i stället överta f. d. stationshuset i Åled.

Hemvärnsgården i Åled (K) ägdes tidigare av Stiftelsen Enslövs Hemvärnsgård men köptes av kommunen 1979. Byggnaden har en stor sal (110 kvm) med scen och kök samt ett rum (36 kvm) i källaren. Standarden är normal men lokalen är ej handikappanpassad. Det kommunala bidraget beräknas till 2 760 kr år 1980 (20 464 kr år 1979).

Lokalen är nedgången och kommunen rustar upp den. Den skall utgöra fritids- och daghem på dagarna och samlingslokal på kvällarna.

4 Integrerade samlingslokaler; exempel från Örebro och Sollentuna

Kommittén har studerat samordnade lokaler i bostadsområdena Brickebacken och Hovsta i Örebro samt Folkets Hus i Sollentuna.

Örebro kommun

Inom Örebro kommun finns 325 föreningar och över fritidsnämndens budget går 8 milj. kr till dessa i olika former av bidrag. Ungdomsorganisationerna har antingen nolltaxa i kommunägda lokaler eller erhåller 30 kr/medlem och år för egna lokaler.

Samlingslokalsituationen i Örebro ändrades i och med Brickebacken tillkom, vilket byggdes av stiftelsen Hyresbostäder i Örebro. I senare byggda områden har bostadsrättsföreningar gått in som byggherrar, även för centrum- och servicelokaler. Finansieringen har skett via bostadsfinansieringen och har på så sätt kunnat avlasta kommunens budget. Insatsen har emellertid garanterats av kommunen. Genom att låta bostadsföreningarna ta ansvaret för projekten garanteras de boende inflytande även om kommunen har majoritet i styrelserna enligt stadgarna. Skötseln kan ske rationellare genom detta med ett samutnyttjande över de kommunala förvaltningsgränserna. Varje bostadsområde har sin styrelse. Nästa område i Örebro som byggs på detta sätt blir Sörbyängen (bostadsrätter), som ligger inte långt från Brickebacken.

Brickebacken

Brickebacken ligger ca 4 km sydväst om stadens centrum och är omgivet av strövområden. Bostadsområdet omfattar 1 823 lägenheter, alla uthyrda, fyra barnstugor-kvartersgårdar och en integrerad centrumanläggning. Första inflyttningen skedde i augusti 1970 och den sista hösten 1973. Omkring 4 200 invånare bor i området där tvåvåningshusen dominerar. Några tre- och sexvåningshus finns också. Ytterligare två barnstugor har tillkommit, varav ett lägenhetsdaghem.

En viss utglesning sker i området då större lägenheter saknas och barnfamiljer därför söker sig ifrån området. Problemet är dock mer uttalat på andra håll i kommunen.

Barnstugorna är sammanbyggda med kvartersgårdar och disponeras av olika ungdomsorganisationer med både öppen och föreningsbunden verksamhet. En del av föreningarna har dock stött på svårigheter och inte mött det gensvar bland de boende som man förväntat varför kommunen har övertagit verksamheten i dessa fall.

En särskild lägenhet har iordningställts som samlingslokal för pensionärerna i servicehuset.

Servicecentrum

Grundtanken med Brickebackens servicecentrum är samutnyttjande och därför har lokaler med samordningsmöjligheter grupperats kring en inomhusgata genom hela anläggningen.

En låg- och mellanstadeiskola finns i anläggningen och eleverna äter i en matsal som även hyrs ut för familjehögtider, föreningsammanskomster etc. Gymnastiklektionerna äger rum i *idrottsgården*. Skolan använder dessutom *föreningsgårdens* samlingsal, keramikverkstad och hobbyrum. Föreningsgården har även ett eget lek- och bordtennisrum, men för övrig lek- och hobbyverksamhet disponeras idrottsgården. Skolans klassrum och slöjdsalar används för kursverksamhet på kvällstid. Trä- och metallslöjdsalarna hålls genom föreningsgårdens försorg tillgängliga för hyresgästerna på eftermiddagar och kvällar.

Stadsdelsbiblioteket som samtidigt är skolbibliotek har författaraftnar och liknande arrangemang i *kyrksalen* eller föreningsgårdens samlingsal. Kyrkan disponerar bibliotekets sagorum för söndagsskoleverksamhet och föreningsgårdens lokaler för sammankomster av olika slag.

I anläggningen finns även folktandvård, läkarstation, distriktssköterska och barn- och mödravårdscentral. Dessa funktioner utnyttjas även av skolan. I anläggningen finns också bad i anslutning till idrottsgården, samt kvarterspolis. Dessutom finns livsmedelshall, servicebutik, post, bank, hårvård och reception samt tvättbutik med självkem. Receptionen var tänkt som en servicecentral för de boende, men har inte utnyttjats på avsett sätt.

Fritidsverksamheten och skolan använder samma lokaler, men man har egna uppsättningar verktyg för att undvika konflikter. Alla boende kan utnyttja fritidslokalerna kostnadsfritt, och samtidigt ha tillgång till fritidsledare. Ca tio personer utnyttjar verksamheten varje kväll. Deltagandet har sjunkit något under åren.

Den sammanbindande gången i anläggningen har medfört problem av social art, då det blev ett tillhåll för ungdom med sprit- och narkotikaproblem. Sofforna i gången har tagits bort och dörrar mellan olika avdelningar har satts in. Gången kan inte användas för genomgång efter kl. 16.00 då dörrarna låses, ett bruk som varit praktiserat sedan 1979.

Stiftelsen Hyresbostäder i Örebro äger skolan och denna ingick i pantvärdet, liksom samlingslokalen. Detta medförde att för att kunna erhålla statliga lån och bidrag krävdes särskilt regeringsbeslut.

Samlingslokalen är starkt subventionerad och endast 9–12 kr/tim. uttages i hyra. För att verksamheten skall flyta så smidigt som möjligt, debiterar inte förvaltningarna varandra, utom när det gäller sporthallen. Systemet innebär att man kan utbyta tjänster och material utan byråkratiskt krångel, vilket också innebär att samverkan mellan personalen fungerar bra.

Föreningsgården har ca 15 000 besök/år men detta är inklusive skolans lunchverksamhet för eleverna. Av besökarna är 30 % mellan 0–15 år, 63 % är 16–65 år och 7 % pensionärer. Området har en aktiv pensionsärsförening.

Hovsta

Hovsta ligger 9 km från Örebro centrum. Hovsta samhälle har vuxit upp som ett gammalt stationssamhälle. I det nya bostadsområdet har byggts hus med både bostads- och äganderätt och husen är s. k. typhus. Området skall omfatta 1 200 lägenheter när det är fullt utbyggt och centrum byggs så att det skall kunna klara att ge service åt hela området. Eftersom det är unga barnfamiljer som flyttar in först har man fått ett starkt tryck på skolan varför man avpassat byggtakten (programmet senarelagt 2 år) så att skolans volym skall räcka. Idrottsföreningen är mycket livaktig på orten.

Centrum

Hovsta centrum består av fem delar: en allmän del, en barnstuga, en låg- och mellanstadieskola, en idrottshall och en butiksdela. Den allmänna delen består av huvudbyggnaden och utgör den integrerade centrumanläggningens kärna och kan utnyttjas av alla intressenter. Här finns huvudentré med reception, föreningsgård, bibliotek, kyrka, slöjdsalar samt matsal, kök och kafé. De olika enheterna är grupperade runt en stor ljusgård som är uteplats till matsalen, kaféet och biblioteket.

Barnstugan har inget eget kök utan får sin mat från det gemensamma köket. I skolan finns läkarmottagning, liksom personal-, förrådsutrymmen m. m. Skolans och föreningsgårdens gymnastiklokaler har samlats i en byggnad med en gemensam idrottshall bestående av en stor delbar gymnastiksal och utrymmen för bl. a. bordtennis. Utomhus finns två fotbollsplaner, tennisbanor och friidrottsanläggningar för skolans behov.

I Hovsta har arkitekt och konstnär samarbetat redan på planeringsstadiet för att skapa en så upplevelserik miljö som möjligt. Resultatet måste anses som mycket lyckat och ett tecken på detta är att ingen skadegörelse synbarligen skett på de fyra åren området varit klart.

Genom samutnyttjande har ytvinster på omkring 600 kvm kunnat göras, dvs. ca 10 % av anläggningens totala yta. Dessutom har varje verksamhet fått

tillgång till extrautrymmen och därigenom möjlighet till ytterligare aktiviteter.

Bostadsrättsföreningen har uppdragit åt Riksbyggen att sköta vaktmästar-, städar- och fastighetsskötartjänsterna.

Enligt föreningens stadgar har kommunen majoritet i styrelsen. De olika nämnderna som ingår i bostadsrättsföreningen utser varsin ledamot. De är skolstyrelsen, sociala centralnämnden, kulturnämnden och fritidsnämnden. Dessutom äger föreningarna för boende i Hovsta rätt till att utse en ledamot. Riksbyggen utser en ledamot.

Finansieringen har skett med statliga lån för skola och daghem, bostadslån med 3,9 milj. kr, bottenlån på 9,4 milj. kr, bidrag med 2,5 milj. kr och egen insats med 2,1 milj. kr. Föreningen har lagt upp en särskild reparationsfond.

Ytterligare en barnstuga har byggts till senare strax intill centrumanläggningen dock inte under lika ekonomiskt fördelaktiga villkor och upplåtes nu med hyresrätt till sociala centralnämnden. I nära anslutning till centrumanläggningen ligger en f. d. lantgård, Lundsgård, som byggts om för fritidsverksamhet, bl. a. är den handikappanpassad.

Bostadsrättsföreningen sköter även gemensamma markområden. Området är mycket väl anpassat till den omkringliggande miljön så att barnen där finner rikliga tillfällen för sin uppfinningsförmåga i sina lekar. När området byggdes var man tvungen att bygga lekplatser enligt gällande bestämmelser, men dessa utnyttjas så gott som aldrig, då barnen och ungdomarna finner tillräckliga stimulans i den ursprungliga miljön och i centrumanläggningen.

Sollentuna Folkets Hus

Folkets Husföreningen i Rotebro bildades 1910 och hyrde lokal till att börja med men byggde senare en egen anläggning, vilken 1976 var mogen för en grundlig renovering. Eftersom kommunen då behövde folketshustomten bytte man så att föreningen fick 425 000 kr för sin tomt och lån från kommunen för att klara resten av finansieringen för ett nybygge.

Innan föreningen byggde nytt gjordes en undersökning av de sociala behoven i området. Lokalerna kunde därefter samplaneras.

I Rotebro bor 6 000 invånare men den nya anläggningen utgör centrum för föreningslivet i Sollentuna kommun (46 000 invånare), åtminstone i dess norra delar. Anläggningen ligger mycket centralt i Rotebro samhälle, strax intill skolan och pendeltågstationen.

Centrumanläggningen omfattar 7 000 kvm och av dessa omfattar Folkets Hus drygt 2 000 kvm (32,4 %) medan resten hyrs ut till kommunen för bibliotek och dagcenter för pensionärer, till landstinget för vårdcentral och tandläkarmottagning och till Svenska kyrkan för församlingshem där bl. a. barnverksamhet bedrivs. Församlingshemmet planerar att flytta in i egna lokaler varför diskussioner pågår om hur de lokaler de lämnar skall användas. Folkets Hus vill gärna överta lokalerna, men det ställer ökade krav på kommunens beredvillighet att stå för de ökade kostnader detta kommer att innebära.

Hela bygget kostade totalt 28 milj. kr varav 12 milj. kr avsåg samlingslokaldelen. Statligt stöd erhöles för detta. Kommunen är dessutom borgenär för

lånen på 6 milj. kr. BPA byggde för 20 milj. kr och då var deras vinst inkluderad. Avtalet var så konstruerat att det låg i båda parterers intresse att hålla kostnaderna nere, vilket gjorde att kostnadsstegringarna kunde hållas inom ramen för 5 % på beräknade kostnader. Kvadratmeterkostnaden för samlingslokalen utgjorde 350 kr medan kommunens lokaler kostade 450 kr/kvm och landstingets lokalkostnader var ändå högre. Kyrkan har betalat sin del. När bygget inleddes hade Folkets Hus-föreningen 19 000 kr i kassan att tillgå.

För att sköta anläggningen har Folkets Hus fem anställda. Detta räcker dock inte om man vill öka uthyrning och service hävdar man.

Driftkostnaderna för respektive del beräknas utifrån tre delar – baskostnader, överkostnader (för resp. del) samt bränslekostnader.

Anläggningen är handikappanpassad, så har t. ex. alla rum i anläggningen hörselslingor.

En särskild larmcentral för skötseln av lokalerna finns. Många steg kan sparas med detta framhåller Folkets Hus föreståndare.

Samlingslokalerna står ofta tomma under dagarna, då det framför allt är under kvällstid föreningarna har sina sammanträden. LO-distriktet planerar emellertid att förlägga en "dagfolkhögskola" till anläggningen. Måltiderna kan eleverna inta i den närbelägna högstadieskolan, medan kafeterian i Folkets Hus svarar för kaféet. Kafeterian är annars bara öppen under kvällstid då föreningarna bryter sina sammanträden för kaffepaus. Folkets Hus kräver att få stå för kaféet annars skulle inte den delen av rörelsen löna sig. Detsamma gäller de konferenser som hålls under dagtid. Lokalerna hyrs även ut till privatpersoner för t. ex. bröllop och födelsedagar.

Eftersom den angränsande skolan inte har någon egen aula förläggs större samlingar till Folkets Hus-anläggningen.

Lokalerna lämpar sig också för utställningar av olika slag. Bl. a. har man haft en utställning med kattor från Skandinavien och planerar en frimärksutställning 1982. Film visas ett par gånger i veckan i den största salen, Vikströms hage, och särskilda visningar för barn ordnas i Anders- och Birger-salarna.

Föreningen ingår i parkeringsanfälligheten, vars p-platser ligger utanför entrén.

5 Undersökning av föreningars behov av samlingslokaler i Stockholms län

Socialdemokraterna i Stockholms län gav vid 1979 års distriktskongress distriktsstyrelsen i uppdrag att tillsätta en utredning för att inventera tillgång och behov av samlingslokaler för föreningslivet i Stockholms län.

Utredningen har bestått av nio personer med Åke Wictorsson som ordförande och Hans Strandin som sekreterare. Bl. a. har FHR, Unga Örnar, ABF, Hyresgästföreningen, SSU och LO-distriktet varit representerade.

För att få ett underlag för ett åtgärdsprogram, som senare skulle föreläggas distriktskongressen 1981, genomförde utredningen en enkätundersökning som via arbetarkommunerna gick ut till samtliga organisationer inom arbetarrörelsen i Stockholm län.

Partiorganisationerna har i stor utsträckning besvarat enkäten. Andra organisationer såsom SSU, Unga Örnar och ABF har svarat endast i ett fåtal fall. Dessa svar medger inte några generella slutsatser. Av arbetarkommunerna har dock 60 % besvarat enkäten.

Några slutsatser av enkäten

Slutsatser kan främst dras av de 262 svar som inkommit från partiorganisationerna, vilka täcker 75 % av alla lokaler som används. Av dessa lokaler förvaltas endast 25 (ca 9 %) av den organisation som svarat, 58 hyrs av andra organisationer i arbetarrörelsen (ABF, Hyresgästföreningen, HSB m. fl.) och endast 33 (12,6 %) förvaltas av en folketshusförening. Resten (ca 55 %) är lokaler som hyrs av kommunen eller i några fall av organisationer utanför arbetarrörelsen (bygdegårdar, kyrkan etc.). Drygt en fjärdedel av lokalerna som används (75 st.) betecknas av organisationerna som olämpliga för den verksamhet som bedrivs. Anledningarna varierar, men främst gäller det att lokalerna är byggda och utrustade för annat ändamål, exempelvis skolsalar med barmöbler, matsalar som är för stora för föreningsmöten eller lokaler som störs av intilliggande verksamhet. De flesta kommunala lokaler som kan disponeras av föreningslivet är skollokaler med så kallad klassmöblering.

Lokalerna lämpar sig i de flesta fall ej för föreningsmöten p. g. a. att lokalerna ej medger förtäring, affischering, ommöblering etc. Det är endast med stora ansträngningar som lokalerna kan göras trivsamma.

Över hälften av lokalerna kan inte användas för barnverksamhet i samband med möten (139 st). För handikappade (rörelsehindrade) är 131 st inte tillgängliga. Av de 262 undersökta lokalerna saknar 56 lokaler vatten och kokmöjligheter och 85 saknar telefon. Kostnader för lokalhyror vållar i de flesta fall inte några bekymmer. Majoriteten av de kommunala lokalerna utlånas utan kostnad eller för en symbolisk summa. Endast i något fall uppger en organisation att en lokal skulle användas oftare om den hade varit mindre kostsam.

Genomgående tycks principen om nolltaxa gälla beträffande barn- och ungdomsorganisationer medan i vissa kommuner studieförbunden hyresbefrias och i andra kommuner samtliga föreningsaktiviteter hyresbefrias.

Skolornas speciallokaler, exempelvis skolkök, slöjdsalar, salsalar och fotolaboratorier, hyrs i vissa kommuner ut till föreningslivet på mycket speciella villkor och i andra kommuner sker ingen uthyrning av sådana lokaler.

I en del kommuner har ungdomsorganisationerna egna förhyrda expeditiionslokaler som bekostas av kommunen under förutsättning att vissa normer uppfylls. I andra kommuner förekommer ingen bidragsgivning till andra lokaler än kommunens egna, vilket försvårar samordning av expeditiionslokaler mellan rörelsens vuxen-, barn- och ungdomsorganisationer.

De fackliga organisationernas krav på expeditiionslokaler tycks i stort vara tillgodosedda inom Stockholms län. De fackliga avdelningarna har i huvudsak sina expeditiionslokaler i Stockholm. Klubbar och sektioner disponerar normalt lokaler på respektive företag eller förvaltning. Lokalen disponeras endast av den klubb eller sektion som förhandlat sig till lokalen. Det innebär att merparten av de lokaler som disponeras av facket inte kan utnyttjas av andra organisationer inom rörelsen.

De fackliga organisationernas lokalbehov under avtalsperioden är i huvudsak expeditiionslokaler och studielokaler. Lokaler för medlemmöten och eventuella större arrangemang kan inte disponeras på företagen, utan förhys i de flesta fallen utanför dessa.

Under den arbetsmarknadskonflikt som ägde rum våren 1980 utestängdes många fackliga organisationer från sina lokaler på arbetsplatsen. På många håll medförde detta svårigheter för organisationerna att klara sin konfliktorganisation och medlemsservice.

En utflyttning av de fackliga organisationernas expeditiionslokaler från arbetsplatserna för att motverka negativa effekter i ett konfliktläge tror inte utredningen är ett realistiskt alternativ. I stället bör en reglering av detta ske avtals- eller lagstiftningsvägen framhåller utredningen.

Särskilda yttranden

1. Av sakkunnige *Bengt Göransson*

Samlingslokalkommitténs betänkande redovisar övertygande varför en ökad statlig satsning på nyetablering och upprustning av allmänna samlingslokaler är nödvändig också i en period av statsfinansiella svårigheter och ekonomisk åtstramning på många områden. Jag delar i alla delar kommitténs bedömningar och stöder dess förslag.

Jag ser det emellertid angeläget att dels ifråga om föreslagen anslagsram något utveckla kommitténs resonemang, dels framhålla vikten av att låneunderlagsbegreppet på ett par punkter utvidgas, dels slutligen understryka behovet av ett höjt inventariebidrag.

En ökning av det statliga stödet till bostadsstyrelsen föreslagen nivå är värdefull för allt förenings- och kulturliv; det bör dock klargöras att den föreslagna anslagsramen är den som torde anses statsfinansiellt möjlig, inte den som svarar mot dokumenterade behov. Dessa är mångdubbelt större. Effekterna av 1973 års stöd, som i föreliggande betänkande kommit till uttryck, är att man inom det frivilliga, ideella förenings- och kulturlivet kunnat ta initiativ till en rad samlingslokalprojekt. Man har också på ett meningsfullt sätt kunnat planera för integrerade verksamheter och därigenom förmått motverka den för förenings- och kulturliv negativa integrationssträvan som kommit till uttryck i företrädesvis större kommuner: Kommunaladministrativa motiv har där lett till lokalintegration för lokalförvaltningens behov, inte till verklig integration av verksamheter. Administrativt har sådan lokalintegration ofta fått till resultat att förvaltningsorganen kommit att ligga långt från ett direkt medborgerligt inflytande – den stora bostadsstiftelsens administration har svarat för en lokalplanering som bort ligga hos föreningslivet.

Jag understryker alltså att den statliga anslagsramen hade bort ökas till minst 120 miljoner kronor per år, med godtar att kommittén för närvarande stannar vid den lägre nivån.

Jag vill ytterligare peka på behovet av ett delvis utvidgat och förändrat låneunderlagsbegrepp. Föreningslivets ändrade förutsättningar motiverar en sådan utvidgning och förändring. Att idag bedriva föreningsverksamhet utan tillgång till expeditiionslokaler är svårt, ofta omöjligt. Idrottsföreningarnas verksamhet är ett exempel på detta. Samhällets krav på tillfredsställande redovisning av tilldelade anslag gör det nödvändigt för idrottsföreningarna att ha tillgång till kontorsutrymmen, medan deras behov av konventionella sammanträdeslokaler är relativt sett små. Att då beteckna expeditiionslokaler

som kommersiella lokaler i en samlingslokalanläggning och undanta dem från samlingslokalstöd leder till en icke önskvärd segregation mellan idrottsföreningar och annat föreningsliv.

Föreningslivets expeditionslokaler borde fördenskill enligt min mening ingå i ett utökat låneunderlag.

Jag förordar vidare att ett särskilt stimulansbidrag ges vid förläggning av bibliotek till allmänna samlingslokaler. Såväl verksamhetsmässigt som driftökonomiskt är en sådan integration fördelaktig, vilket erfarenheter från redan utförda anläggningar entydigt pekar på.

Slutligen vill jag också understryka behovet av att det särskilda inventariebidraget som utgår till ny-, om- och tillbyggnadsprojekt ökas. Bidraget är nu maximerat till 400 000 kronor: enligt min mening borde bidraget beräknas utan maximering; för närvarande missgynnas varje projekt som drar en kostnad över 7,5 miljoner kronor.

2. Av de sakkunniga *Håkan Davidsson* och *Lars Ågren*

Vid den föregående översynen av statens system för stöd till byggandet av allmänna samlingslokaler infördes för kommun samma möjlighet till stöd som för lokalhållande organisation.

Samlingslokalkommittén föreslår nu att kommun inte skall kunna erhålla det i stödsystemet ingående bidraget vid ny- eller ombyggnad.

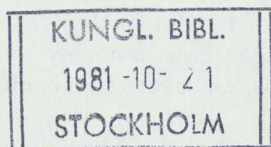
Som motiv anges några synpunkter på att det av kostnadsskäl är olämpligt att kommun är huvudman för allmän samlingslokal samt att ett större engagemang erhålles från medborgarna om en organisation och inte kommunen står som huvudman. Enligt vår mening är det till fördel för den lokala diskussionen om huvudmannaskapet, att alternativet kommunen också finns och med samma förutsättningar. De argument som kommittén framför mot ett kommunalt huvudmannaskap synes oss otillräckligt dokumenterade.

Den i en del fall använda modellen att kommunen bygger och sedan överlåter huvudmannaskapet till en organisation blir knappast heller aktuell i framtiden om kommitténs ovannämnda förslag blir bifallet.

Att "kommunerna i relativt låg grad synes utnyttja de nuvarande stödformerna, sannolikt för att andra finansieringsmöjligheter står till buds" (avsnittet 7.3.3.3) är enligt vår mening en felaktig slutsats. Det är i stället dels viljan att i många fall låta organisationslivet svara för byggandet av allmänna samlingslokaler dels de långa väntetiderna som gör att de kommuner som använder sig av stödsystemet inte är så många.

I kommitténs förslagskapitel framhålls mycket starkt dels kommunens ansvar för planeringen av de allmänna samlingslokalerna, dels kommunen som garant för driftkostnadernas täckning.

Att samtidigt som man gör dessa markeringar av det kommunala ansvaret ta bort befintlig möjlighet för kommun att vara huvudman på samma villkor som organisation synes omotiverat.

Kronologisk förteckning

1. HS 90: Hälsorisker. S.
 2. HS 90: Ohälsa och vårdutnyttjande. S.
 3. HS 90: Hälso- och sjukvård i internationellt perspektiv. S.
 4. HS 90: Utgångspunkter och riktlinjer för det fortsatta arbetet. S.
 5. Ny arbetstidslag. A.
 6. Översyn av lagen om församlingsstyrelse. Kn.
 7. Lag om vård av missbrukare i vissa fall. S.
 8. Översyn av sjölagen 1. Ju.
 9. Enhetligt huvudmannaskap för högskolan. U.
 10. Datateknik i verkstadsindustrin. I.
 11. Datateknik i processindustrin. I.
 12. Inrikesflyget under 1980-talet. K.
 13. Närradio. U.
 14. Reformerat kyrkomöte, kyrklig lagstiftning m. m. Kn.
 15. Grundlagsfrågor. Ju.
 16. Film och TV i barnens värld. U.
 17. Industrins datorisering. A.
 18. Minskat tobaksbruk. S.
 19. Översyn av radiolagen. U.
 20. Omprövning av samvetsklausulen. Kn.
 21. Internationellt patentsamarbete III. H.
 22. Sjukersättningsfrågor. S.
 23. Tekniska hjälpmedel för handikappade. U.
 24. Socialförsäkringens datorer. S.
 25. Bra daghem för små barn. S.
 26. Omsorger om vissa handikappade. S.
 27. Omsorger om vissa handikappade. Sammanfattning, lagförslag, specialmotiveringar. S.
 28. Turism och friluftsliv. Det centrala myndighetsansvaret. Jo.
 29. Forskningens framtid. U.
 30. Forskarutbildningens meritvärde. U.
 31. Avtalsvillkor mellan näringsidkare. Ju.
 32. Fluor i kariesförebyggande syfte. S.
 33. Effekter av investeringar utomlands. I.
 34. Fristående skolor för skolpliktiga elever. U.
 35. Sjukresor. S.
 36. Begravningsverksamheten. Kn.
 37. Företags obestånd II. B.
 38. Om hets mot folkgrupp. A.
 39. Svensk krigsmaterielexport. H.
 40. Prisreglering mot inflation? H.
 41. Prisreglering mot inflation? Bilagor 1-6. H.
 42. Prisreglering mot inflation? Bilagor 7-12. H.
 43. De internationella investeringarnas effekter. I.
 44. Löntagarna och kapitaltillväxten. Slutrapport. E.
 45. Nya medier - text-TV, teledata. U.
 46. Ändringar i förvaltningslagen. Ju.
 47. Hyresgästinflytande på målning och tapetsering. Bo.
 48. Telubaffären. Ju.
 49. Den svenska psalmboken. Band 1. Kn.
 50. Den svenska psalmboken. Band 2. Kn.
 51. Den svenska psalmboken. Band 3. Kn.
 52. Den svenska psalmboken. Band 4. Kn.
 53. Stockholms kommunala styrelse. Kn.
 54. Kooperativa företag. I.
 55. Video. U.
 56. Bibeln. Nya testamentet. U.
 57. Djurens hälso- och sjukvård. Jo.
 58. Samverkan vid uppgiftslämnande. B.
 59. Datateknik i industriproduktionen. I.
 60. Kooperationen i samhället. I.
 61. Familjepensionen. S.
 62. Familjepensionen. Sammanfattning. S.
 63. Samhället och samlingslokalerna. Bo.
-

Statens offentliga utredningar 1981

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Översyn av sjölagen 1. [8]
Grundlagsfrågor. [15]
Avtalsvillkor mellan näringsidkare. [31]
Ändringar i förvaltningslagen. [46]
Telubuffären. [48]

Socialdepartementet

Hälsa- och sjukvård inför 90-talet. 1. Hälsorisker. [1] 2. Ohälsa och vårdutnyttjande. [2] 3. Hälsa- och sjukvård i internationellt perspektiv. [3] 4. Utgångspunkter och riktlinjer för det fortsatta arbetet. [4]
Lag om vård av missbrukare i vissa fall. [7]
Minskat tobaksbruk. [18]
Sjukersättningsfrågor. [22]
Socialförsäkringens datorer. [24]
Bra daghem för små barn. [25]
Omsorgskommittén. 1. Omsorger om vissa handikappade. [26]
2. Omsorger om vissa handikappade. Sammanfattning, lagförslag, specialmotiveringar. [27]
Fluor i kariesförebyggande syfte. [32]
Sjukresor. [35]
Pensionskommittén. 1. Familjepensionen. [61] 2. Familjepensionen. Sammanfattning. [62]

Kommunikationsdepartementet

Inrikesflyget under 1980-talet. [12]

Ekonomidepartementet

Löntgarna och kapitaltillväxten. Slutrapport. [44]

Budgetdepartementet

Företags obestånd II. [37]
Samverkan vid uppgiftslämnande. [58]

Utbildningsdepartementet

Enhetligt huvudmannaskap för högskolan. [9]
Närradio. [13]
Film och TV i barnens värld. [16]
Översyn av radiolagen. [19]
Tekniska hjälpmedel för handikappade. [23]
Utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation. 1. Forskningens framtid. [29] 2. Forskarutbildningens meritvärde. [30]
Fristående skolor för skolpliktiga elever. [34]
Nya medier – text-TV, teledata. [45]
Video. [55]
Bibeln. Nya testamentet. [56]

Jordbruksdepartementet

Turism och friluftsliv. Det centrala myndighetsansvaret. [28]
Djurens hälso- och sjukvård. [57]

Handelsdepartementet

Internationellt patentsamarbete III. [21]
Svensk krigsmaterielexport. [39]
Prisregleringskommittén. 1. Prisreglering mot inflation? [40] 2. Prisreglering mot inflation? Bilagor 1–6. [41] 3. Prisreglering mot inflation? Bilagor 7–12. [42]

Arbetsmarknadsdepartementet

Ny arbetstidslag. [5]
Industrins datorisering. [17]
Om hets mot folkgrupp. [38]

Bostadsdepartementet

Hysesgästinflytande på målning och tapetsering. [47]
Samhället och samlingslokalerna. [63]

Industridepartementet

Data- och elektronikkommittén. 1. Datateknik i verkstadsindustrin. [10] 2. Datateknik i processindustrin. [11] 3. Datateknik i industriproduktionen. [59]
Direktinvesteringskommittén. 1. Effekter av investeringar utomlands. [33] 2. De internationella investeringarnas effekter. [43]
Kooperationsutredningen. 1. Kooperativa företag. [54] 2. Kooperationsen i samhället. [60]

Kommundepartementet

Översyn av lagen om församlingsstyrelse. [6]
Reformerat kyrkomöte, kyrklig lagstiftning m. m. [14]
Omprövning av samvetsklausulen. [20]
Begravningsverksamheten. [36]
1969 års psalmbokkommitté. 1. Den svenska psalmboken. Band 1. [49] 2. Den svenska psalmboken. Band 2. [50] 3. Den svenska psalmboken. Band 3. [51] 4. Den svenska psalmboken. Band 4. [52]
Stockholms kommunala styrelse. [53]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-06336-0
ISSN 0375-250X